Kudamiya Shastri,
Vempali
Sandhyavandana
bhasyam.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

ఋగ్వేద సంధ్యావందన భాష్యమ్.

చౌండపాచార్యకృతం, ఆంధ్రతాత్పర్య ప్రత్యేక సంధ్యావందన సహితమ్.

సంపాదకః

తాత్పర్యరచయితా చ

వెంపటి కుటుంబయ్యశాస్త్రి.

శారదాంబావిలాస ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితము.

1926 సం. రం.

కాపీరైటు] [వెల 1 8 0

విషయసూచిక.

విజ్ఞప్తి.

అయ్యలారా!

ఇఁక ముందుస్మార్తాది ఋగ్వేదగ్రంథంబులు ఋగ్వేదు లందరు ప్రతిగృహమున నొక్క గ్రంథము నుంపఁదలఁచి నచో ముద్రింపవలయు నని యున్నది. "అకారస్సర్వ వర్ణాగ్ర్యః" అనుటచేతను. "అక్షరాణామకారోస్మి" అనుదానిచే నీవేదంబున కితరవేద సంస్కారము ప్రశ స్తము. గాన ప్రతివారు నొకగ్రంథము నింటనుంచిన సంస్కారాంతర బాధతొలఁగును.

ఇట్లువిధేయుఁడు,

వెం. కుటుంబయ్యశాస్త్రి.

పీ ఠి క.

స

"సంధ్య" సంధియందగునది (అనఁగా శివశక్తిరూప
ములగు పగలు, రాత్రి ఈ రెంటికి మధ్యకాలము) వీనిస్వ
వ్యవహారకాలము. విశ్రాంతికాలమని చెప్పుదురు. వ్య
హారకాలము సూర్యునితో సంబంధించినదిగాన సూర్యోద
పాస్తియు సంధ్యయందవసరము. ఆతండస్తమింప జీవుండన్నే
క్రమముగ విశ్రాంతిస్థానమును, నిజరూపముం దాల్పుటన
కేగును. కావున నాసంధియందు ఇటు వ్యవహారము న్యా
చరించుటకును, అటు విశ్రాంతిం జెందుటకును తగనికా
మగుట భగవద్ధ్యానమవసరము మనముచేయు కార్యం
మునువదలి కార్యాంతరసక్తుల మగుచుండఁగఁ గదా
అద్దానిని పొందుటకు ధ్యానించుట కావుననే యుపనయ
నమునం ఉపదేశానంతరము సాయంకాలము దనుక జప
బాచరించి యప్పుడు సంధ్యనారంభించుట వాడుకఁ చంద
ద్రునికి షోడశకళలునిండిన వెనుక పూర్ణతకలుగునట్లే
"మనశ్చంద్రం ప్రవిశతి" మనస్సుచంద్రుని ప్రవేశించును
అను శ్రుతిచేఁ జంద్రతుల్యమగు మనంబునకు పూర్ణత చే
ముదురుట సంభవింపకుండ మధ్యకాలమగు నప్పుడు వ్య

సమయముననే యుపనయనవిధి యావశ్యకము వెనురు
గాకుదిరినవంగు టశక్యముగదా. కనుకనే యుపనయనము
ని సేకుపదునాఱువత్సరముల దనుక ననుజ్ఞ నొసంగియున్నారు.
త్యః ఈయుపనయనము. విద్యాజన్మయను నామాం
రోత్తరముగల రెండవ జన్మము. బ్రాహ్మణ్యమిందుల
ండనేలభించును. బ్రహ్మప్రాప్తికిది దీక్షాకాలము, కావున
బట్టినే ఋగ్వేద గర్భాధాన ఖాండమునందు నరుండు
నొజన్మనొందు నప్పుడుండు చిహ్నలగు కరముకుళన
కొమావి మొదలగున వికృష్ణాజినాది స్థానీయములుగ వర్ణిం
చియున్నాఁడు. అందుచే ద్వితీయజన్మయగు నుపనయన
దారున జరాయుస్థానీయమగు కృష్ణాజినాదులను ధరించుటా
యచారము. బ్రహ్మాండమందుపలె పిండాండమందును సూ
ర్యాచంద్రమనులుందురు. (ఇచ్చటను దీర్ఘమతి మృదు
చదగు మనంబునకు చంద్రునకు తమః ప్రాప్తియంద "చంద్ర
తత్త్వము" (అనఁగా ననాహ్లాదకరత్వము) సంభవమని సూచిం
చుచున్నది. ఇంతట దీనిని విరమింతము. ఆసుషుప్తినుండి
త్వరిగి వ్యావహారికమునకు వచ్చునప్పుడగు సంధికాలము
ప్రాతఃకాలము వ్యావహారికమందు విఘ్నబాహుళ్యముం

డుటచే నాదిమధ్యావసానములందుఁ గర్మాభివృద్ధికై వి
శ్రాంతికాలమగు సుషుప్తియందితర జ్ఞానములేక సుఖజ్ఞాన
ముంటచే కేవల జాగ్రదవస్థ వ్యావహారిక మగుటచేత నుభ
యములేని స్వప్నసదృశమగు సంధికాలమందైన భగవం
తుని నిష్కామ్యముగ ధ్యానింతురను నభిప్రాయముతో
వ్యవహారమధికముగ లేనిప్రాతస్సాయం కాలములయందు
నిష్కామ్యమును నిత్యమునగు సంధ్యావందనాదిసత్క
ర్మలను విధించియున్నారు. ప్రభుని నిత్యము సేవించువా
నిచే వానిదయచే కాని ఫలము నిత్యముగోరఁబడుట సం
భవముగదా మధ్యాహ్నముకూడ యానుషకర్మయగు
భోజనమునకై విశ్రాంతికలుగును గాన నప్పుడును సంధి
యుండును. దాననాసంధ్యయానవశ్యకము. ఇట్లు నిద్రాకా
లమందు మొదట స్వప్నము పిదప సుషుప్తితిరిగి స్వప్న
ము నాంతరధ్యాన కాలములుగ నున్నవి. అదిస్వాభావి
కము అదియే నీత్రికాలసంధ్యలకు జ్ఞాపకము. ఈభాష్య
మందు చెప్పిన మంత్రములుకొన్ని సంధ్యావందన ప్రయో
గమందు మనకువాడుక లేకపోవుటచే జేర్పలేదు.

వెం. కుటుంబయ్యశాస్త్రి.

ఋగ్వేదసంధ్యావందనభాష్యమ్.

వందేవందారుగీర్వాణ కిరీటమణిరాజిభిః
నీరాజితపదాంభోజం విఘ్నేశం సర్వసిద్ధిదం

తా॥ నమస్కరించునట్టి దేవతలయొక్క కిరీటములయందుండిన మణిపఙ్క్తులచేనివాళిమ్వ బడుపద్మమువలెసుకుమారమైన పాదపద్మముగల సర్వసిద్ధులనిచ్చు విఘ్నేశుని నమస్కరింపుచున్నాఁడను అని భాష్యకారులచే నిర్విఘ్నపరి సమాప్తిఫలముగాఁగల విఘ్నేశస్తవముచేయంబడియె వానినె ప్రకారాంతరము చేస్తుతించుచున్నాఁడు.

లక్ష్మీశ్చలక్ష్మీశమఖ్యైర్మిథునసముదయైశ్చింతితోయస్సమంతాత్ భాస్వత్యాతత్సమష్ట్యాఘటి తనిజతనుః। కుంజరోదారవక్త్రః। పుష్టాశ్లిష్టస్వశక్త్యాసకలసురగణైరర్చితఃకార్యసిద్ధ్యై। దేవోనిత్యం గణేశోవితరతుసమహా నంమనుస్సిద్ధిరాశి॥

తా॥ మూలాధారనిలయుండగు గణనాథుఁడె వాగాది లక్ష్యములకాకరుఁడుగాన నట్టి సిద్ధులు గలుగుటకై లక్ష్మీశ గణపతిని స్తోత్రము చేయుచున్నాఁడు. లక్ష్మీశ్రీయుక్తుఁడగు విష్ణుముఖములగు దేవతా మిథునములచే నెల్లపుడు సేవ జేయంబడువాఁడును, ప్రకాశమానమగు నా లక్ష్మీలక్ష్మీశాది మిథునసమష్టిరూపమగు శక్తియుక్తుఁడును, యేనుఁగ ముఖముగలవాఁడును, పుష్టిరూపమగు స్వశక్తితోఁగూడిన వాఁడును, కార్యసిద్ధికొఱకు సమస్తదేవతా గణములచేఁ బూజింపఁబడువాఁడును అగు గణేశుఁడను దేవుఁడు మాకు స్థిరమగు సంపదను కలుగఁజేయుఁగాత.

శబ్దాకారవివర్తమానమతులజ్యోతిస్స్వరూపాపరా
విద్యాయాచ్యుతవైఖరీవిలసితైర్విద్యోతయంతీజగత్।
వర్ణస్తోమవినిర్మితోజ్జ్వలతనుర్బ్రహ్మాదిభిర్వందితా।
సావాణీసుమవాగ్విభూతిమధికాంకుర్యాత్కృపాదర్శనైః

తా॥ ఆ గణనాథునుంచి శబ్దాకారముగా రూపాంతరముం జెందిన నరుపమానమగు పరారూపమగు యే విద్య ఆశ్చర్యకరమగు వైఖరీరూపము జెంది జగత్తును ప్రకాశింప జేయునో యా వర్ణసమూహముచే నిర్మింపంబడిన దేహ

ముఁగల బ్రహ్మాదులచే నమస్కరింపబడు సరస్వతికీ కంటి ప్రసారములచే నధికమగు వాక్సంపద నొసంగుఁగాత. ఇట్లు వాణీగణపతుల స్తవము చేసి పిమ్మట గురువందనము చేయుచున్నాఁడు.

నమామిశౌనకాచార్యం వేద వేదాంత వేదినం ।
వేదస్యగు ప్తయేయేనగ్రంథానాందశకంకృతం ।

తా॥ వేదవేదాంతములు దెలిసినట్టియు వేదములను రక్షించుట కొఱకై గ్రంథదశకమును రచియించినట్టియు నాశ్వలాయన శాఖాగురుఁడైన శౌనకునకు నమస్కరించుచున్నాఁడనని వ్యాఖ్యాత చెప్పెను.

ఆగ్రంథదశక మేదియనఁగా

ఆర్షానుక్రమణీచాద్యాఛాందసీదైవతీతథా ।
అనువాకానుక్రమణీసూక్తానుక్రమణీతథా।
ఋక్ఛందసోర్విధానే ద్వేబార్హదైవతమేవచ ।
ప్రాతిశాఖ్యంశౌనకీయకారికేతిదశైవతు॥

తా॥ ౧. ఆర్షానుక్రమణీ, ౨. ఛాందసీ, 3. దైవతీ, ౪. అనువాకానుక్రమణీ, ౫. సూక్తానుక్రమణీ, ౬. ఋగ్విధానం, ౭. ఛందోవిధానము, ౮. బార్హదైవతము,

౯. ప్రాతిశాఖ్యము, ౧౦. శౌనకీయకారికా అని పది విధ
ముల గ్రంథములు శౌనకులు రచించెను.

విరచ్యవినియోగంతుకర్తారంసూత్రగృహ్యయోః ।
పంచమారణ్యకస్యాపివందేతంబహ్వృచాగ్రజం॥

తా॥ ఇంతియె కాక గృహ్యసూత్రములకు వినియోగమును
చేసినట్టిన్ని పంచమారణ్యకమునకు వినియోగమునురచించిన
ఋగ్వేదమునకు మొదటి ఋషియైన శౌనకాచార్యునకు
నమస్కరించుచున్నాఁడను.

ఇఁక స్వగురుధ్యానమును చేయుచున్నాఁడు.

శ్రీ భారతీతీర్థమునివిద్యాతీర్థమునీశ్వరౌ ।
నమామిభాష్యకర్తారౌత్రయీమయమహార్ణవే॥

తా॥ వేదత్రయమనుమహార్ణవమునందు భాష్యములను రచిం
చిన భారతీతీర్థవిద్యాతీర్థమునీశ్వరులకు నమస్కారము.

ఆసీచ్ఛ్రీమచ్చౌండపార్యోవసిష్ఠస్యకులేమహాన్ ।
ఋక్శాఖాయస్యవేదాద్యాసూత్రంయస్యాశ్వలాయనం॥

తా॥ వేదములకాదియగు ఋక్శాఖకలిగినట్టిన్ని ఆశ్వలా
యన సూత్రముగల మహాత్ముఁడగు చౌండపార్యుఁడు
వసిష్ఠగోత్రమందు గలిగియుండెను.

ఏవమార్యఃపితాయస్యకామాంబాజననీసతీ।
ఆదిత్యమంచకౌస్యాతాంరవిసోమావివానుజౌ॥

తా॥ ఆ చౌండపాచార్యునకు తండ్రి ఏవమార్యుఁడు తల్లి కామాంబ, ఆదిత్యుఁడు మంచకుఁడు నని చంద్రసూర్యులవలె సిద్దగు తమ్ములును గలరు.

యేనదర్శితమంత్రౌఘప్రయోగకుశలాస్సదా।
కృతార్థతాంప్రయాంత్యేవమహీసురమహీభృతః।

తా॥ ఎవనిచేఁ జూపింపఁబడిన మంత్రప్రయోగముగలవారలై బ్రాహ్మణ క్షత్రియులు కృతార్థతను జెందుచుండిరో అట్టి మహానుభావుఁడితఁడు.

ఖిలీకృతస్త్రయ్యాః తేర్మార్గఃకలౌదుర్బుద్ధిభిర్నరైః।
స్పష్టీకృతోభానునామ్నా సజయత్యార్యపూజితః॥

తా॥ కలియుగమందు దుర్బుద్ధులచే వేదమార్గము చెఱుపఁబడినది ఆమార్గము (సూర్యునిచేత) అనఁగా నాదిత్యుఁడనువానిచే స్పష్టపఱుపఁపడినది. అతఁడు పూజ్యుఁడై ప్రకాశించుచున్నాఁడు.

తదప త్యేనచాముండీనామ్నాప్రథితకీర్తినా।
కృతసన్ధ్యావిధిర్వ్యాఖ్యాప్రయోగశ్రీతయేసతాం॥

తా॥ ఆ యాదిత్యుఁడనువాని సంతానమగు చాముండు నిచే సత్పురుషుల సంతోషముకొఱకు ప్రయోగము చేయఁ బడినది.

సకదాచిత్సమభ్యేత్యభూసురైః ప్రార్థితస్సుధీః
ఆశ్వలాయనగృహ్యోక్తకర్మానుష్ఠానసిద్ధయే॥
సంక్షిప్తత్వాద్వికీర్ణత్వాద్గృహ్యాబోద్ధుంనశక్యతే।
ప్రయోగఃకర్మణాంతస్మాన్మయాసమ్యక్కృతస్త్వయం।
ప్రయోగకాలేమంత్రార్థజ్ఞానేఫలవిశేషతః।
తత్తత్కర్మణిమంత్రాణామర్థశ్చాఖ్యాయతామితి॥

తా॥ ఆ చాముండుడనువాఁడు బ్రాహ్మణులచేఁ ప్రార్థింపఁ బడి చౌండపాచార్యులవద్దకివచ్చి ఆశ్వలాయనగృహ్య కర్మ తెలియుటకు శక్యముగాదు గానను నేను చేసిన ప్ర యోగమునకు మంత్రార్థముగూడఁగలిగియుండుట విశే షముగానను. ఆయాకర్మలకు నర్థమును చెప్పుమనియడిగెను.

అంగీకృత్యతథేత్యుక్త్వాచౌండపార్యస్సతాంప్రియః।
శ్రీభారతీ తీర్థగురోః కృపాదృష్ట్యవలోకతః।
ఋగ్భాష్యంసూత్రగృహ్యేచతద్వ్యాఖ్యానానిచస్మృతీః।
ఆలోచ్య...కర్మ...త్తమంత్రార్థవ్యాఖ్యోదయం॥

తా॥ చౌండపార్యులట్లనేయని యంగీకరించిభారతీ తీర్థ గురు కృపవలన ఋగ్భాష్యగృహ్యసూత్ర వ్యాఖ్యానస్మృ త్యాదుల నవలోకించి కర్మోపయుక్తమగు మంత్రార్థ మును రచియించెను.

తతస్సమ్యగ్విదాంసర్వసత్కర్మఫలసిద్ధయే।
సంధ్యాకర్మణిసర్వత్రబ్రహ్మభేదఃప్రదర్శ్యతే॥

తా॥ గనుక సత్పురుషులకు సర్వకర్మఫలసిద్ధికొఱకు సం ధ్యాకర్మయందంతటను బ్రహ్మభేదముజూపంబడుచున్నది.

తత్రప్రకార స్తదర్థశ్చతన్మంత్రార్థవిచింతనం।
వినియోగశ్చమంత్రాణాంరహస్యమపివక్ష్యతే॥

తా॥ ఆకర్మలరీతు ఆకర్మార్థము ఆమంత్రార్థమువినియో గము మంత్రముల రహస్యార్థము చెప్పంబడును.

అత్రాధికారికృతస్యైవకర్మణఃఫలహేతుత్వాత్
ఆదావధికారీప్రదర్శ్యతే॥ యథాధికారనిర్ణయః॥

తా॥ అధికారిచేచేయఁబడు కర్మకే ఫలమువిధింపబడి యున్నది గాన ముందుగా నధికారి నిరూపణము చేయు చున్నాఁడు.

సహిప్రాప్తద్వాదశ సం జనయతీత్రచ్ఛేయంజన్మ। శరీరమేవ

మాతాపితరౌజనయతః॥ ఇత్యాపస్తంబోక్తః॥

తా॥ ఆ గురువు విద్యవలన రెండవజన్మము కలుగఁజేయుచున్నాఁడు. అది శ్రేష్ఠమగుజన్మ॥ తల్లిదండ్రులు శరీరమునే గలుగఁజేయువారుగాని విద్య వారివల్లకాదు। అని అపస్తంబులు చెప్పియున్నారుగాన విద్యార్జనన మావశ్యకము.

జన్మనాజాయతేశూద్రఃకర్మణాజాయతెద్విజః।

ఇతిస్మృతివచనాచ్చ॥

తా॥ జన్మచేశూద్రుఁడై కర్మచే ద్విజుఁడగునను స్మృతిచే తప్పక కర్మరూపమగు విద్య ముఖ్యమైయున్నది.

గర్భాధానాద్యుపనయనాంతసంస్కారసంస్కృతోద్విజస్సన్నధికారీభవతి॥ తదనుష్ఠానే నైవోత్తరసంస్కారయోగ్యతాభవతి॥తదాహత్ప్రకరణఏవశౌనకః॥

తా॥ గర్భాధానము మొదలు ఉపనయనాంత సంస్కారములచే సంస్కృతుఁడై ద్విజుఁడై యధికారిగాఁగలఁడు. ఆ సంస్కారములచే సంస్కృతుఁడై యుత్తరసంస్కారములకర్హుండు అని శౌనకులు ఆ ప్రకరణమందుఁ జెప్పియున్నాఁడు.

అనేనవిధినావిప్రఃసంధ్యోపాస్తింకరోతియః।
సర్వపాపైర్విప్రముచ్యేతసజీవేచ్ఛరదాంశతం॥

తా॥ ఈవిధగా విప్రుఁడు సంధ్యోపాసనచేసినచో సర్వపాపవినిర్ముక్తుండై నూఱువత్సరములు జీవించియుండును.

సర్వకర్మసుయోగ్యత్వంభవతీత్యాహశౌనకః॥

తా॥ ఈ సంధ్యావందనముచేయువానికె సర్వకర్మలయందర్హతగలదని శౌనకుఁడు వచించెను.

నన్వేవంచేత్కర్మాణికతివిధాని। కతిసంస్కారా
ఇత్యాకాంక్షాయాముచ్యతె॥ కర్మాణిత్రివిధాని।
నిత్యనైమిత్తికకామ్యభేదాత్॥

తా॥ ఇట్లయిన కర్మలెన్ని ఎన్ని సంస్కారములు అనే ప్రశ్నయందు చెప్పుచున్నాఁడు. కర్మములు మూడువిధములు. నిత్యమని నైమిత్తికములని కామ్యములనియుంజెప్పంబడును.

తత్రనిత్యానిత్యానిపునర్ద్వివిధాని! పూర్వసంస్కా-
రోత్తరసంస్కారరూపేణ। గర్భాధానాదయఃపూర్వ
సంస్కారాః।ఉత్తరేతుపాకయజ్ఞసంస్కారాదయః॥

తా॥ అందు నిత్యములు రెండువిధములు. అవి పూర్వసం

స్కారములనియు నుత్తరసంస్కారములనియుం జెప్పం బడును. గర్భాధానాదులు పూర్వసంస్కారములు। పాకయజ్ఞాదులుత్తరసంస్కారములు.

తథాచహారీతః॥ ద్వివిధస్సంస్కారో భవతి। బ్రాహ్మో దైవశ్చ గర్భాధానసంస్కారో బ్రాహ్మః। పూర్వః। పాకయజ్ఞహవిర్యజ్ఞసోమయాగాశ్చేతి దైవఉత్తరః॥

తా॥ ఆ సంస్కారములను హారీతుఁడు చెప్పియున్నాఁడు బ్రాహ్మమని దైవమని రెండువిధములసంస్కారములుగలవు గర్భాధానాదులు బ్రాహ్మములని పూర్వసంస్కారములనియు జెప్పంబడును. పాకయజ్ఞహవిర్యజ్ఞసోమయాగాదులు దైవములనియు నుత్తరములనియు ననంబడును.

పూర్వేద్వావింశతిః। ఉత్తరేద్వావింశతిః। మిళిత్వాచతుశ్చత్వారింశత్ ॥ అష్టావాత్మగుణాః॥

తా॥ పూర్వసంస్కారములు ఇరువదిరెండు। ఉత్తరసంస్కారములు నిరువదిరెండు కలసి నలువదినాలుగు ఆత్మగుణములెనిమిది.

సబ్రహ్మణస్సాయుజ్యంగచ్ఛతీత్యాహ॥ శంఖోపి॥

తా॥ ఈ నలువదినాలుగు సంస్కారములు ఆత్మగుణము

తెనిమిది కలిగినవారు బ్రహ్మయొక్క సాయుజ్యమును పొం
దగలరని చెప్పెను. శంఖుండును చెప్పెను.

సంస్కారైః సంస్కృతైః పూర్వై రుత్తరైరపి సంస్కృతః ।
నిత్యమష్టగుణైర్యుక్తో బ్రాహ్మణో బ్రహ్మలౌకికం ।

తా॥ ఈ సంస్కారాదులనుంచి భ్రష్టుఁడుకానివాఁడు
నాశములేని బ్రహ్మపదవిని జెందును.

కేపునరష్టగుణాః। దయాసర్వభూతేషు। క్షాంతిః। అన
సూయా।శౌచం।అనాయాసః।మాంగల్యం।అకార్పణ్యం।
అస్పృహేతి॥

తా॥ సమస్తభూతములయందు దయగలిగియుండుట అంత
రింద్రియనిగ్రహము అసూయలేకయుండుట శుచియైయుం
డుట ఇచ్ఛలేకుండుట అన నివి యెనిమిదియు నాత్మ
గుణంబులు.

తత్రపాకయజ్ఞసంస్థాదిత్రివిధానామేకవింశతిసం
స్కారాణాంప్రాశస్త్యంశ్రుతిరప్యాహ॥

తా॥ అందు పాకయజ్ఞసంస్థాదిగా మూఁడువిధములగు
నిరువదిరెండు సంస్కారములకు శ్రేష్ఠతను శ్రుతులు
చెప్పుచున్నవి.

త్రిస్సప్తయద్గుహ్యాని తేఇత్పదావిదంనిహితాజ్ఞయాసః తెభీరక్షంత అమృతంసజోషాః పశూంశ్చస్థాత్వా చ్ఛరథంచపాహితి॥త్రిస్సప్త। ఏకవింశతిసంఖ్యాకాని। గుహ్యాని।రహస్యాని। వేదైకసమధిగమ్యాని॥యత్।యా నిపదాని।పద్యన్తైస్వర్గఏభిరితివ్యుత్పత్త్యాపదశబ్దేనా త్రయజ్ఞాఉచ్యన్తె। తేచైకవింశతిసంఖ్యాకాః। ఔపాసన హోమాదయస్సప్తపాకయజ్ఞాః।అగ్న్యాధేయాదయ స్సప్తహవిర్యజ్ఞాః।అగ్నిష్టోమాదయస్సప్తసోమయజ్ఞాః।ఏవ మేకవింశతిసంఖ్యాకాని। యజ్ఞలక్షణానిపదాని। హేఅగ్నె త్వే।ఇత। త్వయ్యేవనిహితాని।స్థాపితాని! తేషాంసర్వేషాం త్వత్ప్రధానత్వాత్ ।నహ్యగ్నిమంతరేణయాగాఅనుష్ఠాతుం శక్యన్తె। యజ్ఞియాఃసోమయజ్ఞార్హాఃఅర్థిత్వసామర్థ్యవైదు ష్యాదిభిఃధికారహేతుభిర్యుక్తాః। తథాచోక్తం।అర్థీసమర్థో విద్వాన్కర్మాధికారీచేతి। ఏవంవిధలక్షణోపేతాయజమా నాఃతానిపదాన్యవిదన్నలభన్త।లబ్ధ్వాచ తేభిర్యజ్ఞలక్షణైః పదైరమృతమమరధర్మాణాం స్వర్గరూపంఫలం మోక్షంచర క్షంతె । పాలయంతిసాధయన్తీత్యర్థః । సజోషాః త్రైర్యజ మానైస్సహాసప్రీతఃత్వంపశూం శ్చస్థాత్వాన్।స్థావ

రాణిచ । రథంచ। పశువ్యతిరిక్తమన్యద్యత్ప్రాణిజాతమస్తి తచ్చపాహి । రక్ష। తేషుత్వదీయయాగతః కర్తుంశక్య తేనాన్యథా॥ అతస్తానిరక్షేత్యర్థః । యత్ సుపాంసులిగితివిభక్తేర్లుక్।సుహ్యాని।సుహోయాంభవాని । భవేఃఛందసీతియత్। యతోనావఇత్యాద్యాత్త్వే సుపామిత్యాదినాసప్తమ్యాంశే ఆదేశః । పదాత్తైవస్మాత్రేణద్వితీయావిభక్తిర్బహువచనంస్యాదితిస్వయమాదేశఃఅవిదర్భా।లుగిదంరూపం॥

తా॥ ఓ అగ్నిహోత్రుఁడా! ఇరువదియొక్కవిధమగు యజ్ఞములు నీయందుగలవు. అవియన్నియు నీవేప్రధానుఁడవుగాగలిగియుండుటవల్ల, నీవులేనిదిజరుగకుండుటవల్లను, సోమయజ్ఞాధికారిలక్షణములు గలవారలై యజమానులునిన్నే సేవించెదరు. అట్లుసేవించి స్వర్గమోక్షాదిఫలములనుపొందుచుండెదరు ఆ యజమానులయందు సమానప్రేమగలిగి వారి పశుధాన్యరథాదులనెల్లప్పుడు పరిపాలించుచుండుమను శ్రుతియం దుత్తరసంస్కారము లావశ్యకములని చెప్పంబడియెను.

అయమేవార్థోన్యస్యాంపృశ్చిదృశ్యతే॥

తా॥ ఈయర్థమునే యింకొకఋక్కుచే చెప్పుచున్నాఁడు.

రథాయ నావముతనోగృహాయనిత్యారిత్రాం పద్వతీంరా
స్యగ్నే। అస్మాకంవీరాముతనోమఘోనోజనాంశ్చ
యాపిహీరయాభద్మయాచ॥

అగ్నింపూర్వాభిఃఋగ్భిఃబహుధాస్తుత్వానయాభిలషిత
ఫలంప్రార్థయతే॥

తా॥ ఇదివరలో చెప్పిన ఋక్కులచే నగ్నినిస్తుతించి
తనకిష్టమగు ఫలమును ప్రార్థించుచున్నాఁడు.

హే। అగ్నే ఉత అపిచ రథాయ రక్షణాయ।శీఘ్రమభీష్ట
ఫలప్రాపణాయనోస్మాకంయజమానేభ్యః।నానంసంసారో
త్తారికాం।యాగాత్మికాంసుకర్మాస్తుతిషునారిత్యాదిషునా
రూపేణస్తుతత్వాత్తా।గృహాయ।గృహాణ॥ ఛందసిశాయజా
దేశః। సాధయాస్మాకంకీదృశీంతాం।నిత్యారిత్రాంనియతఋ
త్విగ్రూపోదకాకర్షణకాష్టసాధనోపేతాం । పద్వతీం।ద్రవ్య
మంత్రాదిరూపపాదోపేతాం। ఈదృశీంయాగాత్మికాంనా
వం।రాసి।దేహి॥సంపాదయ।రాతిర్దానకర్మా । రాసతిరా
ప్నోతీతితన్నామసుపాఠాత్ ॥ పునస్తైస్సైవవిశిష్యతే॥ ఉత।
అపిచ । యానాః। అస్మాకంవీరాః । అస్మత్సంబంధినః
పుత్రాదీః ।మఘోనస్సహావిద్యక్షణాన్నవలక్షరోతిశేషః ।

కించయాజనాం శ్చయజమానానస్మానపిపారయా త్పార యేదుత్తారయేత్॥పారయతేర్లోట్యాగమః। జననమరణాది బహుదుఃఖాత్మకస్య సంసారస్యపారం నీత్వానిరతిశయ సుఖాత్మకం బ్రహ్మలోకంప్రాపయేత్ । ఏషపుణ్యకృతాం లోక ఇతియాగాద్యనుష్ఠానవతాం శ్రూయమాణత్వా ద్బ్రహ్మలోకం ప్రాపయ్యయాచనః శర్మనిరతిశయం బ్రహ్మ ప్రాపయేత్ ॥

తా॥ ఓ అగ్నిహోత్రుఁడా! మాకు తగిన ఫలముల నిచ్చుటకు తరింపచేయునట్టియు, నిత్యమగు ఋత్విక్కులను తెడ్లుగల ద్రవ్యమంత్రాదిరూపమగు పాదములుగల యాగమను నావచే జననమరణాత్మకమగు సంసారమునుండి తరింపఁజేయుఁడని యీ ఋక్కునందుగూడ యాగాద్యుత్తరాంగములు ప్రతిపాదింపఁబడినవి.

పరస్యాం హైకతాత్మనఃప్రవిశంతపరంపదమిత్యుక్తత్వాత్ ।ధీశుద్ధ్యర్థానద్వారావివిదిషంతి।

తా॥ పరునితో సమానుండై పరమపదమును ప్రవేశించుచున్నాఁడని చెప్పుటవల్ల బుద్ధిని శుద్ధిపఱచునవి గనుక యాగాదులను తప్పక తెలుసుకొనుచున్నారని పెద్దలు

కోరుచున్నారు.

యజ్ఞేనతపసాదానేనానశనేనేతిశ్రుతేః। అస్త్యేతేషాం
కర్మణాంప్రాశస్త్యం॥

తా॥ యజ్ఞ దాన తపస్సులనునవి ముక్తిద్వారములని శ్రుతులు చెప్పుచున్నవి గాన వీనికి ప్రాశస్త్యముగలదు.

తథాపిగర్భాధానాద్యుపనయనపర్యంతాస్సంస్కారా
స్సర్వేపినియతాః । నపునస్స్నానాదయః ।

తా॥ అట్లయినను గర్భాధానము మొదలు ఉపనయన పర్యంతము గాగల సంస్కారములు నిత్యములు స్నానాదులు నియతములు కావు.

తథాద్వితీయమిచ్ఛేత్కర్తుంతమావసేద్యదివేతరథా
బ్రహ్మచర్యాదేవప్రవ్రజేత్ ॥ ఇతిశ్రుతిదర్శనాత్॥

తా॥ అట్లు రెండవదియగు గృహస్థాశ్రమధర్మమును యజ్ఞాదులును కోరికగలిగిన ప్రవేశింపవలయును. అట్లు కానిచో బ్రహ్మచర్యాశ్రమమునుండియె అనఁగా గర్భాధానాద్యుపనయనాంత కర్మనుండియె సన్యాసాశ్రమము నవలంభించునది యని శ్రుతులు చెప్పుటవల్లను అనియతత్వము స్నానాదులకు అటస్థమయినది.

కించగర్భాధానాది సంస్కారాణాం ప్రాశస్త్యం॥ వ్యాసేనాప్యుక్తం। తేనవర్తన మనుష్ఠానమంతరేణ నవైదికం। ప్రవర్తయే ద్విజాతీనాం ధర్మసిద్ధిమభీప్సుభిరితి॥ తథా చాశ్వలాయనోపి। గృహ్యోక్తానాం గర్భాధానాది కర్మణాం ప్రాశస్త్యంత్రయః పాక। యజ్ఞా ఇత్యత్రసూచితవాన్॥

తా॥ గర్భాధానాది సంస్కారములకు ప్రాశస్త్యమును వ్యాసునిచేత నాశ్వలాయనునిచేతను ధర్మసిద్ధి గోరువాఁడు అనుష్ఠానము లేకుండా వైదికకర్మ ననుష్ఠింపవలదు అని చెప్పబడెను (అనఁగాగర్భాధానాది సంస్కారములకు నిత్యానుష్ఠానము లేదనుట) త్రయఃపాకయజ్ఞాః అను పాకయజ్ఞ వివక్ష స్థలమందు గర్భాధానాది కర్మ ప్రాశస్త్యము జెప్పఁబడినది.

కథంపాక శబ్దఃప్రాశస్త్యేవర్తతె। తంపాకేనమనసా ఇత్యత్రయో మాపాకేన మనసేత్యత్రచదర్శనాత్॥

తా॥ తంపాకేన మనసా। అను స్థలమందు యోమాపాకేన మనసా అనే స్థలమందువలెనే పాక శబ్దమునకు ప్రాశస్త్యర్థము చేప్పవలయును.

అతఃపాకయజ్ఞాః ప్రశస్తయజ్ఞాః। ప్రాశస్త్యం బ్రాహ్మణ్య సాధనత్వాత్॥ ప్రశస్త ఫలసాధనతా।

తా॥ పాకయజ్ఞములనఁగా ప్రశస్త యజ్ఞములు ప్రాశస్త్య మనఁగా బ్రాహ్మణ్య సాధన మగుటవల్ల ప్రశస్తమగు ఫలమును సాధించునదాయెను.

కర్మణాం ఫలసాధనత్వం నామమంత్రార్థ జ్ఞానపూర్వకం కర్మకర్తృసాధన వైగుణ్యాభావేనయేన తిష్ఠన్తితేషాం ఫలప్రదా దృష్టజనకత్వం॥

తా॥ కర్మలకు ఫలమును సాధించు టనఁగా మంత్రార్థ జ్ఞానము కలిగి కర్మ చేయువానికి సాధనమగు కర్మ చెడకుండున ట్లెవ్వ రాచరింతురో వారికి ఫలమునిచ్చు అదృష్టమును కలుగఁజేయుననుట.

ఏతేషాం ప్రశస్త ఫలసాధనత్వం శ్రూయతే।యస్సమిధా। తస్యై దర్వస్తీఋగ్భ్యాం॥

తా॥ ఈ కర్మలకు ప్రశస్తమగు ఫలముల సాధించుట యస్సమిధా తస్యైదర్వస్తీ అను ఋక్కులచే వక్కాణింపఁబడెను.

యస్సమిధాయ ఆహుతీ యోవేదేన దదాశమర్త్యోఅగ్న

మో। మోనమసాస్వధ్వరః॥ తస్యేదర్వన్తోరంహయంత। ఆశవ స్తస్య ద్యుమ్నతమంయశః। నతమంహో దేవ కృతం కుతశ్చనమ స్త్యకృతం॥ పూర్వయాఋచాపాక యజ్ఞానాం స్వరూపం ప్రదర్శ్యోత్తర యాఋచాతత్ఫలం ప్రదర్శ్యతే॥

తా॥ యస్సమిధాయ అహుతీ। అనునట్టియు తస్యేద ర్వన్తో అనునట్టి ఋక్కులలో పూర్వ ఋక్కుచే పాక యజ్ఞముల స్వరూపము చెప్పి రెండవదానిచే వాని ఫల మును చెప్పినాడు.

పాకయజ్ఞాస్త్రివిధాః। హుతాఃప్రహుతాః బ్రహ్మణిహు తాశ్చేతి। అగ్నౌహూయమానా దేవయజ్ఞాదయోహు తాః। అగ్నింవినాక్రియమాణా బలిహరణ బ్రహ్మయజ్ఞా దయోఃప్రహుతాః। బ్రాహ్మణ భోజనాత్మకాః బ్ర హ్మణిహుతాః॥

తా॥ పాక యజ్ఞములు హుతములని ప్రహుతములని బ్రహ్మణి హుతములని మూఁడు విధములు. అగ్నియందు హోమము చేయఁబడు దేవయజ్ఞాదులు హుతములు అగ్ని లేక చేయఁబడు బలిహరణ బ్రహ్మయజ్ఞాదులు ప్ర

హుతములు బ్రాహ్మణ భోజనరూపము లగుసవి బ్రహ్మణి హుతములు.

పూర్వస్యామృచి తే క్రమేణ ప్రదర్శ్యన్తే॥

తా॥ పూర్వపు ఋక్కుయందు క్రమముగా నివి చెప్పఁబడినవి. (అనఁగా యస్సమిధా అను ఋక్కునందనుట)

యఃమర్త్యః। మనుష్యః। అగ్నయె। దదాశ।అగ్న్యర్థంపరిచరతి। యఃఆహుతీః। ఆహుత్యా। సుపాంసులు గిత్యాదినా తృతీయాయాః పూర్వసవర్ణ ఈకారః। ఆజ్యచర్వాది రూపయాగ్నిం పరిచరతి। అనేనవాక్యద్వయేనసమిధా ధానరూపాగ్ని కార్యేధ్మాధానా జ్యచర్వాది రూపాహుతయః పాకయజ్ఞావివక్షితాః॥

తా॥ ఎవ్వఁడు సమిత్తులచేతను ఆహుతులచేతను అగ్నిని సేవించుచున్నాఁడో అన్నందువల్ల హుతములగు అగ్నిహోత్ర ప్రధానకర్మలు చెప్పఁబడినవి.

యః। వేదేన సోమస్థానీయ జప బ్రహ్మ యజ్ఞాదినా। గ్న్యుపలక్షితా దేవతాః పరిచరతి। తావత్రైవ దేవతాప్రీతి రస్త్యేవేతి విద్యాయైవాప్యస్తి ప్రీతిరిత్యత్ర శ్రుతిదర్శనాత్। అనేన బ్రహ్మయజ్ఞ హుతములు ప్రహుతాః కాః

ప్రహుతాః పాకయజ్ఞావివక్షితాః ॥

తా॥ ఎవ్వఁడు వేదముచేత సోమసానీయమగు జప బ్రహ్మయజ్ఞాదుల చేగ్నిచే సూచింపఁబడు దేవతలను పరిచరించుచున్నాఁడో వాఁడు (దీనికి విద్యచేతనే దేవతాప్రీతి గలుగునన్న శ్రుతి ప్రమాణము.) దీనిచే జప బ్రహ్మయజ్ఞాది ప్రహుతములు చెప్పఁబడినవి.

యస్స్వధ్వరస్సన్నమసా। అన్నేనాగ్న ఊర్ధ్వంపరిచరతి। అథవానమసా నమస్కారేణ పరిచరతి సోపిస్స్వధ్వరో భవతి । యజ్ఞోవైనమ ఇతిశ్రుతేః। అనేన కర్మాంగ బ్రాహ్మణ భోజనాత్మకాః బ్రహ్మణిహుతా ఉపలక్షితాః॥

తా॥ ఎవ్వడు నమస్కారముచేతగాని అన్నముచేతగాని అగ్నిని తననిమిత్తము సేవించుచున్నాఁడో వాఁడు మంచి యజ్ఞముగలవాఁడు. నమశ్శబ్దమునకు యజ్ఞమర్థమగుటకు యజ్ఞోవైనమః అను శ్రుతిప్రమాణము దీనిచే కర్మాంగ బ్రాహ్మణ భోజనమగు బ్రహ్మణిహుతమను పాకయజ్ఞము సూచింపఁబడినది.

అనఁగా కర్మకుప్రధానమగు నగ్ని హోత్రుడే మూఁటియందు ముఖ్యుడనుటచే సూర్యచంద్ర రూపమగు బ్రా

హ్మణభోజన జపాదులను సూర్య చంద్రులును అగ్ని ప్ర ధానులే యని సూచించుచున్నది.

ఉత్తర స్యామృచోర్థః॥ ఇఁక నుత్తరఋక్కునకర్థ ము వివరించుచున్నాఁడు.

యఃపూర్వోక్త త్రివిధపాకయజ్ఞః। తస్యైత్। తస్యైవ। ఆశవ్హోవ్యాపనశీలాః। అర్వన్తో। అశ్వాః। రంహాయన్తె। త్వరయంతి శత్రూన్ప్రతిగంతుమితి శేషః। ద్యుమ్నితమందీప్తితమంయశః కీర్తిశ్చతదేవ। భవతి, యద్వాద్యుమ్నమితిధననామ ధనవత్తమం యశోన్నం చతస్యైవ అపిచదేవకృతం దేవైః కృతమంహఃపాపంకుతశ్చననవశత్। నప్రాప్నోతి, మర్త్యకృతం మనుష్యైఃకృతం చతన్ననశత్॥

ఎవ్వఁడు పూర్వమందు చెప్పఁబడిన మూఁడు విధముల గు పాకయజ్ఞములను చేయునో వానియొక్క అశ్వములు శత్రుసంహారమునై శీఘ్రముగా ప్రయత్నించుచున్నవి. (అరిషడ్వర్గమును జయించుననుట) అట్టి శత్రుసంహారమువల్ల కీర్తిగలుగుచున్నది. అట్టి కీర్తివల్ల ధన ధాన్యాదులు గలుగుచున్నవి. వానికి దేవనిమిత్తముగాను

మనుష్యనిమిత్తముగాను చేయఁబడిన పాప మెంతమాత్ర మును అంటదు. (అనఁగా విఘ్నములనుట)

ఏవం కర్మణాంప్రశస్తఫలందర్శితం । తచ్చఫలం ద్వి విధమైహిక మాముష్మికంచేతి । అష్టకాదసాధ్యం పుష్టాౄదికమైహికం ॥

ఇట్లు కర్మలకు ప్రశస్తఫలము చెప్పఁబడినది ఆ ఫలము రెండు విధములు। ఐహికమనియు నాముష్మికమనియు, అష్టకాదులచేఁ జేయంబడు పుష్ట్యాదికర్మ ఐహికము॥

ఆముష్మికంద్వేధా। స్వర్గాది రపవర్గశ్చేతి। తత్రపుష్టిఃస్వర్గాదేస్సాక్షాత్సాధనం । ధర్మ అపవర్గస్య తత్వజ్ఞానోత్పాదనద్వారేణ ॥ తథాచస్మర్యతే.॥ ధర్మాత్సుఖంనంచ । జ్ఞానాన్మోక్షోధి గమ్యత ఇతి ॥

తా॥ ఆముష్మికము రెండు విధములు। స్వర్గాదులు అపవర్గము నని। ఈ స్వర్గాద్యాముష్మికమునకు నైహికమగు పుష్ట్యాదికర్మ సాక్షాత్సాధనము. ధర్మమనునది తత్వజ్ఞానమును కలిగించి అపవర్గమను నాముష్మికమును గలుగజేయును. అట్లు స్మృతి ॥ ధర్మమువల్ల సుఖము జ్ఞానముగలిగి సుఖమువల్ల స్వర్గాదులు జ్ఞానమువల్ల

మోక్షమును లభించును.

నను నిత్యకర్మణాంఫలమేవనాస్తి। కేవలమకరణె ప్రత్యవాయభయాదనుష్ఠీయన్తే। తథాచోపనయనాధ్యయనాది విహితాకరణె ప్రత్యవాయస్స్మర్యతే ॥

తా॥ నిత్యమాచరించు కర్మలకు ఫలము లేదు. చేయకున్న ప్రత్యవాయ మగునుగాన చేయక తప్పదు. గనుక నుపనయనాధ్య యనాదులు నిత్యములుగాన చేయక తప్పదు. ఇట్లు విధించుటవలన మన పెదలు నరులకు కామ్యమం దతీచ్ఛగలిగియుండునని దలఁచి విధిఁగ కొన్ని నిత్యములు విధించినచో॥ సతతము సేవించువానికి నిత్యము ఫలమడుగుట యసంభవముగాన నిష్కామ్యమై యా సేవించు దేవతల కనుగ్రహము కలిగినప్పు డధిక ఫలము గలుగుచుండునని తాత్పర్యము దీనివలన నిష్కామ్యసేవ ముఖ్యమని బోధింపఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ అతఊర్ధ్వం పతంత్యేతేయథాకాలమసంస్కృతాః।
సావిత్రీ పతితావ్రాత్యాభవన్త్యార్యవిగర్హితాః।

తా॥ కాలమునకు సంస్కృతులు గానివారు పతితులగుదురు. సావిత్రినుండి పతితులగువారలు వ్రాత్యులగుచుఁ

శెదలచే నిందితులగుదురు.

శ్లో॥ యోనధీత్యద్విజో వేదానన్యత్రకురు తేశ్రమం ।
సజీవన్నేవశూద్రత్వమాశుగచ్ఛతిసాన్వయః॥

తా॥ ఎవ్వఁడు వేదములను చదువక మఱియొకదాని యందు శ్రమనుజేయు నాతండు జీవించియుండఁగానే వంశ మంతటితో శూద్రత్వము జెందును.

శ్లో॥ అకుర్వన్విహితం కర్మనిందితం చసమాచరన్
అనిగ్రహాచ్చేంద్రియాణాంనరఃపతనమృచ్ఛతీత్యా
దిస్మృతేః ॥

తా॥ చేయఁదగిన కర్మ నాచరింపక నిషిద్ధకర్మ నాచ రించువాఁడును. ఇంద్రియముల జయింపనివాఁడును పతన ముం జెందునని స్మృతులు చెప్పుచున్నవి.

గ॥ ప్రత్యవాయభయాన్నిత్యకర్మానుష్ఠానేనదురిత ప్రాగ భావపరిపాలనం సంచిత దురితప్రధ్వం సాభావోవాస్యాత్ ॥

తా॥ ప్రత్యవాయము గలుగునను భయమువలననైన నిత్యకర్మ నాచరించినచో దురితప్రాగభావమే యుండు (దురితము వుట్టదనుట) అనాదిస్సాంతః ప్రాగభావః॥ పుటు

క లేక యంతముగలది ప్రాగభావము. దురితము పుట్టినచో దురితప్రాగ భావముండదు. సంపాదించిన పాపముల ధ్వంసచేయుట, ప్రధ్వంసాభావము. మొదలుండి యంతము లేనిది ధ్వంసయగును ఘటధ్వంసకాదియేగాని యంతము లేదు. ప్రాగభావమునకు యంతమేగాని యాది లేదు.

గ॥ దురిత ప్రధ్వంసిత్వంచత్రి సంధ్యమనుష్ఠేయయా ణేషు
సూర్యశ్చేత్యాది మంత్రేషు విస్పష్టమవభాసతే॥

తా॥ పాపములు నశించుట మూడుపేళల నాచరించు సంధ్యా మంత్రముల చేత నే స్పష్టమగుచున్నది. సూర్యశ్చేత్యాది మంత్రములో పాపేభ్యోరక్షన్తాం॥ పాపముల నుండి రక్షించుగాక యనునది యాదిగనుండు మంత్రార్థము వలననే స్పష్టము.

గ॥ ఏవం చోపభోగ్యఫలరక్షిణాం నిత్యకర్మణాం ఫలవత్వాం
నదూరతోపాస్తమితి॥

తా॥ ఇట్లుండఁగా ననుభవింపదగిన ఫలమును రక్షింపఁదగిన నిత్యకర్మలు ఫలముగలవియే కాని లేనివికావు గనుక నిత్యకర్మలు గూడ ఫలవంతములే ఫలరహితంబులు గావు. (భావిబ్రాహ్మణ్య రక్షణంబులనుట).

గ॥ తర్హికథం సర్వకర్మణాం ఫలవత్త్వమితి చేదత్రోచ్యతే।
అస్తుప్రత్యవాయనిరోధిత్వం నైతావతా ఫలాభావః।
మంత్రలింగేనస్మృతివాక్యాభ్యాంచతత్ఫలావగమాత్॥

తా॥ అటులైన నన్ని కర్మలకు ఫలవత్త్వ మెట్లనిన చెప్పెదము. ప్రత్యవాయము రాకుండుటవలన ఫలము లేకపోవుటకాదు. (ప్రత్యవాయము లేకుండుటేగాని వేఱు ఫలము లేదనుటకాదు.) మంత్రమందుండు చిహ్నలచేతను స్మృతివాక్యముల చేతను ఆనిత్య కర్మలకు ఫల మగుపడు చుండును.

గ॥ మయివర్చో బలమోజోనిధత్తేతిమంత్రలింగ ఛందోగ
వాక్యం చాశ్రమత్రయస్యలోకహేతుతాంచ తుర్థాశ్ర
మస్యమోక్షహేతుతాంచ దర్శయతి॥

తా॥ నాయందు వర్చస్సును బలమును ఓజస్సును తెచ్చు గాక యను మంత్రార్థముగల ఛందోమంత్రము ఆశ్రమత్రయమునకు లోకహేతుత్వమునున్నూ నాల్గవయాశ్రమమునకు మోక్షప్రాప్తియు బోధించుచున్నది. బ్రహ్మచర్యమున వర్చస్సు, గార్హస్థ్యమున బలము, వానప్రస్థమున ఓజస్సు, ఈ మూడును లోకసాధనములు నాల్గవది

యగు సన్యాసము మోక్షసాధనమగును.

గ॥ త్రయోధర్మస్కంధాః॥ యజ్ఞోధ్యయ నందానమితి ప్రధమః॥ తపఏవద్వితీయః। బ్రహ్మచర్యాచార్యకులేవాసి త్వంతృతీయః । అత్యంతమాత్మాన మాచార్యకులేవసాద యంత్సర్వఏతే పుణ్యలోకాభవన్తి బ్రహ్మసంస్థోమృతత్వ మేతీతిఏతస్యవాక్య స్యాశ్రమపరత్వం పదార్థంజైమినిరి త్యాదివ్యాససూత్ర ప్రతిపాదితం॥ స్మృతివాక్యంచైతత్॥

తా॥ మూఁడు ధర్మమునకు విభాగములు అందు యజ్ఞదానాధ్యయనములు మొదటి భాగము. తపస్సు రెండవభాగము. బ్రహ్మచర్యము గురుకులవాసము. మూఁడవ భాగము మిక్కిలి గురుకుల వాసమువలన కాలముగడిపిన నందఱు పుణ్యలోకములం జెందుదురు. బ్రహ్మనుపాసించి మోక్షముం జెందగలఁడు దీనికి ఆశ్రమపరముగ నర్థము జైమినిః అను వ్యాససూత్రమున గలదు. దీనికి స్మృతులు గూడఁగలవు.

గ॥ తద్యథా ఆమ్రేఫలార్థీ ఛాయాగంధఇత్యనూద్యన్తే ఏవంకర్మ చర్యమాణమర్థా అనూద్యన్తే। ఇతీదంవాక్యం చనిత్యకర్మ విషయత్వేనవార్తికే విశ్వరూపాచార్యఉదా

జహార॥ ఆమ్రేనిమిత్తే ఇత్యాద్యాపస్తంబస్మృతేర్వచః।
ఫలవత్త్వంసమాచష్టేనిత్యానామపికర్మణామితి॥

తా॥ అది యెట్లన మామిడిచెట్టునీడ ననుసరించినచో ఫలమును గోరుటను సూచించునట్లు కర్మను చేసినచో తత్ఫలములు గూడ సూచింపఁబడును. అని యీవాక్యమును విశ్వరూపాచార్యులు కర్మవిషయకమగు వార్తికమం దుదహరించెను. ఆపస్తంబస్మృతియందుగూడ ఆమ్రేనిమిత్త ఇత్యాదివాక్య ముదహరింపఁబడినది దానిచే నిత్యకర్మలకుఁగూడ ఫలము గలదనుట నిశ్చితము.

తథాచమనుః

శ్లో॥ వేదోదితం స్వకంకర్మనిత్యం కుర్యాదతంద్రితః।
తద్ధికుర్వన్యథాశక్తి ప్రాప్నోతిపరమాంగతిం॥

తా॥ వేదమందు జెప్పబడిన కర్మ నిత్యమాచరింపఁదగినదియె. దానిని యథాశక్తిగఁ జేసినచో పరమపదవి గలుగునని మనువు చెప్పెను.

కూర్మపురాణము.

శ్లో॥ యథాశక్తిచరేత్కర్మ నిందితంచ వివర్జయేత్।
విధూయమోహకలిలం లబ్ధ్వాయోగమనుత్తమం॥

గృహస్థోముచ్యతేబంధాన్మాత్రకార్యావిచారణేతి॥

తా॥ శక్తినిబట్టి కర్మనాచరింపవలయును నిందితమగు కర్మనుజేయనేకూడదు. ఇట్లు కర్మనాచరింపఁగా మోహముదలి శ్రేష్ఠమగు యోగముంజెంది గృహస్థుఁడు బంధమునుండి తప్పక విడువంబడును.

గ॥ నన్వస్త్వేవమభ్యుదయహేతుత్వం। నిశ్శ్రేయస హేతుత్వంతున సంభవతి। ప్రమాణాభావాత్ । ప్రత్యుత శ్రుతిస్మృతిభ్యాంత న్నిషిధ్యతే। నకర్మణానప్రజయేతిశ్రుతిః। జ్ఞానాదేవతుకైవల్యమితిస్మృతిః। అయి ఏవం పరమాత్మప్రకరణె నిశ్శ్రేయసహేతు వేదనేచ్ఛాసాధనత్వేన యజ్ఞాదీనాంవిధానాత్। తమేతంవేదానువచనేన బ్రాహ్మణావివిధిషంతి। యజ్ఞేనదానేనేతిశ్రుతేః। నిషేధస్తుసాక్షాన్నిశ్శ్రేయససాధనత్వగోచర ఇష్యతె। తస్మాన్నముక్తావగాన్యథానాదికర్మాపేక్షా। వేదనోత్పత్తౌతువిద్యతె॥

తా॥ అట్లయినను వృద్ధికారణంబేగాని నిశ్శ్రేయసహేతుత్వము సంభవింపదు. అట్లు ప్రమాణములేదు. దానికి విరుద్ధముగానే శ్రుతిస్మృతులుఁగూడఁ జెప్పుచున్నవి. అది యెట్లనఁ గైవల్యమునకుఁ గర్మచేతను బ్రజచేతను గలు

గదు. జ్ఞానమునుండియే గలుగును. అనిపూర్వపక్షి పలుక గా సమాధానము. పరమాత్మను చెప్పుసందర్భమున నిశ్శ్రే యస హేతువగు జ్ఞానోత్పాదకము లగుటచే యజ్ఞాది కర్మలఁ జేయవలయునని చెప్పుటవల్లను ఆ పరమాత్మను వేదవాక్కుల ననుసరించి బ్రహ్మజ్ఞానులు తెలుసుకొను చున్నారని శ్రుతిచెప్పుటవల్లను కర్మ ప్రజానిషేధమునకు సాక్షాద్ధేతుత్వము కొట్టఁబడినది గనుక ముక్తికారణము కర్మాదులుగావు. జ్ఞానజనకంబు లేయని నిశ్చయము సువ ర్ణమేనగలకు హేతువగునుంగాని మిగిలినవన్ని పరంపరా సాధనములగును. ఆ నగనుజూచి యానందించునపు డితర సాధనముల నవసరము. నగగాదేలునంద్దాక యవసరము. గ॥ తథాచకర్మణాంపరంపరయా మోక్షహేతుత్వం వాయ వీయసంహితయామభిహితం।

కర్మాతిశయమాసాద్య పశోఃపాశపరిక్షయః
ఏవంప్రక్షీణపాపస్యబహుభిర్జన్మభిఃక్రమాత్ ॥ఇతి॥

తా॥ దానికి వాయవీయ సంహితయందు పెద్దలచేఁజెప్ప బడియెను. కర్మలుచేయుటవలన పాపక్షయమై జ్ఞానోద యం బగుచున్నను. ఇట్లు పాపక్షయం కాఁగాకాఁగా ననే

కజన్మలచే ముక్తుండగును.

గ॥ నచనిత్యస్యాపిఫలవత్త్వే నిత్యకామ్యయోర్భేదాభావ ఇతిశంకనీయం। కరణేతిశయసామ్యేప్యకరణే ప్రత్యవాయసద్భావాసద్భావాభ్యాంతద్భేదాత్॥

తా॥ నిత్యమునకుఁగూడ ఫలముండినచో నిత్యకామ్యములకు భేదములేకుండుననఁగా నిత్యమును చేయుటలో ఫలము సమానమైనను చేయకుండుటలో దోషమెుండధికము గనుక భేదము గలదు. కామ్యములకు చేయకుండుటచే దోషములేదు.

గ॥ నఖల్వాయుష్కామపుష్టికామేత్యాద్యకరణేకశ్చిత్ప్రత్యవాయశ్శ్రూయతే।ఏషఏవనిత్యాన్యయోర్నైమిత్తికేత్యప్యవగంతవ్యం।స్కన్నేజుహోతీత్యాద్యనియతచోదనాద్యధికారివిశేషేణాపేతం నైమిత్తికం నిత్యవత్కామ్యస్యాపి విహితత్వేన శుద్ధిహేతుత్వాన్మోక్షసాధనత్వమితిచేన్న। రాగప్రాధాన్యాచ్ఛుద్ధిస్తూపసర్జనత్వేన రాగవిషయం భోగం సంపాద్యోపక్షీయతే। అతఏవగీతాయాం భగవతాముముక్షోరర్జునస్య ఫలాసక్తిర్నిషిద్ధా।

శ్లో॥ యోగస్థఃకురుకర్మాణి సంగంత్యక్త్వాధనంజయ।
సిధ్యసిధ్యోస్సమోభూత్వా సమత్వంయోగఉచ్యతే॥
కర్మణ్యేవాధికారి స్తేమాఫలేషుకదాచన
ఇత్యాదినా నిత్యకర్మణితుశుద్ధిఃప్రధానం ఫలముపసర్జనం॥

తా॥ ఐనను ఆయుష్కాముండును బలము గోరువాడు ను చేయకున్న ప్రత్యవాయమని పలుకుదానిని నిత్యనా శ్రీ యము ననుసరించి నైమిత్తికమునకు గూడ నేలజెప్పగ డదు తడసినను విచ్ఛిన్నమైనను ప్రాయశ్చిత్త హోమ ముసు జరుపవలెనను నిమిత్తముచే వచ్చిన నైమిత్తికము నిత్యమునకువలె కామ్యమునకుఁగూడ నుండుటచేతను శుద్ధి గలుగఁజేయుటచేతను మోక్షసాధనంబెట్లు కాగూడ దనదగదు. ఏలనన గాస్కన్నేజుహోతీత్యాది కర్మరా గమువలన వచ్చినదిగాన కోరిక దీరినతోడనే యప్రధాన మగును. ఏలనన కోరినకోరిక తీరుటవలనను ధార్మికు నాశ్రయించునపుడు కోరికతో నాశ్రయించిన దాని ఫలము వెంటనే కలిగి తిరిగి కోరుట కశక్యమగును. నిష్కామన యనఁగా కోరికలేక సేవింపనీ కామ్యముగూడ సిద్ధిం చుచు మోక్షంబు గలుగునని తాత్పర్యము. గనుకనే

యర్జునునకు భగవంతుఁడగు కృష్ణుండు ఫలముగూడదని చెప్పెను. అది యెట్లన యోగస్థుడవు (అనఁగా కైవల్య మును బొందినవాఁడవయ్యు) కర్మలను జేయుము అట్లుచే యునపుడు సంబంధమును వదలి యాత్మశుద్ధికై జేయుము. నీకు కర్మలయం దధికారముగాని ఫలమునందు లేదు. అని,

తదుక్తంవార్తికకారేణ। నిత్యేషుశుద్ధేః ప్రాధాన్యాత్ భోగోప్యప్రతిబంధకః। భోగంభంగు రమీక్షంతే బుద్ధి శుద్ధ్యనురోధతః। ఇతి॥

తా॥ నిత్యకర్మ శుద్ధికొఱకని వార్తికకారులుచెప్పిరి. నిత్య ములయందు శుద్ధి ముఖ్యము గనుక భోగమునకు నడ్డు లేదు. భోగమనునది భంగకరము ఎందువల్లననఁగా బుద్ధి యొక్క శుద్ధిని చెఱుచుట చేతను.

నిత్యంచకర్మద్వివిధం । సంస్కారజనకం వివిదిషాజన కంచ। విహితత్వమాత్రబుద్ధ్యా క్రియమాణం సంస్కార జనకం। తథాచస్మర్యతే। యస్యైతే సంస్కారాఃసబ్రహ్మ ణస్సాయుజ్యం సలోకతాంజయతీతి। ఈశ్వరార్పణబుద్ధ్యా క్రియమాణం వివిదిషాజనకం । తచ్చభగవతాదర్శితం । యత్కరోషియదశ్నాసియజ్జుహోషిదదాసియత్ । య

త్రపశ్యసికాతేయ తత్కారుష్వామదర్పణం । ఇతి । తత్ర సంస్కారేణ చిత్తస్యయోగ్యతామాత్రం సంపద్యతే । వివిదిషాతుప్రవృత్తిముత్పాద్యావశ్యం వేదనం సంపాదయతి। తస్మాన్ముముక్షోరీశ్వరార్పణం ప్రశస్తం॥

తా॥ నిత్యమగు కర్మ రెండు తెఱంగులు. సంస్కారజనకమనియు, వివిదిషాజనకమనియును, ఈ సంస్కారమనుభవముచేఁ బుట్టి స్మృతిహేతువగుచుండును. గాన సంస్కారమును మనసున కలుగచేయుకర్మ యొకటి వివిదిష యనఁగా తెలిసికొను నిచ్ఛ. దానిని గలుగఁజేయు కర్మయొకటి ఇట్లు రెండు విధములు. ఇది విధిగ జేయతగినదను బుద్ధితోఁ జేయంబడు కర్మ సంస్కారమును గలిగించును. అట్లు స్మృతియు గలదు. ఎవ్వారీ సంస్కారములనాచరింతురో వారు బ్రహ్మయొక్క సాయుజ్యమును సలోకత్వమును గూడఁ బొందగలరు. అని ఈశ్వరార్పణమను బుద్ధితోఁ జేయంబడు కర్మ వేదనేచ్ఛంజేయును. దానినిగూర్చి భగవంతుడగు శ్రీకృష్ణుండుచెప్పెను. ఏది చేయుదువో, దేనిని తినుదువో, దేనిని హోమముజేయుదువో, దేనిని ఇచ్చెదవో దానిని నాకనుబుద్ధితోఁ జేయు

ము అని యర్జునునకు చెప్పెను. వానిలో సంస్కారము వలన చిత్తమునకు యోగ్యతగలుగును. వివిధప్రవృత్తిని గలుగజేసి తప్పక జ్ఞానమును గలుగజేయును గాన మోక్షము గోరువారలకు నీశ్వరార్పణ బుద్ధియే శ్రేష్ఠము.

ఏవం సర్వేషాం కర్మణాం ప్రాశస్త్యం ఫలవత్త్వంచ ప్రతిపాదితం। అతస్తావద్గృహ్యోక్తానాం। గర్భాధానాది రూపసంస్కారకర్మణాం తదన్యేషామష్టకాది కర్మణాంచ కేషాంచిత్పద్ధతిక్రతౌత త్రత్యమంత్రార్థకథనే చాస్మాక ముద్యమః॥

తా॥ ఇట్లు సర్వ కర్మలకు శ్రేష్ఠత్వము ఫలము గలుగుటయును చెప్పఁబడినది గనుక గృహ్యకర్మలయిన గర్భాధానాదులకు నితరములగు నష్టకాదులకుఁగూడ వాని పద్ధతిని చెప్పునప్పుడు మంత్రార్థము నుచ్చరించుటయందు మా మతమని గ్రంథకర్త వాక్యము.

తతస్సర్వకర్మణాం ప్రయోగకాలేమంత్రాణా మార్షాదిజ్ఞానం కర్తవ్యం। తదర్థశ్చజ్ఞాతవ్యః। తదభావేవైగుణ్యం స్యాత్తథాచోక్తం॥

ఋషిశ్ఛందో దైవతంచ బ్రాహ్మణార్థంస్వరాద్యపి।

అవిదిత్వాప్రయుంజానో మంత్రకంటక ఉచ్యతే॥

తా॥ గనుక తమతమ కర్మలకు ఋషాద్యులను మంత్రార్థ మును తెలిసిచేయనగును. అట్లు తెలియకున్న వైగుణ్య ము గలుగును. దానికి స్మృతి ఋషియు ఛందంబును దైవతమును మంత్రార్థమును స్వరమును తెలిసిచేయవల యును. అట్లు చేయనివాడు మంత్రకంటకుండగును. ఋషి తెలిసినందువలన నమ్మకము గలుగును. ఛందస్సువలన పాఠక్రమము దెలియును. దైవతమువలన ధ్యాతవ్యదేవ తాజ్ఞానము గలుగును. మంత్రార్థమువలన కర్మ విధి ఫల మును దెలియును స్వరమువలనను నర్థజ్ఞానము బాగుగదెలి యునుదీనికి తార్కాణము యదేంద్ర శత్రుస్స్వరతోపరా ధాత్॥ ఇంద్రశత్రువనుచో రాక్షసుండు స్వరముతప్పినం దువలన తనకె నాశముగోరినవాడయ్యెను. గాన స్వరా దులుగూడ నర్థజ్ఞానోప యుక్తంబులగును.

తథార్థజ్ఞానహీనసిందా అర్థప్రశంసాచ బహుధా శ్రూయతే॥

తా॥ అట్టర్థజ్ఞానము లేనివారి నింద్యయు గలవారి స్తో త్రమును చాలగ నబడుచున్నది.

స్థాణురయంభారవాహఃకిలాభూదధీత్య వేదం నవిజానా తియోఽర్థం। అర్థజ్ఞ ఇత్సకలం భద్రమశ్నుతే। నాకమేతిజ్ఞా నవిధూతపాప్మా ఇతి । యో వేద మధీత్యాప్యర్థంనవిజా నాతిసోఽయం పుమాన్ భారమేవహారతిధారయతి। స్థాణురితి దృష్టాన్తః ! భిన్నశాఖం వృక్షమూలం స్థాణుశబ్దేనోచ్యతే। సచయథేన్ధనార్థమే వోపయుజ్యతే। నతుపుష్పఫలార్థం తథా కేవలపాఠకస్య వ్రాత్యత్వం నాస్తీత్యే తావదేవనతు సమ్యగనుష్ఠానం స్వర్గాదిఫలసిద్ధిర్వాస్తీత్యనేన లోకప్రసి ద్ధిర్ద్యోత్యతే। అర్థజ్ఞ ఇతి । అర్థజ్ఞ ఏవసకలం భద్రమశ్నుతే। ప్రాప్నోతి।కించజ్ఞానవిధూతపాప్మాసన్। నాకమేతి।స్వర్గాద ఫలమేతి॥అస్మిన్నర్థేఋగ్ద్వయంచ॥

ఎవ్వండధ్యయన మాచరించియు నర్థమును గనండో వాండు బరువును మోయు కట్టెవంటివాండు (అనంగా కట్టె యెట్లు కాల్చుటకేగాని పుష్పఫలాదుల కుపయో గింపదో యట్లే యీతండు వ్రాత్యుండుగాకుండుటచే కర్మ కరణ సమర్థుండగునేగాని దానికి ఫలమగు స్వర్గాదులం జెం దనేరండనుట) అర్థముం దెలిసినచో సమస్తభద్రంబులుంగ లిగి జ్ఞానముగలిగి దానిచే పాపంబులంగొట్టి నాకము జేరును.

శ్రు॥ ఉతత్వఃపశ్యన్నదదర్శవాచముతత్వశ్శృణ్వన్న శ్రుణోత్యేనాం। ఉతోత్వస్మై తన్వాంవిసస్రేజాయేవపత్య ఉశతీసువాసాః॥

వ్యా॥ ఉత। అపిచ। త్వః। ఏకపురుషః। పాఠమాత్ర ప ర్యవసితః। వేదరూపాంవాచం పశ్యన్నపి। నదదర్శ। న ప శ్యత్యపశ్యతి।ఉత।అపిచ।త్వః।ఏకః। ఏనాం వేదరూపాంవా చం।శృణ్వన్।నశ్రుణోతి।అర్థజ్ఞానరాహిత్యాత్పాఠ శుద్ధిం తద్వినియోగంచనజానాతీత్యర్థః।అర్థంప్రశంసతి। ఉత।అపి చ।త్వస్మై।ఏకస్మై।అర్థజ్ఞాయ। వేదరూపావాక్। స్వకీ యాం। తన్వాం। తిసస్రే। స్వరూపంప్రకాశయతి॥ తత్ర దృష్టాంతః।జాయా।సువాసాః। శోభనవస్త్రాద్యలంకృతా। ఉశతీకామయమానాపత్యే। స్వకీయాయఇవ।యథాస్వాం గానిప్రకాశయతి। తద్వత్॥

తా॥ ఒకానొకండు వేదపాఠమునుమాత్ర మాచరిం చియు దానిని చూచుచునే చూడకుండును. అనఁగా నర్థ జ్ఞానములేకుండుటచే బాగుగ తెలియుట తటస్థపడదని య ర్థము. ఒకానొకడు వినియు విననటులేయుండు। ఒకానొ కండు చేసి నర్థము ... స్త్ర

ములచే నలంకరింపఁబడిన భార్యవలే సర్వాంగములను జూపును.

శ్రు॥ ఉతత్వంసఖ్యేస్థిరపీతమాహుర్నైనంహిన్వంత్యపివాజినేషు। అధేన్వాచరతిమాయయైషవాచంశుశ్రువాఅఫలామపుష్పాం॥

వ్యా॥ పూర్వార్ధేనార్థజ్ఞప్రశంసా। ఉత్తరార్ధేతన్నిందా॥ ఉత। అపిచ। త్వమేకమర్థజ్ఞంపురుషం। సఖ్యే। వేదరూపాయావాచస్సఖ్యే। స్థిత్వా। స్థిరపీతంఆహుః। స్థైర్యేణ పీతామృతపానం। వేదార్థామృతపానం। అభిజ్ఞాఃకథయన్తి। కించ। వాజినేషు వాచామినేషు। వాజినాః ప్రగల్భాః। తేషు। మధ్యఏనం। వేదార్థకులం। నహిన్వంతి। చోదయితుంనకేపిప్రాప్నువన్తి। ఆనేనసహావివదితుమసమర్థత్వాత్। యస్త్వన్యఃపాఠమాత్రపరః। అఫలామపుష్పాం।పూర్వకాండోక్తధర్మజ్ఞానంపుష్పం। ఉత్తరకాండోక్తబ్రహ్మజ్ఞానం ఫలం। తద్రహితాంవాచంశుశ్రువాన్।భవతిఅధేన్వా। బ్రహ్మజ్ఞానరూపం క్షీరంనదోగ్ధీత్యధేనుః।తథావిధామాయయాకపటరూపయాసహసంచరతి॥ వేదార్థజ్ఞానరాహిత్యాత్ పరమపురుషార్థం నలభతఇత్యర్థః।

ఒకానొకండు వేదమును చక్కఁగ జదివియు దాని యర్థమను నమృతపానము నాచరించినచో పెద్దలు వా గ్మ్మలయ్యును వాసిని కదపఁజాలరు. లేక పాఠమాత్రము నే చేసినచో పూర్వకాండమను పుష్పమును ఉత్తరకాం డమను ఫలమును లేనివాక్కఁను వినియు బ్రహ్మజ్ఞానమను పాలు లేని కపటరూపమగు నావునాశ్రయించినవాఁడగును. పరమపురుషార్థమును పొందడనుట. అనఁగాఁ బూర్వ మీమాంస। దానియందు కర్మలు ప్రతిపాదింపబడును. దీనికి పూర్వభూమికలనియు పేరుగలదు. అవి యేడని వసిష్ఠుడు చెప్పెను. అవి పుష్పరూపము లేకాని ఫలమునంచుటకుత్తర కాండ నందవలయును. అవి చాలగగలవని కొందఱి యభి ప్రాయము ఏడేనని వసిష్ఠుని యభిప్రాయము. ఉత్తమీమాం సమనియు పేరుగలది. వేదాంతము దానికిని భూమిక లేడు. అవి యేవియనగా వివిదిషా। విచారణ। తనుమానసా। సత్వాపత్తి! అసంసక్తి। పదార్థాభావిని। తుర్య ఇతి ఇట్లు సేతుబంధమందుగల యోగము లనునవి. ఈ పూర్వ కాండ రూపమగు పూర్వమీమాంసము నీశ్వరార్పణ

బుద్ధితో చేసిన వివిదిషగలుగును.

ఏవంప్రసంగవశాన్మంత్రార్థజ్ఞానపూర్వక మేవవిహిత తత్వమాత్రబుధ్యాక్రియమాణానాం కర్మణాం సంస్కారజనకత్వం। ఈశ్వరార్పణబుధ్యాక్రియమాణానాం కర్మణాం వివిదిషాజనకత్వమితి సర్వేషామతిశయఫలం ప్రదర్శ్యప్రకృత సంధ్యావందనేపి విశేషతః తత్ఫలం ప్రదర్శ్యతే॥

తా॥ ఇట్లు ప్రసక్తాను ప్రసక్తిచే మంత్రార్థజ్ఞానముతో చేయతగినది యను బుద్ధితో చేసిన కర్మలకు గట్టిసంస్కారము గలుగుటను వానినే యీశ్వరార్పణముగాఁ జేసినచో వివిదిష కలుగుటయును వక్కాణించి దానినే ప్రకృతము సంధ్యావందనమునకుఁ గూడ నావశ్యకమైనదానిఁగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

సంధ్యావందన ఫలనిరూపణం.

అత్రపరాశరః॥ ఇచ్చోట్పపరాశరుండు వక్కాణించెను.

శ్లో॥ సంధ్యాముపాసతేయేతు సతతంసంసితవ్రతాః।
విధూతపాపా స్తేయాన్తిబ్రహ్మలోకంసనాతనం॥

తా॥ ఎవ్వారు నియమముగలవారలై సంధ్యావందనము నాచరింతురో వారు పాపములను వదలి శాశ్వతమగు

బ్రహ్మలోకమును జేరుదురు.

కాలేతునన్దితాసన్ధ్యాస్వర్గమోక్షప్రదాయినీ ।
అకాలేవన్దితాసన్ధ్యాసాచవంధ్యావధూరివ॥

తా॥నిర్ణయింపఁబడిన సమయములకుఁ జేసిన సన్ధ్యస్వర్గము ను మోక్షమునిచ్చును. నిర్ణయకాలమును మించి చేసిన యెడల గొడ్రాలువలె వ్యర్థమగును. (ఇందు స్వర్గఫలము గూడఁ జెప్పఁబడెను.)

గౌతమః। గౌతముఁడు

అకరణె తత్క్షణదోషోదర్శితః

తా॥ చేయనిచో నాక్షణముననే దోషము గలుగునని చెప్పెను.

సంధ్యాహీనోశుచిర్నిత్యమనర్హస్సర్వకర్మసు।
యదన్యత్కురుతెకర్మనతస్యఫలభాగ్భవేత్॥

తా॥ సంధ్యావందనమాచరింపనివాఁడు నిత్యమున పరిశుద్ధుఁడు కర్మలను చేయుట కర్హుండుగాడు. ఇతర కర్మలెన్ని చేసినను వ్యర్థములే॥

గోభిలోపి॥ గోభిలుఁడను నతండును చెప్పియున్నాడు॥

సంధ్యాయెన నవిజ్ఞాతా సంధ్యాయెనానుపాసితా ।

జీవమానోభవేచ్ఛూద్రో మృతశ్శ్వాభిజాయతే॥

తా॥ సంధ్యావందనము నెవ్వఁడు చేయఁడో వాఁడు జీవించినకాలమున శూద్రుఁడుగను మరణానంతరము కుక్కజన్మము కలవాఁడుగను పరిణమించును.

కూర్మపురాణేపి॥ కూర్మపురాణమున

యోయత్నంకురుతేనిత్యం ధర్మకార్యేద్విజోత్తమః।
విహాయసంధ్యాప్రణతిం సయాతినరకాయుతం॥

తా॥ ఎవ్వండు నిత్యము ధర్మకార్యమాచరించునప్పుడు సంధ్యావందనమును మానినచో పదివేలనరకములం జెందును॥

తస్మాన్నోల్లంఘనంకార్యం సంధ్యోపాసనకర్మణః
తేహంతిసూర్యంసంధ్యాంయేనోపాస్తింకురుతేయతః॥

తా॥ గాన సంధ్యోపాసనమును వదలఁదగదు. అట్లు వదలినవాఁడు సూర్యహత్యను జెందును.

ఏతత్సర్వమనాతురవిషయం

తా॥ ఇదియంతయు నేతొందరలు లేనివారినిగూర్చి చెప్పఁబడియున్నది.

యదాహయాజ్ఞవల్క్యః॥ యాజ్ఞవల్క్యుఁడు చెప్పియున్నాఁడు.

అనార్తశ్చేత్సృజేద్యస్తు సవిప్రశ్శూద్రసంజ్ఞికః।
ప్రాయశ్చిత్తీభవత్యేవలోకేభవతినిందితఇతి॥

తా॥ ఎవ్వఁడు తొందరలు లేకుండ సంధ్యావందనమును జేయఁడో వాఁడు శూద్రుడు వానికి ప్రాయశ్చిత్తము తప్పదు. వాఁడు చాలా లోకమునచు నిందింపఁబడుచుండును.

విష్ణుపురాణేపి॥ విష్ణుపురాణమునందును

సర్వకాలముపస్థానం సంధ్యయోఃపార్థివేష్యతే।
అన్యత్రసూతకాశౌచవిభ్రమాతురభీతిషు॥

తా॥ రెండు సంధ్యలను నుపస్థానము జేయుట ముఖ్యము సూతకమృతములు గలిగినవాఁడును, భ్రాంతిఁజెందినవాఁడును, ఆతురుడును, భయస్థుఁడును కాలము నతిక్రమించి చేసినను తప్పులేదు.

అస్యవివరణంస్మర్యతే॥ దీనికి వివేకముస్మృత్యుక్తమై యున్నది.

రాష్ట్రభంగేనృపక్షోభేరోగార్తాసూతకేపిచ।
దేవాగ్నిద్విజవిద్యానాంకార్యేమహతిసంస్థితే।
సంధ్యావందనవిచ్ఛిత్తిః నదోషాయకదాచన॥

తా॥ రాజ్యమునకు భంగము గలిగినప్పుడును రాజవిప్లవ

ముగలిగినప్పుడును, రోగముగలిగినప్పుడును సూతకముగలిగినప్పుడును దేవతలయొక్కయు నగ్నియొక్కయు బ్రాహ్మణునియొక్కయు, విద్యలయొక్కయు గొప్పకార్యములు సంభవిల్లినప్పుడును సంధ్యావందనము మానినను దోషము లేదు.

యత్తుపులస్త్యేనోక్తం॥ పులస్త్యుండునుచ్చరించెను.

సంధ్యామిష్టించహోమంచయావజ్జీవంసమాచరేత్
నత్యజేత్సూతకేవాపిత్యజన్గచ్ఛేదధోగతిమితి॥

తా॥ సంధ్యను, ఇష్టిని, హోమమును బ్రతికియున్నంతకాలమును చేయవలయును. సూతకమునఁగూడ వదలగూడదు వదలినచో నధోగతిని చెందును.

తన్మానసికసంధ్యాభిప్రాయకం॥

తా॥ అది మానసిక సంధ్యనుగూర్చి చెప్పినవచనము.

జాతకేమృతకేచైవ సంధ్యాకర్మనసంత్యజేత్।
మనసోచ్చారయేన్మంత్రాన్ ప్రాణాయామమృతేద్విజః

తా॥ జాతాశౌచమందును, మృతాశౌచమందును సంధ్యనుమానవలదు. ప్రాణాయామమును వదలి మనమున మంత్రముల మాత్ర ముచ్చరింపవలయును.

తేనైవోక్తత్వాత్ ॥ ఆపులస్త్యునిచేతనే నిదియు చెప్పఁబడెను.

ఏవంచసూతకేమానసికసంధ్యాయాసాకల్యేనానుష్ఠానే౽ప్రాప్తే। అర్ఘ్యాంతాయాఏవసంధ్యాయా అనుష్ఠానమాహాశ్వలాయనః॥

తా॥ ఇట్లు సూతకమున మానసిక సంధ్యావందనావశ్యకతఁ గలుగఁగా నర్ఘ్యమువఱకు సంధ్యానుష్ఠాన మావశ్యకమని యాశ్వలాయనులు చెప్పియున్నాఁడు.

అర్ఘ్యాంతాసూతకే సంధ్యాస్నానంస్యాదపికించన॥

తా॥ సూతకమునం దర్ఘ్యముదాఁకసంధ్యవార్చుటయావశ్యకము స్నానమును తప్పదు.

పైఠీనసిరపి॥ సూతకే సావిత్ర్యాచాంజలిం ప్రక్షిప్యప్రదక్షిణం కృత్వాసూర్యంధ్యాయన్ నమస్కుర్యాత్ సావిత్ర్యామననేతి శేషః॥

తా॥ సూతకమున సావిత్రిని మనమున నుచ్చరించి యర్ఘ్యాంజలిని విడిచి ప్రదక్షిణమాచరించి సూర్యునిధ్యానించి నమస్కరింపవలయును.

ఏవంవిదిత్వాయస్సంధ్యాముపాస్తేసంశ్రితవ్రతః।
దీర్ఘమాయుస్సవిందేతసర్వపాపైఃప్రముచ్యతే॥
తా॥ ఇట్లు తెలిసి సంధ్యనుపాసించినచో దీర్ఘాయురాయ ముగలుగును. పాపములు నశించును.

ప్రాయశ్చిత్తంస్మృత్యంతరేభిహితం।
సంధ్యాకాలేత్వతిక్రాంతేస్నాత్వాచమ్యయథావిధి
జపేదష్టశతందేవీం తతస్సంధ్యాంసమాచరేత్॥
తా॥ సంధ్యావందనకాలము దాటినచో స్నానించి యథా విధిగ నూటయెనిమిది సంఖ్యగల గాయత్రిని జపింపవలయును.

ఏకాహంసమతిక్రమ్య గాయత్ర్యాఅయుతంజపేత్ గౌణకాలఇత్యర్థః॥
తా॥ ఒకరోజున సంధ్యావందనము మానినచో నయుత (మనగా పదివేలు) గాయత్రిని చేయవలయును.

కాలాతిక్రమణేచైవ త్రిసంధ్యమపిసర్వదా।
చతుర్థార్ఘ్యంప్రదాతవ్యం గాయత్ర్యాశ్శిరసాసహ॥
తా॥ ముఖ్యకాలమతిక్రమించినచో మూడు సంధ్యలందు ను నాల్గు యర్ఘ్యములను శిరస్సుతో గూడిన గాయత్రిచే

నిష్ప్రవలయును.

రాత్ర్యంతయామనాడ్యౌ ద్వేసంధ్యాకాలఃప్రశస్యతే।
దర్శనాద్రవిరేఖాయా స్తదంతోమునిభిస్స్మృతః॥

తా॥ వేఁకువను రెండు గడియలు ముఖ్యమగు సంధ్యాకాలము. సూర్యరేఖ కనబడినతోడనే సంధ్యాకాలమంతమగునని మునులు చెప్పిరి.

ఉదయాత్ప్రాక్తనీ సంధ్యాఘటికాత్రయఇష్యతే।
సాయంసంధ్యాత్రిఘటికాహ్య స్తాదుపరిభాస్వతః॥

తా॥ ఉదయమునకుముందు ప్రాతస్సంధ్యమూఁడు గడియలకాలము గలది. సాయంకాల సంధ్య సూర్యుఁడస్తమించిన వెనుక మూఁడు గడియలకాలము గలది.

సంధ్యోత్తమాతృతీయాంశే పంచధాంశం దినస్యతు।
మాధ్యాహ్నికేత దూర్ధ్వంవాపూర్వంవాస్యాద్ద్వివైవహి।
త్యుపక్రమ్య। నప్రాతర్న ప్రదోషశ్చ సంధ్యాకాలోతి
వర్తతే। ముఖ్య కల్పేనుకల్పశ్చ సర్వస్మిన్ కర్మణిస్మృతఇతి॥

తా॥ దినము నైదుభాగములు చేయఁగా మూఁడవ యంశమందు మాధ్యాహ్నిక సంధ్య యుత్తమము. ఆ

మూడవయంశకు పూర్వమునఁగాని పరమునఁగాని చేయ వచ్చును. ప్రాతఃకాలమందుగాని ప్రదోషమందుగాని సంధ్యా కాలమునకు ముఖ్యకాలమని గౌణకాలమనియు విభాగము గలదు.

ప్రాతః ప్రదోషయోస్సంపూర్ణయో స్సంధ్యాకాలత్వేనోక్తత్వాన్మాధ్యాహ్నిక సంధ్యాయా దివాభాగస్సంపూర్ణో గౌణకాలః ।

తా॥ ప్రాతస్సాయంసంధ్యలకు ప్రాతఃప్రదోషము లు పూర్ణముగా కాలమైనట్లు మాధ్యాహ్నికమునకు దినమంతయు గౌణకాలము.

అనుకల్పేచతుర్థార్ఘ్యప్రదానం ప్రాతః ప్రదోషయోరేక కాలాతిక్రమేష్ట శతగాయత్రీజపః ద్వినాతిక్రమేయుత గాయత్రీతి వేదితవ్య మతఏవసంధ్యాయాఃకిం ఫలమిత్యుచ్యమానే ఏతత్పూర్వోత్తర పర్యాలోచన యా బ్రాహ్మణ్య సంపాదనపూర్వక మాగామిసంచిత పాపకర్మ నివృత్తి ద్వారా పరమేశ్వరప్రీతిః।

తా॥ ముఖ్యకాలాతిక్రమణమందు నాల్గవయర్ఘ్యమును ప్రాతః ప్రదోషములను గౌణకాలముగూడ నతిక

మించినచో పదివేలు గాయత్రీ జపములను సలుపనగును. అట్లయిన సంధ్యావందనమునకు ఫలమేమియని విచారింపగా బ్రాహ్మణ్యమును రక్షించుచు నాగామిసంచితముల నశింపఁజేయుచు పరమేశ్వర ప్రీతియగుటయే ఫలము. సంకల్పము గూడ నిటులనే జేయనగును. ఆగామియనఁగా రాఁబోవునది. సంచితమన నిపుడు సమకూడినది.

తథాచ తైన సంధ్యోపాసనే ననసాలోక్యాది సంభవతి। అకరణే ప్రత్యవాయః। ఫలంతు నా స్తీత్య పరిశీలకానాం వ్యవహార ఇతిజ్ఞాయత ఏవేతిప్రకృతమనుసరామః।

కావున నీ సంధ్యావందనముచేత సాలోక్య సారూప్య సామీప్య సాయుజ్య కైవల్యములను నైదుభాగములును లేవు. చేయకుండిన ప్రత్యవాయము. ఫలము లేదనునది యవివేకుల వ్యవహారమని తెలియుచున్నే యున్నది ఇంతట ప్రస్తుతమును విచారింతము.

సంధ్యాశబ్దార్థవిచారః

అథసంధ్యావందనస్య ప్రకృతత్వేనవక్ష్యమాణత్వా
దాదౌ సంధ్యాశబ్దార్థో విచార్యతే। ఉభే స్తే సంధి వే

ళాయాం నిశాయా దివసస్యచ। తామేవ
సంధ్యాం తస్మాత్తు ప్రవదంతి మనీషిణ ఇతి

తా॥ ఇటుపైన సంధ్యావందనము ప్రక్రాంతము గనుక ముందు సంధ్యాశబ్దార్థమును విచారించెదము. సంధ్య యనఁగా రాత్రికి పగలుకు నడుమ నుపాసింపఁబడునది గాన సంధ్యయని పెద్దలు నుడివిరి.

గృహ్యాపరిశిష్టకారోపి సూర్యనక్షత్ర వర్జితాయాః హోరాత్రయోస్సంధిః సాసంధ్యాసమాఖ్యాతా మునిభిస్తత్వ దర్శిభిరితి॥

తా॥ సూర్యుడు నక్షత్రములు లేని ప్రొద్దువేళ సంధికాలము సంధ్యయని తత్వవేత్తలగు మునులు చెప్పిరని గృహ్యాపరిశిష్టమందును గలదు.

ఆగమేపి। రాత్రిరూపాయతో దేవీ దివారూపో మహేశ్వరః। తయోస్తుసంగమే సంధ్యాం ప్రవదంత్యుభయాత్మికాం

తా॥ దేవి రాత్రిరూపమును మహేశ్వరుడు దివారూపుఁడునుగాన సిద్ధిసంధియు నుభయరూపమగుసంధ్య యనంబడును. అని యాగమములలో చెప్పఁబడి యున్నది.

ఆచమన ప్రయోగాదివిచారః

ఏవంసంధ్యాశబ్దార్థముక్త్వా శుచిఃకర్మాణికుర్వీతేత్యాదిస్మృతిపర్యాలోచనయా శుద్ధ్యర్థాచమనాది ప్రయోగప్రదర్శన పూర్వకం తత్రత్యమంత్రార్థో వక్ష్యతే॥

తా॥ ఇట్లు సంధ్యాశబ్దార్థమును చెప్పి, శుచియై కర్మల నాచరింపవలయునను విధిచే శుద్ధికొఱకు నాచమన ప్రయోగమును చెప్పుచు నా మంత్రార్థమునుగూడ వక్కాణించుచున్నాఁడు.

అథకర్మవిశేష ఆచమనవిశేషస్స్మర్యతే॥

తా॥ ఇప్పుడు కర్మభేదముచే నాచమన భేదము నుచ్చరించుచున్నాఁడు.

శౌచాచారె తథాపానె స్పృష్టాస్పృష్టేచపర్వణి
పౌరాణాచమనంకుర్యాన్నానుభిః కేశవాదిభిః॥

తా॥ శుద్ధినిమిత్తమందును దాహానంతరమందునుస్పృష్టాస్పృష్టపర్వయందును పౌరాణాచమనము చేయవలయును.

సంధ్యాయాం కర్మకాలేచ స్మృత్యాచమనముచ్యతే
బ్రహ్మయజ్ఞేచసర్వేషాం శ్రౌతాచమనమిష్యతే॥

తా॥ సంధ్యావందనమందును తదితరకర్మలయందు

ను స్మృత్యాచమనము జరుపవలయును బ్రహ్మయజ్ఞము నందు శ్రౌతాచమనము ముఖ్యము.

ఆదిత్యోవరుణస్సోమోవహ్నిర్వాయు స్తథైవచ।
విప్రస్యదక్షిణేకర్ణే సర్వేతిష్ఠంతి దేవతాః॥

తా॥ సూర్యుడు వరుణుడు చంద్రుడు అగ్ని వాయువు, వీరలు విప్రుని దక్షిణకర్ణమందు నివసింతురు. ఇంక నితర దేవతలందరు నుందురు. వేదపాఠము చేసిన యతడు విప్రుడు॥

తథాచ॥ సమ్యగాచమ్యతోయేన క్రియాఃకుర్వీతవా శుచిః। దేవతానామృషీణాంచ పితౄణాం చైవయత్నతః॥

తా॥ గాన చక్కగ నాచమించి ప్రయత్నము తో దేవతలకు ఋషులకు పితృదేవతలకు కర్మల నాచరింపవలయును.

కుర్వీతాలంబనంవాపి దక్షిణశ్రవణస్యచ। యతోవిభవతోప్యేవం పూర్వాభావేతతఃపరం। నవిద్యమానే పూర్వోక్తేచోత్తర ప్రాప్తిరిష్యతఇతి॥

తా॥ లేక దక్షిణకర్ణస్పర్శనైన గావించవల

యును. పురాణాచమనము చేయ నశక్తుండగువాఁడు దక్షిణకర్ణస్పర్శను తప్పక చేయవలయును.

అత్రగౌతమః॥ ఇచ్చట గౌతమవచనము గూడఁ గలదు.

కుశపూతంపిబేత్తోయంకుశపూతముపస్పృశేత్।
కుశాగ్రమిశ్రితంతోయం సోమపానం దినేదినే॥

తా॥ దర్భనుండి జారిన నీటిని ప్రతిదినము త్రాఁగుట మంచిది. దర్భాగ్రమునుండి జారిననీరు సోమపానమగును.

కనిష్ఠదేశిన్యంగుష్ఠమూలా నికరస్యాగ్రంచక్రమాత్। ప్రజాపతి పితృబ్రహ్మతీర్థాని। దక్షిణకరం గోకర్ణాకృతి వత్కృత్వాజలం గోకర్ణాకృతినాత్రిః। పిబేద్బ్రహ్మతీర్థేన సమస్తాంగుళిభిస్సాహిత్యమేవగోకర్ణాకృతిః। తేనపీతంసోమసమం। అసాహిత్యం సురాసమం। ఇత్యాది॥

తా॥ చిటికనవ్రేలికి క్రిందను బొటనవ్రేలుకు మొదటను చేతికి చివరభాగమును వరుసగా ప్రజాపతి పితృ బ్రహ్మలయొక్క తీర్థములనబడును. కుడిచేతిని యావుచెవివలెఁబట్టి యుదకమును మూఁడుమాఱులు బ్రహ్మతీర్థముతోఁ ... గోకర్ణా

కృతి యనంబడును. దానితోఁ ద్రాగిన సోమపానమునకు సరియగును. విడియున్నచో సురాపానతుల్యము.

ఆచమనమున నవయవస్పర్శము.

అంగుష్ఠమూలేనాస్యం ద్విర్ద్విరున్మృజ్య । ప్రదేశిన్యాదిభిస్తిసృభిస్సహితాభిస్సకృదుపస్పృశేదాస్యార్థం । తోయం గృహీత్వా దక్షిణేన ప్రోక్షణం సవ్యహస్తే పాదయోశ్శిరసశ్చ తదనంతరం శిఖాం చోపస్పృశేత్ ॥

తా॥ బొటనవ్రేలికి మొదటిభాగముచే అనఁగా మణికట్టుచే ముఖమును రెండేసిమాఱులు తుడువవలయును. కలసిన ప్రదేశిన్యాదులచే నొక్కమాఱాస్యమును ముట్టునది. ఉదకమును తీసికొని కుడిచేతిచే యెడమచేతి యందును పాదములందును శిరస్సునను చల్లుకొనవలయును. పిమ్మట జుట్టుముడిని తాకవలయును.

ఆంగుష్ఠతర్జనీభ్యాం నాసికే అంగుష్ఠమధ్యమాభ్యాం చక్షుషీ శ్రోత్రే అంగుష్ఠానామికాభ్యాం। అంగుష్ఠకనిష్ఠికాభ్యాం నాభిం। తథాతలేన హృదయంగ్ । శిరస్సమస్తాంగులిభిః స్పృశేత్ అగుళ్యగ్రైరంసౌ। ద్వాద్విజశ్శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ ఇతిపురాణాచమనమ్.

తా॥ బొటనవ్రేలు రెండవవ్రేలుకలసిన ముద్రతో ముక్కులను తాకునది. బొటనవ్రేలు నడిమివ్రేలు కలసిన ముద్రతోఁ గన్నులు తాకునది. బొటనవ్రేలు ననామికను కలిపిచెపులను తాకునది. బొటనవ్రేలు చిటికనవ్రేలు కలసిన ముద్రతో బొడ్డును తాకునది. అరచేతిచే హృదయమును ముట్టునది. కలసిన వ్రేళ్లచే శిరస్సును తాఁకునది. వ్రేళ్ళయొక్క చివరలచేత భుజములను రెంటిని తాఁకునది. దీనిచే బ్రాహ్మణుడు శుద్ధుఁడగును. ఇట్లు పురాణాచమనము.

శ్రౌతాచమనం.

శౌనకః॥ దేవ్యాః పాదైస్త్రిభిః పీత్వాబ్లింగైర్నవభిస్స్పృశేత్
సప్తవ్యాహృతిభిశ్చైవ శిరోమంత్రైశ్చ పంచభిరితి

తా॥ గాయత్రియొక్క పాదత్రయముచే మూమ్మాఱు నీరుత్రాగునది. పిమ్మట నాపోహిష్ఠాదులగు తొమ్మిది మంత్రములచేతను ఏడువ్యాహృతులచేతను అయిదు శిరోమంత్రములచేతను అంగములను తాఁకునది. అని శౌనకుండు చెప్పెను.

అశ్వలాయనోపి॥ గాయత్ర్యాచపిబత్ర్యాదావాపోహి నవభిస్స్ప్రశేత్ । వ్యాహృతీభిశ్శిరో మంత్రై ర్రంగాని బ్రహ్మయజ్ఞకే॥

తా॥ దీనికి నదియే యర్థము ఈ మంత్రములు ముందు వివరింపఁబడును.

అంగవివరణమ్

పాణిగండద్వయంచోష్ఠౌపాణిపాదౌశిరోముఖం।నాసా బిలేక్షిణశ్రోత్రే నాభిహృన్మస్తకాంసకాఇతి॥

కేశవ నారాయణ మాధవాయను నామము లచే స్వాహాంతముగా ముమ్మాఱు త్రాపి పిదప పాణుల యందు గండద్వయము, పెదవులు, చేయి, కాలు, శిరస్సు ముఖము, ముక్కులు, కన్నులు, చెవులు బొడ్డు, హృదయము, శిరస్సు, భుజములు, తాఁకునది. పై రెండాచమనములకు స్థానములివియే.

స్మార్తాచమనము

స్మార్తాచమన ఉదకపానే మంత్రవిశేషమాహాశ్వలాయనః। ప్రణవేన త్రిరాచామే ద్దక్షిణేనతుపాణినేతి।అంగోపస్పర్శనం పూర్వోక్తమేవతూష్ణీంకర్తవ్యమితి॥

తా॥ స్మార్తాచమనమున నాశ్వలాయనుఁడు మాత్రముదకము త్రాగునప్పుడు ఓంకారముతోఁ త్రాగవలయునని చెప్పెను. మిగిలిన యంగములు తాకుటకుపూర్వమువలెనే. మంత్రములు లేవు.

అనఁగా గోవిందవిష్ణు నామములచే రెండుచేతులను మధుసూదన, త్రివిక్రమ, ఈ నామములచే గండద్వయమును, వామన శ్రీధర ఈ నామములచే పెదవులు రెండును, ఋషీకేశ దీనిచే చేతిని, పద్మనాభ దీనిచే ముఖమును, వాసుదేవ ప్రద్యుమ్న ఈ నామములచే ముక్కుపుటములను అనిరుద్ధ పురుషోత్తమ ఈ నామములచే కన్నులను, అధోక్షజ నారసింహ ఈ నామములచే చెవులును, అచ్యుత దీనిచే బొడ్డును, జనార్దన దీనిచే హృదయమును, ఉపేంద్ర దీనిచే శిరమును, హరే శ్రీకృష్ణ వీనిచే రెండుభుజములును తాఁకునది. ఇట్లే శ్రౌతాచమనమందును మంత్ర విభాగము చేయవలయును. స్మార్తాచమనమున మంత్రము లేకుండ తాఁకవలయును.

ఆచమనఫలం

వ్యాఘ్రపాదః ॥ ఏవమాచామ్య తీర్థాంభో .... స్పర్శన

మాచరేత్ । బ్రహ్మాది స్తంబపర్యంతం జగత్సపదితర్పయేత్

తా॥ ఇట్లు యే బ్రాహ్మణుఁడు నిత్యము సంగముల త్యాఁగుచుండు నాతండు బ్రహ్మ మొదలు స్తంబమువఱకు నుండు జంతువులను దృప్తి చేయువాఁడగునని వ్యాఘ్రపాదుఁడు చెప్పెను.

అకరణే దోషమాహ।యః క్రియాఃకురుతే మోహాదనాచమ్యైవనాస్తికః భవన్తీహవృధాతస్య క్రియాస్సర్వానసంశయః।ఇతి। అతబోధాయనః । హోమే భోజనకాలేచ సంధ్యయోరుభయోరపి। ఆచాన్తఃపునరాచామేజ్జపహోమార్చనాదిష్వితి॥

తా॥ ఈ యాచమనమును చేయకున్న దోషము చెప్పుచున్నాఁడు। ఎ క్రియలను మోహముచే నాచమింపక నాస్తికుఁడై చేయునో అట్టివానికి నవిఫలములనివ్వవు. హోమమున భోజనమున రెండు సంధ్యలను నాచమనద్వయ మాచరింపవలయును. జపహోమార్చనలయందు కూడ నిట్లే చేయవలయును అని బోధాయనమహర్షి చెప్పియున్నాఁడు.

ఎతేనశౌచాచార ఇతివచనేన శుద్ధిసంపాదనారంభే కేశ

వాదినాపురాణాచమనం సంధ్యాయామిత్యాదినాకర్మాంగస్మృత్యాచమనం కార్యమిత్యర్థో వక్ష్యతే॥

తా॥ ఇఁకను శౌచాచారం అను వచనమువలన బ్రాప్తమగు శుద్ధినిసంపాదించుటకొఱకై పురాణాచమన మంత్రార్థముం జెప్ప నారంభించుచున్నాఁడు.

కేశవాది నామార్థకమ్.

కశ్చ ఈశశ్చ । కేశౌ । బ్రహ్మరుద్రావిత్యర్థః। తాభ్యాం పాలకత్వేన వృత ఇతి కేశవః॥

తా॥ బ్రహ్మరుద్రు లిద్దఱు కేశులని చెప్పఁబడుదురు. వారిచేఁ బరిపాలించుటకు వరింపఁబడిన వాఁడుగాన కేశవుఁడని విష్ణువునకు నామము. ఇది స్వాహాంతము, ఉదపానమాచరించునది.

నారాః ఆపః అయనం స్థానం యస్యసః నారాయణః॥

తా॥ నారములన నుదకములు, అవి నిలయముఁగా గలవాఁడుగాన నారాయణుఁడగును, ఇదియు స్వాహాంతమగు నుదపానమంత్రమయ్యెయున్నది.

మాయాః లక్ష్మ్యాః ధవః మాధవః॥

తా॥ మా యన లక్ష్మి, ఆమెకు భర్తగాన మాధ

వుండయ్యెను. ఇదియు స్వాహాంతమగు నుదపాన మం
త్రమే ఇట్లే మూటిచే నుదపాన మాచరింపవలయును.

గాంగోభిఃవిందతీతిగోవిందః। వేదవేద్యఇత్యర్థః॥

గోవులనఁగ వాక్యములు. వానిని గాని వానిచేతగాని తెలిసినవాఁడు తెలియఁబడువాఁడు గాన గోవిందుఁడగును. వేదములచేఁ దెలియదగిన వాఁడని యర్థము.

వ్యాప్నోతీతివిష్ణుఃసర్వవ్యాపక ఇత్యర్థః।

తా॥ అంతట వ్యాపించువాఁడుగాన విష్ణుఁవ గును. (సర్వవ్యాపకుఁడనుట)

మధునామానం రాక్షసంసూదయతీతి మధుసూదనః

తా॥ మధువను రాక్షసుని చంపినవాఁడుగాన మధుసూదనుఁడగును.

త్రీణివిక్రమాణిపాదన్యాసా యస్యత్రివిక్రమః।

తా॥ మూఁడుపాదముల మూఁడుచోట్ల నుంచు టచే త్రివిక్రముండాయెను. బలిచక్రవర్తినివంచించుటకు వామనుఁడై మూఁడడుగులు భూదానమడిగి భూమ్యా కాశములయందు రెంటి నుసిచి మూఁడవ యడుగును

వాని శిరముపై నునిచి పాతాళమునకు ద్రొక్కెనను నితి హాసము గలదు.

త్రైవిక్రమవామనత్వాద్వామనః॥

తా॥ అచ్యుతనే! అనఁగా బలిచక్రవర్తిని వంచిం చుటయందే వామనః పొట్టివాఁడాయెను గాన వామ నుండనంబడును.

శ్రియఃధరః। లక్ష్మీధర ఇత్యర్థః॥

తా॥ శ్రీనిధరించినవాఁడు గాన శ్రీధరుఁడగును. లక్ష్మీధరుండని యర్థము.

హృషీకాణామింద్రియాణామీశోనియంతా॥ ఇంద్రియ ప్రవర్తక ఇత్యర్థః।

తా॥ హృషీకములన నింద్రియంబులు వాని నియ మించువాఁడు గాన హృషీకేశుఁడగును. ఇంద్రియములను ప్రవర్తింపఁజేయువాఁడని యర్థము.

పద్మంనాభౌయస్య సఃపద్మనాభః॥

తా॥ పద్మము నాభియందు గలవాఁడుగాన పద్మ నాభుండనంబడును.

దామవదుదరంయస్యసః దామోదరః। భక్తపరాధీన ఇత్యర్థః॥

పూలమాలికవంటి హృదయముగల యతండుగాన దామోదరుండనందగును. భక్తులయందతి మృదుహృదయుండనుట.

సమ్యక్కర్షత్యాకర్షతిపరిపాలనార్థంప్రాణినః ఇతి సంకర్షణః। వసతీతివాసుః। సచాసౌదేవశ్చవాసుదేవః ॥ ప్రకృష్టంద్యుమ్నం ప్రాణినామితిప్రద్యుమ్నః। ప్రకృష్టధనవత్సకలప్రాణిస్పృహణీయఇత్యర్థః। యోగిభిరపిసరోద్ధుమశక్యత్వాదనిరుద్ధః। పురుషుదేహేషు శేరతఇతిపురుషాః తత్తదిన్ద్రియాధిష్ఠాతారః। తేషూత్తమః ॥ తన్నియంతృత్వాదితిభావః॥

తా॥ పరిపాలించుటకై బాగుగ నాకర్షించువాండుగాన సంకర్షణుండగును. సర్వప్రాణులయందుండు దేవుండుగాన వాసుదేవుండగును. అధికమగు ధనమువలె ప్రాణులకెల్లరకుం గోరందగినవాం డగుటచే ప్రద్యుమ్నుం డగును. యోగులచేనైన కట్టుటకు దుర్లభుండుగాననిరుద్ధుండగును. దేహములయందుండువారిలో నుత్తముండు

గాన పురుషోత్తముం డగును. తత్తదింద్రియాధిష్ఠాతలను నియమించువాఁడనుట.

అధఃకృతమక్షజ మింద్రియజన్యజ్ఞానం
యేనసః అధోక్షజః భక్తానామిత్యర్థః.

తా. ఇంద్రియములవలనఁ గలుగు జ్ఞానమును (అనఁగా విషయలౌల్యమును) తక్కువఁగఁ జేయువాఁడు కాన నధోక్షజుం డనంబడును.

నరశ్చాసౌ సింహశ్చ నరసింహః సఏవనారసింహః. నవిద్యతేచ్యుతిర్యస్యసః అచ్యుతః. నాశరహితఇత్యర్థః జనమర్దతిప్రాప్నోతీతి జనార్దనః. జనైరర్ద్యతఇతివా జనార్దనః ఇంద్రాదుపర్యుపేంద్రః తస్మాదప్యుత్కృ... ఇత్యర్థః. దుష్టాన్ హరతీతిహరిః శిష్టసంరక్షణార్థమి... భావః. కృషతి భక్తజనపాపానితికృష్ణః. కృష్ణ... యద్వా కృష్ణః, ఏతే నామమంత్రానమోం తాన కాల జ్ఞేయం. స్మృత్యాచమనమంత్రార్థ స్త్వగ్రేవ... మడమ ప్రకృతమనుసరామః.

తా. పూర్వకాయమందు నరరూపము నుత్తర కాయమందు సింహరూపుఁడును గాన నరసింహుఁడనం బడును. చ్యుతి యనఁగా నాశము. అది లేనివాఁడు గాన నచ్యుతుం డనంబడును. జనులను పొంది ప్రవర్తించు వాఁడు గానజనార్దనుండగును జనులచేఁ గోరఁబడినవాఁ డనియుఁ జెప్పవచ్చును. ఇంద్రునికన్న పైవాఁడు గాన నుపేంద్రుం డనంబడును. శిష్టులను రక్షించుటకై అనఁగా పరోపకారార్థముగా (స్వార్థముకైకాదనుట) దుష్టులను సంహరించువాఁడు గాన హరి యనిపించుకొనును. భక్తుల యొక్క పాపములను నల్లనిమాలిన్యమును లాగుకొను ... గానను. అందువలననే నల్లనైనవాఁడును గాన డు గాన ... డగును. ఈనామమంత్రముల కంతటయంతె వుందుగా ... "నమః" అనుపదముండవలయును. స్మృత్యాచ ప్రాణులకె ... ముందు వివరింపఁబడును గాన నిచ్చుటవిశ డగును. యొ ... ద్ధుండగును.

ఏవ మాచ మనంకృత్వా సాక్షాన్నారాయణో భవే దితి శ్రుతివచనాత్పురాణాచమనేన బాహ్యాంభ్యన్తర శుద్ధిం సంపాద్యస్మృత్యాచమనేన కర్మాధికారంసంపా ద్యానంతరం అపసర్పంతు తే భూతా యే భూతా భూమిసంస్థితాః యే భూతా విఘ్నకర్తారః। తే నశ్యంతు శివాజ్ఞయా। ఇతి కాలత్రయవర్తివిఘ్నకారణ భూతా న్పార్ష్ణిఘాతత్రయేణనిరస్య.

తా. ఇట్లు పురాణాచమనంబు చేయువాఁడు నారాయణుండే యగును. అనేకశ్రుతివాక్యముచే పురాణాచమనంబు నాచరించి దేహాంతర్బాహ్యములను శుద్ధిపఱచి పిమ్మట స్మృత్యాచమనముచేఁ గర్మాధికారమును సంపాదింపవలయును. పిదప భూమియందుండి విఘ్నమాచరించుభూతములు శివునాజ్ఞచేఁ దొలఁగి నశించుగాక యనునర్థముఁగల మంత్రముచే భూతభవిష్యద్వర్తమాన కాలములయందు కర్మవిఘ్నకరులైన భూతములను మడమ మువ్మాఱు నేలను దన్నుచు వెడలఁగొట్టవలయును.

అపక్రామత భేతాళ పిశాచబ్రహ్మరాక్షసాః। సర్వేషా మవిరోధేన బ్రహ్మకర్మసమారభే। ఇత్యుచ్చార్యాతిగ్మ దృష్ట్యవలోక నేనాన్తరిక్ష చరాన్నిరస్య.

తా. పిదప "ఓపిశాచబ్రహ్మరాక్షస బేతాళులారా! మీరందఱు పోయినయెడల మీయడ్డులేకుండ బ్రహ్మకర్మ నారంభించెదను" అనుమంత్రముఁజెప్పుచు భీకరదృష్టిచేఁ జూచి యంతరిక్షచరులగు వాయురూపమునుం ధరించి రూపరహితులగుపిశాచాదులం దోలవలయును. ఇందుచే భూతశుద్ధియనుకర్మ నిర్వర్తింపఁబడినదియగును.

పృథివ్యాః మేరుపృష్ఠఋషిః। కూర్మోదేవతా సుతలం ఛందః। ఆసనేవినియోగః। పృథివ్యైనమః ఇతిభూమిం నమస్కృత్య.

తా. ఈచందస్సుచే భూమి మేరుపర్వతమును వెనుక నున్నదనియు, కూర్మము నాధారపఱచుకొనియు న్నది. గాన నాకూర్మమే దేవత యనియు సుతలలోకము పైన నమస్కారము... దనుట కుపయుక్త

మైనదని భావము దెలుపంబడుచుండును. దీనినిబట్టిచూడ భూమిగుండ్రనై మేరువను నాయకమణినిధరించి సుతలము వఱకువ్యాపించిహారమువలెనున్నదనిదోచును. అట్టిభూమి ని"భూమికి నమస్కారము" అనుమంత్రముచేతన భారము మోయుటకుఁగాను ప్రార్థించవలయును. దీనినే"భూశుద్ధి" యని చెప్పుదురు.

కుశాద్యాసనం పరిస్తీర్యతస్మిన్ "అనంతాసనాయ నమః" ఇత్యుపవిశ్యప్రాణాయామం కుర్యాత్.

తా. పిదప "చేలాజినకుశోత్తరం"అనున్యాయము నఁజెప్పఁబడినదర్భాసన, కృష్ణాజిన, చిత్రాసనములనుపఱ చిదానియందు అనంతాసనమగు గాక యను భావము తో అనఁగా వాయుభక్షకుఁడగునసంతుఁడుమృదువరిగనుక నట్టిమృదుత్వమును భావించి కూర్చునిప్రాణాయామము ప్రారంభింపవలయును. ఇదికాకకుండలీభూషపాత్ అను నిఘంటుచే కుండలిని సర్పము గనుకదానినూర్ధ్వముగ

జేయుటకు ప్రాణాయామక్రియగాబోవును గానవాకుండ లినికిది యాధారమగును కాక యని భావింపవలయును.

అథ ప్రాణాయామః.

తత్ప్రమకారస్తుగృహ్యపరిశిష్టే ఆచమ్య దర్భపాణిః ప్రథమమమంత్రకం పంచదశమాత్రకంప్రాణాయామ త్రయంకృత్వాసమంత్రకం సకృత్కుర్యాత్ ఇతి.

తా. గృహ్యపరిశిష్టమందు "ఆచమించి" దర్భను చేతధరించి ముందుగమంత్రములేకయే పదునైదుప్రాణ యామముల నాచరించి తరువాత నొకమాఱు సమంత్ర కప్రాణాయామమును చేయవలయును. ప్రప్రథమమున మంత్రయుక్తముగఁజేయుట కష్టమని యభ్యాసపాటవము నకై యిట్లు చెప్పఁబడినది.

సమంత్రకస్యలక్షణమాహ. సవ్యాహృతీంస ప్రణవాం గాయత్రీం శిరసాసహాతిః ప్రతేదాయతప్రాణఃప్రాణ యామస్స ఉచ్యత ఇతి.

తా. సమంత్రకప్రాణాయామలక్షణముం చెప్ప

చున్నాడు. ప్రత్యేకముగ ప్రణవయుక్తములగు వ్యాహృతులతోఁగూడిన గాయత్రీమంత్రమును శిరస్సుతోఁగూడ ముమ్మాఱుపఠించుచువాయునిర్బంధముగావించినది యొక ప్రాణాయామమగును.

ప్రణవయోగో వ్యాహృతి ష్వపిప్రత్యే కంబోధ్యః.
తథాచ సంవర్తః.

శ్లో. ప్రణవేనతుసంయుక్తావ్యాహృతీస్సప్తనిత్యశఃసావిత్రీం
శిరసాసార్థం మనసాత్రిః పఠేద్ద్విజ ఇతి.

తా. ప్రణవయుక్తవ్యాహృతిసప్తకముగల సావిత్రిని శిరస్సుతోఁ గూడ మనస్సున ద్విజుండు ముమ్మాఱు పఠింపవలయునని సంవర్తకుఁడను ఋషి వచించెను.

సచేత్థం కర్తవ్యః. దక్షిణే రేచనం కుర్యాద్వామేనా
పూర్యచోదరం కుంభకేన జపంకుర్యాత్. ప్రాణా
యామస్సఉచ్యతే ఇతి.

తా. ఆప్రాణాయామమిట్లు చేయనగును. దక్షిణపుముక్కుపుటముచే రేచనమును యెడమముక్కుపుటముచేపూరణమును వాయువు నుదరమందు కుంభించు

నపుడు జపమునుచేయవలయును. ఇట్లుచేసిన నది ప్రాణాయామమగును.

పంచాంగులీభిర్నాసాగ్రపీడనం ప్రణవాభిధాముద్రేయంసర్వపాపఘ్నీ వానప్రస్థగృహస్థయోః.
కనిష్ఠానామికాంగుష్ఠైః నాసాగ్రస్యతు పీడనం. ఓంకారముద్రాసాప్రోక్తాయతేశ్చ బ్రహ్మచారిణ ఇతి.

తా. అయిదువ్రేళ్లచే ముక్కుకొనను పట్టుకొనుటచే ప్రణవముద్ర యనిపించుకొనును. ఇది వానప్రస్థగృహస్థులకు పాపహరణమగును. బొటనవ్రేలితోను చిటికనవ్రేలిచేత ననామికచేతను ముక్కునుపట్టినచో నోంకారముద్ర యగును. ఇది యతికిబ్రహ్మచారికి తగినది.

ప్రాణాయామె విశేషమాహ. సంధ్యాదావర్ఘ్యదానేచప్రాణాయామైకమాచరేత్. అదావంతేచ గాయత్ర్యాః ప్రాణాయామాస్త్రయస్త్రయః ఇతి.

తా. ప్రాణాయామమందు విశేషమును జెప్పుచున్నాఁడు. సంధ్యకు మొదటను, అర్ఘ్యమిచ్చునప్పుడును

నొక ప్రాణాయామముం జేయవలయును. గాయత్రికి మొదటను చివరను మూఁడేసి ప్రాణాయామములు సేయవలయును.

ఏవం ప్రాణాయామం కృత్వా తిథినక్షత్రవారాణాం నిమిత్తస్యఫలస్యచ ఉల్లేఖనమకుర్వాణో నతస్యఫలభాగ్భవేదితిస్మరణాత్ । తదుల్లేఖనపూర్వకమేకమేవ మమసమస్తదురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం సంధ్యాముపాసిష్య ఇతిసంకల్ప్యకుర్యాత్.

తా. ఇట్లుప్రాణాయామముం జేసి "తిథి, నక్షత్రము, వారము, నిమిత్తము, ఫలము, వీనిని చెప్పనిసంధ్యవ్యర్థ" మనువచనముచే తిథివారనక్షత్రములచెప్పి నాకు పాపము వదలి పరమేశ్వరప్రీతి యగుటకై సంధ్య నుపాసించుచున్నానని సంకల్పించి చేయవలయును.

నను సంధ్యాముపాసిష్యఇతి సంకల్పవశాత్, ప్రకృతత్వాచ్చ కథంబ్రహ్మకర్మసమారభ ఇతిప్రథమమితి చేన్న.

తా. ఓయి! సంధ్యాముపాసిష్యే (సంధ్యనుపాసిం

చుచున్నాను) అనిసంకల్పమందుచెప్పితివిగదా, మొదట బ్రహ్మకర్మసమారభే బ్రహ్మకర్మనారంభించెదనని బ్రహ్మోపాసనము జెప్పుటెట్లు సంగతమగునను ప్రశ్న కూడదని చెప్పుచున్నాఁడు.

పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థమిత్యుక్తత్వేన తత్ప్రీతిరేవభవతీతి చేత్సత్యం.తథాపిసంధ్యావందనస్య ప్రస్తుతత్వేనతత్సంకల్పఏవసమ్యక్.

తా. పరమేశ్వరప్రీత్యర్థమని సంకల్పించినాము. గాననామొదటివాక్యము సత్యమనినచో ప్రస్తుతము సంధ్యావందనమగుటచే సంధ్యాకర్మసమారభేఅనియె చెప్పనగునని.

తథాచ బ్రహ్మకర్మేత్యత్రాయం భావః. యథాఽఽచమనాదినావేదోక్తావధికారం సంపాద్య బ్రహ్మణా వేదేన వేదమంత్రైరిత్యర్థః. కర్మ సంధ్యోపాసనరూపం కర్మ సమారభే ఇతి యద్వా అవిద్యాసంవళితస్య కర్మావిద్యాశక్తిరితియావత్. ఆరభే తదుపాసనమితివా.

తా. "బ్రహ్మకర్మ" అనుచో నాచమనాదులచే వేదోక్త కర్మాధికారమును సంపాదించి వేదమంత్రములతో కర్మ నారంభించుచున్నాననిగాని అవిద్యతో గూడిన బ్రహ్మో పాస్తియనగా బ్రహ్మశక్తుల సంధినియనుటఁ జేయుచున్నాననిగాని యర్థము వివరింపనగును.

తదుక్తం మంత్రశాస్త్రే. ప్రధానమవ్యయం యో నిరవ్యక్తం ప్రకృతి స్తమః కర్మాక్షరం క్షరశ్శక్తిః మాయాఽవిద్యావిశేషతః మమైవైతానినామాని నిత్యం ప్రసవరూపిణః.

తా. కర్మయనఁగా శక్తియనునర్థము మంత్రశాస్త్రమందు వివరింపఁబడియున్నది. ఎట్లన, ప్రధానమనినను, అవ్యయమనినను, యోనియనినను, అవ్యక్తమనినను, ప్రకృతియనినను, తమస్సనినను, కర్మయనినను, అక్షరమనినను, క్షరమనినను, శక్తియనినను, మాయయనినను, అవిద్యయనినను, నిత్యము ప్రసవించు ధర్మముగల నాయొక్క నామములని శక్తి చెప్పెను.

నిత్యము ప్రసవించుట సర్వప్రపంచమునుబట్టి చెప్పఁదగి యున్నది.

యద్వా బ్రహ్మణఅవిద్యాకర్మణః కర్మఉపాసనారూపమితివా, యద్వా క్వచిద్బ్రహ్మణఃక్వచిత్సంధ్యాయాః సంకల్పాత్తయోర్దీపదీప్త్యోరివేతి సిద్ధాంతాత్సర్వవేదాంతనిలీనతాత్పర్యం మనసినిధాయ సర్వేషాం కర్మణాం పరమేశ్వరప్రీత్యర్థకస్య సామ్యస్య గీతాయాం యత్కరోషీత్యాదినోక్తత్వాచ్చ శివశక్త్యోరభేదసూచనార్థం యథోక్తిరితి రహస్యం.

తా. లేక బ్రహ్మ యనఁగా నవిద్యాయుక్తుఁడు. వానికర్మ ఉపాసనయనిగాని, ఒకచో బ్రహ్మను, ఒకచో సంధ్యను సంకల్పించుటచే నాబ్రహ్మ సంధ్యలకు దీపదీప్తులకువలె సామ్యమని సర్వవేదాంతతాత్పర్యమని మనస్సుననుంచుకొని నర్వకర్మలు పరమేశ్వరార్పణబుద్ధిచేఁజేయదగునను "యత్కరోషియదశ్నాసి" యను గీతావాక్యమువలన శివశక్తుల కభేదసూచనఁ గావింపఁబడెనని రహస్యము.

నన్వేకఏవాద్వితీయం బ్రహ్మేతిసర్వవేదాంతేషు నిర్ణీతత్వాదుభయవిధత్వంవిరుధ్యతఇతియత్తన్న. యద్యపి బ్రహ్మణఏకత్వం తథాపిదీపదీప్త్యోరివభేదాభేదవిచారఇతినైకత్వభంగప్రసక్తిరిత్యాగమవిదాంపథాః. తదుక్తంకూర్మపురాణే శక్తిశక్తిమతోర్భేదం వదంత్యపరమార్థతః అభేదమను పశ్యంతియోగినస్తత్త్వచింతకాఇతి అతఏవ చిద్గగనచంద్రికాయామ్ పూర్వాచార్యాప్రాహుః. అంబికేతవ పదద్వయార్చకః త్వన్మయో భవతి నాత్రవిస్మయః యస్త్వయైవవివశోవశీకృతః శక్తిరేవసమభూఛ్ఛివస్స్వయం ఇతి. తత్రాపి శక్తిరూపేణోపాసనా కర్తవ్యా అత్రసంధ్యావందనమేవోదాహరణంఇత్థంచ సద్గురుకటాక్ష సన్మార్గగతమనసాంజగదీశ్వర్యుపాసనాకర్తవ్యేత్యాయాతః.

తా. పరబ్రహ్మ మొక్కండేయనిసర్వవేదాంతములయందుచున్నది. గాన రెండువిధములనుట విరుద్ధము, ఐనను బ్రహ్మమొక్కండైనను దీపమునకు కాంతికివలె రెంటికి వే

లోకాదో? యనువిచారణచేయుటచే నేకత్వంభందముం డదు కూర్మపురాణమందు శక్తికినిశక్తిగలవారికిని భేదము తెలియనివారికిగాని తెలిసినయోగులకుండదని చెప్పియు న్నారు ఇట్లు చిద్గగనచంద్రిక కారులు గూడ నీపదద్వయ మునర్చించువారలు నీస్వరూపులే నీచే వశీకృతుఁడయి నీ వేశివుడుగా పరిణమించితివి. అని చెప్పియున్నారుగాన నన్ని విధములచే శక్తిసేవింపఁదగినది. దీనికిసంధ్యావందన మే యుదాహరణము. గాన సద్గురుకటాక్షముచే నుపాసిం పదగినది సంధ్యయే శ్రీపూర్వగోపాస్తియే ఫలప్రదా యకము.

నను శ్రుతి స్మృతిపురాణసహిత పూర్వమీమాంసా సదాచారాదినా విచార్యమాణే కథం శక్త్యుపాసనా యుజ్యతే తథాహిఅత ఏవ మనుస్మృతౌ యా వేదబా హ్యాఃస్మృతయః యాశ్చకాశ్చిత్కుదృష్టయః సర్వా స్తానిష్ఫలాఃప్రేత్యతమోనిష్ఠాహితా స్మృతా ఇతిఏవం చవాసిష్ఠలైంగె. పాంచరాత్రం ప్రశంసంతి కేచిద్బా

గవతం మునేనాకులం కేచి దిచ్ఛంతి కేచిచ్చాక్తం తత్రైవ చేత్యాదినా స్కాందే యజ్ఞవైభవఖండే కాపాలం నాకులం చైవ శైవం భాగవతం తథా శాక్తంచ శాంభవం చైవ విరుద్ధాన్యేవ సర్వథేత్యాదినా మహాభారతే ఆగమాస్తు స్వతంత్రాన్యేవ నైవహ న్తవ్యాని యుక్తిభిః అధికారివిభేదేన వైదికేనహితద్భవేదిలిబాట్ట తంత్రే విరోధేత్వనపేక్షంస్యా దితి సూక్తవ్యాఖ్యానే యాన్యేతాని త్రయీవిద్భిర్న పరి గృహీతానీత్యుపక్రమ్య, యోగపాంచరాత్ర భాగవతశాక్త సిర్గ్రంథపరిగృహీతధర్మాధర్మనిబంధనాదీని తేషామవైదికానామేత చ్ఛ్రుతివిరోధాత్ అనపేక్షణీయత్వమితి నసురాంపిబే దిత్యుక్తేమధుపానగతోత్సవామితినసురాంపిబేన్న స్త్రీ యము పేయాది న్నిరింద్రియస్యాన్నకలజం భక్షయేది త్యాది. వేదవిరుద్ధయావద్దురాచారనిలయత్వా త్సర్వ నింద్యత్వమతఏవావైదికప్రాహ్యత్వమిత్యాదినావిచార్య మాణే వైదికబాహ్యత్వేనకథం శిష్టపరిగ్రాహ్యత్వ మిత్యాక్షేపే ప్రాప్తే తత్రబ్రూమః.

తా. ఓయి శ్రుతిస్మృతిపురాణాద్యంగములు గల పూర్వమీమాంస యను కర్మకాండనుండు సదాచార ప్రకారము విచారించిన శక్త్యుపాసననింద్యమని దోచుచున్నది. అది యెట్లాచరింపందగును. దానికి తార్కాణముగా. మనుస్మృతియందు వేదబాహ్యమగు స్మృతులు కుదృష్టులుగల స్మృతులు నిష్ఫలములు అవియాచరింపఁబడిననరకము గలుగునని యున్నది. ఇట్లే వాసిష్ఠవైంగమందును, కొందఱు పాంచరాత్రంమును కొందఱు భాగవతంబును కొందఱు నాకులంబును కొందఱుశాక్తమును చెప్పుచున్నారని కేచిత్పక్షముగఁ జెప్పఁబడియున్నవి. ఇట్లు స్కాందయజ్ఞవైభవఖండమున కాపాలనాకులశైవ భాగవతశాక్తశాంభవమతములు విరుద్ధములనియున్నది. మహాభారతమందును, ఆగమములు, స్వతంత్రములు యుక్తిచేఁ గొట్టదగినవిగావు అధికారిభేదముచేత నవియు వైదికములగును. ఇట్లే భాట్టతంత్రమందు "విరోధేత్వ

నపేక్షం స్యాత్" అను సూత్రవ్యాఖ్యానంబున ఇవి వేద త్రయాచారవంతులచే గ్రహింపఁబడలేదు. అని మొదలిడుకొని యోగపాంచరాత్రభాగవతశాక్త గంధములేని ధర్మాధర్మములను గ్రహింపవలయును. అవి వేదవిరుద్ధములగుటచేఁ గ్రహింపరాదు. ఎందువలననఁగ సురను త్రాగకూడదని వేదమందునుఆగమము ననాశక్తికిసురయందతిప్రీతిగలదనియునుండుటచేనికను స్త్రీనిపొందగూడదు, కలంజము తినగూడదు. అని యిట్టియాచారవిరోధము వేదబాహ్యమై శిష్టాచారముగాకయుండుటచే నాశాక్తేయాదిమతములుగూడవనుట తటస్థింపగానుత్తరము చెప్పుచున్నాము.

తథాహి శ్రీభగవత్పాద చరణైరేవయోగమతఖండనేయద్యపీత్యాదినా ఆరభ్య, తథాపి విప్రతిపన్నార్థప్రఖ్యాతత్వమవిరుద్ధార్థగ్రాహ్యత్వమంగీకృతం. కించ స్కాందే సూతసంహితాయామపిస్మృతిపురాణభారతశైవాగమాదీనామవిరుద్ధార్థగ్రాహ్యత్వమే వార

రీకృతం అతఏవవామనపురాణే, సర్వం వే దావిరో
ధేశు ప్రమాణంనహిసంశయఇతి.

తా. భగవత్పాదాచార్యులచే యోగమతఖండన
మను గ్రంథమందును యద్యపీత్యాదిగ్రంథము మొదలు
తథాపివిప్రతిపన్నులకు విప్రతిపత్తిగలస్థలమున్న [అనఁ
గాసంశయము] వేదవిరుద్ధము కానిది గ్రహింపతగినది
యనిచెప్పిరి. ఇట్లేస్కాందపురాణమందలి సూతసంహిత
యందు స్మృతిపురాణభారతశైవాగమాదులలో వేదము
లకు విరుద్ధములుగాని యాచారములు గ్రహింపవలయు
ను వామనపురాణమందును అన్నియు వేదమునకు విరుద్ధ
ములుగానిచో ప్రమాణములు అనియు.

ఏతేన శక్త్యుపాసనాద్వివిధా యథావైదికాగమభే
దేన తత్రవైదికాయథా. తథాహి మహతః పరమ
వ్యక్తమవ్యక్తాత్పురుషఃపరః పురుషాన్నపరం కించి
త్సా కాష్ఠాసాపరాగతిః ఇత్యన్వయః అతఏవ సర్వే
శాక్తాద్విజాప్రోక్తా నశైవానచ వైష్ణవాః ఆదిశక్తి

ముపాసంతే గాయత్రీం వేదమాతరమితి స్మృతిః ఏవంచయద్యపి మూలం పురుషఏవ దీపవత్ తథాపి వ్యావహారిక పురుషాద్వా దీప్త్యా కార్యసిద్ధిః ఏవమేవ శక్త్యాసర్వం సంగచ్ఛతఇతి అతఏవ వేదమాతా గాయత్రీతి.

తా. ఈచెప్పినదానిచే దేవ్యుపాసన రెండుతెఱంగులగుచున్నది. అదివైదికీ ఆగమికీ యనఁబడును. వైదిక్యుపాసన మహత్తుకంటె పూర్వము పరమనువస్తువయు దానికి వెనుక నవ్యక్తమనియు దానికి పరము పురుషుండనియు పురుషునికంటె వేఱులేదనురీతిగ నుపాసించునది వైదికి యగును. శక్తియే ప్రధానమని యుపాసించునది శైవాదులకువలె వేదబాహ్యమై పాషండమతమగును. గనుక సమస్తద్విజులు శాక్తేయులే యగుచున్నారు. సైవులు వైష్ణవులనుట కల్ల. వేదమాతయగు గాయత్రినే యుపాసించుచున్నారు అనియు చెప్పఁబడెను. గాన దీపమువలె పురుషుడని తెలిసి యుపాసించుట వైదిక్యుపా

సనయగును. అట్లుపాసించినను వ్యావహారికపురుషుని యందు కాంతిచేతనే కార్యమగును. గాన సర్వత్ర శక్తియే దృష్టకారణము. కనుకనే గాయత్రి వేదమాత యనంబడును.

కించ దేవీ పురాణేపి విష్ణుపూజాసహస్రాణి శివపూజా శతానిచ, అంబికాచరణార్చాయాః కళాంనార్హంతి షోడశీం ఇత్యాదినా.

తా. ఇట్లు దేవీపురాణమందును గలదు. సహస్ర విష్ణుపూజలకును సహస్రశివపూజలకును శక్తిపూజ యొక్క యొకకళకును బోల్పఁబడియున్నది.

కించబహూనాం సాత్వాచ్ఛివేనైవపరిష్కృతం, స్కాందే త్వామాశ్రితా మహాభాగే ప్రాప్నువంత్యచిరేణమాం కేవలం త్వా మనాదృత్య మాం భజంతో విచేతనాః నార్హంతి మమసాయుజ్యం బ్రహ్మకల్పశతైరపి, వేద గతార్థేమానాంతరై రుపనిబద్ధాని మహర్షివాక్యాని స్మృతయః పురాణాని వేదాఏవ తదుక్తం భారతే

మాధవీయేచ ఇతిహాసపురాణాభ్యాం వేదంసముప బృంహయేదితి వచనాత్పూరణాత్పురాణమితి వ్యుత్ప త్తేశ్చనచావేదేన వేదస్యబృంహణం సంభవతి నహ్య పరిపూర్ణస్య కనకవలయస్యత్ర పుణాపూరణం నసం భవతిఖలు.

తా. విస్తారముగా చెప్పుటచే ప్రయోజనము లేదు. స్కాందమున శివుండే వక్కాణించియున్నాఁడు. ఎట్లన, హేదేవి ని న్నాశ్రయించినవారలే త్వరలో నన్నుఁ బొందెదరు. గాని తెలియక నిన్ను విడిచి నన్నాశ్రయించినవారలు నాసాయుజ్యమును బొందనేర రు. అని, ఇంతియేగాక పురాణమనఁగా వేదగతమైన యర్థమును నుడువునదియే యగును. స్మృతులనఁగా వేదానుసృతులగు ఋషులచే ప్రమాణాంతరములచేగని పెట్టి చెప్పఁబడినవి. గనుక పురాణములు వేదములే, మాధవీయమందు భారతమందు నిట్లే చెప్పఁబడియున్నది. ఇతిహాసపురాణములచే వేదమును చక్కఁగ తెలిసి

కానవలయునని, పురాణమనఁగా పూరించుటవలన నయి నది గాన వేదముగాని దానిచే వేదమును పూరించుట యసంభవము. పూర్ణముగాని బంగారుకంకణమును సీస ముచే పూరింపనగునా? గాన పురాణములును వేదము పూర్తిచేయునవగుటచే వేదములనియే చెప్పదగియున్నవి.

అపిచ సాక్షాదేవ వేదశబ్దః ప్రయుక్తః పురాణేషు పురాణం పంచమో వేదఇతి. ఇతిహాసపురాణం చ పంచమో వేదఇష్యతే వేదానధ్యాపయామాసమహ భారతపంచమానితి కించ. బ్రాహ్మయజ్ఞాధ్యయనే చ, అమీషాంయద్బ్రాహ్మణా నితిహాసాన్పురాణానీతి హోపిసంభవతి అతఏవాహ భగవాన్ కాలేనాగ్ర హణంమత్వా పురాణస్య ద్విజోత్తమాః వ్యాసరూప మహంకృత్వా సంభవామియుగేయుగ ఇతి పూర్వసిద్ధ మేవ పురాణం సుఖగ్రహణాయ సంకల్పయామీతి హితస్యార్థః.

తా. ఇంతియేగాక పురాణములయందు వేదశబ్ద

ప్రయోగమును, పురాణము పంచమవేదమనియు, ఇతిహాసములు పురాణము వేదమేయనియు మహాభారతముతో నైదువేదములఁ జదివించెననియు ప్రసిద్ధిగలదు. ఇది కాక బ్రహ్మయజ్ఞ కాలమున బ్రాహ్మణేతిహాసపురాణములను పఠించవలయునన్నవిధికూడ సూచకమే. ఇట్లు భగవంతుండగు కృష్ణుండు కొంతకాలమునకుఁ బురాణములను గ్రహింపకుండుటగని నేను వ్యాసరూపుఁడనై ప్రతియుగమునఁ బుట్టుచుండెదనని తెలిపెను.

మాత్స్యం కూర్మమిత్యాది సమాఖ్యాస్తు ప్రవచననిబంధనాః తన్నిర్మాణనిబంధనాః కారకాదివత్ కిం వేదసంకుచితార్థప్రతిపాదనం పురాణమితిచతదుక్తం నారదీయే వేదార్థాదధికందేవి పురాణార్థం వరానన ఇత్యాదినా ఏవంచ వేదరూపాపరాశక్తిర్మలోకే ప్రవర్తతఇతి కౌర్మవాక్యపర్యాలోచనయాచ సర్వమాలోడ్యనిశ్చిత్య విచార్యమాణే పూర్వోక్తరీత్యాచ తదుపాసనాకర్తవ్యేత్యాయాతం.

తా. పురాణము వేదార్థమును సంకోచించి తెలుపునని నారదీయపురాణాదులయందుఁ జెప్పఁబడియుండుటచేతను వేదరూపమున పరాశక్తిలోకమునందు ప్రవర్తించుచున్నదియను కూర్మపురాణవాక్యమునుబట్టియు నాలోచించి విచారించిచూడఁగా శక్త్యుపాసనకర్తవ్యమనియే నిశ్చయముగఁ దోఁచుచున్నయది.

ఏవంచ శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసాది పర్యాలోచనయా వైదికేన తదుపాసనాకర్తవ్యా ఏతత్సర్వం శ్రీభాష్యకారాదిష్వేవాస్మాకం వ్యక్తమితిస్ఫుటమేవ.

తా. ఇట్లు శ్రుతిస్మృపురాణేతిహాసాదుల నాలోచించుటచే నాశక్త్యుపాసనము వైదికరీతిగఁ జేయఁదగునని భాష్యకారాదులవల్లఁగూడ స్పష్టముగుచున్నది.

అతఏవ యావేదబాహ్యాస్స్మృతయ ఇత్యుక్తం తాంత్రికే అతఏవ వైదిక తాంత్రిక యోస్తేజస్తిమిరయోరివవిరోధ ఇత్యేవ విచార్యసంధ్యావందనాది కమార భ్యే తత్తాంత్రికవిషయమిత్యాదినా వ్యవస్థా అతఏవ

వసిష్ఠలైంగేష్ఠమాధ్యాయే తంత్రప్రవిష్టశాండిల్యం ప్రతిభగవానాహ భూయోపి మత్ప్రసాదేన కర్మ లోకే ద్విజోత్తమాః భూత్వా వర్ణాశ్రమాచారంశ్రౌతంకృత్వాయథాబలం ఇత్యారభ్య బహుక్త్వా వేదమార్గం వినాబ్రహ్మన్నాస్త్యుపాయోవిముక్తయే, సర్వశాస్త్రాణి వేదాంగాన్యుపవేదా స్తథైవచ పురాణానితథాసాంఖ్యం యోగం పాశుపతంతథా దేశజాతికులానాంచ ధర్మాశ్చాన్యే మహత్తరాః సర్వంవేదావిరోధేన ప్రమాణం నాన్యథాభవేత్. తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన బ్రహ్మన్బ్రహ్మవిదాంవర త్యక్త్వా వేదవిరుద్ధాన వేదమార్గం సమాశ్రయ. ఏవం జాతీయకానికౌర్మాదిపురాణాని తస్మాద్వేదబాహ్యానాం రక్షణార్థాయపాపినాం విమోహనానాని శాస్త్రాణి కరిష్యావో వృషధ్వజ ఇత్యాదినా బహూని నిబద్ధా నీతిప్రకృతమనుసరామః.

తా. కనుకనే తాంత్రికమందు వేదబాహుళ్యమను స్మృతులుప్రమాణములు గావనియున్నది. గాన

వైదికతాంత్రికములకు తేజస్సునకుచీఁకటికివలె విరోధమేనని విచారించి సంధ్యావందనము మొదలుకొని యిది తాంత్రికవిషయమని వ్యవస్థచేయఁబడినది. కనుకనే వసిష్ఠలైంగమందు అష్టమాధ్యాయమున తత్రప్రవిష్టుండగు శాండిల్యునిగూర్చి భగవంతుఁడు తిరిగి నాయనుగ్రహముచేత భూలోకమున కర్మకలిగి వర్ణాశ్రమాచారశ్రౌతస్మార్తాదులను యథాశక్తిగాఁజేసి అని మొదలుకొని చాల వఱకుఁ జెప్పి వేదమార్గము ననుసరించక మఱివేఱొండుపాయము గానము. సమస్తశాస్త్రములు వేదాంగములు నుపవేదములు దేశజాతికులధర్మములు వేదవిరోధములు గానిచో ప్రమాణములు. గనుక వేదవిరుద్ధములను వదలి సమస్తప్రయత్నములచేతనే వేదోక్తకర్మలనే యనుష్ఠించునది.

ఏవంచ పూర్వోక్తప్రకారేణ కేశవాద్యాచమనద్వయేన బాహ్యాభ్యంతరశుద్ధిం సంపాద్యవిఘ్న కారిణో

భూతానుత్సార్య పునః ప్రాణాయామేనతదేవంసంపాద్య కర్మసంకల్ప్య ప్రణవయుక్త వ్యాహృతిభిస్స ప్రణవ గాయత్ర్యాపోహిష్ఠేతి ప్రతి ప్రణవయుక్తనవపదమార్జనేన చ బాహ్యశుద్ధిం సంపాద్య అగ్నిశ్చేత్యాది నాంతరాళికం సంపాద్య పునశ్చవాఙ్మనః కాయకృత దురితస్య ప్రబలత్వే నాచమనసంనద్వయేన తత్సంపాదనపూర్వకమేవ పాపపురుషనిరసనాధికారసిధ్యర్థ మాపోహిష్ఠేతి నవర్చేన ప్రతిమంత్రంమార్జయిత్వా పాపపురుషం వ్యపోహ్యతద్దహనజనితదోషని వృత్త్యర్థమర్ఘ్యదానేన పరమాత్మత్వేన సూర్యప్రార్థ నాధికారసిద్ధ్యర్థమాచమనద్వయంకృత్వా న్యూనాతిరిక్తదోషనిరహరణద్వారా కర్మసంపూర్త్యర్థంమంతేచ కుర్యాత్.

తా. ఇట్లు ముందుచెప్పినరీతుగ కేశవాద్యాచమనములరెంటిచేతను లోపలిశుద్ధియు, బయటశుద్ధియుఁ జేసినకొని విఘ్నములనుజేయు భూతములను గొట్టి తిగి

ప్రాణాయామముచే నాశుద్ధినేచేసి చేయునట్టి కర్మను
సంకల్పించి ప్రణవముతోను గూడిన 6 వ్యాహృతుల
చేతను ప్రణవముతోఁ గూడిన గాయత్రితోను ప్రణ
వముతోఁ గూడిన యాపోహిష్ఠేత్యాది తొమ్మిదిపద
ములతోను మార్జన చేయుటచేతను బాహ్యశుద్ధిని
జేసికొని, అగ్నిశ్చేత్యాదిమంత్రముచే నాంతరశుద్ధిని సం
పాదించి తిరిగి మనోవాక్కాయకర్మలచే నగు పాపము
ప్రబలమగుటచేత నాచమనద్వయముచే శుద్ధింగాని పాప
పురుషనిరసనాధికారసిద్ధికై యాపోహిష్ఠ మను నవర్చ
ముచేత ప్రతిమంత్రముతోను మార్జనమొనర్చి ఋతం
చేత్యాదిమంత్రముచే పాపపురుషుని వెడలఁదరిమి వానిని
దహించుటచేఁ గలిగిన పాపముబోవుకొఱకును అర్ఘ్య
మిచ్చుటచే పరమాత్మరూపుండగు సూర్యుని ప్రార్థింప
నధికారముకొఱకును రెండాచమనంబులం జేసి కర్మయం
ధు లోపాదికదోషములు బోవుకొఱకును కర్మపూర్తిగాఁ

గలందులకును నర్ఘ్యాంతమందుగూడ తిరిగి యాచమన ద్వయం బాచరింపవలయును.

నన్వాచమనద్వయస్య బాహ్యాభ్యంతర శుద్ధిసంపాదన ద్వారా కర్మాధికారసిద్ధి హేతుత్వే సత్యపిపునఃపునః ప్రాణాయామాదినా తత్సంపాదనం కిమర్థమితిచేదు చ్యతే.

తా. ఓయిఆచమనద్వయముచేతనే బాహ్యాభ్యంతరశుద్ధిగలుగుచుండఁగాఁ దిరిగి ప్రాణాయామాదులచే దానిని సంపాదింపనవసరమేల యను శంకకుత్తరము జెప్పుచున్నాఁడు.

యథాలోకే లోహాంతరసంస్కారా న్మలినం హేమ పునఃపునరగ్నాధ్మాయమానం సతి శుద్ధం స్వస్వ రూపం భజతీతి పునఃపునః స్తత్సంపాదనం కర్తవ్యమ్.

తా. లోకమందు నితరలోహములచేఁ గలుష మయినబంగారమగ్నియందు మాటిమాటికినూదఁబడినదై శుద్ధమయి నిజరూపము నెట్లు పొందునో యటులు

సాత్మశుద్ధికై మాటిమాటికి శుద్ధినిసంపాదించుటతప్పదు.

యథాగహనాకర్మణో గతిరితి భగవద్వచనాత్కర్మ గతే ర్దుర్బోధ్యత్వేన యథావిధ్యనుష్ఠానాసంభవాత్ తత్తద్దోషపరిహారార్థం తచ్ఛుద్ధిం సంపాదయన్నేవ కర్మకుర్యాత్.

తా. లేకున్నను కర్మలరూపమును దెలియుట దుస్తరముగాన యథావిధిగఁ గర్మల నాచరింప నశక్యమగుటవలనను ఆయాదోషములను బోగొట్టుకొనుటకై శుద్ధిని సంపాదించుచునే కర్మలను చేయనగును. శుద్ధిబాహుళ్యమువలన దోషములేదు. ఇదిగాక మనము పాదరసమువలె నతిచంచలముగాన దానినరికట్టుటకై శుద్ధులనేకములైనగాని బద్ధముకాదు.

ఏవం తత్రైవ తదుపాసనాయామప్యహరహస్సంధ్యాముపాసీతేతి దోషప్రదర్శనమపి కించిత్క్రియతే.

తా. ఇట్లు సంధ్యనుపాసించుటయందును ప్రతి

దినము దోషములు గలుగునని కొంచెము వివరించి చెప్పు చున్నాడు. పుణ్యముచేయుటలోను విచారణారహితమ యినచో దోషముగలదు. దీనికి తార్కాణముగా శేష ధర్మమందొకానొక బ్రాహ్మణుడన్న దానము చేయు చుండెను. వానికొకనాఁడు వ్యాధుఁడు (అనఁగా వేట గాడు) అన్నమునకు తటస్థించెను. జీవపోషణముముఖ్యం బని యతని కన్నంబిడెను. అతండు నాయన్నబలిమిచే నేగి గోవధను గావించెను. అప్పుడాగోవధపాతక మెవ్వ రిది యను శంకగలిగెను. దానిని భగవంతుండే దీర్పవల యునని పెద్దలు నుడివిరి. గాన కర్మగతి తెలియ నశక్యము వ్యావహారికమందు దుఃఖరహితమగు సుఖము లేనటులు బుణ్యమును పాతకరహితరూపముగనుండుట దుర్లభము గావుననే పుణ్యమునకుఁ బోయిన పాపము వెంటబడెనను సామ్యముప్పతిల్లినది. ఇట్లని చేయకుండుటయు మూర్ఖ తయే. ధాన్యమునకు పొట్టును దీయుదుఃఖమున్నదని వద

లినచో మూర్ఖుండగును గదా, గానదోషమును బోగొట్టుకొనుటకు శుద్ధినిమిత్తముల నాచరింపుచు కర్మలనాచరింపనగును. కనుక నేకర్మలను తెలిసి చేయవలయును. గాన నర్థమావశ్యకము. అట్లు తెలిసినగాని హంసవలె క్షీరనీరముల వేఱు జేయుట తటస్థింపదు.

అద్భిస్సముత్థితాభిస్తు హీనాభిః ఫేనబుద్బుదైః వహ్నినానచతప్తాభీ రక్షురాభిరుపస్పృశేత్.

తా. నురుగుబుటగలు లేకుండను కాచనిశుద్ధజలముచే నాచమనాదికముఁ జేయవలయునని యున్నది.

గోకర్ణాకృతిహస్తేన మాషమగ్నం జలంపిబేత్ తన్న్యూనమధికంభూత్వాసురాపానసమంభవేత్ ఇత్యాద్యుక్తజలాలాభేన అన్యూతాధికసంభవేనవా ఆచమనేదోషః.

తా. హస్తమును గోకర్ణముతో సమానముగఁబట్టి మినపగింజ మునుగునంతజలమునుంచి యాచమింపవలయుననియుఁ గలదు. అట్లు సంభవింపనిచో దోష

మావశ్యకముగ గలుగును. గాన మంచియందును మితి మించినదోషమే యగును. అతిసర్వత్ర వర్జయేత్ అతి జ్ఞాన మజ్ఞానమగును. గాన మితముగా నడుపవలయును.

మనశ్చలత్వా ద్యత్రకుతాఽపి ప్రసృతంచే త్ప్రాణా యామేదోషః, ఏవమేవ మార్జనాదావ పియథావిధ్య నుష్ఠానలోపేన దోషసంభవః, తస్మాత్త ద్దోషపరి హారార్థం ప్రకారాంతరేణ తచ్ఛుద్ధిః కర్తవ్యైవ.

తా. మనస్సు చంచలమగుటచేఁ బ్రాణాయామ మందు చలించి యితర ధ్యాసనొందుట దోషమగును. గాన యథావిధిగ కర్మనాచరింపకుండుటచేఁ గూడ కొన్ని దోషములు గలుగును. గాన యీదోషములను బోగొట్టు టకై శుద్ధిబాహుళ్య మావశ్యకము. పాలకై జోలెమోయుట తప్పునో? తప్పదు.

ననుబహుదురిత మిలితకర్మణా మాయాస కరత్వేనత త్పరిత్యజ్య వ్యవహ్రియతాం కిమ చేనేతిచేన్న తదు క్తం వ్యాసపాదైః, నోక్తః స్మార్తకర్మ ప్రతిపదగహ నం ప్రత్యవాయాకులాఢ్యం శ్రౌతేవార్తా కథంమే

ద్విజకులవిపినే బ్రహ్మమార్గే పురారఇతి. శ్రేయాంత్స్వధర్మోవిగుణః పరధర్మాత్స్వనుష్ఠితాత్, సర్వారంభా హిదోషేణ ధూమేనాగ్నిరి వావృతా ఇతి, భగవద్వచనాత్కర్మ మాత్రస్య దురితమిళితత్వేన దురితక్షయద్వారా తత్కర్తవ్యమేవనోచేత్పతిత ఏవనాన్యః తస్మాత్పదేపదే ప్రత్యవాయ శాంతిం కుర్వన్నేవ కర్మ కార్యమితి ప్రకృతమనుసరామః.

తా. కర్మదురితములో గలసియుండినపుడు దాని నెందుకై వదలగూడదను ప్రశ్ననుపపాదించి సమాధానముం జేయుచున్నాడు. కర్మపాప సంస్పృష్టమనుటకు వ్యాసవచనము. ప్రతిపదమందును కష్టముగలది. స్మార్మకర్మ. ప్రత్యవాయ బాహుళ్యముగలది శ్రౌతకర్మ. బ్రహ్మకులమున కరణ్యమువంటిది బ్రహ్మమార్గము. కనుకనే నదిచేయనశక్తుడనని శివుని ప్రార్థించినాడు. బాగుగఁ జేయు పరధర్మముకంటె గుణరహితమైనను తన ధర్మమెప్పుడు శ్రేయోదాయకము. అన్నికార్యములు ధూమముతో నగ్నివలె దోషయుక్తములుగనే యున్నవి యను భగవ

ద్వచనము వలనను నన్నియు బాపవిశిష్టము లగుటచేత తద్వినాశన ద్వారముననే కర్మచేయకతప్పదు. గనుక ప్రతి పదమందు ప్రత్యవాయశాంతి నాచరింపుచునే కర్మ నాచరింపవలయును.

అథప్రాణాయామే ప్రణవవ్యాహృతి గాయత్రి శిరోమంత్రాణా మర్థో వక్ష్యతే.

తా. ఆవిచారమును వదలి ప్రస్తుతము ప్రణవవ్యాహృతి గాయత్రి శిరోమంత్రముల కర్థముం జెప్పుచున్నాడు.

ప్రణవస్య పరబ్రహ్మఋషిః పరమాత్మా దేవతా దైవీ గాయత్రీఛందః.

తా. ప్రణవమునకు పరబ్రహ్మఋషి (కనిపెట్టినవాడనుట) గురువు. ఉపదేష్ట గనుక శిరమున నుంచవలయును దేవత పరమాత్మ. ఆమంత్రముచే ధ్యానింపదగినది. గనుక హృదయము నందుంచవలయును. చందస్సు దైవీగాయత్రి. ఇది యక్షరరూపముగాన యక్షరోచ్చారణ సాధనమగు ముఖమం దుంచతగినది.

వ్యాహృతీనాం సప్తానాం విశ్వామిత్రాత్రి భరద్వాజ జమదగ్ని వసిష్ఠ కశ్యపాఋషయః, అగ్ని వాయుసూర్యప్రజాపతీంద్ర విశ్వే దేవా దేవతాః గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్టుబ్బృహతీపంక్తి జగత్యః ఛందాంసి.

తా. సప్తవ్యాహృతులకు విశ్వామిత్ర, అత్రి, భరద్వాజ, జమదగ్ని, వసిష్ఠ, కశ్యపులు, ఋషులు. అగ్ని వాయు, సూర్య, ప్రజాపతి, ఇంద్ర, విశ్వే దేవులు, దేవతలు. గాయత్రి, ఉష్ణిక్, అనుష్టుప్, బృహతి, పంక్తి, జగత్తులు ఛందస్సులు.

గాయత్ర్యాః విశ్వామిత్రఋషిః సవితా దేతా గాయత్రీఛందః ప్రాణాయామే వినియోగః.

తా. గాయత్రికివిశ్వామిత్రుండు ఋషి. సవిత్రుండు దేవత. ఛందము గాయత్రి. ప్రాణాయామమునకై వినియోగము.

నను గాయత్ర్యాది మన్త్రాణాం తారకత్వేన క్లుప్తత్వా త్తదాదా కిమర్థమోంకారోచ్చారణం తస్యకియ

ద్వర్ణకత్వం కియదర్థకత్వం కీదృశప్రాశస్త్యం కింఫలం ఇత్యాదికమిత్యతఆహ.

తా. గాయత్ర్యాది మంత్రములే ఓంకార రూపములగుటచే సరిపోవుచుండఁగా వానికి మొదట నోంకారముచ్చరించుటయేల? అది యెన్నివర్ణములు గలది? ఎంతయర్థము గలది? దానయాధిక్య మేమి? ఫలమెద్ది? అను ప్రశ్నలకు సమాధానంబు జెప్పుచున్నాడు.

తథాహి. తత్రవర్ణాస్తు, అకార ఉకారమ కారాః.

తా. దానినె చెప్పుచున్నాడు. ఆప్రణవమందు వర్ణములు. అకార, ఉకార, మకారములు. అకార, ఉకారములకు ఆద్గుణః అకారమున కచ్చుపరమగునపుడు గుణమనగా "ఏ, ఓ, అ"లలోను కారయకారములకు సవర్ణమగు నోకారము వచ్చును. పిమ్మట మకార యుక్తముగాఁగ'నోం' అనబడును. ఇటులే యహంకారము గూడ యగును. ఉకారము విసర్గరూపమగుటచే హాకార స్థానీయము. కామకళయు నిదే. బిందుత్రయ విశిష్టము. ఇదియంతయు గురుముఖమునఁ దెలియఁదగియున్నది.

ననువిశేషార్థ ప్రతిపాదక వర్ణానా మేకవర్ణత్వమితి చేత్సత్యం తథాపితత్స్వరూపస్య తాదృశత్వేనవేదేని ర్ణీత తత్త్వాత్, అతఏవశ్రుతిః. అకార ఉకార మకార ఇతితానే కథాసమభవత్త దేతదోమితి.

తా. విశేషార్థములను దెలుపు వర్ణముల కేకవర్ణత్వ మెట్లగునను శంకగలదు. అదియున్నను. దాని స్వరూపమట్లే యుండునని వేదమందుఁ జెప్పుటయే సమాధానము. దానికిశ్రుతియే ప్రమాణమనుట.

అతఏవశ్రుతా వుక్తంచేత్కిమితినశంక్యంకుత ఇత్యుక్తే శ్రుతేరనతి శంక్యతాదితి, "సాధ్యత్వ మేతదుపగమాదిభ్యఇది", సూత్రవ్యాఖ్యానే భగవాన్భాష్యకారః, ఏతదాస్తాం, "అవ"రక్షణ ఇతిధాతోః అవతేష్టిలోపశ్చేత్యౌణాదికసూత్రేణ మత్ప్రత్యయో విహితః, తస్యజ్వరత్వరే త్యాదినాఊర్. తతోగుణః, తత్శిష్టోచ్చారణమితి ప్రక్రియయా ఓమితినిష్పన్నం.

తా. అది యొకేయక్షరము విశేషార్థముల సూచించునను విషయములో వేదమనతిక్రమణీయము గనుక

యదివే ప్రమాణము. "సాధ్యత్షయే తదుప గమః" అను సూత్రమందు భాష్యకారులు గూడచెప్పిరి. "అవ" అనుధాతువునకు టి, లోపముకాగా, అవ్ అనియుండ, పిమ్మట మత్ప్రత్యయము చేయ గాజ్వరత్వరేత్యాదిసూత్ర ముచే నూఠ్ రాగా, పిమ్మట గుణమురాగా శిష్టోచ్చారణ ముచే, ఓం, అనురూపము సిద్ధించినది. దీనివలన సంసార మునుండి రక్షించునదియని యర్థమగును.

శ్రీశంకర భగవత్పాదైరపి ప్రకారాన్తరేణ ప్రపం చితం ప్రపంచసారె.

తా. శంకచార్యులు ప్రపంచసార మందొకవిధిగా వివరించి యుండిరి.

యోయంపరమ హంసాఖ్యో మంత్రసోహ మితిరితః సహార్లోపకృతే పూర్వసంధా వోమితిజాయతే, అ కారశ్చ తథోకారో మకారశ్చాత్ర వర్ణకాః ఇతి,అయ మర్థ. సోహమితి పరమహంసాఖ్య మంత్రః తస్యస కార హకారయోర్లోపేపూర్వసంధా చకృతే ఓమితి రూపం జాయతఇతి.

తా. సోహం, అను మంత్రమందు సకారహకారములు లోపింపఁగా మిగిలిన ఓ,అ. అను నక్షరములకు పూర్వరూపసంధి చేయఁగా "నోం"అను రూపమగునని చెప్పఁబడినది.

ఏతత్సర్వంస ప్రపంచం ప్రపంచితంమంత్రరత్నే, తథాహి. నను ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ, ఓమితి ప్రవక్ష్యన్నాహ బ్రహ్మోన్నహాప్నవానీతి, శ్రుతిః, ఓంకారస్సర్వవేదానాంసార భూతఃప్ర కీర్తితఇతి, వర్ణమాలికాయాం, ప్రణవస్సర్వవేదా నామితి, గిరామస్మ్యేకమక్షరమితి చగీతాయాం, ఏవం వేదశాస్త్రై ర్వర్ణస్యైవ బ్రహ్మత్వం ప్రతిపాదితం, అర్థేకింప్రతిపాద్యతే, కించ యత్రకుత్రాప్యే తాదృశవ్యవహారా భావాచ్చకథమేత దితిచేన్న.

తా. ఇదియంతయు మంత్రరత్నమున విస్తారముగాగలదు. ఎట్లన, ఓమనునక్షరమే బ్రహ్మమనియు, ఓం అనుటచే బ్రహ్మమును జెందుచున్నారనియు, శ్రుతివల్లను అన్నివేదములకు నోంకారము సారమయినది యనువర్ణ

మాలికా ప్రమాణముచేతను, వేదములన్నిటిలో ప్రణవరూపుడును, వాకులలోనొక్క యక్షరమైతిని. యను భగవద్గీతా వాక్యముచేతను, వేదశాస్త్రము లందు వర్ణమునకే బ్రహ్మత్వము చెప్పఁబడియున్నది. ఈయర్థమున కెద్దిగతి. ఇదిగాక నిట్టివ్యవహార మెచటను లేదని యనఁగూడదు.

అయమర్థః. క్వచిచ్ఛబ్దస్యాప్యభిధేయత్వేన వక్తుంశక్యత్వాచ్ఛబ్దార్థయోః నిత్యసంబంధత్వాచ్చ దీపదీప్తివచ్ఛివశక్త్యాత్మకత్వమోంగార స్యేతిసూచనార్థ మితి రహస్యం ప్రకృతమను సరామః.

తా. ఒకానొకచోట శబ్దముగూడ నర్థమగును. (ఇదివ్యాకరణ మందువిశేషము గావచ్చును.) ఎట్లన "ద్విరేఫ" శబ్దమునకు భ్రమరశబ్ద మర్థమగునట్లు" గాన శబ్దార్థములకు సంబంధమునిత్యము. దీపమునకు కాంతికి వలెన వినాభావ సంబంధము. శివశక్తి స్వరూపత్వము. ఓంకారమునకుఁ గలుగును. అకారమును, హాకారాత్మకమగును కారమును బిందుతుల్యమగు మకారము నిందుగలవు. గా

ననిదియె యహంకార మనంబడును. అహంకారోత్ప త్తిని కామకళయందిట్లు వర్ణించియున్నాడు. "పరశివర వికరని కరె ప్రతిఫలతి పిమర్శదర్పణె విశదె. ప్రతిరుచిరుచి రెకుడ్యే చిత్తమయెని విశతెమహా బిందుః" అకారస్సర్వ వర్ణాగ్ర్యః. హకారోంత్య కళాస్మృతః, అను న్యాయ ముచే సర్వవర్ణాగ్ర్యమగు నకారమను సూర్యునికిరణము లంత్య కళయగు హకారాత్మకమగు సద్దమునఁ బడిన చిత్తమను స్వచ్ఛపుగోడపై మకారమను బిందువుదయిం చి యహమనునది కలిగెనని చెప్పియుండుటచే నిదియిప్పు డు."బయాస్కోపు"నకుపోలియున్నది. శివశక్త్యాత్మ కత్వ మును గూర్చియు నిత్యత్వమును గూర్చియు కాళిదా సుండు. వాగర్థా వివసంపృక్తౌ అను శ్లోకమందు స్పష్ట పఱచియున్నాడు. వాగర్థానిత్యయుతౌ పరస్పరం శక్తిశివ మయావేతౌ అని కామకళయందును గలదు. కనుకవి స్త రభీతిచే నింతట విరమింతము.

ఓంకారె బ్రహ్మవిష్ణీశాః సభార్యా సర్వతోముఖాః,
మాయా బ్రహ్మాపి తత్సత్తా వ్యతిరేకాది హస్థితాః.

తస్మాత్సర్వమయః ప్రోక్తః ప్రణవస్తార ఇత్యపి. ఏవం చవర్ణాస్సం ప్రోక్తారాజ సంజ్ఞావిశేషత ఇత్యాదినా వర్ణనీయ మోంజ్ఞేయం.

తా. ఓంకారమున బ్రహ్మావిష్ణీశులు భార్యలతోఁ గలసి యుందురు. అకారోబ్రహ్మ విష్ణ్వీశక మరెప్వంగణె రణెయను నైఘంటిక ప్రమాణముచే నకారమునకు బ్రహ్మావిష్ణ్వీశులును, శక్త్యాత్మకమగు నుకారమునకు తద్భార్యలగు సరస్వతీ లక్ష్మీపార్వతులు నర్థము. మాయయు బ్రహ్మము. తత్సత్తయు వ్యతిరేకముగా (ప్రతికూలముగా) దాని యందేయున్నవి. బిందునా దాదాత్మకములు. గనుక ప్రణవము సర్వమయము తరింపఁజేయును గాన తారకమని గూడ బిలువంబడును. ఈమాటియందే ప్రపంచాత్మకమగు పంచపంచవర్ణముల చొప్పునఁ గలిగి సమిష్టితోఁగూడ షోడశాకరము లయినవి.

ఆస్తామేతత్ అతఏవ ప్రాణాయామస్య, సకలకలుష నివృత్తిః ఫలమిత్యాహామనః.

తా. ఇది యుండనిండు, ఇందువలననే ప్రాణాయామమునకు సమస్తదురిత నాశకత్వము ఫలమని మనువు వక్కాణించియున్నాఁడు.

ఉక్తంచమన్త్రరత్నే, ఓంకారరోచ్చారణం నృణాం దురితక్షయ కారణమ్, తురీయార్థానుసన్ధానం మోక్షభేద ప్రదాయకమితి.

తా. ఇట్లు మన్త్రరత్నమందును గలదు. ఓంకారము బలుకుట నరులకుఁ పాపనాశనము గలుగును. నాల్గవ యర్థమునందు గూర్చుటచే మోక్షముంజెందును.

ఓమిత్యే కాక్షరం బ్రహ్మధ్యాయన్నేవ జపన్ద్విజః
అవాప్తసర్వ కామోసావాత్మత త్త్వాయకల్పత ఇతి.
శ్రీశఙ్కర భగవత్పాదైః ప్రతిపాదితం.

తా. "ఓం"అను నక్షరమును బ్రహ్మముగా ధ్యానించుచు జపించిన ద్విజుండు సమస్తకామములను పొందియాత్మతత్వ మెఱుంగునని శంకరాచార్యులు వచించిరి. దీనివలన నోంకారోపాస్తి నిష్కామ్య కర్మయనియు నిష్కామ్యుఁ డగువానికి కామ్యములు తనంతటనే సిద్ధిం

చుననియుఁ జెప్పబడియున్నది. మిద్దెనెక్కువానికి మెట్లేల తటస్థింపవు. గాన కామ్యములు మెట్లవంటివి గనుకనే కామి గాని మోక్షకామిగాడని వచింపంబడి యున్నది. దీనిచే జఘన్య వృత్తియగు స్త్రీసంభోగమె కామ్యమని యూహింపగూడదు.

ఏవంచపూర్వోక్త పద్యాలోచనయా, ఓంకారస్య సర్వవేద సారత్వం సర్వమన్త్రరాట్త్వంచ ప్రతిపాదితం, ఇత్థంచ ఓంకారస్య వర్ణార్థ ప్రాశస్త్య ఫలాదికంసా. వయవం నిరూపిత మితిజ్ఞేయం.

తా. ఇట్లుండని వన్నియు విమర్శింపఁగా నోంకారము సర్వవేద సారమని తెలిసినది. సర్వమన్త్ర రాజమనియు దెలిసెను. ఓంకారమందుండు వర్ణార్థములు ప్రశస్తములనియుం దెలుపంబడెను.

నన్వేవమే వాష్టాక్షరీ పఞ్చాక్షరీగా యత్రీము ఖానామపిమన్త్రాణాం సర్వవేదసారత్వా దేతదేవ సర్వోత్తమమితి. కథమితిచేన్న వస్తుతస్తూక్త రీత్యా సర్వేషాం తారకత్వమేవ తథాప్యేవం ప్రాచాంపన్థాః, తథాహి

సర్వమన్త్రాణా మోంకార పూర్వత్వేనైవ ఫలజనకత్వం, తస్మాదోంకార స్యసర్వాతి శాయిత్వంజ్ఞాతుం శక్యతఏవ.

తా. ఓయి అష్టాక్షరీ, పంచాక్షరీ గాయత్ర్యాదులుగూడ వేదసారంబులే గానవేల తారకంబులుగా కూడదను ప్రశ్న జనింప వక్కాణించుచున్నాఁడు. నిజమున నన్నియు తారకములే యగునుగాని సిద్ధలీ మార్గమందున్నవారు. అది యెద్దియనిన సమస్త మన్త్రములకు నోంకారమాదియగుట చేతనే ఫలముగలుగును గాననదియే సర్వాతిశాయి యనినమ్మియున్నవారు. ఏదిఫలము నిచ్చునదియే యతిశయ ముంజెందుటరుదా?

ననుసర్వేషా మేకఫలత్వా త్తలాథ మోంకారానుసన్ధానే తన్మంత్రశక్తి రావిర్భవతి. ఓంకారాదే వతత్ఫలస్యచారి తార్థ్యాదితిచేన్న.

తా. ఓయి. పోనీ మన్త్రములకు నోంకారమునకు నొకేఫలమయినచో నది యుండినసేగాని మన్త్రశక్తి యుద్భవింపదను నియమమేల, ఓంకారమువలన

ననేఫలము గలుగుంగాక. అను ప్రశ్నరాగా సమాధానము.

తథాపి ప్రత్యేకముక్తా సర్వేషాం మన్త్రాణాం తారకత్వా విశేషేప్యు భయోర్మేళనే యేకస్య ప్రదానతా ఏకస్యైవ సర్జనత్వం, తథాచ ఓంకార పూర్వకత్వే ఓంకారస్య దురితక్షయమాత్రం ఫలంవక్తవ్యమన్యత్ర తస్యైవ సార్వభౌమత్వం అత ఏవ పూర్వోక్తరీత్యా ఓంకారస్య సర్వాతిశాయిత్వేనైవ వేదాదిమం లోకమముంచ పరిత్యజ్యేత్యాది నాయతీనాం సకల వేదసార భూతత్వ మవగమ్యతే

తా. అయ్యా, సమస్తమన్త్రములు తారకములైనను రెండు కలసినపుడొకదానికి ప్రధాన్యము మఱియొకదాని కుపసర్జనత్వము (అనఁగా సప్రాధాన్యము) సిద్ధించును. ఓంకారము పూర్వమందుండిన నోంకారమునకు పాపనాశకత్వంబును లేనిచో నామన్త్రమునకే సార్వభౌమత్వము (అనఁగా సర్వాధికారిత్వము) చెప్పనగును కనుకనే వేరగు నోంకారము నీలోకమును వదలినవా

రుపాసింప దగునని యతులకే దీనియం దధికారము నిచ్చి సకల వేదసారమని వక్కాణించియున్నారు.

అత ఏవోక్తం మనునాపి.

తా. కనుకనే మనువుగూడ చెప్పుచునున్నాఁడు.

ఆత్మజ్ఞానే శమేచస్యా ద్వేదా భ్యాసేచ యత్నవాన్, ఇతి తత్ర వేదాభ్యాసః ప్రణవాభ్యాస ఇతి. విజ్ఞానేశ్వరేణోక్త మిత్యాది నావిచార్యమాణే ప్రణవస్యైవ సర్వాతి శాయిత్వం.

తా. ఆత్మజ్ఞానమునందును శాంతియందును మనుజుఁడు యత్న మాచరింప నగును. వేదాభ్యాసమందును యత్నింప వలయును. అనఁగా ప్రణవమందని విజ్ఞానేశ్వరుండు పలుకుటచే ప్రణవమే సర్వాతిశాయి యని చెప్పదగి యున్నది.

అత్రాయం వివేకః, ఓంకారస్య సర్వాతి శాయిత్వేన తుర్యాశ్రమ స్థానా మిత రాశ్రమాపేక్ష యాధికాతిశయా త్తేషా మేవ తన్మన్త్రమాత్రజపో యోగ్యః, అన్యేషాం సామర్థ్యాభావా చ్ఛుద్ధోంకార స్వరూపో

నయోగ్యాః, ఏవంచ ఓంకారాభావే మన్త్రస్య ప్రాశ
స్త్యాభావా దోంకార పూర్వకత్వేనైవ పూర్వాశ్రమ
త్రయస్థానాం గాయత్రీ జపఃకార్యః, అన్యేషామ
వైదికానామనర్థేతి.

తా. ఇచ్చట నిట్లు తెలియదగును. ఓంకార మ
న్నిటికన్న నధికమయినది గాన నాశ్రమములం దన్నిటికి
నెక్కుడగు సన్యాసాశ్రమస్థులు జపింపఁ దగియున్నది.
ఇతరుల కట్టి సామర్థ్యము తక్కువ గాన శుద్ధోంకార
ముచ్చరించుట తగదు. కనుక ఓంకారము లేనిది మన్త్రి
మునకు ప్రాశస్త్యము లేదు గాన ఓంకార పూర్వకము
గానే పూర్వాశ్రమ త్రయమందును గాయత్రి జపింపఁదగి
యుండును. ఇతరులగు నవైదికులకు ననర్థ దాయకం
బగును.

వ్యాహృత్యర్థః.

తత్రతచ్ఛబ్ద ప్రకృతికేన సచ్చిచ్ఛుఖాత్మకం బ్రహ్మా
భిధీయతే, అహమితి సర్వసాక్షీ ప్రత్యగాత్మాభిధీయతే,
తయోస్సామా నాధికరణ్యే నైకత్వం. ఏవం సత్యఖం

ద్వైక స్వభావం సచ్చిదానందాత్మకం పరబ్రహ్మాభిధీయతే, స ఏవ ప్రణవార్థః, తథోక్తం, గీతాయాం ఓం తత్సదితి నిర్దేశో బ్రహ్మణస్త్రివిధస్స్మృత ఇతి. ఏవంవిధః ప్రణవస్సర్వకర్మసు మన్త్రాదౌ ప్రత్యగాత్మా స్వాతన్త్ర్యేణ ప్రయుక్తస్సన్ సర్వపురుషార్థం సాధయతి, తథాచోక్తం గీతాయాం, తస్మాదో మిత్యుదాహృత్య యజ్ఞదానతపః క్రియాః, ప్రవర్తన్తే విధానోక్తాః సతతం బ్రహ్మవాదినామితి.

తా. తచ్ఛబ్దముచేత సచ్చిదానందాత్మకమగు బ్రహ్మయర్థమగును. అహం, అనఁగా సర్వసాక్షియగు ప్రత్యగాత్మ చెప్పంబడును. వానికి రెంటికి సామానాధికరణ్యముచే నేకత్వము. ఇట్లుండ సచ్చిదానందాత్మకమగు పరబ్రహ్మయే ప్రణవార్థమగును. "ఓం తత్సత్" అని చెప్పుట బ్రహ్మకు మూఁడు విధముల నుద్యోతన చేయుచున్నది. కనుక నా ప్రణవము సర్వకర్మాదియందు నుపయుక్తమగును. అదియె ప్రత్యగాత్మరూపమై సమస్త పురుషార్థములను సాధించును. ఓంకారయుక్తములగుచు యజ్ఞ

దాన తపస్సులు యథావిధిగఁ జేయుస వగుచున్నవి, లేని చో నిష్ఫలములు.

అథ వ్యాహృత్యర్థః.

ఏవం ప్రణవార్థ ముక్త్వా వ్యాహృత్యర్థో వక్ష్యతే.

తా. ఇట్లు ప్రణవార్థము జెప్పంబడినది. వ్యాహృత్యర్థముం జెప్పగలడు.

భవ న్త్యస్యాం భూతా నీతిభూః, ౧. భావయతీతి విశ్వ మవకాశ ప్రదానేన స్థితిప్రదానేనవాభువః, ౨. సుష్టు అరణీయం, పాప్యం, సుఖమస్మి న్ప్రాప్స్యమితివాస్వః, ౩. ఏ తే అర్థాః ప్రణవార్థా ఏవ.

తా. భూః, దీనియందు భూతములు బుట్టుచున్నవి గాన భూః, అగును, ౧. భువః, ప్రపంచము నవకాశ మిచ్చుటచేగాని స్థితి నిచ్చుటచే గాని భావించునది గాన భువః, అగును, ౨. స్వః, యోగ్యముగా పొందఁ తగిన దియు సుఖమును పొందఁ దగినదియు గాన స్వః, అని యగును ఇవి ప్రణవార్థములు.

ప్రసంగా దు త్తర వ్యాహృతీనా మర్థమాహ.

తా. ప్రసంగ సంగతిచే నుత్తరం వ్యాహృతుల కర్థ ముం జెప్పుచున్నాడు.

మహ పూజాయా మితిధాతోః సర్వేషాం సర్వ ప్రకారైః పూజ్యం మహః. ౪. సర్గకాలే వియదాదికం సర్వం స్వస్మా జ్జనయతీతిజనః. ౫ తప ఆలోచన ఇతి ధాతోః సర్వాణ్యా లోచయతీతి సర్వజ్ఞః సర్వప్రకాశాస్తు త్వేన తాపకంచేతి తపః, ౬. సత్య మవిపర్య స్త స్వభావం క్వచిద్దేశే కాల ఏకేనాపి ప్రమాణత్వేనా బాధితం సత్యం, ఆసాంస ప్త వ్యాహృతీనాం సత్తా స్వభావాది రూపార్థస్య ఉ క్తత్వేన పరమాత్మ తత్వ ప్రతిపాదకత్వా త్తాదృశేన ప్రణవేన ప్రత్యేక మభి సంబంధః.

తా. మహ యను ధాతువునకు పూజ యర్థ మగుటచే నందఱిచేత నన్నివిధములుగఁ బూజింపఁబడునది గాన "మహః," అని యగును. ౪. సృష్టికాలమున నాకాశాది సర్వమును దనవలనఁ బుట్టింపజేయునది గాన "స్వః" యని యగును. "తప" ఆలోచనార్థకమగు

ధాతువు గాన సమస్తము నాలోచించుటచే సర్వజ్ఞము సర్వమును శిక్షించుటచే సర్వతాపకము నగుట "తపః" అని యగును. సత్యమనఁగా ఎప్పుడు మారనిదియు. ఏదేశమందుగాని ఏకాలమందుగాని యొకే ప్రమాణముగలిగి బాధను జెందని దనుట. ఈయేడు వ్యాహృతులకు సత్తయు స్వభావము నర్థమగుటచేఁ బరమాత్మ తత్వముం దెలుపునవి గానఁ బరమాత్మ రూపమగు ప్రణవముతోఁ బ్రత్యేకముగ సంబంధించును.

ఏవమేవ గాయత్ర్యాః ప్రణవార్థే నైకత్వం.

తా. ఇట్లే గాయత్రికిఁ గూడ ప్రణవార్థముతో నైక్యము కలుగుచుండును.

గాయత్ర్యర్థః.

సవితుః సర్వస్య జగతః ప్రసవితుః, సవితృ శబ్దోపలక్షితస్య మాయాశబలితస్య మాయావ్యుదాసాయ స్వరూప లక్షణమాహ.

తా. సవితుః, అనఁగా సమస్త జగత్తును గనునదని యర్థము. సవితృశబ్దముచే నుపలక్షితమగు మాయచే

శబలముగు సర్వమునకు మాయ లేకుండుటకే నిజరూపము జెప్పఁబడినది.

దేవస్యద్యోత మానస్య స్వయంప్రకాశ చిదేకరసస్య వేదాంత మహావాక్య తాత్పర్య విషయత్వ సిద్ధయే జిజ్ఞాస్యత్వ సిద్ధయేచ. అనంతానంద స్వరూపమాహ.

తా. తనంతట తాను ప్రకాశించుచు చిదేకరసము గలిగి ప్రకాశించుననను నర్థముగల దేవశబ్దము వేదాంత మహావాక్య తాత్పర్య సిద్ధికొఱకును తెలిసికొనఁదగినవా డనుటకును నంతములేని యానంద రూపమగుటను తెలుపుచున్నది.

వరేణ్యం సవితుర్దేవ స్యవరేణ్యం రూపం వరణీయంచ సర్వైః ప్రార్థనీయం సుఖైకతా రూపం సర్వైస్సుఖ స్యైవ ప్రార్థనీయత్వాత్, ఏవం విధరూపస్య సమూల సంసార దాహకత్వ మాహ.

తా. సవిత్రుండగు దేవునియొక్క వరేణ్యం-వరింపదగిన అందఱిచే ప్రార్థింపఁదగిన రూపమును (అనఁగా నిరుపాధిక సుఖరూపము, దుఃఖామిశ్రితము) అందరిచేతను

దుఃఖరూపము లేని సుఖమే కోరఁదగి యుండును. ఇట్టి రూపమునకు మొకటితోఁగూడ సంసారమును దహించు శక్తిని దెలుపుచున్నాఁడు.

భర్గః సచ్చిదానందైకరసం నిర్గుణంరూపం పరమాత్మరూపం ప్రకృతి ప్రాకృతాఖ్య సంసార గర్భదాహకం సాంతోయం శబ్దః. ఏవం విధం తత్వ మేవ కార్య కారణాని స్వమాయయా సృష్ట్యాజలే చంద్రవత్తేష్వను ప్రవిశ్య జీవాఖ్యాం లబ్ధ్వాత్వం పదాభిధేయం సత్. బుధ్యాది ప్రేరకత్వే నావస్థిత మిత్యాహ

తా. భర్గః, సచ్చిదా నందములే ముఖ్యరూపములుగా గల నిర్గుణమగు పరమాత్మరూపము ప్రకృతియొక్క ప్రాకృతమను సంసారమును దహింపఁజేయునది యని యర్థము (తేజస్సున కుదాహకత్వము సహజము) ఇది సకారాంత శబ్దము. ఇట్టి తత్వమే కార్య కారణములను తనమాయచే జలమందు చంద్రునివలె ప్రవేశించి జీవత్వముందాల్చి (నీవు అను రూపమునుదాల్చి) బుధ్యాదులను ప్రేరేపించు చుండునను నర్థముం దెలుపుచున్నాఁడు.

ధియోయోన ఇతి, య ఇతి తృతీయ లింగస్థానే పుం
లింగనిర్దేశః, యత ఏవం విధంనః, అస్మాకంమన ఆది
కరణ ద్వారామం తవ్య బోద్ధవ్య విషయయోః శబ్దా
ది విషయేషుచధియః ధీవృత్తీః ప్రచోదయాత్ సదా
ప్రేరయతు, తద్బుధ్యాది ప్రేరకం సవితు ర్వరేణ్యం
పరమానందం భర్గస్స మూల సంసార దాహకం
నిర్గుణం రూపం ధీమహి ధ్యాయేమహి.

తా. యః అను పుంలింగ నిర్దేశము నపుంసకలింగ
స్థానమందు జీవత్వ ద్యోతకము. ఇట్టి తేజస్సు మాకు
మనస్సు మొదలగు కరణముల ద్వారాగా మననము
చేయఁదగిన తెలియదగిన శబ్దాది విషయములయందు
నా బుద్ధివృత్తులను ప్రేరేపించుఁగాత. అట్టి సవిత్రుని
యొక్క శ్రేష్ఠమగునట్టియు పరమానందరూప మగు
నట్టియు సమూలముగా సంసారమును దహింపఁజేయు
నిర్గుణరూపమగు తేజస్సును ధ్యానించుచున్నామని సమిష్టి
యర్థము.

ఏవం ప్రణవ వ్యాహృతి గాయత్రీణా మేక ఏవార్థః ప్రదర్శితః.

తా. ఇట్లు "ఓం" కారమునకును సప్త వ్యాహృతులకును, గాయత్రికిని యొకటియేయర్థమని చూపఁడినది.

ఇదానీం తచ్ఛిరసోర్థః. ఓమాప ఇత్యాదినా.

తా. ఇప్పుడా గాయత్రి శిరస్సునకు "ఓమాప" మొదలగుదానిచే వివరించుచున్నాఁడు.

ఓమిత్యుక్తో ఽర్థః, ఆప్నోతీత్యాపః, అఖండ స్వరూపేణస ఏవ వ్యాపకః, సఏవజ్యోతిః, స్వయంప్రకాశః, రసఃస ఏవానందస్వభావః, అమృతం, తదేవామృతం, అమరణ ధర్మకం, బ్రహ్మేత దేవదేశతః కాలతో వస్తుతశ్చా నవచ్ఛిన్నం.

తా. ఓమనుదానికిదివరకే యర్థము వివరింపఁ బడినది. తునుకలుగాక నేకీభావముచే నంతట వ్యాపించుచున్నది గాన "నాపః" అనఁబడును. తనంతట తానే ప్రకాశించునది గాన "జ్యోతిః" యని పిలువంబడును. ఆనందరూపమగునది గాన "రసః" అనంబడును. మరణ

ము లేనిది గాన "నమృత" మని చెప్పంబడును. దేశకాల వస్తువులచే భేదమును జెందనిది గాన "బ్రహ్మ" మనంబడును.

ఏవం భూతార్థస్య వ్యాహృతి త్రయేణైకవ్య మాహ. భూరిత్యాదినా. ఉక్తోర్థః, ప్రణవవ్యాహృతి గాయత్రీ శిరసాం ప్రతిపాదిత మఖండైక రసస్వభావమర్థం పర బ్రహ్మై వేత్యంగీకరోత్యో మితి.

తా. ఇట్లర్థముగల శిరస్సునకు "భూర్భువస్వః" అను వ్యాహృతిత్రయముతో నైక్యము నుపపాదించుచున్నాఁడు. అర్థ మిదివరలో చెప్పంబడియే యున్నది. ప్రణవ వ్యాహృతి గాయత్రీ శిరస్సులకు బ్రహ్మమందే తాత్పర్యమని చివరనున్న "ఓం" కారముచే నంగీకారమును దెలుపుచున్నాఁడు.

నను "సర్వేశాక్తాః ద్విజాప్రోక్తాః" ఇత్యుక్తత్వా ద్గాయత్ర్యాః శక్తిరూపత్వేనచ చతుర్వర్గం శత్యక్షు గాగాయత్రీ త్యుక్తత్వా ద్వర్ణాత్మకత్వం కథమితి చేన్న.

తా. ఇచ్చట అంతఱు శాక్తేయులే యను వాక్యముచే గాయత్రి శక్తిరూప మగుచుండగా నిరువది నాల్గక్షరములు గలది యను వ్యాక్యముచే నక్షరమయత్వ మెట్లుప పాదింపఁబడినది యనుశంక జనింపఁగానట్లు కాదని సమాధానముం జెప్పుచున్నాఁడు.

శబ్దస్యశక్తిరూపత్వా దర్థస్య శివరూపతః అవినాభావ సంబంధః శివశక్త్యో రితిస్మృతి:, ఇత్యుక్తత్వా ద్దీప దీప్త్యోరివ చంద్ర చంద్రికయోరివ వాశివశక్త్యో ర్భేదా భేదస్య వక్తుమశక్యత్వాదిత్యుక్తత్వాత్, గాయత్రీవా ఇదగ్ంసర్వం, య దిదం కించేత్యాది శ్రుతిస్థలేప్యేత దర్థమేవేతి నిర్ణయాచ్చ శక్త్యవర్ణాత్మకత్వ మపీతిన శంకావకాశః.

తా. శబ్దము శక్తిరూపమును అర్థము శివరూప నగుటచే శివశక్తులకుండు సంబంధము ఎడతెగని దగుటచేత దీపమున్నంత కాలము కాంతియును చంద్రుడుండువఱకు వెన్నెలయు నుండునటు లీశివశక్తులకు భేదమనిగాని యభేదమనిగాని చెప్పశక్యముగాని దగుటచేతను ఈ సమ

స్తము గాయత్రియే యను నర్థమిచ్చు శ్రుతిగూడ యీ యర్థమునే దెలుపుటచేతను శక్తికి వర్ణరూపమగుట విధి స్పష్టము. అచ్చట శంక లేదు

కించ సోహమర్కః పరంజ్యోతిః, అర్కజ్యోతి రహం శివః, ఆత్మాజ్యోతి రసౌసూర్యః సర్వజ్యోతీ రసోహ మోం ఇత్యాదినా శివో గాయత్రీ మంత్రార్థ ఇతి తాత్పర్యం.

తా. ఆ నేను పరంజ్యోతి యగు సూర్యుండను సూర్యుడను తేజము నేను శివుఁడును. ఆత్మజ్యోతిగూడ సూర్యుండే యగును. సమస్త తేజస్సులును రసమును నేను నగుదును. రసమనునది జలనిష్ఠము. అచ్చటనే స్నేహముండును. స్నేహయుతము గానిది దీపముండదు గాన జ్యోతికి కారణమగు రసము సర్వాత్మకసుని వక్కాణించి యున్నాఁడు.

కించ సంధ్యాశబ్దేన శక్తిదేవ నాన్యా లక్ష్మ్యాదికా. అత ఏవాగ్నిర్ముఖ మిత్యాదినా జగదీశ్వర్యా స్సర్వ దేవాత్మకత్వం ప్రతిపాదితం, శివమద్వైతం చతుర్థం

మపన్యంత ఇత్యుక్త శ్రుత్యర్థ పర్యాలోచన యానత యోః పూర్వోక్త రీత్యా నిత్య సంబంధత్వాచ్చ శివ ఏవ గాయత్రీ మంత్రార్థ ఇతి.

తా. ఇంతియేగాక సంధ్యా శబ్దముచే శక్తియే వాచ్యము గాని యితరులగు లక్ష్మ్యాదులు లక్ష్యములు గారు. కనుకనే సంధ్యావందనమందు నగ్నిర్ముఖ మనుట మొదలిడి ప్రాణాపాన వ్యానోదాన సమానాన ప్రాణా శ్వేతవర్ణ సాంఖ్యాయన సగోత్రా గాయత్రీ యను వఱ కుండు వాక్యములచే గాయత్రికి సర్వాత్మకత్వము వివరిం పఁబడి యున్నది. శివుని యద్వైతునిగాను చతుర్థునిగాను తలంచెదను నర్థముగల శ్రుతివాక్యమును నిత్య సంబంధ ముచే శివునే వక్కాణించుచున్నది. గాన గాయత్రీ మం త్రార్థము శివపరమే యగునని విస్పష్ట మగుచున్నది. కావుననే కాళిదాసుండు రఘువంశమందు వాగర్థా వివ సంపృక్తౌ వాగర్థ ప్రతిపత్తయే. జగతః పితరౌవందే పా ర్వతీ పరమేశ్వరౌ. క్వసూర్య ప్రభవోవంశః క్వచాల్ప

విషయామతిః, తితీర్షుర్దుస్తరం మోహోదుడుపేనాస్మి సాగరం అని దహరోపాస్తినే సూచించి యున్నాఁడు.

ప్రపంచాసావాదిత్యో బ్రహ్మేత్యాది వాక్యైః ఆదిత్యాన్తర్వర్తి తేజస ఏవబ్రహ్మత్వేన తాత్పర్యంన సూర్యాదేః, అత ఏవమనో బ్రహ్మేత్యుపాసీతేత్యాది ప్రతీకోపాసనేష్వప్యాత్మబుద్ధిః కార్యా, తేషాం బ్రహ్మవికారత్వాదితి శ్రీశంకరభగవత్పాదైరప్యుక్తం

తా. ఇట్లుండగా అసావాదిత్యో బ్రహ్మేత్యాది వాక్యములచేత నాదిత్యునియందుండు తేజమునకే బ్రహ్మత్వముగాని సమష్టికి కాదు కనుకనే మనో బ్రహ్మేత్యాద్యపాసోపాస్తి వాక్యములును! ఆత్మబుద్ధిచే నని తాత్పర్యమును దెలుపుచున్నవి. అందువలననే శంకరులు ప్రతీకములు బ్రహ్మవికారములే గాన తత్త్వోపాస్తిని చేయవలయునని చెప్పియుండిరి.

కించ భీషోదేతిసూర్యః, ఇత్యాది శ్రుత్యాబ్రహ్మతేజస ఏవ తాత్పర్యం, అత ఏవ యదాదిత్య గతం తేజః ఇతి గీతా వచనంచ, ఏవంసర్వాసు పూర్ణశేతే, ఏకో

దేవ స్సర్వభూతేషు గూఢః. ఇత్యాది శ్రుత్యాచ సూర్యస్య జీవకోటి ప్రవిష్టత్వా త్యత్రయత్ర సూర్య స్య బ్రహ్మత్వేనో క్తిః తత్ర తత్ర బ్రహ్మ తేజ ఏవేతి జ్ఞాతవ్యం.

తా. ఇంతియేగాక భీషో దేతిసూర్యః. అనుశ్రుతియు యదాదిత్య గతం తేజః అను గీతావాక్యమును ఏకో దేవ స్సర్వభూతేషు గూఢ ఇత్యాదిశ్రుతియు నుపాస్తులం దం తట నుండు తేజము బ్రహ్మమయమనియే తెలుపుచున్నది ఎట్లన విద్యుచ్ఛక్తి సర్వమం దొకటియైనను ఆయా శక టమును నడుపుటయం దెట్లు యంత్రాదులచే నాకర్షిం చి నడుపబడునో యట్లే సమస్తోపాసనలయందు తేజమొ క్కటియే యైయున్నను పాధినిబట్టి భేద ముచ్చరింపఁబడు చుండును.

కించ య ఏషోంత రాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషః హిరణ్య శ్మశ్రు ర్హిరణ్యకేశాః, నమో హిరణ్య బా హవే హిరణ్యవర్ణాయ హిరణ్యపతయేంబి కాపతయ

ఉమాపతయే పశుపతయే నమోనమః సయశ్చాయం పురుషే. యశ్చా సావాదిత్యేస ఏకః సయ ఏవంవిత్ ఇత్యాది శ్రుత్యాసూర్య మండలాంతర్వ_ర్తి తేజ శ్శివ ఏవ, అతఏవప్రాంచః. ఆదిత్య మండలగతం పురుషం హిరణ్యరూపంద్విజాతిభిరుపాసిత మంబికేశం, యోనః ప్రబోధయతి సర్వమయః చితాత్మా భర్గ_స్త మబ్జనిలయం శరణం ప్రవద్య ఇతి. శివశ_క్తిసారె.

తా. బంగారు గడ్డము బంగారు వెండ్రుకలు గల పురుషుడు ఈ యాదిత్యుని మధ్య నున్నవాఁడని యర్థము నిచ్చు శ్రుతియు అతఁడే హిరణ్యబాహుఁ హిరణ్యవర్ణుఁడు హిరణ్యాధిపుఁడు నంబికా నాథుఁడు నను శ్రుతియుఁ సూర్యాదులయం దుండువాఁ డొక్కఁడే నను శ్రుతియు సూర్యమండల నుందుండు పురుషుఁడు శివుఁడేనని ప్రతిపాదించుచున్నవి. కనుకనే పూర్వులు సూర్యమండల మందుండు హిరణ్యరూపుండగు నంబికా నాథుఁను బ్రాహ్మణునిచే నుపాసింపఁ డుచుబుద్ధులను గలుగఁజేయును యాతండే చిదాత్మకుం డగుచు చంద్రునందుగూడ గలఁడను

వాక్యమును శివశక్తిసారమున వక్కాణించియున్నారు.

కించ, పూర్వోక్తరీత్యా గాయత్రీ మంత్రార్థశ్శివ తేజ ఏవనాన్యః, ఏతేనైతత్ప్రకరణే యత్రయత్ర సూర్యత్వేనోక్తిస్తత్ర తత్ర శివతేజ ఏవేతిధ్యేయం యేన సూర్యస్తపతి తేజసేద్ధః, నతత్ర సూర్యోభాతిన చంద్రతారకా నేమా విద్యుతో భాంతి కుతోయమగ్నిః ఇత్యాదినా శివతేజ ఏవేతి ద్రష్టవ్యం, ఓంకారస్థలేపి తథైవేతిధ్యేయం, తథా చాయం భావః, బుధ్యాది ప్రేరకత్వే నోక్తజీవస్య సవితృరిత్యాద్యుక్త బ్రహ్మాత్మక తేజసశ్చైక్యేనభావనా కర్తవ్యేతి.

తా. ఇట్లిదివరలో చెప్పినట్లు గాయత్రీమంత్రము యొక్క యర్థము శివుండే. గాన నీసంధ్యా వందనమం దెచ్చటెచ్చట సూర్యునిగా వర్ణింపఁబడు నచ్చటచ్చట శివుని తేజస్సుగా భావింపనగును. ఇచ్చట సూర్యుఁడు నక్షత్రములు మెఱుపులు అగ్నియును లేదను శ్రుతిగూడ యీ శివునే బోధించుచున్నయది. ఓంకారముగూడ నట్టిదియే గాన నీగాయత్రికి బుద్ధికి తెలిసిన యర్థము బుధ్యాది

ప్రేరకుండగు జీవునికిని సవితృ రిత్యాదులచేఁ జెప్పంబడు బ్రహ్మతేజంబునకు నైక్యమని భావింపనగును.

తథాచ గాయత్రీ మంత్రజపం కరిష్య ఇత్యత్ర పూర్వోక్తరూపేణ గాయత్రీ ప్రతిపాదక మంత్రార్థస్యేశ్వర తేజసః తదర్థభావన, మత ఏవ యోగ పాతంజల సూత్రే తజ్జప స్తదర్థభావన మితి, ఏవం చైకాగ్ర చిత్తవృత్త్యా తదర్థానుసంధానం కర్తవ్యమితి ఫలితం.

తా. ఇట్లుండ "గాయత్రీ మంత్రజపం కరిష్యే" అను స్థానమునందు గాయత్రిని చెప్పునట్టి మంత్రార్థమగు నీశ్వర తేజముయొక్క భావనని యర్థము జెప్పనగును. కనుకనే యోగపాతంజలసూత్రమునందు తజ్జపమనఁగా తదర్థభావనమని ప్రతిపాదింపఁబడినది గాన నిట్లేకాగ్ర వృత్తిచే నర్థవిచారణము జేయందగునని తాత్పర్యము.

కించ, గాయత్రీ మంత్రార్థః శ్లోకరూపేణ విద్యారణ్య స్వామిభిః.

తా. గాయత్రీ మంత్రార్థమును విద్యారణ్యులు శ్లోకరూపముగా నుచ్చరించి యున్నారు.

య ఇత్యలింగం ధర్మజ్ఞ సత్యజ్ఞానాది లక్షణం నోస్మా కం బహుధాభ్య స్త భిన్న భేద దృశాంతథా. ధియోం తఃకరణే వృత్తీః ప్రత్య క్ప్రవణవచారిణీః ప్రచోదయా త్ప్రేరయతి ప్రార్థనేయం విశిష్యతే. సవితు స్సకలో త్పత్తి స్థితి సంహార కారిణః, దేవస్య ద్యోతమానస్య స్వానందా త్క్రీడతోపివా. వరేణ్య మాశ్రయణీ యం యదాధార మిదంజగత్, భర్గస్య సాక్షాత్కా రేణ విద్యా తత్కార్య దాహకం, తదిత్య వాఙ్మనో గమ్యం ధ్యాయే త్సూర్యమండలే, ధీమహ్యా హంస ఏవేతి తేనైవా భేదసిద్ధయే, ఇతి బ్రహ్మపర త్వేన వ్యాఖ్యాతం.

తా. లింగము లేనిదియు (అగుటచే గుర్తింప రానిదనుటస్పష్టము) ధర్మజ్ఞసత్యజ్ఞానాదులే లక్షణముగా గలదియు (అనఁగా ధర్మ సత్యజ్ఞాన రూపమేగాని వేఱు రూపము లేదనుట) అనేక పర్యాయము లలవడిన వేఱను దృష్టిగల మాకు (అనఁగా వేఱుగ నున్నదని భేదమునే తెలుసికొనెడు వారము దృశ్యపదార్థములను నేత్రములతో భేద

మును జ్ఞానమున కభేదమును తెలియుననుట) ప్రతికూల ముగా నుండునట్టి యంతఃకరణ వృత్తులను ప్రేరేపించు గాతమని ప్రార్థించుట. అది యెట్టిదనిన సకల జగదుత్ప త్తిస్థితి సంహారకా రకమును స్వానందమునఁ గ్రీడించుచు ప్రకాశించు దేవునియొక్క జగదాధారమై యాశ్రయిం పఁదగినట్టియు సాక్షాత్కారముచే నవిద్యా తత్కార్య ముల నశింపఁజేయునదియు ప్రసిద్ధమగు సర్వాజ్ఞానన గోచరమైన తేజము నేనేయను నభేదజ్ఞానముతో సూర్య మండలమున ధ్యానించుచున్నానని యర్థమును బ్రహ్మపర ముగా వర్ణించియున్నారు. అనఁగా బ్రహ్మాండ పిండాం డముల కైక్యభావనచే హృదయస్థానమునందు పిండాండ మునసుండు సూర్యునకును బ్రహ్మాండస్థ సూర్యునకును నభేద భావనచే బ్రహ్మస్వరూపము సూర్యమండలస్థమును నాశయముతో ధ్యానింపవలయును.

వస్తుతస్తు గాయత్రీ మంత్రార్థ తాత్పర్యం జగదీశ్వో పరత్వేన న్యాయ్యం, నసూర్యాది పరత్వేన.

తా. నిజముగ నాలోచింపఁగా గాయత్రీ మంత్రా ర్థము జగదీశ్వరునియందు తత్పరముగుటయే యుక్తము.

సూర్యాదిపరమగు నర్థము న్యాయ్యముగాదు.

కుత ఇత్యుక్తే. సంధ్యావందనస్యైవ ప్రస్తుతత్వా న్మంత్ర జపస్య తన్మూల కత్వాచ్చ, శివశక్త్యో ర్దీప దీప్త్యర్థకత్వేన మహాత్మః పరమిత్యాది శ్రుత్యా తదు పాసనైవ సమ్యగితి ప్రతిపాదితత్వాచ్చేతి.

తా. ఎందువలన యనిన ప్రస్తుతము సంధ్యా వందనమే ముఖ్యమగుటచేతను శివశక్తులు దీపదీప్తులవంటి వారగుటచే మహాత్మకంబె పరమనుశ్రుతిచే శక్త్యుపాసన యే ప్రతిపాదింపం బడుటచేతను (అనఁగా నష్టమూర్తి యగు శివుండు కాలరూపమున దివారాత్రి రూపముగా పరిణమించుటచే శివశక్తులయొక్క సంధిని తెలుసికొనుటకు శక్తి నుపాసించి తెలిసికొనుట ముఖ్యము. శివుండు సృష్టి కాలమున శక్తిచే నావరింపఁబడినవాఁ డగుటచే శక్త్యు పాస్తివలనగాని శివుండు గానరాడనుట అందుచే శక్త్యు పాస్తియే సంధ్యావందనమున ముఖ్యమని తాత్పర్యము.

ఓం తత్సదితి నిర్దేశో బ్రహ్మణ స్త్రివిధ స్మృత ఇతి. గీతా వచనా త్తచ్ఛబ్దేన బ్రహ్మశబ్ద వాచ్యస్తురీయ శ్శివ ఇతి.

తా. ఓం తత్సదను నిర్దేశము బ్రహ్మస్వరూపము మూఁడువిధములని తెలుపుచున్నదను గీతా వాక్యముచే బ్రహ్మశబ్దార్థము తురీయరూపుఁడగు శివుండే యగుచున్నాఁడు.

ఏవంచ బ్రహ్మాది శ్చతురీయంచ ప్రణవస్యార్థ ఈరిత ఇతి మనువచనాచ్చ శివమద్వైతం చతుర్థం మన్యన్త ఇతి శ్రుతేశ్చ తచ్ఛబ్దేన శివః తథాచ సర్వ కర్తృ వస్తునః క్వచిన్న పుంసకత్వేన క్వచి త్పుంస్త్వేనాపి నిర్దేశః శ్రుతిషు బహ్వీషు దృష్ట ఇతిన లింగబాధః, యథాస ఏవేహానఖాగ్రేభ్య ఇత్యాదినా పుంస్త్వేన బహ్మావా ఇదమగ్ర ఆసీ దిత్యాదినా నపుంసకత్వేన నిర్దేశః. తథాచ పరవస్తునః నపుంసకత్వాదినా నిర్దేశో నవిరుధ్యతే.

తా. ఇట్లుండ ఓంకారమునకు బ్రహ్మాదులును తురీయము నర్థమను మనువాక్యముచేతను తురీయ మద్వైతము శివమను శ్రుతిచేతను తచ్ఛబ్దమునకు శివుం డర్థము. గనుక సర్వ కర్తయగు వస్తువు నపుంసక లింగముచేతను పుంలింగముచేతను శ్రుతులయం దంతటను చెప్పబడి

యున్నదిగాన బాధకముగాదు. ఇట్లుండ "సవే వేహో సఖా గ్రేభ్యః" అని పుంలింగముగాను "బ్రహ్మవాథ ఇదమగ్ర ఆసీత్" అని నపుంసకముగాను శ్రుతులుగలవు గాన పర వస్తువు నీరెండు లింగములచే చెప్పవచ్చునని తాత్ప ర్యము. (దీనిచే విచారింపఁగా తటస్థుడుగ నూరకుండు కాలమున నపుంసకుండును. సృష్టియందు ప్రవృత్తుఁడగు కాలమున పురుషుడు నగును. ఇట్లు ప్రవర్తించి సృష్టి కారణమును సంధిరూపమునగు శక్తియను మూఁడవ రూపము నాశ్రయించును. ఆరూపము నపుంసక పుంస్త్వ ములకు మధ్యనుండునదిగాన నీరెంటియందు సంహారము నగలిగును. సృష్టిని విడునుగాన లేనిది మాయయని పేరుగలదై స్త్రీరూపము స్వాతంత్ర్యానర్హమైయుండును గాన స్త్రీ స్వాతంత్ర్యము తగదని మన పెద్దలు నిషేధించి నారు.

తథాచ తత్స్వరూపం భర్గః, భర్జతి తమస్కాండం దహ తీతి వ్యుత్పత్త్యా జగదీశ్వ రాత్మక తేజః, భర్గస్స్వ సాక్షాత్కారేణా విద్యా తత్కార్య దాహక మితి విద్యారణ్యాచార్యాః, ధీమహిధ్యాయేమహి యద్వా

తద్భర్గః వరేణ్యమితి ధీమహీ త్యన్వయః, అయమర్థః, మనోభీష్ట సిధ్యర్థం తత్తేజశ్శరణ్య మితిధ్యాయ ఇతి, ఏవంచ తచ్ఛబ్దేన శివశక్త్యాత్మకో దీపదీప్తినదర్థః ప్రతిభాతి, అథ తద్ధ్యానస్య నిమిత్తం ప్రదర్శయతి, ధియ ఇతి, యః య దిత్యర్థః, యచ్ఛబ్దశ్చ యదిత్యర్థే లింగ వ్యత్యయతోభవేదితి లోహితకంఠ వచనాత్, య ఇత్య లింగధర్మం యశ్నత్యజ్ఞానాది లక్షణమితి విద్యారణ్యాచార్యై రప్యుక్తత్వాచ్చ యత్తేజః నో అస్మాకం బహువచనం ఛాందసంధియః దీవృత్తీః. ప్రచోదయాత్. ప్రేరయతి.

తా. అట్లుకాగా తత్తురూపముగాగల చీకటులను బోగొట్టునది యను నుత్పత్తిగల జగదీశ్వర రూపముగు తెజన్ను తాను గనపడుటచే నవిద్యను దానికార్యమును నశింపఁజేయునని విద్యారణ్యులు సెప్పియుండిరి. అట్టి తెజన్నును ధ్యానించుచున్నామని తాత్పర్యము. లేక ఆతెజన్ను శ్రేష్ఠమయినదనిగూడఁ జెప్పనగును. అట్లు చెప్పఁగా నాయభీష్ట సిద్ధికై యాతెజమే రక్షకమని ధ్యానించెదననుట. ఇట్లు చెప్పుటవలన తచ్ఛబ్దముచే శివశక్త్యాత్మక

మగు దీపదీపకాంతులవంటి తెజమని తెలియుచున్నది. ఇట్లు తెజమునుచెప్పి దానిని ధ్యానించుటకు కారణముం జెప్పుచున్నాఁడు. ఏ తెజము (యచ్ఛబ్దమును లింగము మార్చి చెప్పవలయును) విద్యారణ్యులు యచ్ఛబ్దమునకు లింగములేని సత్యజ్ఞాన లక్షణమగు తెజమర్థమని చెప్పిరి. మాకు (బహువచనము ఛాందసము) దీవృత్తులను ప్రేరేపించుకొఁటకని నిమిత్త కథనము

అయంభావః, యస్మాన్నిర్లిప్తస్యాపి మమా ధ్యాత్మిక సుఖదుఃఖ త్రయంసంభవతి తద్దోష నివృత్తిద్వారా నిత్యసుఖ సంపాదనార్థం తద్ధ్యాయా ఇతి.

తా. ఎందువలన నిర్లిప్తుఁడనైన నాకును అధ్యాత్మికము మొదలగు దుఃఖములు గలుగును గనుక వానిని ద్రోసి నిత్యసుఖము గలుగునో అందుకుగాను ధ్యానించుచున్నానని తాత్పర్యము.

యద్వాసవితు స్సూర్యస్య తన్మండలాంత ర్వర్తిన ఇత్యర్థః, దేవస్య ప్రకాశమానస్య శివస్య వరేణ్యం శ్రేష్ఠం తత్సంబంధా దేవతస్య ప్రకాశకత్వ యోగాదితిభావః, తద్భర్గస్తేజ శ్శక్త్యాత్మక మితి యావత్, ధీమహి ధ్యా

యేమహి, నః ధియః ప్రచోదయా దిత్యుత్తరత్రా న్వయః.

తా. లేక సూర్యమండల మందుండు దేవునియొక్క శ్రేష్ఠమగు శక్తిస్వరూపమగు తెజస్సును ధ్యానించెదము గాన నాశక్తి మా బుద్ధియందుండి ప్రేరేపించుగాత.

అత్రైదం రహస్యం, శివశక్త్యో రభేద సూచనార్థం తదృ ఇత్యుభయ పదప్రయోగః, నను యత్ర కుత్రా ప్యేతాదృశ వ్యవహారాభావా త్సిద్ధాన్త వాక్యత్వాచ్చ సందేహాస్పద పదఘటనం నయుక్త మితిభాతీతి య త్తన్న, తస్య సాదృశ్యా భావాన్న పూర్వోక్తదోషః.

తా. ఇచ్చట నొకరహస్యముగలదు. తచ్ఛబ్దముచ్ఛబ్దార్థములగు శివశక్తుల కభేదసూచనకై యత్తచ్ఛబ్దముల నిర్ణయించిరి. గనుకనే పై యాకరణులుగూడ "యత్తతో ర్నిత్య సంబంధః" అని వచించి యున్నారు. ఎచ్చట నిట్టి వ్యవహారము లేదు గాన సిద్ధాంతవాక్యముగాన సందేహాస్పదమగు పదప్రయోగ మసంగతమనిన కూడదు. దానికి సాదృశ్యమే లేదు గాన మీాదోషమున కవకాశమే లేదు.

అప్రతిద్వం ద్వదాంపత్య ముమానాథ మహంభజ
ఇతి ప్రాచీనోక్తేః, అతఏవో క్తం కూర్మపురాణే శక్తి
శక్తిమతో ర్భేదం వదంత్య పరమార్థతః, అభేద మను
పశ్యన్తి యోగిన స్తత్వచి న్తకాః, ఏత దతిశయస్తు
పూర్వం నన్వేకమేవా ద్వితీయం బ్రహ్మే త్యత్రై వశ
మీాచీనతమైవోక్త మిత్యత్రో పరమ్యతె.

తా. కనకనే ప్రాచీనులు "నిరుపమానమగు దాం
పత్యముగల శివుని భజించెద" మని వాక్రుచ్చి యుండిరి.
అందున కూర్మపురాణమందు నట్లే చెప్పబడియున్నది.
శక్తి శక్తిమత్తులకు గుణగుణులకు వలెనే యభేదమేగాని
భేదములేదు. ఆ యభేదమును యోగులే తెలియగలరు
గాని తదితరుల కభేద్యము. ఘటమునుచూచి యేఱుపు
తెలుపు మొదలగునవి వేఱుగ దలంచు టందఱకు
శక్యము ఘటరూపములకు భేదము పండిత గమ్యముగాని
పామర గమ్యముగాదు.

ఏవంచ సంధ్యావందన స్యైవం విశేషోయోజనీయః.

తా. ఇట్లుండఁగా సంధ్యావందనమున కీవిశేషము
తెలియదగి యున్నది.

బ్రహ్మచైతన్యస్యైవ గాయత్రీమంత్ర ప్రతిపాద్యత్వా
చ్చిచ్ఛక్తి రూపమాదిత్య రూపం గాయత్రీరూపంచ
బ్రహ్మ తద్బ్రహ్మ సంధ్యా దేవతేత్యేవ గంతవ్యమ్.

తా. బ్రహ్మాత్మకమగు చైతన్యమే గాయత్రీ మం
త్రముచే జెప్పఁబడుటవల్ల చిచ్ఛక్తిరూపము నాదిత్య రూ
పమును గాయత్రియు బ్రహ్మమేను. ఆ బ్రహ్మము సంధ్యా
దేవత యగును.

ఇదమేవో పాసనసంధ్యా నాత్మక మాదిత్యస్య బ్రహ్మ
త్వే దేవదేవతయా విశినష్టిశ్రుతిః, ఉద్యన్త మస్తం
యన్త మాదిత్య మభిధ్యాయ న్కుర్వ న్బ్రాహ్మణో
విద్వాన్, సకలం భద్రమశ్నుతే సావాదిత్యో బ్ర
హ్మేతి బ్రహ్మైవ సన్బ్రహ్మా ప్యేతి య ఏవం వేదేతి.
వక్ష్యమాణ ప్రకారేణో పాసనం కుర్వ న్సంధ్యాశబ్ద
వాచ్య మాదిత్యం బ్రహ్మేతి ధ్యాయన్నైహికా ము
ష్మికం సకలంభద్రమశ్నుతే, య ఏవముక్త ధ్యానేన
శుద్ధాన్తఃకరణో బ్రహ్మ సాక్షాత్కురుతే సపూర్వమపి
బ్రహ్మైవ సన్నజ్ఞానా జ్జీవత్వం ప్రాప్తోపి యథోక్త

ధ్యానేన తదజ్ఞానాపగమె బ్రహ్మైవ ప్రాప్నోతీత్యె
తదేవాభి ప్రేత్య వ్యాసోప్యాహ.

తా. ధ్యానాత్మకంబగు నీయుపాసననే సూర్యుం
డే బ్రహ్మయగుటంబట్టి దేవతఁగా శ్రుతులయందు వర్ణించి
యున్నాఁడు. అదియెట్లన (ఉదయించు చున్నట్టియు న_స్త
మించుచున్న యాదిత్యుని ధ్యానముజేయు బ్రాహ్మణుం
డగు విద్వాంసుఁడు సమ_స్త శ్రేయముల ననుభవించును.
గాన నీయాదిత్యుఁడే బ్రహ్మయని తెలియతగినది. అట్లు
దెలిసినఁ దానే బ్రహ్మయగును. (ఇదియే బ్రహ్మోపదేశ
మనంబడఁదగును. అయితె ఇత నెల్లపుడు బ్రహ్మస్వరూప
మే గాన తిరిగి బ్రహ్మయగుననుట పునరు_క్తి కాదాయను
శంకగలదు. దానికి నజ్ఞానమువలన బ్రహ్మత్వము వదలి
తిరిగి జ్ఞానసంపాదనఁ జేయుననుటయే సమాధానము.
ఇట్టి యజ్ఞానము నెందుకు పొందవలయునన్న విలాసార్థ
మనియే చెప్పనగును. "లీలామానుష విగ్రహః" మొద
లగు నార్యోక్తు లే సూచకములు. దానినే వ్యాసులు
గూడ చెప్పియున్నారు.

నభిన్నాం ప్రతిపద్యేత గాయత్రీం బ్రహ్మణాసహ,
అహమస్మీ త్యుపాసీత విధినా యేన కేన చిదితి.

తా. గాయత్రిని బ్రహ్మకంటే వేఱుగాఁ దలఁపఁ గూడదు. ఏవిధిచేనైన "సహామస్మి" యను భావనతో నుపాసించుట యుక్తము.

తచ్చోపాసనం గాయత్ర్యైవ కర్తవ్య మిత్యాహాసఏవ.

తా ఈయుపాస్తి నితర మంత్రములచేఁ జేయం దగదా యనువిషయమునుగూర్చి గాయత్రిచేతనే చేయం దగుగాని యితరములవలన గూడదని యావ్యాసులే చెప్పు చున్నాఁడు.

గాయత్రీనామ పూర్వాహ్ణే సావిత్రీ మధ్య మేహని,
సరస్వతీచ సాయాహ్నే సైవసంధ్యా త్రిధాస్మృతా.
తన్నిర్వచన మపి స ఏవాహ, ప్రతిగ్రహాదన్న దోషా త్పాతకా దుపపాతకాత్, గాయత్రీ ప్రోచ్యతే తస్మా ద్గాతారం త్రాయతేయతః, సవితృ ద్యోతనాత్సైవ సావిత్రీ పరికీర్తితా జగతః ప్రసవిత్రీ వాగ్రూపత్వా త్సరస్వతీ సవితృ ప్రకాశత్వా ద్వాగాయత్ర్యై వో పాసనం కర్తవ్య మిత్యర్థః.

తా. రోజులో మొదటిభాగము గాయత్రీస్థానము. గానముసేయువారల రక్షించుదేవత గనుక దేవతాపూజాదికము ప్రాతఃకాలముననే జేయదగినదని చెప్పబడి యున్నది సంగవమను సంధికాలమువరకు నది విహితము. మధ్యాహ్నమున సావిత్రీరూపము అనఁగా జగత్తును పుట్టించుశక్తి. అనఁగా వ్యక్తరూపము వ్యక్తమధ్యమములు జగత్తులని తాత్పర్యము. కనుకనే వ్యక్త కార్యములగు మానవపూజాదికములు మధ్యాహ్నమందుజరుపఁదగినవి. అపరాహ్నమువరకు నదియే. సాయంకాలమందు సరస్వతీరూపము అనఁగా వాగ్రూపము. ఈ వాగ్రూపోపాస్తి సాయంకాలమం దుపాసింపదగినది. ఆదియం దుండు దేవతోపాస్తియు నంతమందుండు సరస్వత్యుపాస్తియు నవ్యక్తములే. అంకురోత్పత్త్యనంతర బీజదళములవలె గానకయుండును. ఇవి మాతా పితృరూపములు పితృమాతృరూపములు పూర్వోత్తర పక్షములు వ్యావహారికమందు మధ్యమమగు వ్యక్తమే గ్రాహ్యము క్రియార్హమైన దదియేగాన కర్మలెల్ల నప్పుడే జేయనగును.

ఆత ఏవగాయత్రీ మభ్యసే త్తావద్యావ ద్దక్షత్రాణి పశ్యతి గాయత్రీ మభ్యసే త్తావద్యా వదాదిత్య దర్శన మితిచ.

తా. కావుననే నక్షత్రదర్శన మగుచుండఁగనే గాయత్రి నుపాసింప నగును. సూర్యు డుండఁగనే సాయం సమయమున నుపాసింపవలయును. అని చెప్పియున్నది.

ఏవంచ య త్కైశ్చిదు క్తం, అర్ఘ్యాన్తా సూతకే సంధ్యే త్యాశ్వలాయనోక్తేః, సావిత్ర్యా చాంజలిం ప్రక్షిప్య ప్రదక్షిణం కృత్వా సూర్యం ధ్యాయన్న మస్కుర్యా దితి పైఠీన సక్తోక్తైశ్చ, అసావాదిత్యో బ్రహ్మేతి మంత్రేణైవ సూర్యోపాసనం సంధ్యేతి తచ్చి న్త్యమ్.

తా. ఇట్లుండఁగా కొందఱు "సూతకమం దర్ఘ్య ప్రదానమువఱకే సంధ్య" యని యాశ్వలాయనుండు చెప్పుట చేతను "సావిత్రిచే నంజలినిచ్చి ప్రదక్షిణము చేసి సూర్యు నిధ్యానించుచు నమస్కారము చేయవలయు" నను పైఠీనస వాక్యముచేతను ఈ సూర్యుడే బ్రహ్మయను మంత్రముచే సూర్యు నుపాసించుటయే సంధ్యయని చెప్పుదురు. అది కొంచము విచారణీయము [చర్చనీయము] దీనిని పట్టి

యే బ్రహ్మోపదేశము గూడ నుపనయనమునందుఁ జరుగును. కర్మోపాస్త్యంగము క్రియారూపమగు గాయత్రీ శక్త్యుపదేశమువలనను నిష్క్రియోపాస్తియగు బ్రహ్మోపదేశమువలన బ్రహ్మోపాస్తియుఁ గర్తవ్యములని సూచించుచున్నది.

పూర్వసంధ్యాతు గాయత్రీ సావిత్రీ మధ్యమా స్మృతా, యాభవేత్పశ్చిమాసంధ్యా సావిజ్ఞేయా సరస్వతీతి। సైవసంధ్యా త్రిధాస్మృతేతిచ। గాయత్రీకృతసూర్యోపాసనపరసన్ధ్యాశబ్దప్రయోగాత్ । అర్ఘ్యాంతాసూతకే సంధ్యేత్యాదా సంధ్యాశబ్ద ప్రయోగో౽గాణః.

తా. మొదటిసంధ్య గాయత్రియనియు, మధ్యసంధ్య సావిత్రియనియు, సాయంసంధ్య సరస్వతియనియు, నాసంధ్య మూఁడువిధములు అని యుండుటచే గాయత్రితో చేయంబడు సూర్యోపాస్తియే సంధ్యాశబ్దార్థము. అర్ఘ్యాంతా సూతకే సంధ్యయనుచో

సంధ్యాశబ్దప్రయోగము లాక్షణికము గాని ముఖ్యార్థము గాదు.

అతఏవయోగయాజ్ఞవల్క్యేన ఓంకారో వ్యాహృతీస్సప్త గాయత్రీచ శిరస్తథా ఆపోహిష్ఠేతి చ స్తిస్రో ద్రుపదాచాఘమర్షణంపురో వ్యాహృతి రుదుత్యం చిత్రం తచ్చక్షు స్తేజోసీతి యథాక్రమం। గాయత్రాచతుర్థేన సంధ్యామే తైస్సమాచరేత్। ఇతి గాయత్రీ కృతసూర్యోపాసనమేన. సంధ్యాశబ్ద వాచ్యమితి తథాచ గాయత్రీ కృతసూర్యోపాసన మేవ సంధ్యోపాసన మితి తదేవప్రధానం మార్జనార్ఘ్యాది సంధ్యోపస్థానాది కంసర్వం మంగళ మితి వివేకః.

తా. కనుకనే యోగయాజ్ఞవల్క్యుండు చెప్పియున్నాడు. ఓంకారము సప్తవ్యాహృతులు, గాయత్రి గాయత్రీ శిరస్సు ఆపోహిష్ఠాది ఋక్కులు మూడు ద్రుపదా అను నఘమర్షణము పురోవ్యాహృతి ఉదుత్యంచిత్రంతచ్చక్షు తేజోసీత్యాది మంత్రములు. తురీయగాయత్రీ వీనితో జేరినది సంధ్యాశబ్దవాచ్యము. ఇవిలేనిచోట

గౌణము. గనుక గాయత్రితో చేయఁబడు నుపాసనయే సంధ్యోపాసనము అదియే ప్రధానము మిగిలిన మార్జ నార్ఘ్యాదికము మంగళము కొఱకాచరించఁబడును.

తథాచ తన్మంత్ర జపస్తుమానసిక ఏవ సమీచీనః। ఏవం వాచకాఖ్య ఉపాంశుశ్చ మానసస్త్రివిధస్మృతః। త్రయాణాం జపయజ్ఞానాం శ్రేయాన్స్యాదుత్తరోత్తర ఇతి స్మృతిరత్నాకర వచనేనచ గాయత్రీ మంత్రజపో మానసిక ఏవసమీచీన ఇతి భావః.

తా. గనుక గాయత్రీ మంత్రజపము మానసికమే మిక్కిలి ప్రశస్తమైనది. స్మృతిరత్నాకరమునందు వాచకము ఉపాంశువు, మానసికము. అని మూఁడు తెఱంగుల జపము చెప్పఁబడియున్నది. వానిలో ముందుముందు దిశ్రేష్ఠమయినది.

కించ. బహిఃకృతం దురితేప్రబలం అంతఃకృతం సుకృతే ప్రబలమితిచ సర్వత్రదృశ్యమానత్వాత్। ఏతేన గాయత్రీజపో మాలికయాకార్యః। తదభా

వేతు పర్వభిస్తుజపః కార్యోనాంగుళీనాంని పాత్రైః
నిపాత నైస్తుయజ్జప్తం తత్సర్వం రాక్షసంభవేత్ ।
ఇతి వ్యాసవచనేన.

తా. ఇదిగాక లోకమందు విజ్ఞులందఱు వెలుపలికి బిగ్గఱగా జపించిన దురితమధికమనియు లోపల జపించిన సుకృత మధికమనియు గణించియున్నారు. గనుక గాయత్రీజపము మాలికచేఁ జేయఁనగును. అది లేనిచో నంగుళిపర్వలయందు చేయనగును. వ్రేళ్లను లెక్కించుచు జపింపఁగూడదు. అట్లు వ్రేళ్లులెక్కించుచు జపించినచో రాక్షసకృత్యమగును.

అంగుళీజపవిధిః

అనామామధ్య మారభ్య మధ్యమధ్యాంతతశ్శివే
అగ్రక్రమేణ దేవేశి తర్జన్య గ్రాంతకంశివే । గాయ
త్రీ మాలికాప్రోక్తా సంహారాద్వటకాభిధా । అనా
మామధ్య మారభ్య మధ్యమామధ్య భాగతః మూ
లభాగ క్రమేణేవ ప్రదక్షిణమను వ్రజేత్ । చీనమా
లాతు సంప్రోక్తా సంహారా త్రేతపాలజా । మధ్యమా

మధ్యమా రభ్య తర్జనీ మధ్యభాగతః। అగ్రక్రమేణ
దేవేశి తర్జనీమూల తశ్శివే గాంధర్వ మాలికాప్రోక్తా
సంహారాద్వట వాసినః.

తా. అనామికయొక్క మధ్య పర్వము మొదలు
కొని మధ్యమయొక్క మధ్యపర్వమువఱకు చివరపర్వము
ల వరుసను తర్జనీమూలమువఱకు లెక్కింపఁ గానది గా
యత్రీమాలయగును. సంహారక్రమమైనచో వటుకమనం
బడును. అనామికా మధ్యపర్వనుండి మధ్యమామధ్య
భాగము గుండ మొదటిపర్వక్రమముచేత ప్రదక్షిణ
ముగా లెక్కించిన చీనమాలయగును. సంహారక్రమమైన
చో క్షేత్రపాలజము మధ్యమామధ్య పర్వనుండి తర్జనీ
మధ్యపర్వము గుండ చివరనుండి తర్జనీమూలమువఱకు
లెక్కింపఁగా గాంధర్వమాలికయగును. సంహారము
వలన వటవాసియగును.

సంకల్ప పూర్వకం దర్భేష్వాసీనో దర్భాన్ధారయ
మాణస్సోదకేన పాణినా ప్రత్యఙ్ముఖస్సావిత్రీం సహ

ప్రకృత్వ ఆవర్తయేచ్ఛత కృత్వోఽపరి మిత కృత్వో వేత్యాప స్తంబః.

తా. సంకల్పమాచరించి దర్భలను పఱచికూర్చు ని దర్భలు వ్రేళ్లయందు ధరించి ఉదకము గలకమండులువును గ్రహించి పశ్చిమాభిముఖుడై సావిత్రి నుపాసింపవలయును. సాయంకాల సంధ్య ప్రారంభమగును గనుక పశ్చిమముఖత్వము విధించినాడు. ఆయుపాస్తిని వేయి సంఖ్య గలుగునట్లు గాని నూఱు గలుగునట్లు గాని యపరిమితముగాఁ గాని చేయవచ్చును.

మనస్సంతోషణం శౌచం మౌనం మన్త్రార్థచిన్తనం। అవ్యగ్రత్వ మనిర్వేదో జపసంపత్తి హేతవ ఇతి బృహస్పతి వచన పర్యాలోచన యాచమానసిక జపస్యైవసగ్వోత్త మత్వాద పరిమితకృత్వో వేత్యాప స్తంభోక్తి రపితదభిప్రాయేణై వేతి జ్ఞేయం.

తా. మనస్సున సంతోషము, శుద్ధి, మౌనము మంత్రార్థాలోచనఁ తొందర లేకుండుట దుఃఖము లేకుండుట జపము సాగుటకు హేతువులని చెప్పిన బృహస్పతి

వాక్యముచే మానసికజపమే యుక్తమని తోఁచుచున్నది. గనుకనే యాపస్తంబుడును "అపరిమిత కృత్వః" అని చెప్పియున్నాఁడు.

నోచేత్కథం సంఖ్యాయాం మనస్థితంస దంతర్భావయతి। తస్మాద్గాయత్రీ జపంశతవారం సహస్రవారం వాకరిష్య ఇతి సంకల్ప్యైతజ్జపంతథా కుర్యాదిత్యాపస్తంబీయా నామాశ్వలాయనానాంచేతి యదుక్తం తత్సర్వమజ్ఞవిషయం నతజ్జ్ఞవిషయ మితి వివేకః.

తా. మానసికాభిప్రాయమే లేనియెడ సంఖ్యయం దుండు మనస్సు నంతర్భావము చేయును గనుక గాయత్రీ జపమును నూఱుమార్లు గాని వేయిమార్లు గాని చేసెద నని సంకల్పించి జపమాచరింపవలయు నను నాపస్తంబాశ్వలాయనాదులు చెప్పినదంతయు నజ్ఞానులకు గాని జ్ఞానులకుఁ గాదని యెఱుంగునది.

నోచేత్పూర్వోక్తయావత్పక్షికా భంగప్రసక్తిః ప్రసజ్యేత। తత్రైవం పంథాః.

తా. అట్లు గాకున్న పూర్వమందు చెప్పిన మార్గ మంతయు భంగమగును. గాన నాయజ్ఞుల పక్షీక యి ట్లని చెప్పుచున్నాఁడు.

యథాశక్తి గాయత్రీ మంత్రజపంకరిష్య ఇతి సంక ల్ప్య। ఏకమనసా తన్మంత్రార్థానుసంధానం కార్య మితి తజ్జ్ఞానాం। అజ్ఞానాంతు తత్సంఖ్యాకేణేతి॥ అత ఏవ విద్వదవిద్వద్విషయత్వేన తత్తత్కర్మణా మాచా రోద్వివిధ ఇతి శ్రుతిస్మృతి వ్యవహారః। యథాజ్యోతి ష్టోమేన స్వర్గకామోయజేతే త్యాదికమజ్ఞయజ్ఞః। తస్యైవం విదుషోయజ్ఞస్యాత్మేత్యాది నాతజ్జ్ఞయజ్ఞ ఇతి వివేకః.

తా. యథాశక్తి గాయత్రీ మంత్రజపంకరిష్యే (శక్తికి తగినట్లుగా యత్రిని చేసెదను) అని సంకల్పించి యేకాగ్రమనస్సుతో నామంత్రార్థమును విచారింపవల యునని జ్ఞానులకు చెప్పఁబడియున్నది. జ్ఞానులు కాని వారలకు సంఖ్యతోనే సంకల్పము విధింపఁబడినది.

కనుకనే కర్మనాచరించుటలో విద్వాంసులకు నవిద్వాం సులకు భేదము శ్రుతిస్మృతులందు జ్యోతిష్టోమముచే స్వర్గకాముండు యాగమాచరింపవలయునని యజ్ఞులకును యజ్ఞముకాత్మయే ప్రధానమని విజ్ఞులకును చెప్పఁబడి యున్నది

అతఏవ శ్రేయాన్ద్రవ్యమ యాద్యజ్ఞాద్జ్ఞాన యజ్ఞః పరంతప। సర్వంకర్మాఖి లంపార్థజ్ఞానేపరిసమాప్యత ఇతి గీతాయాం కించ। స్మృత్యన్తరే। వామేన పూ రయేద్వాయుం పూరణాత్పూరక స్మృతః। వాయుం ని గృహ్యమనసాజపే న్మన్త్రిమనన్యధీః। కుమ్భకస్స తు విజ్ఞేయః ప్రాణాయామస్య లక్షణమితి। జప లక్షణ పర్యాలోచన యాచవిచార్యమాణె గాయత్రీ మన్త్రజపః। మానసిక ఏపప్రశ స్త స్సజ్ఞానామితి ని రూపిత మితి వేదితవ్యం.

తా. కనుకనే ద్రవ్యముతోఁ జేయుయజ్ఞము కన్న జ్ఞానయజ్ఞమధికము ఎందువల ననఁగా సమస్తకర్మలు

జ్ఞానమందే లీనమగును గనుక యను గీతావాక్యమునను వామముచే వాయువును పూరించిన పూరకమనంబడును. అట్లు పూరించి మనస్సు వాయువు నరికట్టి మఱియొక దాని యందు మనస్సుంచక మనస్సుచే జపించుట కుంభకము. ఇదే ప్రాణాయామలక్షణము. అనెడు జపలక్షణమును విచారించినను గాయత్రీ మంత్రజపము మానసికమే ముఖ్యమని తెలియుచున్నది

అతఏవ సాంఖ్యభాష్యే। ఆరమ్భప్రకరణే। పశుహింసాది జన్మనాపునః పశుత్వప్రాపకానర్థ హేతునా పూర్వేణజాయమానా। విశుద్ధజ్యోతిష్టోమ నామకాపూర్వాపేక్షయా హింసాది సంకరాభావాద్విశుద్ధత్వమేవ సమ్యగిత్యాదిక ముక్తంవాచస్పతి మిశ్రైః.

తా. కనుకనే సాంఖ్యభాష్యమం దారంభప్రకరణమున వాచస్పతి మిశ్రులచేత జెప్పబడియుండెను. పశుహింసాదులచేఁ గలిగినట్టియు తిరిగి పశుత్వము ననర్థకమును గలుగఁజేయునట్టి యపూర్వము (అనఁగా నదృష్ట

ముచే గలుగుచుండు విశుద్ధమగు జ్యోతిష్టోమమను నపూర్వముకంటె హింస మొదలగు సంకరములు లేనందున యోగ్యమగు విశుద్ధత్వమని.

కించ। శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదైః శాంకర శారీరక భాష్యే। విచారే కర్మణాం తారకాంశే ప్రసక్తి రేవ నాస్తీతి నిశ్చితం। యథా। నకర్మణేత్యాదినా.

తా. విచారించఁగా కర్మలకు తరింపఁచేయుట యందు (కర్మచేగాదను శ్రుతిచే ప్రసక్తియే లేదని శంకరులు వారి శారీరక భాష్యమునఁ జెప్పిరి.

ఏవంచ మన్త్రార్థజ్ఞానవతో భావనా। నపర్యాది గణనావిచారః। తథాచ। దర్భహీనాతుయా సన్ధ్యాదానం చైవవినోదకం। అసఙ్ఖ్యాతం మన్త్రజపం తత్సర్వం నిష్ఫలంభవేదితి శాతాతపవచనం వాచకోపాంశు విషయమితి భావనా నధికారిణా మితి తాత్పర్యమ్.

తా. ఇట్లుండ మన్త్రార్థజ్ఞానముగల వానికి భావనయే ముఖ్యము పర్యాదులందు లెక్కించుటలేదు. గను

క, దర్భలేని సంధ్యయు, దానమును, వినోదముకొఱకగు ను (నిష్ఫలమనుట) లెక్కించని జపముగూడ నట్టిదేయని చెప్పిన శాతాతపవాక్యము వాచకోపాంశు జపవిషయ ము గాని మానసిక విషయముగాదు. భావనాధి కారము లేని వారి కని తాత్పర్యము.

కించ। బహిర్గణనే భావతో నభావనా సిద్ధిః। తస్యా ఏవ విశేషఫలదాయకత్వాత్ । అతఏవ స్థాణురయం భారహార ఇత్యాది నార్థజ్ఞప్రశంసా। అనర్థజ్ఞనిందాచ పూర్వమేవ ప్రదర్శితా।

తా. ఇఁక నేమనఁగా వెలుపలకు లెక్కించినచో మనసునందు భావనాసిద్ధియుండదు. అట్లు మనంబున భావించుటయే విశేషఫలదాయకము గనుక మన్త్రార్థము తెలియని వాఁడు భారమును మోయు స్తంభము వంటి వాఁడని యనర్థజ్ఞనిందయు నర్థజ్ఞస్తోత్రము నాచరింపం బడెను.

అతఏవ గాయత్రీ మన్త్రైర్బహిర్వ్యాఖ్యానుసన్ధానం కర్త

వ్యమితి నిర్ణీతే బహిర్వ్యాపార ఏవ యదివినియోగ
స్తర్హి తస్యతత్ఫలం నస్యాత్.

తా. కనుక గాయత్రీమంత్రముచే బ్రహ్మైక్యాను
సంధానము సేయనగునను నిర్ణయముచే వెలుపలి క్రియ
నే వినియోగించుచున్న దానికి ఫలము లేదు.

అతఏవ శ్రీమద్భగవచ్ఛంకరపాదై శ్శివానంద లహ
ర్యాం.
గంభీరే కాసారేవిశతివిజనే ఘోరవిపినే విశాలేశై లే
చ భ్రమతి కుసుమార్థం జడమతిః। సమర్ప్యైకం
చేతస్స రసిజముమానాథభవతే స్థితంచే ద్యోగోసా
సచ పరమయోగీ సచసుఖీ॥ ఇత్యాది నాబహుధాం
తరాళికవ్యాపారస్యైవసమీచీనత్వం ప్రకాశిత మితి
ప్రకృతమను సరామః.

తా. లోతగు చెరువులందును జనము లేని యడవు
లందును విశాలమగు కొండలందును పూలకొఱకై దిరిగె
దరు. ఒకచిత్తమను సరసిజమును పార్వతీపతియం
దర్పించి యుండినవాఁడే యోగియు సుఖియు నగునను

శంకరభగవత్పాద వాక్యముచే చాలవఱకు కాంతరంగిక జపమే ముఖ్యమని వచింపఁబడియున్నది. గాన విస్తారమును వదలి ప్రకృతమను సరింతము.

ఎవంచ బహిసంఖ్యాంత రాళిక యోర్భిజనై లక్షణ్యేన వినియోగ ఉచితఇత్యుత్పశ్యామః.

తా. గనుక లెక్కించుటలోను లెక్కింపక మానసిక మాచరించుటలోను కారణభేద ముండుటవలన వినియోగ భేదముగూడ నుచితమని యూహించుచున్నారము.

మార్జనాది ప్రయోగః.

ఏవం ప్రాణానాయమ్య। సంకల్ప్య। తతస్సన్ధ్యా ముపాస్మహే। అప ఇత్యాది భిర్మన్త్రైర్నవ భిర్మార్జనం చ కేదిత్యాశ్వలాయనః। విశేషమాహాశౌనకః। తిసృభిర్మార్జనం కుర్యాదాపోహేతి కుశోదకైః। పదేపదే క్షేపేన్మూర్ధ్ని ప్రతిప్రణవ సంయుత మితి.

తా ఇట్లు ప్రాణాయామ మాచరించి సంకల్పించి పిదప సంధ్యాముపాస్మహే (సంధ్యనుపాసింతము) అని చెప్పి "ఆపోహిష్ఠామయోభువః, తానఊర్జేదధాతన"

ఈమొదలగు తొమ్మిది మన్త్రములచే మార్జన గావింప వలయు నని యాశ్వలాయనుండు నుడివెను. ఇదిగాక శౌనకుండుగూడ "ఆపోహిష్ఠ" మొదలగు మూడు ఋక్కులతో దర్భోదకముచే ప్రతిపాదమునకు నోంకార సహితముగా శిరమున నుదకమును జల్లుకొనవలయును. అని చెప్పియున్నాడు.

మార్జనానంతరం కింకుర్యాదిత్యాహాస ఏవ సూర్య శ్చేత్యను వాకేన ప్రాతఃకాలేపి బేదపః । ఆపఃపునం తు మధ్యాహ్నే సాయమగ్నిశ్చ మన్త్రతః.

తా. మార్జనమయిన పిమ్మటచేయు కృత్యమును గూడనాయాశ్వలాయనుండె చెప్పియున్నాడు. అది యెట్లన ప్రాతఃకాలమందు "సూర్యశ్చేతి" మన్త్రముచేతను మధ్యాహ్నమున "అపఃపునంతు" అను మన్త్రముచేతను సాయంతనమందు "అగ్నిశ్చ" అను మంత్రముచేతను దకమును పుచ్చుకొనవలయును. దీనిచే నంతఃకరణ శుద్ధియేర్పడును.

ఆచమ్యాథపునశ్చాప ఇత్యృగ్భిర్నవభిః క్రమాత్ ఋగంతే మార్జనం కుర్యాత్ విధనానేన బహ్వృచ ఇతి, విశేషాన్తరమపిస ఏవాహ। కుర్యాచ్చత్వారి పాత్రాణి సన్ధ్యాకాలే గృహేద్విజః। మార్జనే ప్రాశనేచార్ఘ్యే తథైవాచమనే సదా। ప్రణవేనైవ వ్యాహృత్యా గాయత్ర్యా ప్రణవాద్యయా। ఆపోహిష్ఠేతి సూక్తేన చతుర్థా మార్జనంభవేదితిచ। ఆపోహిష్ఠేతి సూక్తస్యాపి ప్రణవార్థకత్వమస్తీతి సూచనార్థమితిజ్ఞేయం.

తా. అచమనముం జేసి తిరిగి "యాపోష్ఠాదినవ ఋక్కులచేతను ఋగంతమందు మార్జనచేయవలయును. ఇట్లింకొక విశేషముంగూడ నాశౌనకుండే చెప్పియున్నాఁడు సంధ్యవార్చు నప్పుడు పురుషుఁడు మార్జనకు ప్రాశనకును, అర్ఘ్యమునకును, ఆచమనమునకును, నాల్గు పాత్రలను సిద్ధపఱచి యుంచవలయును. ప్రణవముచేఁ గాని వ్యాహృతులచేఁ గాని ప్రణవయుతమగు గాయత్రిచేఁగాని ఆపోహిష్ఠేత్యాది సూక్తముచేఁ గాని నాల్గువిధ

ములుగా మార్జనమాచరింపవచ్చును. ప్రణవార్థమును అపోహిష్ఠేత్యాది ఋగర్థమును నొకటియని యీప్రమాణముచే సూచింపఁబడియున్నది.

తతః కిం కుర్యాదిత్యత్రాహ। బ్రహ్మా ఋతం చేత్యభిమన్త్ర్యాపః సమాఘ్రాయక్షిపేదధః। ఋతం వాఽపి త్ర్యృచం వాపిజప్త్వా తదనపేక్షితః। సమాచమ్యతతస్తిష్ఠేదీషచ్చాభిముఖో రవేః॥ ఇతి॥

తా. పిమ్మటచేయు విధానమును బ్రహ్మచెప్పియున్నాఁడు "ఋతంచ యను ఋక్కుచే నుదకము నభిమంత్రించి వాసనఁజూచి భూమిపై చూడకుండ నుంచవలయును. ఋతంచేత్యాది మూఁడు ఋక్కులు చెప్పినను చెప్పవచ్చును. పిమ్మట నాచమనమాచరించి సూర్యాభిముఖుండు గావలయును. ఇది తాంత్రికమం దుండు. పాపపురుష దహనమునకు గాను ప్రతినిధియగును.

శౌనకోఽపి॥ ఉద్ధృత్య దక్షిణేనైవ జలంగోకర్ణవత్కరం। నిధాయనాసికాగ్రేత త్పాపపూరుష ముచ్చరన్॥ ఋతంచేతి త్ర్యృచంవాపి ద్రుపదాం వాజపే.

దృచమ్ । దక్షునా సాపుటేనైవ పాపాత్మానమపో
హయేత్ । తజ్జలం నానలోక్యాథ వామభాగే క్షితౌ
క్షిపేత్ । విసృజ్య దర్భాంస్తత్రైవ ధృత్వాదర్భాన్త
రంతతః । పాణిభ్యాం జలమాదాయ గాయత్ర్యా
చాభిమన్త్రితమ్ । రవేరభిముఖస్తిష్ఠన్ త్రిరూర్ధ్వం
సన్ధ్యయోః క్షిపేత్ .

తా. శౌనకుండుగూడ చెప్పుచున్నాఁడు ఎడమ
చేతిచే నీటిని గ్రహించి యాచేతిని గోకర్ణమువలెఁ బట్టి ము
క్కుకొనను నిచి పాపపురుషు స్మరించుచు ఋతంచయను
ఋక్కుతో గాని ద్రుపదాదను ఋక్కుచేగాని మంత్రించి
దక్షిణ నాసాపుటముగుండ పాపపురుషుని వెడలగొట్ట
వలయును ఆయుదకమును తిరిగి చూడఁగూడదు. ఎడ
మభాగమున నుంచనగును. పిమ్మట నాదర్భలను విడిచి
క్రొత్తదర్భల గ్రహించి రెండుచేతులచే జలము గ్రహించి
గాయత్రిచే మంత్రించి సూర్యునకెదురుగ నిలిచి పైగా
మూడుసంధ్యలందు జలము విడువవలయును.

గాయత్ర్యాచాభి మన్త్రితమిత్యత్ర ప్రణవవ్యాహృతి యోగో బోద్ధవ్యః।

ఓంకార వ్యాహృతియుతాం గాయత్రీం వేదమాతరమ్। జప్త్వా జలాంజ లిందద్యాద్భా స్కరంప్రతి తన్మనా ఇతి భావః। ప్రాతర్మధ్యాహ్నయో రప్సు క్షిపేత్సాయం మహీతలే.

తా. గాయత్రిచే నభిమంత్రించు నప్పుడోంకారముతోను వ్యాహృతులతో నుచ్చరింపవలయును. ప్రాతఃకాలమున మధ్యాహ్నమున నుదకమందే యుదకాంజలి నుంచవలయును సాయంకాలమందు భూమియం దుంచవ గును.

అత్రవిశేషస్స్మర్యతే, ద్వౌపాదౌ తుసమౌకృత్వా పూరయేదుద కాంజలిం, గోశృంగమాత్ర ముద్ధృత్య జలమధ్యే జలంక్షిపేత్.

తా. ఇచ్చట కొంతవిశేషముగలదు. రెండుపాదములు జతచేసి యుదకము నంజలియందు నింపియాదోయిలిని శిరస్సుకుపైగా సాపుకొమ్మంత యెత్తున యెత్తి జల

ములోనే జలము నుంచదగును.

తర్జన్యఙ్గుష్ఠయోగేన రాక్షసీముద్రికా భవేత్, యో దదాతి తథా చార్ఘ్యం తత్తోయం రుధిరం భవేత్.

తా. తర్జనివ్రేలును బొట్టనవ్రేలును కలిసిన రాక్షసీముద్ర యగును గాన నట్లుచేయఁదగదు. చేసినచో నాయుదకము రక్తమే యగును.

అసావాదిత్య మన్త్రేణ సోదకే నైవ పాణినా, ప్రదక్షిణ మనువ్రజ్య త్వాచ మేత్సన్ధ్యయోర్ద్వయోరితి.

తా. "అసావాదిత్యో బ్రహ్మ" అనుమంత్రముచే నుదకపాణియై ప్రదక్షిణ మాచరించి పిదప నాసంధ్యల రెండిట నాచమింపదగును.

అథ మధ్యాహ్నే విశేష మాహాశ్వలాయనః.

తా. ఇఁక నాశ్వలాయనుండు మాధ్యాహ్నిక సంధ్యయందుండు భేదము నుగ్గడించుచున్నాఁడు.

మధ్యాహ్నేతు విశేషోయం ప్రదద్యాద్ధంస ఇత్యృచా, త్రిర్వా కృష్ణేన మంత్రేణ గాయత్ర్యాహంస ఇత్యృచా.

తా. మాధ్యాహ్నిక సంధ్యయందు "హంస" అనెడి మూఁడు ఋక్కులచే ముమ్మారైనా, "ఆకృష్ణేన" అను మంత్రముచేతను గాయత్రిచేతను "హంస" అను ఋక్కుచేతను ముమ్మారైనా యర్ఘ్య మాచరింపవలయును.

ప్రాయశిత్తార్ఘ్యదానే విశేషః.

తా. ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యదానమందు విశేషమును చెప్పుచున్నాఁడు.

౧ యదద్యకచ్చ వృత్రహా, ఇతి ప్రాతఃకాలే
౨ ప్రాత ర్దేవీ మదితింజో, ఇతి మధ్యాహ్నే
3 ఉద్ఘే దభిశ్రుతామఘమ్, ఇతి సాయమ్.

తా. యదద్యేతి ఋక్కుచే ప్రాతఃకాలమందును, ప్రాత ర్దేవీమిత ఋక్కుచే మధ్యాహ్నమందును, ఉద్ఘేద భీతి ఋక్కుచే సాయంకాలమందును ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్య మీయవలయునని కొందఱమతము. లేనిచో గాయత్రితో నైన నీయవలయును. ఇది కాలాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తము.

ఉపస్థానంచ మధ్యాహ్నే కుర్యాత్సూర్యస్య సమ్ముఖ ఇతిచ.

తా. మాధ్యాహ్నిక సంధ్యయం దుపస్థానము గూడఁ జేయవలయును.

పునశ్చ సింహావలోకనన్యాయేన మార్జన బలికర్మార్చన భోజనాని దేవతీర్థేన కుర్యాదితి హారీతవచనాత్తచ్చ మార్జనం ధారాచ్యుతేన న కార్యమ్, తథాచ, బ్రహ్మ, ధారాచ్యుతేనతోయేన సన్ధ్యోపాస్తిర్విగర్హితా, పితరో న ప్రశంసంతి న ప్రశంసంతి దేవతాః.

తా. తిరిగి సింహావలోకనన్యాయముచే మార్జన బలికర్మ, అర్చన, భోజనాదికము దేవతీర్థముచేఁ జేయనగు నను హారీతవచనముచే మార్జనము ధారఁగా చేయగూడదనువిషయమును వివరింపుచున్నాఁడు. దానికి ప్రమాణము. బ్రహ్మరంధ్రమునుండి ధారఁగా వచ్చునట్లు మార్జనమాచరించుట తగదు. దానిని పితృదేవతలు గాని దేవతలు గాని హర్షింపరు.

కథంతర్హి మార్జనమిత్యత్ర సప్తవాహ, నద్యాంతీర్థే

ద్రహే దేవాపి భాజనే మృణ్మయేపివా, ఔదుమ్బరేథ సౌవర్ణేరాజతే ధాతుసమ్భవే, కృత్వాతువామహస్తే వా సన్ధ్యోపాస్తింస మాచరేత్. కృతోద్వకమితి శేషః, ఔదుంబరే తామ్రమయే.

తా. మార్జనము చేయుటెట్లను ప్రశ్నకు త్తర మొసంగుచున్నాఁడు నదియందైనా, తీర్థమందైనా, మడుగునందైనా, మట్టిపాత్రయందైనా, మేడియాకుల దొప్పయందైనా, బంగారుపాత్రయందైనా, వెండిపాత్రమందైనా, ధాతుపాత్రమందైనా, యెడమచేతనైనా, యున్న యుదకముచే మార్జన నాచరింపవలయును. త్రామ్రపాత్రకుగూడ ప్రాశస్త్యముగలదు.

ఏవంచ యదుక్తంవామహస్తేజ లంకృత్వా యేతుస న్ధ్యాముపాసతే, సాసన్ధ్యానిష్ఫలాజ్ఞేయా అసురాస్తేన తర్పితాః, ఇతి తత్తుమృణ్మయాది పాత్రసద్భావేన కర్తవ్య మిత్యవిరోధః.

తా. ఇట్లుండ (ఎవ్వరెడమచేత నుదకముంచి సంధ్యావందన మాచరింతురో వారి యాసంధ్యనిష్ఫల మగు

చు నసురప్రీతిం జేయు ననువాక్యము మృణ్మయాది పాత్ర లే నిసమయమందు చేయవలయునను నర్థముచే విరోధ ము లేని దగును.

ఏవం మార్జనాది ప్రకారముక్త్వాతన్మన్త్రార్థో విశదీక్రియతే, త్రిసంధ్యా 'మార్జనే ప్రణవా' దీనాముక్తోర్థః, అపోహిష్ఠేతినవర్చస్య సూక్తస్యసిన్ధుద్వీపామ్బరీషో వా, ఆపంగాయత్ర మనుష్టుబన్తం, పఞ్చమీవర్ధమానా సప్తమీప్రతిష్ఠా, అన్త్యేద్వేనుష్టుభౌ, మార్జనే వినియోగః.

తా. ఇట్లు మార్జనాదిక మాచరించు విధిని చెప్పియు మంత్రార్థమును వక్కాణించుచున్నాఁడు. మూఁడు సంధ్యలయందు మార్జనమందు ప్రణవాదులకుఁ జెప్పిన యర్థమే. అపోహిష్ఠాది తొమ్మిదిఋక్కులుగల సూక్తము (ఇది ప్రక్షిప్తములు చేరకుండుటకు) సింధుద్వీపుఁడు గాని యంబరీషుడు గాని ఋషి (ఈతఁ డాచరించిఫలము ను బొందినవాఁడు) ఆపంగాయత్రమని గాయత్రీఛంద మారంభమై యనుష్టుబంతముగా గలదియని యర్థము

(ఛందోనియమము) అయిదవది వర్ధమానఛందము. ఏడవది ప్రతిష్ఠాఛందము. మిగిలినయాఋను గాయత్రీఛందములు.

మార్జనమ న్త్రార్థః.

ఆపోహిష్ఠా మయోభువః, తానఊర్జేదధాతన, మహేరణాయచక్షసే. ౭—౯—౧.

వ్యా. హేయస్మాత్కారణాత్, హేఆపః, యూయూయం మయోభువః, సుఖస్యభావయిత్ర్యః, స్థఃభవథ, తాః, తాదృశాయూయం, నోఽస్మాన్, ఊర్జే, అన్నాయదధాతన,ధత్త,అన్నప్రాప్తియోగ్యానస్మాన్కురుతేత్యర్థః.

తా. ఓ యుదకములారా? ఎందువలన సుఖమునకు స్థానమైయుండిరో అందువలన మమ్ములను, అన్నమును పొందతగినవారినిగా జేయుఁడని ఋగర్థము దీనికి తార్కాణముగా “నపఏవ సర్జాగ్రా ”అను ప్రమాణముచే ప్రధానసృష్టిగ నెన్నబడియున్నదిగాన సుఖహేతువనుటకు సంశము లేదు. జీవనమనియు నామాంతరముగలదు. తొమ్మిది ఋక్కులవరకును మండలాధ్యాయసంఖ్యయొకటే.

యోవశ్శివతమోరసః తస్యభాజయతేహనః ఉశతీరివ మాతరః.

వ్యా. హేఆపః, శివతమాః, అత్యంతమఙ్గళాః, సర్వజీవనహేతుత్వాదితి భావః, యః, వః, రసః, ఇహాద్య, నః, తస్యతంభాజయత ఉశతీస్సమృద్ధింకామయమానా, మాతర ఇవమాతరోయథా స్తన్యస్యరసం, భాజయంతిపాయయంతి, తద్వదితి.

తా. ఓ యుదకములారా? మీరు జీవజీవన ప్రదులు గనుక వృద్ధినికోరుతల్లులు స్తన్యాదులచే పెంచురీతిగా మీరు మమ్ములఁ బెంపుఁడు.

తస్మా అరంగమామవో యస్యక్షయాయజిన్వథ, ఆపోజనయథాచనః.

వ్యా. హేఆపః, యూయం, యస్య, పాపస్య, క్షయాయ అరం, క్షిప్రం, వః, యుష్మాక్, గమామ, గమయామి, వయంశిరసి ప్రక్షిపామేత్యర్థః, యద్వాయస్య అన్నస్యక్షయాయ నివాసార్థం, యూయమోషధీర్జిన్వథ, తర్పయథ, తస్మైతదన్నముద్దిశ్య, వయం, అరం,

పర్యాప్తం, యథాభవతి తథా, వోయుష్మాన్ గమామ, గచ్ఛామః, కించ, హేఆపః, నః, అస్మాన్, అజనయథశ్చ, పుత్రపౌత్రాది-జననేన ప్రజనయథ, ప్రకృష్టజనాన్కురు తేత్యర్థః,

తా. ఓయుదకములారా? ఏపాపక్షయము కొఱకుగాను మిమ్ముల శిరసుననుంచుచున్నామో ఆపాపక్షయముం జేయుడు అనిగాని అన్నము గలుగుటకై ప్రార్థించుచున్నాము గాన నన్నదాయకములగు నోషధులను పొందింపుడు. ఎప్పుడు భూమిని సస్యవంతముగ జేయుండనిగాని యర్థము. ఓ యుదకములారా? అట్టి యన్నము నిచ్చిగాని పాపక్షయముం జేసిగాని మమ్ముల వృద్ధిఁజెందువారిఁగాఁ జేయుడు. “ఆపస్స్వభావతో మేధ్యాః” అనుటచే పవిత్రమగు నుదకములచే గాని పాపక్షయమగుచు వృద్ధి గానేరదు.

శన్నో దేవీ రభిష్టయ ఆపోభవన్తుపీతయే, శంయోరభి స్రవన్తునః.

వ్యా. నోస్మాకం పాపనోదనద్వారేణ, శంసుఖంభవతు,

దేవీః, దేవ్యః, ద్యోతమానాః, ఆపః, అభీష్టయే, అభ్యేషణాయ, అభీష్టప్రదానాయ భవంతు, పీతయే, పానాయచ భవన్తు, తథాశ ముత్పన్నానాం రోగిణాం శమనం, యాః, అనుత్పన్నానాం, యాపనం, పృథక్కరణం కుర్వన్తు, అపిచ నోస్మాక, మభిఉపరి, స్రవన్తు, శుధ్యర్థం సిఞ్చన్తు.

తా. మాకు సుఖముం గలుగఁజేయును గాత. ప్రకాశమానమగు నుదకములు మాయభీష్టముల నిచ్చుగాక. త్రాగుటకు తగినవగుగాక. పుట్టినవారలకు సుఖమును పుట్టనివారలను వేఱుగజేయుట మొదలగు కార్యములఁ జేయుగావుత. ద్రవ్యాదిపిండీభావ హేతుర్గుణస్స్నేహః, ద్రవ్యాదుల నుముద్దజేయు గుణము స్నేహమనబడును.) అను కాణాదవచనముచే పిండోత్పత్తి వృద్ధులకు దకములే కారణము లనుట.

ఈశానా వార్యాణాంక్ష యన్తీశ్చర్షణీనాం అపోయాచామిభేషజం.

వ్యా. వార్యాణాం, వాఃప్రభవానాం, వ్రీహియవానాం,

యద్వా, వరణీయానాం, ఈశానాః, ఈశ్వరాః, చ
ర్షణీనాం, మనుష్యాణాం, క్షయన్తీః, నివాసయిత్రీః,
ఆపః, ఉదకాని, భేషజం, సుఖనామైతత్, పానా
యోదకసుఖంయాచామి, అహం ప్రార్థయే.

తా. ఉదకమువల్ల పుట్టిపెరుగు ధాన్యాదుల కీశ్వ
రులును లేక సేవించువారల కీశ్వరులు నయినట్టిన్ని, మ
నుజులకు నివాసయోగ్యమగు నుదకములు భేషజములగు
కాక, "అపోయాచామి భేషజం" భేషజము లనఁగా
సుఖహేతువలగు నుదకములను గోరుచున్నాననుట ప్రా
ణిజీవనహేతువులు గనుక.

అప్సుమేసోమోఽబ్రవీత్, అన్తర్విశ్వానిభేషజ అగ్నిం
చ విశ్వశంభువమ్.

వ్యా. అప్సుజలేషు, అంతః, మధ్యే, విశ్వానిభేషజాని,
సర్వాణ్యౌషధాని, సంతీతిమే మహ్యం మన్త్రదర్శినే
మునయే సోమోఽబ్రవీత్, విశ్వశంభువం,సర్వస్యజగ
తిస్సుఖకరం, ఏతన్నామకం చాగ్నించ, అప్సువర్త
మానం, సోమోఽబ్రవీత్. .... మైత్రీ .... అ

గ్నే(స్త్ర)మోజ్యాయాగ్ంస ఇత్యనువాకే, సోపఃప్రా విశత్, అగ్నేరప్యప్సు ప్రవేశమామనన్తి, లతాగుల్మ మూలాదీనాం వృష్టిజన్యత్వేన జలవర్తిత్వం ప్రసిద్ధం.

తా. ఉదకమధ్యమందే సమస్తమగు నోషధిజాలమును గలదు. అని మంత్రార్థము దెలిసిన సోముఁడు చెప్పెను. సమస్తలోకమునకు సుఖమునిచ్చునగ్నియు నుదమందేక లండని యూతండు నుడివెను. అగ్నికంటె పెద్దవిమూఁడుగల వనుచు ననువాకమందు చెప్పబడి యుండెను. తరుగుల్మాదులు గూడ నుదకాధారములే కృపీటయో నిర్జ్వలనః" అని నిఘండువుగూడ ప్రమాణము.

ఆపఃపృణీతభేషజం వరూథంతన్వే 3 మమజ్యోక్చ సూర్యం దృశే.

వ్యా. హేఆపః, మమ, తన్వే, శరీరార్థం, వరూథం, రోగనివారకం, భేషజ, మౌషధం, పృణీత, పూరయత, జ్యోక్, చిరంద్రష్టుం, నీరోగా వయం శక్నువామేతి శేషః.

తా. ఓ యుదకములారా! నాశరీరమునకు రోగ

నివారణముం జేయుడు అట్లుచేసిన చిరకాలము నన్నుచూ డగలరు. అని యుదకములను జీవనములు గనుక ప్రార్థించెను. దీనిచే నుదకమయమగు వైద్యము సూచించు చున్నది.

ఇదమాపః ప్రవహత యత్కించదురితంమయి యద్వాహామభిదుద్రోహ యద్వాశేప ఉతానృతమ్.

వ్యా. మయి, యజమానే, యత్కించ దురితం, అజ్ఞానాన్నిష్పన్నంవా, అథవా, అహం యజమానః, అభిదుద్రోహ, సర్వతోబుద్ధిపూర్వకం ద్రోహం కృతవానస్మివా. (అనగా శేప, సాధుజనంశప్తవానస్మితియదస్తి, ఉత, అపిచ, అనృతముక్తవానితి యదస్తి, తదిదమఖిల మపరాధజాతం ప్రవహత, అస్మాత్తాపనీయ ప్రవాహేణాన్యతోనయత.

తా. యజమానుఁడనైన నాయందుగల దురితములనఁగా నేనే యజమానుఁడ నను నహంకృతితో నంతట బుద్ధిపూర్వకముగఁ జేసిన ద్రోహమును సాధుజనుల నిందించుట [illegible] పాపము అబద్ధము పలుకుట

యను పాపమును ఈ మొదలగు పాపముల నన్నిటిని యో యుదకములారా! వాయుసఖుం డగు నగ్నికి కారణము లగుటచే జ్వాలనమొనర్చి ప్రవాహముచే వేఱొకచోటికిఁ గొంపోయి నన్ను పావనునిఁగఁ జేయుఁడు. పూర్వజన్మ కృతంపాపం వ్యాధిరూపేణ పీడ్యతె అను ప్రమాణముచే పాపమే వ్యాధిమలినమను నామములచే వాఁడఁబడును గాన దానిని పోగొట్టుటకు సామర్థ్య ముదకములందే గలదు

ఆపో అద్యాన్వచారిషం రసేనస మగస్మహి,
పయస్వానగ్న ఆగహితమ్మాసం సృజనర్జస.

వ్యా. అద్యాస్మిన్దినే అవబృథార్థాః, ఆపః, అన్వచారిషం జలాని ప్రవిష్టోస్మి, ప్రవిశ్యర సేనజలసారేణ, సమగన్మ హి, సంగతాస్మః, హేఅగ్నే, పయస్వాన్, జలేవర్త మాత్వేన ఉక్తః, త్వమాగహి, త్వమస్మి న్కర్మణ్యాగ చ్ఛన్తం మాదృశం స్నాతం, మాంచ, వర్చసా, తేజసా సంసృజ యోజయ.

తా. ఈరోజున అవబృథము (కర్మాంతమందు చే యుస్నానము) దీనియందు ప్రవేశించి జలమం దుండు

సారముతో గలిసితిని అసారమగునో యగ్నే నీవచ్చట నుండువు గాన శుభ్రతకొఱకు వచ్చిన నన్ను తేజోవంతు నిగఁ జేయుము.

సస్రుషీ స్తద పసోదివా నక్తంచ సస్రుషీః,
వరేణ్యక్రతూ రహమాదేవీ రవసేహువే.

వ్యా. సస్రుషీః, సరణశీలాః, అతఏవ, దివానక్తంచ సస్రుషీః, ప్రవహన్త్యః, ఆదేవీః, సమన్తాద్ద్యోతమానాః, తత్ప్రసిద్ధాః, అపసః, ఆపః, వరేణ్యక్రతుః, శ్రేష్ఠజపయజ్ఞః, అహం, అవసే, రక్షణార్థం, హువే ఆహ్వాయామి, ఆపోమాం రక్ష న్త్వితి.

తా. ఎల్లపుడు ప్రవహించు నుదకములారా! అంతట ప్రకాశించుమీరు శ్రేష్ఠమగు జపయజ్ఞమును సలుపుచున్న నన్ను రక్షించుటకై నేనుమిమ్ముల పిలుచుచున్నాను.

అత్రప్రథమమాపోహి ష్ఠేతి త్రిభిః ప్రణవేన సహ ప్రతిపదం మార్జయిత్వా, సూర్యశ్చేత్యాది భిరభిమన్త్రితంజలం త్రిసన్ధ్యంపిబేత్, సూక్తాదౌ ప్రణవంచోక్త్వా ఋగన్తే మార్జయేత ఇతి శౌనకోక్త్యా సూక్తే

సచ, మార్జనం కుర్యాదితి.

తా. మొదటిపర్యాయము "ఆపోహి" అను మూఁడు ఋక్కులను తొమ్మిదిమార్లు ప్రతిపాదమునకు ప్రణవమునుచేర్చి మార్జనచేయవలయును. "సూర్యశ్చ" మొదలగు మంత్రములచే నభిమన్త్రితమగు జలమును మూఁడు సంధ్యలయందు ముమ్మాఱు పుచ్చుకొనఁదగును. ఈవిషయమున శౌనకుఁడు సూక్తాదియందు ప్రణవమును చెప్పి ఋగంతమున మార్జనము సలుపవలయునని చెప్పెను.

నను ప్రతిపదం ప్రణవసాహిత్యంకి మర్థమితిచే దుచ్యతే, శ్రుత్యాపాం సర్వాత్మకతాం ప్రథమం సంపాద్య విశేషతః వ్యాహృతి ప్రణవాత్మకత్వంచ ప్రతిపాదయి త్వా పదేపదేతద భిన్నత్వద్యోతనార్థంత దుచ్చారణ మితి వేదితవ్యమ్, యథా, ఆపోవా ఇదగ్ం సర్వ మిత్యారభ్యాపో భూర్భువస్స్వరాప ఓం, ఇత్యన్తే నేతి ఏతేనా పాంసర్వత్ర బ్రహ్మత్వం సూచితమితి ప్రకృతమను సరామః.

తా. అట్లయిన సూక్తాదియందే ప్రణవము గాని

ప్రతిఋక్కునకు పాదమునకు చెప్పుట యసంగతమను ప్రశ్నకు సమాధాన మిచ్చుచున్నాఁడు. శ్రుతిచే నుదకము లంతటను వ్యాప్తమయినవి యని ముందు చెప్పి పిమ్మట వ్యాహృతి ప్రణవాత్మకత్వమును చెప్పి ప్రతిపదమందును తత్తదభిన్నమని చెప్పుటకై యట్లు చేర్పఁబడినదని తెలుపుటకని తాత్పర్యము. ఇదంత నుదకమయము. పిండీభావగుణమగు స్నేహముదకనిష్ఠమగుటచే నుత్పత్తికంతకు ప్రథమముదకమవసరము. గాన నదియే బ్రహ్మమనందగును. ఇకముం దావిచారణనువదలి ప్రస్తుతమవలంబింతము.

అథప్రాశన మన్త్రార్థః.

అగ్నిశ్చేత్యస్య మన్త్రస్య యాజ్ఞవల్క్య ఋషిః, అగ్నిమామన్యుమన్యు పతయో హార్దేవతా ప్రకృతీ ఛందః, సాయంజలాభి మన్త్రణేవినియోగః, అగ్నిశ్చ మామన్యుశ్చ మన్యుపతయశ్చ మన్యుకృతేభ్యః, పాపేభ్యో రక్షన్తామ్ యదహ్నా పాపమకార్షమ్ మనసా వాచాహస్తాభ్యాం, పద్భ్యాముదరేణ శిశ్నా, అహ

స్తదవ లుమ్పతు యత్కించ దురితంమయి, ఇదమ
హం మామమృతయోనౌ సత్యేజ్యోతిషి జుహోమి
స్వాహా.

వ్యా. యోయమగ్నిరస్తి యశ్చమన్యుః క్రోధాభిమానీ
దేవః, యేచమన్యుపతయః, క్రోధస్వామినః తన్ని
యామకాః దేవాస్సన్తి తేసర్వేపి మన్యుకృతేభ్యః మ
దీయకోపనిష్పాదితేభ్యః, పాపేభ్యో రక్షన్తాం పాపినం
మాంతత్పాప వినాశేనపాలయన్తు, కించ, అతీతేనా
హ్నా చాస్మిన్నహని యత్పాపమకార్షమ్ కృతవాన
స్మి తేనసాధనేన మనఆదిభిః శిశ్నాంతైర వయవైః
తత్సర్వం పాపమహఃలుంపతు అహరభిమానీదేవో
వినాశయతు, పరహింసాది చిన్తనంమానసంపాపం
కృతవానస్మి అప్రియానృతాదిభాషణం వాచికం, అ
భిచారాది హోమాదికం హస్తకృతం, పాదేనగోబ్రా
హ్మణస్పర్శనాదికం పాదకృతం అగమ్యాగమనం
శిశ్నకృతం, అథవా కిమనేన పరిగణనేన యత్కించమపి
దురితంమయి నిష్పన్నమిదం, పాపజాతం సర్వాకర్తారం

మాంచలింగ శరీరరూపం అమృతయోనౌ మరణర
హితే జగత్కారణే, సత్యే, బాధరహితే, జ్యోతిషి
స్వయం ప్రకాశే సస్తుని జుహోమి, ప్రక్షిపామి, అహ
మనేనతత్సర్వం పాపజాతం భస్మీకరోమీత్యర్థః, తద
ర్థమిదమభి మన్త్రితం స్వాహా, స్వకీయవక్త్రాగ్నౌసు
హుతమస్తు, అనేన సూర్యశ్చేత్యను వాకో వ్యాఖ్యా
తః, అగ్నిశబ్దస్థానే సూర్యశబ్దః, అహశ్శబ్దస్థానే రాత్రి
శబ్దః, సత్యశబ్దస్థానే సూర్యశబ్దః, సూర్యే, అనిష్పాదక
సూర్యోపాధికే, అన్యత్సమానం, అత్రాప్యహోరాత్ర
శబ్దాభ్యాం శివశక్త్యో రభేదఏవ ప్రదర్శితః, కుత ఇ
త్యుక్తే తయోస్సన్ధి రేవసన్ధ్యేతి ప్రదర్శితత్వాత్తద్విష
యక దురితస్య తన్నివర్త్యత్వా దేవతత్ప్రార్థనేతి
జ్ఞేయం.

తా. "అగ్నిశ్చ" యనుమంత్రమునకు ఋషియాజ్ఞ
వల్క్యుఁడు, అగ్ని మన్యువు మన్యుపతులుగలుగు పవతే
దేవత, ప్రకృతియే ఛందము సాయంకాల జలాభిమంత్ర
ణమున వినియోగము అగ్నియు క్రోధము క్రోధాధిపతులు

క్రోధమును నియమించు దేవతలు నాయొక్క మన్యుకర
మగు పాపములను హరింతురుగాక. పాపాత్ముఁడ నైన
నున్న పాపనాశన మాచరించి పాలింతురు గాక. గడ
చిన రోజునను యీరోజునను మనస్సువల్లనగు పరహిం
సాది విచారణమును అప్రియానృతాది భాషణరూపమగు
వాచికమును. మరణహోమాదులగు హస్తకృతపాపము
లను గోబ్రాహ్మణస్పర్శాది పాదకృత పాపములను అగ
మ్యాగమనము మొదలగు శిశ్నకృతపాపములను! యిం
కనే పాపమయినను, సర్వకర్తనగు లింగశరీరరూపమగు
నన్ను మరణరహితమగు జగత్కారణమందును బాధలేని
స్వయంప్రకాశమగు జ్యోతియగు వస్తువందు హోమము
చేయుచు నాపాపముల నన్నిటిని భస్మముచేయుచున్నా
నను భావనతో తనముఖాగ్నియందు హోమముచేయు
చున్నానని నీటిని త్రాగవలయును. దీనిచే సూర్యశ్చేమం
త్రముగూడ వ్యాఖ్యానము చేయఁబడినది. ఆమంత్రమం
"దగ్ని" యనుచో "సూర్య" అనియు "సత్య" అనుచో
"సూర్య" అనియు చెప్పుచు "సూర్య" అనుదానికి నిష్క

పట సూర్యోపాధికమగు తేజమను నర్థముచెప్పుచు హో
మ మాచరించవలయును ఇచ్చటను శివశక్తిరూపములగు
రాత్రింబవళ్లను మాటసూచింపఁబడియున్నది. వాని
యొక్క సంధియే సంధ్యాశబ్దార్థము. గాన దురితనివర్తన
ము కాలమును బట్టే జరుగును గాన యాకాలమునందే
జరుగు గాకయని యర్థము.

మాధ్యాహ్నిక మంత్రము.

ఆపఃపునన్త్విత్యస్య మన్త్రస్య, పూతర్షిః, ఆపోదేవ
తా, అష్టీఛన్దః, అపాంప్రాశనే వినియోగః. ఆపఃపు
నన్తు పృథివీం పృథివీపూతాపునాతుమాం, పునన్తు
బ్రహ్మణస్పతిః, బ్రహ్మపూతాపునాతుమాం, యదు
చ్ఛిష్టమభోజ్యం యద్వాదుశ్చరితంమమ సర్వంపునన్తు
మామాపోసతాంచ ప్రతిగ్రహంస్వాహా.

వ్యా. యాఆపః సన్తితాః, ఆపః పృథివీం పునన్తు, ప్రక్షా
ళనేనశోధయన్తు, యాచపృథివీపూతా, శుద్ధాసతీ
మామనుష్ఠాతారంపునాతు, శోధయన్తు, యథాచ
బ్రహ్మణో వేదస్యపతిః తంపతిం పాలకం ఆచామేనా

పః పునన్తు ఆచార్యేణోపదిష్టం బ్రహ్మ వేదస్వరూపం స్వయంపూతస్సన్ మాంపునాతు, అన్యైర్భుక్తావశిష్టం యదుచ్ఛిష్టమస్తి యచ్చాభోజ్యం భోక్తుమయోగ్యం తాదృశం కదాచిన్మయా భుక్తమయోగ్యం. తాదృశం మయాభుక్తం యద్వా, దుశ్చరితమన్యదపి ప్రతిషిద్ధాచరణరూపంమమ కించిత్సం పన్నం తత్సర్వం పరిహృత్యేతి శేషః, తతోమమాపః పునన్తు, అథాసతాం శూద్రాదీనాం ప్రతిగ్రహంచ మయాకృతంచ తత్సర్వం పునన్తు తదర్థమభిమన్త్రిత ముదకంస్వాహా, మదీయవక్త్రాగ్నౌ జుహోమి, సుహుతమస్తు.

తా. ఉదకములు కడుగుటచేత భూమిని పవిత్రము జేయుగాక. ఆభూమితాను పవిత్రమై సదనుష్ఠానము జేయునన్ను పవిత్రుని జేయుగాక. వేదసృష్టిచేసిన బ్రహ్మనుగూడ నుదకములాచమనముచే పవిత్రముచేయునట్టి యుదకములు నన్ను పావనము సేయుగాత. ఆచార్యోపదిష్టమగు వేదము మమ్ములఁ బునీతుల గావించుగాక (వేదమాచార్యోపదిష్టముగా నుండిననే ఫలదాయక మని

తాత్పర్యము.) భుజించఁగా మిగిలినదానిని భుజించినను భుజింపఁదగని వస్తువును తినినను. యింకనే దుష్కృతము నైనను వానినన్నిటిని నివారించినన్ను గకనములు గా పాడుగాలిమని మంత్రార్థము.

ననుసాయం ప్రాతస్సదా సన్ధ్యామిత్యాదినా బహుస్మృతిష్వపి మాధ్యాహ్నికసన్ధ్యా ప్రాయశోనోక్తా, అత స్తదేవనాస్తి, తత్కిమర్థమితి య త్తన్న.

తా. ఓయి! సాయంప్రాతఃకాల సంధ్యలే స్మృతులందుఁ జెప్పఁబడుటచే మధ్యాహ్నికసంధ్య యవసరము లేదని నయాశంకగూడదు.

ప్రత్యక్షవేదే ఒభావేపి కైశ్చిత్స్మృతికారైరను క్రమణికానుగుణం పరిష్కృతత్వా ద్వ్యవహారాచ్చ, అష్టకాది వన్మాధ్యాహ్నిక సన్ధ్యావన్దనమపి కార్యమేవ.

తా. నిజముగా వేదమందు లేకపోయినను కొంతమంది స్మృతికారులచే ననుక్రమణికలందను సరించి పరిష్కరించుటచేత నష్టకాశ్రాద్ధాదికములవలె నీమాధ్యాహ్నిక సంధ్యయు నాచరింపక తప్పదు.

అత్రాప్యమృతమో నావితి మన్త్రార్థపర్యాలోచన యాచపర్యవశ్యతీతి నశఙ్కావకాశః, స్మృతేరనతి శంక్యత్వా దథ్యాహార్యోవాస్తు, అపాం సర్వాత్మక త్వాద్వాస్వరాడాప ఇత్యుక్తత్వాద్వా తేజసోనుక్తి రితిన చిన్త్యమ్.

తా. అందునన్నున్న "అమృతోనా" అను మంత్రార్థము నాలోచించిన నామాధ్యాహ్నిక సంధ్యావిష యము తేలును గాన నీశ శంకింపఁగూడదు. స్మృతియం దున్నదాని నతిశంకింపందగదు గాన వేదాధ్యాహారమైన నాచరింపఁదగును: "అనంతా వై వేదాః" అనుటచే వేదముల కంతు లేదు గనుక పాఠమందు ఖిలమయినదని చెప్పనగును. ఉదకములే సర్వాత్మకము లగుటచే "స్వరాడాపః" (స్వరాట్టై యుదకము) అనువాక్యముచే నట్లు చెప్పుటవలన తేజస్సు వేఱుగ చెప్ప నవసరము లేదు. (తేజః కారణము లుదకము లగును గాన.)

పాపపురుష విసర్జన మంత్రార్థః.

ఋతంచ సత్యంచేత్య స్యసూక్తస్య, అఘమర్షణ ఋ

షిః, భావవృత్తో దేవతా, అనుష్టుప్ఛన్దః, పాపపురుషజల విసర్జనేవినియోగః, ఋతంచ సత్యంచా భీద్ధాత్తప సోధ్యజాయత, తతో రాత్ర్యజాయత, తతస్సముద్రోర్ణవః, సముద్రాదర్ణవాదధి సంవత్సరో ఽజాయత, అహోరాత్రాణి విదధద్విశ్వస్య మిషతో వశీ సూర్యాచన్ద్రమసౌ ధాతా యథాపూర్వమ కల్పయత్, దివంచ పృథివీం చాంతరిక్షమథో స్వః.

వ్యా. రాత్ర్యాదీనాం భావానాం సృష్ట్యాది ప్రతిపాదకత్వాత్తాదృగ్భూత ఏవార్థో దేవతా, ఋతమితి సత్యనామ, ఋతం మానసం యథార్థసంకల్పనం, సత్యం వాచికం యథార్థసంభాషణంచ కారాదన్యదపి శాస్త్రీయం ధర్మజ్ఞానం సముచ్చీయతే, తత్సర్వమభీద్ధాత్, అభితప్తాత్, బ్రహ్మణాస్సృష్ట్యర్థం పురాకృతాత్, తపసోఽధితపస ఉపర్యేవాజాయత, ఉదపద్యత, సతప స్తప్త్వా ఇదగ్ం సర్వమసృజతేతి శ్రుతేః, తప స్స్రష్టవ్య పర్యాలోచన లక్షణం, యస్యజ్ఞానమయం తప ఇతిశ్రుతేః, యద్వా, అభీద్ధాత్, అభితః ప్రకాశ

మానాత్, స్వప్రకాశాత్, పరమాత్మనో మాయా
ధిష్ఠాన రూపోపాదాన భూతాత్, ఋతం సత్యం
చాజాయత, తత స్తస్మాదేవేశ్వరా ద్రాత్రిరజాయత,
ఏత దుపలక్షణమహ్నోపి, అహోరాత్రిశ్చార్ణవః,
అర్ణసా, ఉదకేనయుక్త స్సముద్రశ్చాజాయత, సము
ద్రశబ్దాత్సాధారణ ఇత్యభిమతార్థ ప్రకాశనాయార్ణ
వేన విశిష్యతే, అర్ణవాత్, సముద్రాత్ సృష్టాత్,
అధి, ఊర్ధ్వం, సంవత్సరః, ముహూర్తాః కాష్ఠాశ్చేతి,
సచేశ్వరః, అహోరాత్రాణి, ఏతదుపరిస్థితాని సర్వా
ణి భూతాని విదధత్, కుర్వన్, సృజన్, మిషతో
నిమేషాదియుక్తస్య, విశ్వస్య, సర్వస్యప్రాణిజాతస్య
తస్య, వశీ, స్వామీ, భూత్వావర్తతే, సతాదృశోధా
తా పరమేశ్వరః, సూర్యాదిదేవాన్, పృథివ్యాదిలో
కాంశ్చ యథాపూర్వ మతీతసృష్టౌయస్య యాదృశం
రూపం తాదృశమనతిక్రమ్య కల్పయత్, సంకల్ప
మాత్రేణసంపాదితవాన్, అయంభావః, సర్వంజ్ఞాన
ప్లవేనైవ వృజినం సంతరిష్యసీతి గీతావచ నాజ్ఞేతా

దృశ్ జ్ఞానేనైవ పాప్మన్యపోహ ఇతిజ్ఞేయం.

తా. రాత్ర్యాదిభావముల సృష్టించుటచే నవియే దేవతలు, ద్రవ్యసృష్టిభావమనియు నభావమనియు రెండు తెఱంగులు, అందు రాత్ర్యాదులు భావములు, ఋత మనఁగా మానసయథార్థసంకల్పము, సంకల్పముయథార్థ మని యయథార్థమని రెండువిధములు, సత్యం వాచికసంక ల్పము. ఇదియు యథార్థమే కావలయును, చకారమువల న నిక ధర్మజ్ఞానాదికము లన్నియు గ్రహింపఁబడును. ఈ సమస్తము బ్రహ్మయొక్క తపస్సుకు పిమ్మట నే కలిగినవి. (ఎంగువల్ల ననఁగా నాబ్రహ్మతప మాచరించి యీ జగత్తును సృజించెనని శ్రుతియుండుటచే) అదియేది య నఁగా నెట్లు సృష్టించెదనను నాలోచనయే తపము, లేక, అంతట ప్రకాశమానుఁడగు పరమాత్మనుండి మాయా ధిష్ఠానమగుచు ఋతము సత్యము పుట్టెను. వానినుండి యే రాత్రి కలిగెను. ఇది పగలుకుఁగూడ నుపలక్షణ ము. ఆయహోరాత్రులనుండి యర్ణవమగు సముద్రము పుట్టెను. సాధారణవిశేషజ్ఞానము కొఱకర్ణవవిశేషణము

గ్రహింపఁబడినది. పిమ్మట సంవత్సరము, కళ, కాష్ఠా మొదలగు కాల ముప్పతిల్లెను. పిమ్మట సర్వభూతజాతి ముత్పన్నమాయెను. అప్పుడు పీనికి వశ్యుఁడై పీనియందే యీశ్వరుండు నుండెను ఆసృష్టిని పూర్వసృష్టి నతిక్ర మింపకుండఁ జేసెను. సమస్తము జ్ఞానముచేఁ దాఁటఁ లగి యున్నది.

అను గీతావాక్యముచే జ్ఞానము ముఖ్యమైన పాప మును పోఁగొట్టు సాధనము.

ద్రుపదాది వముంచతు ద్రుపదాది వేన్ముముచనః స్విన్నస్స్నాత్వీ మలాదివ పూతంపవిత్రేణే వాజ్యం, ఆపశ్శున్దన్తు మేనసః.

వ్యా. అత్రద్రుపదశబ్దేన పాదబన్ధనముచ్యతే, యథాలో కేకశ్చిచ్చౌర్యాదికర్మణ్యభియుక్తః, పదబన్ధనేన బద్ధ స్సన్పశ్చాద్ధనదానాదినాముముచానోభవతి, యథా స్వేదాదినాసమాక్రాన్తశరీరః శారీరకాన్మలాత్, స్నా త్వీ స్నాతవాన్, తేనస్నానాదికర్మణా శారీరమలమ పనయతి యథా వాపవిత్రేణపూతం ఘృతం హవన

యోగ్యంభవతి, పూ మేనసః, మహాపాతకాది దినా సమాక్రాన్తశరీరం, భోఆపస్సుప్పన్తు పవిత్రీకుర్వన్తు, యుష్మాభిరహం పవిత్రీకృతః కర్మయోగ్యోభవామీ. త్యర్థః.

తా. ద్రుపదమనఁగా కొయ్యసంకెల లోకమున దొంగతన మాచరించిన వాఁడెటులు సంకెలలు వేయఁబడినవాఁడై పరిశుద్ధుఁడగునో యటులనే చెమట మొదలగు దుర్వాసనలచే దూషితమగు శరీరముగల వాఁడా మలములను పోఁగొట్టుకొనునట్లు ఎట్లు పవిత్రమగు నేయి యేహోమమునకు యోగ్యమోయట్లుమహాపాతకములచే నాక్రమింపఁబడిన శరీరముగల నన్ను "ఓ యుదకములారా! ఆపాతకములనుండి విడిపింపుడు మీరట్లు చేసినచో నేను కర్మయోగ్యుఁడ నయ్యెదను.

త్రిసంధ్యమేవం పాప్మానం వ్యపోహ్యాచమ్య ప్రాణానాయమ్య, సంధ్యాద్వయే గాయత్ర్యర్ఘ్యం కుర్యాత్, ఏవమాశ్వలాయనాది భిర్బహ్వృచ విషయే ఉక్తత్వాదాచారాచ్చేతి సఙ్క్షేపః.

తా. మూఁడుసంధ్యలందునిట్లు పాపపురుషదహన మొనర్చి పిమ్మట ప్రాణాయామ మాచరించి రెండుసంధ్యలయందు (ననఁగా ప్రాతస్సాయంసంధ్యలందును గాయత్రిచేతనే యర్ఘ్యమివ్వఁదగియున్నది. నాల్గవ ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యముఁగూడ గాయత్రిచే నిచ్చుట వాడుక. ఆశ్వలాయనులునే నిదివఱకర్ఘ్య విచారణస్థలమం దుదహరించిన మంత్రములచే నైనఁ గావింపవచ్చును. ఇట్లాశ్వలాయనాదులు సెప్పుటవల్లను శిష్టాచారమువల్లను జరుగునది యని భావము.

మాధ్యాహ్నికార్ఘ్యమన్త్రః.

హంసశ్శుచిషదిత్యస్య గౌతమో వామదేవ స్సూర్యో జగతీ, అర్ఘ్యప్రదానే వినియోగః. హంసశ్శుచిషద్వసురన్తరిక్షసద్ధోతా వేదిష దతిథిర్దురోణసత్, నృషద్వరసదృతసద్వ్యోమ సదబ్జాగోజా ఋతజా అద్రిజా ఋతమ్.

వ్యా. య ఏషోऽన్తరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషో దృశ్యతే హిరణ్యశ్మశ్రుహిరిత్యాది శ్రుత్యుక్తమండలాభిమానీదే

వోఽస్తి, యస్సర్వప్రాణిహృదిస్థితః పరమాత్మాఽయ
స్సమస్తనిరస్తోపాధికం పరబ్రహ్మ తత్సర్వమహమే
వేతిప్రతిపాద్యతే, హంసఇతి గత్యర్థః, సర్వత్రసర్వ
దా, గన్తా యోఽహంసో సావిత్ర్యాదిశ్రుత్యుక్త క్రమే
ణైకీకృత్యోపాస్యః, పరమాత్మమన్త్రప్రతిపాద్యః, ఆ
దిత్యః, సః, శుచౌ, దీప్తే; ద్యులోకే సీదతీతి శుచిష
త్, అథయదతః పరోదివోజ్యోతిర్దీప్య ఇత్యాది
శ్రుతేః, అనేన ద్యుస్థాన ఆదిత్యఃప్రతిపాదితః, సఏవ
మధ్యస్థానే వాయురిత్యాహ, వసుస్సర్వస్య వాసయి
తా, వాయుః, సచాన్తరిక్షసత్, అన్తరిక్షసఞ్చారీ, అథ
తస్యైవక్షితిస్థానే వైదికాగ్నిరూపతామాహ, హో
తా, దేవానామాహ్వాతా, వేదనిష్పాదకః, వేదిషత్,
వేద్యాంగార్హపత్యాది రూపేణస్థితః, అతిథివత్సర్వ
దా పూజ్యోఽగ్నిః, దురోణసత్, దురోణఇతి గృహ
నామ, తత్రపాకాది సాధనత్వేనస్థితః, అనేనలౌకికా
గ్న్యాత్మకత్వముక్తం, నృషత్, నృషుమనుష్యేషు,
చైతన్యరూపేణ సీదతీతినృషత్, అనేన పరమాత్మ

రూపత్వముక్తం, పునరప్యాదిత్యాత్మతామాహ, వ రసత్, వరే, వరణీయే, మణ్డలే, సీదతీతి వరసత్, అదిత్యఃపరంవా, ఏతత్సద్మనాం యస్మిన్నేష ఆసన్నః, తపతీతి శ్రూయతే, ఋతంసత్యం బ్రహ్మయజ్ఞోవా, తత్రసీదతీతి, వ్యోమసత్, వాయుః, ఇదానీమాదిత్యత్రోచ్యతే, అబ్జాః, ఉదకేషుజాతాః, ఉదకమధ్యే ఖల్వాయంత్షీయతే, గోజాః, గోషురశ్మిషుజాతాః ఋతజాః, ఋతంసత్యం, సర్వైర్ద్రష్టృత్వేనసత్యాజాతః, నహ్యసావిన్ద్రాదివదపరోక్షోభవతి, యద్వోదకే వైద్యుతరూపేణవాజాతః, ఏవంమహానుభావ ఆదిత్యః, ఋతం, సత్యం, సంబుద్ధ్యైవసర్వాధిష్ఠానం బ్రహ్మ తత్వంతద్రూపోప్య సావేవాదిత్యః, ఉక్తరూపత్వాం హంసశ్శుచిషదిత్యేషవై హంసశ్శుచిషత్, ఇత్యాదినా బ్రహ్మణిసమామ్నాతం.

తా. సూర్యసమధ్యను హిరణ్యవికారమగు నొకానొక పురుషుఁడుగలఁడను శ్రుతిచేఁ జెప్పంబడిన సూర్యమండలాభిమానియగు దేవుండు. ఈతండె పాణివ్రాద

యములయందు చేరి దహరోపాసకులచే నుపాసింపఁబడు చుండును. సూర్యుండు మిశ్రబిందువనియాగమములఁ వాఁడఁబడుచున్నది. ఊర్ధ్వజ్వాలగలిగిన యగ్నినుండి ధ యీామండలమునకు వేడిమియు. జలజుండగు చంద్రు నుండి యాతని చల్లదనంబును తగిలికలిసి మిశ్రరూపుఁ డై ఆర్యక్కిరణములు గలవాఁడై తనకిరణములచేఁ జం ద్రునివెలుఁగఁ జేయుచున్నాఁడు. జనులకు మిశ్రస్థా నము హృదయము, సంశయస్థానము గనుక మధ్యాహ్న ముగూడ బ్రహ్మాండమునకు హృదయము వంటిది. అట్టి కాలమందు పాసనయుచితము. యౌవనమువంటిది. అతి తీక్ష్ణమయినకాలము. ఈయర్థమునే యీామంత్రముచేఁ జెప్పుచున్నాఁడు. హంసయనఁగా గమనమర్థముగాన నం తట గమనించువాఁ డీతండెగాన నీతండే శుచియగు ద్యు లోకమందుఁ బ్రకాశించుచుండును. వసువగుచు నంత రిక్షమందు వాయురూపుండయి యుండును. హోతయగు చు భూమియందు వైదికాగ్నిరూపమున వేదనిష్ఠుండగును. అతిథియై గృహములందు పాకాగ్నిరూపమున నుండువాఁ

డు మనుష్యులయందు చైతన్యరూపమగు జాఠరాగ్నిగ నుండును. వరేణ్యుఁడగు సూర్యమండలస్థుండగు నీతండే ఋతమందును, ఆకాశమందును నుండువాఁడై ఉదకజాతములను రశ్ములందు గలుగువానిని ఋతజులను సత్యమునగును, ఇంద్రాదులవలె నప్రత్యక్షుఁడు గాడనుట లేక యుదకజము లనఁగా మెఱుపు మొదలగు రూపములచే నంతట వ్యాప్తమై బ్రహ్మమువలె ప్రత్యక్షముగా నిండియుండు దృశ్యదేవతయని యర్థము.

ఆకృష్ణేనేత్యస్య, ఆంగిరసోహిరణ్యస్తూపస్సవితాత్రిష్టుప్. ఆకృష్ణేనరజసావర్తమానోనివేశయన్నమృతం మర్త్యంచ హిరణ్యయేనసవితారథేనాదేవోయాతి భువనానిపశ్యన్.

వ్యా. సవితాసూర్యః కృష్ణేనరజసా, కృష్ణవర్ణేన, కృష్ణం, కృష్యతేన్నిర్కృష్టోవర్ణ ఇతియాస్కః, లోకారజాంస్యుచ్యన్త ఇతిచ, అన్తరిక్షలోకోహి సూర్యాగమనాత్పూర్వాకృష్ణవర్ణోభవతి, తేనాన్తరిక్షమార్గేణ వర్తమానః పునఃపున రాగచ్ఛన్నమృతం దేవం మర్త్యం. మను

వ్యంచ నివేశయన్, స్వస్థానేఽవస్థాపయన్, యద్వాఽమృతం మరణరహితం ప్రాణం, మరణసహితం శరీరంచ, నివేశయన్, తథాచారణ్యకే, అమర్త్యోమర్త్యేనాసయోనిరితి, ఏతస్య మన్త్రభాగస్య వ్యాఖ్యానరూపేణ బ్రాహ్మణే యథోక్తార్థోవగమ్యతే, మర్త్యానిహేయానిశరీరాణి, అమృతైషా దేవతేతి, యథోక్తగుణోపేతః, సవితా, దేవో, భువనాని, సర్వాన్, లోకాన్, పశ్యన్, అవేక్షమాణః, ప్రకాశయన్నిత్యర్థః, హిరణ్యయేన సువర్ణనిర్మితే న రథేన, ఆయాత్యస్మత్సమీప మాగచ్ఛతీతి.

తా. సూర్యుఁడు కృష్ణవర్ణమగు నికషోపలమందు ప్రకాశించుచుండును. ఆకాశము సూర్యాగమనమునకు పూర్వము నల్లనై యుండును. లోకములు రజోగుణ విశిష్టములని యాస్కాదులు చెప్పియుండుటచే నాకాశమే ఒరపిడి రాయివంటిది దానియందు సువర్ణమువలె ప్రకాశించుచుండువాఁడు సూర్యుండు దేవతలను మనుష్యులను ప్రవేశించియుండు ననిగాని మృతమగు శరీరమున మృత

మగు ప్రాణమును ప్రవేశించియుండు ననిగాని చెప్పనగు
ను. ఇట్టి గుణములుగల సూర్యుండు సర్వలోకములను
జూచుచు బంగారు తేరెక్కి సంచరించుచు మనసమీప
ముం జేరును.

కాలాతీత ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమన్త్రాః యదజ్జసవితాత్రి
ష్టుప్ ॥ కాలాతీతార్ఘ్య ప్రదానంకరిష్యే।

యదజ్జ కచ్చవృత్రహాంను దగాదభి సూర్యసర్వం త
దింద్ర తేవసే।

ప్రాతర్దే వీమతఊాతుర బ్రహ్మాత్రిష్టుప్। మధ్యాహ్న।

ప్రాతర్దే వీమదితిం జోహవీమిమాధ్యందిన ఉదితా సూర్య
సర్వతా తేళ। త్రోకాయతన యాయశీలమోః।

ఉదేదభిస్సవితాత్రిష్టుప్। సాయం॥

ఉద్దేదభీ శ్రితామఘుం వృషభన్నర్యాపసం। హస్తా
రమేషసూర్య॥

ధ్యానప్రకారమాహ, ఏవమర్ఘ్యప్రదానానం తరం

గాయత్రీం ధ్యాయేదిత్యాహాశ్వలాయనః, ఆచామే
దుపవిశ్యాథ ప్రాణాయామత్రయంచరేత్, ధ్యాత్వా
దేవీం కుమారీంచ తత్తత్కాలానురూపిణీం, జపే
త్ప్రణవ పూర్వాభిర్వ్యాహృతీభిస్సహైవతు, ఈస్మృ
భిర్యాభ ప్రభృతిభిః గాయత్రీం బ్రహ్మరూపిణీ మితి
తత్తత్కాలానురూపం గృహ్య పరిశిష్ట ఉక్తం॥

తా. ధ్యానించువిధిని చెప్పుచున్నాఁడు. ఇట్లర్ఘ్య
ప్రదానమిచ్చి గాయత్రినిధ్యానింపవలయు నని యాశ్వ
లాయనుఁడనెను అర్ఘ్యానంతరము కూర్చుండి యాచ
మించి మూఁడు ప్రాణాయామములను జేసి యాయాకాల
ములకుఁ దగినదేవిని ధ్యానించునప్పుడు ప్రణవవ్యాహృ
తులంజేర్చి భూరాదిత్రయమును జేర్చి జపింపవలయును.
ఈ విషయము గృహ్య పరిశిష్టమునఁ జెప్పఁబడియున్నది.

ప్రాతర్బాలాం బాలాదిత్య మండలమధ్యస్థాం రక్త
వర్ణాం రక్తాంబరానులేపన స్రగాభరణాం చతుర్వ
క్త్రాం దండకమండల్వక్ష సూత్రాభయాంక చతుర్భు
జాం, హంసాసనారూఢాం బ్రహ్మదైవత్యాం ఋగ్వే

దము దాహరన్తీం భూర్లోకాధిష్ఠాత్రీం గాయత్రీం నా
మ దేవతాంధ్యాయేత్.

తా. ఉదయమందున బాలారూపమై బాలాదిత్య్వ
సం దుండునట్టి యెఱ్ఱనగునట్టి యఱ్ఱనివస్త్ర మాల్యాదుల
ధరించి నాల్గుముఖములు గల్గి దండకమండలు అక్షసూ
త్రాభయములను నాల్గుభుజముల ధరించినట్టి హంసనెక్కి-
నట్టి బ్రహ్మదేవత గాఁగల ఋగ్వేదముం జెప్పు భూర్లోకా
ధిష్ఠాతయైనఁ గాయత్రి నుపాసింపఁదగును.

అథమధ్యందినేతాం యువతీం యదాత్యమణ్డల మధ్య
స్థాం శ్వేతవర్ణాం శ్వేతాంబరానులేపనస్రగా భర
ణాంపఞ్చవక్త్రాం ప్రతివక్త్రత్రినేత్రాం పఞ్చశేఖరాం
త్రిశూలఖడ్గ ఖట్వాంగడమరుమృగాంక చతుర్భుజాం
వృషభాస నారూఢాం రుద్రదైవత్యాం యజుర్వేద
ముదాహరన్తీం భువర్లోకాధిష్ఠాత్రీం సావిత్రీం నామ
దేవతాం ధ్యాయేత్.

తా. పిమ్మట మధ్యాహ్నమందు యౌవనవతియు
ను, అట్టి యాదిత్యునం దుండునదియును, తెల్లనె తెల్లని

వస్త్రాభరణాదుల ధరించినదియును, ఐదుముఖములు గల దియును, ప్రతిముఖమందు మూఁడేసి నేత్రములుండునది యును, ఐదు శిరోభూషణములు గలదియును, త్రిశూలము ఖడ్గము మంచపుకోడు, డమరుకము, మృగములను ధరిం చినదియు, నాల్గుబాహువులు గలదియు, వృషభము నె క్కినదియు, రుద్రుఁడు దేవతఁగాఁగలదియు, యజుర్వేద ముం జెప్పునదియు, భువర్లోకాధిష్ఠాత్రియునగు సావిత్రిని గొల్చుచుండవలయును.

అథసాయం వృద్ధాంవృద్ధాదిత్య మణ్డలమధ్యస్థాం శ్యా మవర్ణాం శ్యామాంబరాను లేపనస్రగా భరణా.మేక వక్త్రాంశంఖచక్రగదా పద్మాంక చతుర్భుజాంగరుఁడా సనారూఢాంవిష్ణుదైవత్యాం సామవేదముదాహరన్తీం స్వర్లోకాధిష్ఠాత్రీం సరస్వతీం నామదేవతాం ధ్యా యేత్.

తా. సాయంకాలమందు వృద్ధురాలయినట్టియు వృద్ధమండలమం దుండునట్టియు నల్లనివర్ణము గలిగినల్లని వస్త్రాదులం ధరించునట్టియు ఒకే ముఖము గలిగినట్టియు

శంఖచక్రగదాపద్మంబులను నాలుగుచేతులందు ధరించునట్టి యు గరుడాసనమునెక్కి విష్ణువధిష్ఠాన దేవతగాఁ గలిగినట్టి యు సామవేదమును చెప్పునట్టి స్వర్గలోకాధిష్ఠాతయైన సరస్వతిని సేవించనగును.

అథవా త్రిసన్ధ్యమేక రూపమేవ ధ్యేయన్తద్రూపం జ్ఞాతవ్యం, తదపితత్రైవోక్తం, యా సన్ధ్యోక్తా సైవమన్త్రదైవతాఖ్యలూపాస్యతే, తాం సర్వదైక రూపాం ధ్యాయే దను సన్ధ్యమన్యోభిన్న రూపాం వా.

తా. లేక మూఁడు సంధ్యలం దునొకేరూపముగా ధ్యానింపనగును ఆవిషయము నాపరిశిష్టకారుండే వచించి యున్నాఁడు. సంధ్యయను మంత్రదేవతగాన నామె మూఁడు సంధ్యలం దొకేరూపమై యుండును. అట్టి దానినిగా నే సేవింపఁదగును

యదైకరూపాం ఋగ్యజుస్సామత్రిపాదాం తిర్యగూర్ధ్వాధరదృక్షట్కుక్షిం పఞ్చశిర సమగ్నిముఖీం విష్ణు హృదయాం బ్రహ్మశిరసం రుద్రశిఖాం దండకమండల్వక్షసూత్రాభయాంక చతుర్భుజాం శుభ్రవర్ణాం శు

భ్రాంబరాను లేపనస్రగా భరణాం శరచ్చంద్ర సహ
స్రప్రభాం సర్వదేవమయా మిమాం దేవీం గాయత్రీ
మేకామేవత్రి సన్ధ్యంధ్యాయే దితి.

తా. ఏకరూపముగా సేవించునపుడు ఋగ్యజు
స్సామములను మూఁడు పాదములును అడ్డముగాను పై
గాను క్రిందుకాను నాలుచూపులుగల యాలుకుక్షులు
నై దుశిరములును అగ్నియే ముఖమును విష్ణువుహృదయ
మును బ్రహ్మశిరస్సును రుద్రుఁడుశిఖయును దండకమండ
ల్వక్షసూత్రాభయములను ధరించిన నాల్గుభుజములును
తెల్లనికాంతి వస్త్రాభరణాదులును గలిగి శరచ్చంద్రుని
కాంతిగలిగి సర్వదేవమయమగు నీగాయత్రి నొక్క-దాని
నే ముమ్మాఱును గొల్వవలయునని పరిశిష్టకారుఁడు
వక్కా-ణించెను.

ధ్యానానంతర మావాహనం కర్తవ్యమిత్యాహవాం
సః, ఆవాహయేత్తు గాయత్రీం సర్వపాపప్రణాశినీం
ఆయాతువరదాదేవీ, ఇతి. శౌనకస్తు, త్రిసంధ్యా,
మార్జనాదూర్ధ్వం గాయత్ర్యావాహనం భవేదితి,

శిష్టాచారతో వ్యవస్థాకల్పనీయా.

తా. ధ్యానించిన పిదపనావాహన చేయవలయు నని వ్యాసుండును శౌనకుండును చెప్పియున్నారు. సర్వ పాపహరమగు గాయత్రిని ముమ్మాఱుసంధ్యలందు "వర ములిచ్చు దేవతయగు గాయత్రివచ్చు గాక"అని యావాహ నము సలుపనగును ఇది శిష్టాచారమునుబట్టి చేయనగును.

ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ, అగ్నిర్దేవతా, బ్రహ్మ ఇ త్యార్షం, గాయత్రంఛన్దం, పరమాత్మం సరూపం, సాయుజ్యం వినియోగం.

వ్యా. ఏవం ఛందర్షాృ్యది పూర్వకమేవ వ్యాహృత్యాదిభిః ప్రాణాయామత్రయం కుర్యాదితి తాత్పర్యం, అనం తరం పూర్వోక్తప్రకారేణ ధ్యాత్వావాహయేత్.

తా. "ఓ" ఇదియొకె యక్షరము బ్రహ్మస్వరూప ము దీనికగ్ని దేవత. బ్రహ్మయే ఋషి గాయత్రియే ఛం దస్సు అది పరమాత్మతో సమానమగు రూపముగలది. శక్త్యాత్మకము. యీమంత్ర వినియోగము సాయుజ్యము కొఱకు ఇట్టి ఛందర్షాృ్యదులు చెప్పి వ్యాహృతులు పూ

ర్వమం దుండునట్లు మూఁడు ప్రాణాయామముల నాచ
రింపవలయును. పిమ్మట వెనుకటి ప్రకారము ధ్యానించి
యావాహనసలుపునది.

ఆయాతు వరదా దేవీ హ్యక్షరం బ్రహ్మసమ్మితం, గా
యత్రీం ఛందసాంమాతేదం బ్రహ్మజుషస్వమే.

వ్యా. వరదా అస్మదభీష్ట ప్రదా దేవీగాయత్రీఛందోఽభి
మాని నీదేవతా, అక్షరం వినాశరహితం సమ్యగ్వే
దాన్తప్రమాణేన నిశ్చితం బ్రహ్మతత్కారణం పరతత్వ
ముద్దిశ్యాయాత్వాగచ్ఛతు, అస్మాకం బ్రహ్మతత్వం
బోధయతు, మామాగచ్ఛత్విత్యర్థః, అయమేవార్థ
ఉత్తరార్థే నార్థిక్రియతే. ఛందసాం, గాయత్రీత్రిష్టు
ప్పాదీనాం, మాతా, జననీ, దేవతా, గాయత్రీశబ్దాభి
ధేయా, నోఽస్మాకం, ఇదం బ్రహ్మవేదాన్త ప్రతిపాద్యం
జుషస్వ, బోధయతు ఉపదిశత్విత్యర్థః.

తా. అభీష్టములనిచ్చు గాయత్రియను ఛందస్సు
న కభిమానదేవత నాశరహితమును వేదాన్తప్రమాణా
దులచే నిశ్చయించఁబడిన పరబ్రహ్మను తత్కారణ తత్వ

ము నుపదేశించు గాత. ఈయర్థమునే యుత్తరార్థముచే స్పష్టపఱచి నాఁడు.

యదహ్నాత్కురుతే పాపం తదహ్నాత్ప్రతిముచ్యతే,
యద్రాత్ర్యాత్కురుతే పాపం తద్రాత్ర్యాత్ప్రతి
ముచ్యతే, సర్వవర్ణేమహాదేవి సంధ్యావిద్యే సరస్వతి.

వ్యా. ఉపదేశస్య ఫలమాహ, యదహ్నాత్, అహ్నాత్కార ణాద్యత్పాపంకురుతే తత్, అహ్నాదేవ ప్రతిముచ్యతే, ఏవముత్తర త్రాప్యయమితిసర్వత్రాధ్యాహార్యః, సర్వవర్ణే సర్వవర్ణాత్మికే, శబ్దస్యశక్తిరూపత్వాదితిభావః, మహాదేవి మహత్, దేవస్య, దీప్త్యాత్మకే, సం సంధ్యోపాసనమైవ, వేద్యే, సరస్వతి. హేగాయత్రి.

తా. ఉపదేశఫలమును వక్కాణించుచున్నాఁడు- పవలుపాధిగా గలిగిచేసిన పాపము పగలే నశించును- వ్యావహారికమనుట రాత్రికృతమగు పాపము రాత్రియే నశించుననుట యీరెండును శిశ్నోదరకృతములు.

ఓజోసి, సహోసి, బలమసి, భ్రాజోసి దేవానాం ధామనామాసి విశ్వమసి విశ్వాయురభిభూరోం గాయ

త్రీమావాహయామి, సావిత్రీమావాహయామి, సర
స్వతీమావాహయామి, ఛన్దర్షీనావాహయామి, శ్రి
యమావాహయామి, బలమావాహయామి, గాయ
త్ర్యా, గాయత్రీ, ఛందః, విశ్వామిత్రర్షిః, సవితా
దేవతా, అగ్నిర్ముఖం, బ్రహ్మశిరః, విష్ణుర్హృదయం,
రుద్రశ్శిఖా ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానా సప్రాణా
శ్వేతవర్ణా సాంఖ్యాయనసగోత్రా గాయత్రీ చతుర్వింశ
త్యక్షరా త్రిపదా గాయత్రీ పఞ్చశీర్షోపనయనే విని
యోగః,

వ్యా. ఓజోఽసి తేజోఽసి బలహేతు భూతాష్టధాతురూపాసి
అష్టధాతవస్తుత్వ గస్సృగ్మాంసమేదోఽస్థి మజ్జాశుక్ల
ప్రాణాః, త్వమితిశేషః, సహోఽసి శత్రూణామభిభవ శ
క్తిరసి, శత్రవస్తుకామాదయః, బలమసి శరీరగతవ్య
వహారగతసామర్థ్యరూపాసి, భ్రాజోఽసి దీప్తిరూపాసి
దేవానాం ధామనామాసి, తద్దేవతవనామేత్యర్థః,
కించ, విశ్వమసి ప్రపంచం త్వమేవాసి విశ్వాయుః,
తచ్ఛిన్నతహేతురసి సర్వమసి సర్వాత్మికాసి సర్వాయు

రసి విశేషణద్వయస్య బ్రహ్మాభిన్నాసీతి భావః, అభి భూః, అభిభావతీత్యభిభూః, సంహర్త్రీ యసి ఓం ఏతా దృశ సత్తాంగీకారే గాయత్రీం సావిత్రీం సరస్వతీం, ఛందర్షీన్ శ్రియం శోభాం బ్రహ్మ తేజసమితియావత్.

తా. సర్వము శక్తియే గనుక యామెనావాహనఁ జేయునపుడు వాని నన్నిటిని ప్రార్థించుచున్నాఁడు. ఓజ మనఁగా నష్టధాతురూపబలమును నీవేయయి యుంటివి. ప్రపంచము ప్రపంచస్థితిహేతువును నీవె గాయత్రీ సావిత్రీ సరస్వతీరూపమగు నిన్నావహించుచున్నాను. శ్రియము బలమునివ్వుము. దీనికి గాయత్రిఛందము విశ్వామిత్రుండు ఋషి. సూర్యుండు దేవత అగ్నిముఖము బ్రహ్మ శిరము, విష్ణువుహృదయము, రుద్రుఁడుశిఖ, ప్రాణాపానాదిరూపియు తెల్లనిదియు సాంఖ్యాయన సగోత్రియు, ఇరువదినాల్గక్షరములు గలదియు మూఁడుపాదములు గలదియు నగును. పంచశిఖలతో గుఱుసమీపగమనము చేయుటె వినియోగము.

బ్రహ్మాణం వినియోగంచ ఛందఆర్షంచ దైవతం అ

జ్ఞాత్వా పంచమో మంత్రీనసతత్ఫలమశ్నుతే, ఇతియాజ్ఞవల్క్యోక్తేః.

తా. బ్రహ్మను వినియోగమును, ఛందస్సును, ఋషి, దైవతము నీయైదును తెలియని మంత్రవేత్తదాని ఫలముం జెందడు. అని యాజ్ఞవల్క్యుఁడు చెప్పెను.

తేషామావాహన మితిజ్ఞేయం, ఆవాహనం నామాంతరస్యనిజసంవిదాత్మనో మాతురక్షరాత్మనాబహిర్మేయసం విదిసమర్పణం తదావాహనం. సమరసత్వమితి చతుశ్శతీశాస్త్రోక్తం, తథాచశ్రుతిః, చిన్మయస్యాద్వితీయస్య నిష్కలస్యా శరీరిణః, ఉపాసకానాం కార్యార్థం బ్రహ్మణా రూపకల్పనా. ఇతి. ఏవం ధ్యాత్వాఽవాహ్యాక రాంగన్యాస పూర్వకం గాయత్రీం జపేత్,

తా. ఆదేవతాముల నావాహన మాచరించుట యని యర్థము. ఆవాహన మనఁగా లోపలనుండు తన జ్ఞానరూపుఁడగు నాత్మయస్స మాతృకాక్షరరూపముచే వెలుపలనుండు జ్ఞేయమునందు సమర్పించుట, సమ

సభావమని చతుశ్శతీకారుఁడు (అంతరాత్మకు మేయము నకు సమరసభావమనుట) అట్లు శ్రుతి "చిన్మయుఁడు నద్వితీయుఁడును నిష్కలుఁడును శరీరియునగు నాత్మకు పాసకోపయోగముకై రూపమును కల్పించుటావాహన మనంబడును) దీనివలన బాలాదుర్గాది విగ్రహములు వానిక్రియలను బట్టి రూపముల నాయుధముల నేర్పఱచి నట్లుదోచును) ఇట్లు ధ్యానించి కరన్యాసముం జేసి గాయ త్రిని జపింపవలయును.

షడంగముద్రాదీన్న్యస్యయోని ముద్రాంప్రదర్శయే త్, గాయత్రీం సంస్మరేద్ధీమాన్ హృదివాసూర్య మండలే, ఇతి శౌనకోక్తేః.

తా. పిమ్మట ముద్రాదులనుంచి యోనిముద్రను గూడఁ జూపనగును, గాయత్రి హృదయమందుగాని సూర్యమండలమున గాని యున్నట్లు స్మరింపనగును. అని శౌనకుఁడు చెప్పెను. దీనివలన బ్రహ్మాండమునకు సూర్యుండును పిండాండమునకు హృదయమును పాసనీయ స్థానములని తోచుచు సామ్యమూహింపఁబడుచున్నది.

నను గాయత్రీజపస్య కరాంగన్యా సపూర్వ కత్వంకి మర్థమితిచే దుచ్యతే.

తా. ఓయి గాయత్రీ మంత్రజపమునకు కరాంగన్యా సపూర్వకత్వమువలన ఫలమేమియని యడుగఁగా చెప్పుచున్నాఁడు.

కర్మేన్ద్రియమధ్యేకరయో ర్ముఖ్యత్వాత్తత్ర విశుద్ధవిద్యాత త్వభావనాద్వారా యోగ్యతా సంపాదనార్థమితి జ్ఞేయం.

తా. కర్మేంద్రియములగు వాక్పాణిపాదపాయూపస్థలలో చేతులతి ముఖ్యములగుటచేతను క్రియాప్రాధాన్యము లగుటచేతను జపక్రియకు పూర్వము కరశుద్ధి యత్యంతావశ్యకమను నాశయముచే నది యాచరింపఁదగినదని యభిప్రాయము.

తథాచ, ఆత్మతత్వగతయో శ్శుద్ధోరత్ర కర్మకరణాత్మనోర్ద్వయో శ్శుద్ధత్వలయభావనామయ శుద్ధి రాత్మకరయోః పరామతేతియోగినీ హృదయ ఉక్తత్వాత్ కర్మేన్ద్రియాన్తః పాతినోః కరయోః అను

ద్ధత్వాంతర్గతర శుద్ధయోః శుద్ధత్వాలయభావనాపరా శుద్ధిరితిమతా.

తా. అట్లుండ నాత్మకరములం బొందిన శుద్ధులు కర్మకరణరూపమగు కరాత్మల శుద్ధిచేగాని కలుగదని యోగినీహృదయమందు చెప్పుటచే కర్మేంద్రియములలో శ్రేష్ఠమగు కరశుద్ధిభావనముఖ్యమని తోచుచున్నది.

కించ. అఙ్గుష్ఠః పురుషశ్చైవ హ్యంగుళ్యః ప్రకృతి స్త్రియః, తయోస్తుసంగమేచైవ వస్త్రమాచ్ఛాదయేద్ద్విజ ఇత్యుక్తత్వాద్వస్త్రాచ్ఛాదన పూర్వకమేవకరన్యాసః కర్తవ్యః.

తా. ఇంతియేకాక బొటనవ్రేలు పురుషుం డనియు దక్కినవ్రేళ్లు స్త్రీ లనియు వాని కలయుకయందు స్త్రీ పురుషసంగమ మందువలె వస్త్రాచ్ఛాదన పూర్వకముగనే కరన్యాస మాచరింపనగును.

అఙ్గన్యాసస్తు, అంగన్యాసోనామ హృదయాదిషుగాయత్ర్యా బ్రహ్మోధ్యాత్మకత్వే నానుసన్ధానమేవేతి జ్ఞేయం. అత్రాఙ్గన్యాసేనమ ఇత్యాది పల్లవానాం నిర్వ

ఘ్నునకర్మ సిద్ధ్యర్థం ప్రయోగ ఇతిజ్ఞేయం.

తా. ఇఁక నంగన్యాసముం జెప్పుచున్నాఁడు. అంగన్యాస మనఁగా హృదయాదులందు గాయత్రిని బ్రహ్మాదిస్వరూపముగా భావనఁజేయుట. ఈ యంగన్యాసమున నిర్విఘ్నముగా జపాదికర్మ జరుగుటకై "నమః" అను పదమును పల్లవముగా చెప్పఁనగును.

తదుక్తం పరాశరసంహితాయాం నమోన్తః ప్రణవాన్తశ్చశాన్తి పుష్టివివర్ధనః స్వాహాన్త శ్శుద్ధిదోఽభీష్ట వశ్యాకర్షణమోహానే, పుష్ట్యాదిసాధ్యకో వౌషట్ పల్లవేనయుతోమనుః, హుంకారపల్లవోపేతః విద్వేషే మారణేపిచ ఫడుచ్చాటే వషడ్వశ్య ఇత్యాదినోక్తత్వాత్. ఏవంచ యత్త్వత్రకల్పోక్తమక్షరాణాంఛందర్షిదేవతాకథనం యచ్చాక్షరన్యాసకథనం సుముఖమిత్యాదిచతుర్వింశతి ముద్రాకథనం కామ్యజపవిషయమితి బోధ్యం.

తా. ఆపల్లవము విషయమయి పరాశరసంహితయందుఁ "నమః" "ఓం" అనుపల్లవుల నుంచిన శాన్తి

పుష్టులనిచ్చును. స్వాహా, అనునది శుధ్యభీష్టవశ్యాకర్షణ మోహాములనిచ్చును. వౌషట్. అనుపల్లవి పుష్ట్యాదుల నిచ్చును. హుంకారము ద్వేషమారణకర్మలం దుప యోగకరము, ఫట్. ఉచ్చాటనమందును వషట్. వశ్య మందును అని చెప్పఁబడియున్నది. ఇందువలన కల్పో క్తంబులగు ఛందర్షి దేవతాకథనము, అక్షరన్యాసము, సు ముఖాది చతుర్వింశతిముద్రలు కామ్యజపవిషయముగాని నిత్యవిషయముకాదు. ఎప్పుడు నైమిత్తికమగు కామ్య మందు కర్మబాహుళ్యముండును. నిత్యమునం దదియుం డదు. నిత్యమునిష్కామ్యము దానివలన నదృష్టము పుట్టి యున్న తపదవింజెంద జేయుచుండును. కావున మన వారలు నిష్కామ్యమగు నిత్యకర్మలను బహుళముగ నిర్మించి యుండిరి.

కరన్యాసప్రకారస్తు, తత్సవితుః, బ్రహ్మాత్మనేఙ్గుష్ఠాభ్యాంనమః, వరేణ్యం, విష్ణ్వాత్మనే తర్జనీభ్యాంనమః, భర్గోదేవస్య రుద్రాత్మనే మధ్యమాభ్యాంనమః, ధీమ హి సత్యాత్మనే ఽనామికాభ్యాంనమః, ధియోయో

నః జ్ఞానాత్మనే కనిష్ఠికాభ్యాంనమః, ప్రచోదయాత్స ర్వాత్మనే కరతలకర పృష్ఠాభ్యాంనమః, ఏవమేవ హృదయాయనమః, శిరసేస్వాహా, శిఖాయైవషట్, కవచాయహుం, నేత్రత్రయాయవౌషట్, అస్త్రాయ ఫట్, భూర్భువస్స్వరోమితి దిగ్బంధః.

తా. తత్సవితుః, దీనిచే బ్రహ్మాత్మకమగు నంగుష్ఠ మందు న్యాసము. వరేణ్యం. దీనిచే విష్ణ్వాత్మకమగు తర్జనీన్యాసము. (సృష్టికర్త) (విష్ణువుపాలకుడు) భర్గోదే వస్య. దీనిచే రుద్రాత్మకమగు మధ్యమమందున్యాసము (ఇతడు సంహారకుడు) ధియోయోనః. జ్ఞానాత్మకమగు ననామికయం దున్యసించునది. (ఈశ్వరుండు) ప్రచోద యాత్. కనిష్ఠికాన్యాసము. (సదాశివుండు) ఇట్లే హృద యాదులందు స్వాహాదులనుచేర్చి న్యసించవలయును. పిమ్మట దిగ్బంధనమంత్రమగు భూర్భువస్స్వరోం అని దిగ్బంధన మాచరింపవలయును.

యోని ముద్రాలక్షణమ్.

మిథఃకనిష్ఠికేబధ్వా తర్జనీభ్యామనామికే, అనామి కో

ర్ధ్వగశ్లిష్ట దీర్ఘమధ్యమయోరథః, అంగుష్ఠాగ్రద్వ యంన్యస్యేత్ యోనిముద్రేయమీరితేతి. కల్పోక్త లక్షణేనైవ ధ్యాత్వాఽభ్యర్చ్య తతోజపేదితి శౌనకోక్తేః.

తా. రెండుకనిష్ఠికలను కలిపి, పిదపతర్జనీలచేన నామికలం గలుపవలయును, అనామికకుపైగా కలసిన పొడవగు మధ్యమాంగుళములకుఁ క్రిందుగ నంగుష్ఠాగ్రముల రెంటినిడవలయును. ఇది యోనిముద్ర ఇట్లు ధ్యానించిపూజించి పిదపజపించునది యనిశౌనకుండు చెప్పెను.

కల్పోక్తధ్యానమ్.

ముక్తావిద్రుమహేమనీలధవళచ్ఛాయైర్ముఖైస్త్ర్యక్షణైః ర్యుక్తామిందునిబద్ధరత్నమకుటాం తత్వార్థవర్ణాత్మికాం, గాయత్రీం వరదాభయాం కుశకశాశ్శుభ్రం కపాలంగదాం, శంఖంచక్ర మథారవిందయుగళం హస్తైర్వహంతీంభజే.

తా. గాయత్రి నిముత్తియ, పవడ, బంగారు, నీల, ధవళ, వన్నెలుగల మూడునేత్రములుగల ముఖములుగల

దానిగాను చంద్రుచే నలంకరింపఁబడిన కిరీటముగల దానిగాను తత్త్వములను దెలుపువర్ణములుఁగల దానిగాను, వరద, అభయ, అంకుశ, కశ, శుభ్రకపాల, గద, శంఖ, చక్ర, పద్మద్వయము లుధరించన హస్తముగల దానిగాని ధ్యానింపవలయును. ఇట్టి ప్రతిమను కల్పించవలయును దీనికారణము సూక్ష్మములుగాన గ్రంథవిస్తరభీతిచే వ్రాయలేదు.

ఇతిధ్యాత్వా, పంచపూజాంకుర్యాత్, తత్ప్రికారస్తు, లంపృధివ్యాత్మనేనమః, గంధాం, హం, ఆకాశాత్మనేనమః, పుష్పం, యంవాయ్వాత్మనేనమః, ధూపం, రం, అగ్న్యాత్మనేనమః, దీపం, వం, అమృతాత్మనే నమః, అమృతోపహారనైవేద్యం సమర్పయామి, ఇతి కుర్యాత్.

తా. ఇట్లు ధ్యానించి పంచపూజల నాచరింపవలయును. అది యెట్లనిన. పృథ్వీతత్త్వమగులం బీజముచే గంధము నర్పింపవలయును (గంధముగలది పృథ్విగనుక) ఆకసబీజమగు హం అనుదానిచే పుష్పము నర్పింపవల

యును, వాయుబీజమగు "యం" అను బీజముచే రూప
ము నియ్య...యును, అగ్నిబీజమగు "రం" బీజముచే
దీపంబర్పించునది. వమనునమృతబీజముచే నమృతనివే
దన నర్పింపవలయును.

గాయత్రీజప విచారః.

అథ గాయత్రీజప విషయేకించి ల్లిఖ్యతే. తత్రయమః,
ఆచమ్య, ప్రయతో నిత్యము భేసన్ధ్యే సమాహితః,
శుచౌదేశేజప న్జప్యముపాసీతయథావిధీతి, కథమిత్య
పేక్షాయామాహశంఖః; కుశబ్రుస్యాంస మాసీనః
కుశోత్తరాయాంవా కుశపవిత్రపాణిః ఉదఙ్ముఖస్సూ
ర్యాభిముఖో వాక్షమాలామాదాయ దేవతాం ధ్యా
యన్వాజపం కుర్యాదితి.

తా. ఇంక ముందు గాయత్రీజప విషయమును
కొంచెముగా జెప్పుచున్నాడు అందుయముడు, ఆచ
మించి నియమముగలవాడై నిత్యమును భయసంధ్యలం
దు దృఢచిత్తుడై శుచిగల ప్రదేశమున జపించుచు
దేవత నుపాసింపవలయును. అదిచేయు విధమును శంఖుం

డు వక్కాణించియున్నాఁడు. దర్భాసనముఁగూర్చిండి లేక పట్టి కుశయందునను గూర్చుండి దర్భం జేఁ బూనియు త్తరాభిముఖుఁడై సూర్యాభిముఖుండయ్యును. జపమాలంబూని దేవతను ధ్యానించుచు జపమాచరింప వలయును.

ఆసనవిశేషమాహ, పరాశరః, కౌశేయం కంబలం వాప్యజినం పటమేవచ దారుజంతాళపత్రంచా ప్యాసనే పరికల్పయేత్, దారుజ మిత్యత్ర దారుజన్మేత్యర్థః.

తా. ఆసనముల నియమింపుచున్నాఁడు. పట్టు వస్త్రము, కంబలము, అజినము, వస్త్రము, పీట, తాటి చాప, ఆసనమందు ప్రశస్తములు. దారుజమనఁగా కొయ్యచేఁ చేయంబడు పీటవగైరాలు.

వంశాశ్మదారుధరణీ తృణపల్లవనిర్మితం వర్జయేదాసనం మస్త్రీ దారిద్ర్యవ్యాధిదుఃఖదం.

తా. వెదురు, రాయి, కఱ్ఱ, భూమి, గడ్డి, ఆకులు, నాసనముగాఁ చేయకూడదు చేసినదారిద్ర్యవ్యాధి దుఃఖములు సంభవించును. దారుజ, దారుశబ్దముల వాడు

టచే, దారుజములగు పీటవగైరాలు కూడుననియు కఱ్ఱగా మాత్రమువాడ గూడదని తోచుచున్నది.

వంశాసనేతు దారిద్ర్యం పాషాణే వ్యాధిసంభవః,
ధరణ్యాం దుఃఖసంభూతిః దౌర్భాగ్యం దారుకాసనే,
తృణాసనే యశోహానిః పల్లవే చిత్తవిభ్రమః,
తృణాసనం కుశవ్యతిరిక్తమ్.

తా. ఆసనములకు ప్రత్యేకఫలములం జెప్పుచున్నాఁడు. వంశాసనము, దారిద్ర్యదాయకము. పాషాణము, వ్యాధిదము, భూమి దుఃఖదము. కొయ్య దౌర్భాగ్యప్రదము. తృణాసనము యశోనాశకము. పల్లవాసమును చిత్తభ్రాంతిదము. తృణాసన మనఁగా కుశనువదలియని యర్థము. ఇట్లే దారుజదార్వాసనములకుగూడ భేదము కల్పింపనగును. అది యెట్లన సంకోచన్యాయమని యొక న్యాయముగలదు. అది యెట్లన సర్వేభ్యో దధిదీయతాం, తక్రం దేవదత్తస్య (అందఱకు పెరుగు నొడ్డింపుడు. దేవదత్తునకు మాత్రము మజ్జిగనిడుడు. అను న్యాయమందు సర్వాతః పాతియగు దేవదత్తునకు

విశేషముగాఁ జెప్పుటవలన వానికిపథ్యమని గ్రహించి మానవలయునట్లే తృణదారువుల నిషేధించినను కుశతజ్జములకు విశేషశాస్త్రముండుటచే నంగీకార్యమునే యగును.

కృష్ణాజినే జ్ఞానసిద్ధిః, మోక్షశ్రీర్వ్యాఘ్రచర్మణి, అభిచారేతునీలం స్యాత్కంబల వ్యాధికర్మసు, శ్వేతవస్త్రే యశోవృద్ధిః సర్వార్థే చిత్రకంబలః, భిన్నాసనం యోగపట్టం తథైవ మృగచర్మచ, కృష్ణాజినంచ యత్నేనవర్జయే త్పుత్ర వాన్సదా.

తా. కృష్ణాజినము జ్ఞానదాయకము పులిచర్మ మోక్షప్రదము కంబళములో నభిచారకర్మలందు నీలము ముఖ్యము వ్యాధికర్మయందు నట్లే తెలుపగువస్త్రము గాని కంబళముగాని యశోదాయము. చిత్రకంబళము అనఁగా చిత్రాసనము సర్వఫలప్రదంబగును. పుత్రవంతుండగు వాఁడు చిరిగిన యాసనమును .యోగపట్టను మృగచర్మను కృష్ణాజినమును తప్పక విడువవలయును. ఇది విశేషశాస్త్రము.

త్రత్రవేశ నిత్యమ...వ్యాపః, అగ్న్యాగారే జలాం

తేవాజపే దేవాలయేపివా పుణ్యతీర్థే గవాంగోష్ఠే ద్విజక్షేత్రేతి ధైవచ శంఖోపి, గృహేత్వేక గుణం ప్రోక్తం నద్యాదాద్విగుణం భవేత్ గవాంగోష్ఠేశత గుణ మగ్న్యాగారే శతాధికం, సిద్ధతీర్థేషు క్షేత్రేషు దేవతా యాశ్చసన్నిధౌ, కోటిర్దేవాలయేచైవ మనం తం విష్ణుసన్నిధౌ.

తా. దేశవిశేషములం జెప్పుచున్నాఁడు. అగ్ని గృహమందును, జలసమీపమందును, దేవాలయమందును, పుణ్యతీర్థమందును, అవులకొట్టమందును, బ్రాహ్మణ గృహములందును, జపించుటమంచిది. అందు గృహమందు రెట్టింపుఫలమును నద్యాదులందు ద్విగుణమును ఆవులచావిడియందు శతగుణమును అగ్నిగృహమున శతాధికమును తీర్థక్షేత్రదేవతా సన్నిధులందు కోటిగుణితమును విష్ణుసన్నిధిని యనంతంబును ఫలము గలుగును.

బహిస్సన్ధ్యాదశగుణా గర్త ప్రస్రవణేషుచ, శాతాతపోపి,అనృతం మద్యగంధంచ దివాస్వాపంచమైథునం, పునాతివృషలస్యాన్నం బహిస్సంధ్యాహ్యు పాసితా.

తా. వెలుపలకు నెడలిసంధ్యావందన మాచరించుటలోను గుంటకుగాని వాగుకుగాని వెడలుటయందును పదిరేట్లధికఫలముగలదు. ఈసంధ్య యనృతమును మద్యగంథమును పగటినిద్రను పగటిమైధునమును వృషలాన్నమునుగూడ పవిత్రము సేయును. (అనఁగా ప్రత్యేకము భక్తియున్నఁగాని వెలుపలికి ప్రయత్నముగా వెడలుట గలుగదు.

అక్షమాలామాదాయే త్యత్రవిశేషమాహ, యాజ్ఞవల్క్యః, స్ఫటికేంద్రాక్షరుద్రాక్షైః పుత్రజీవసముద్భవైః, అక్షమాలాతు కర్తవ్యా హ్యుత్తమాచోత్తరోత్తరా, హారీతోపి. శంఖరూప్యమయీం మాలాం కాంచనీమంబుజోత్పలైః, పద్మాక్షైశ్చైవ రుద్రాక్షైః విద్రుమైర్మణిముక్తికైః, రచితేన్ద్రాక్షకైర్మాలాతథైవాంగుళీ పర్వభిరితి.

తా. అక్షమాల విషయమైనవిశేషములం జెప్పుచున్నాఁడు యాజ్ఞవల్క్యుండు స్ఫటికము ఇంద్రాక్షము రుద్రాక్షము పుత్రజీవము వీనివిత్తులవలనచేసిన యక్షమా

ల ప్రశస్తము ఒకటికన్న నొకటి మంచిది. హారీతుఁడు శంఖములచేతను వెండిచేతను మాలలఁజేసిన మంచిది. బంగారుమాల మిక్కిలి యధికము పద్మపుగింజలచేను త్పలములచే పద్మాక్షములచే రుద్రాక్షములచే పవడములచే మణులచే ముత్తియములచే ఇంద్రాక్షములచే రచించిన మాలప్రశస్తము వ్రేళ్లపర్వములందు వెక్కించుట గాయత్రి కతిప్రాశస్త్యముం జేయును. ఈలాక్రమం బిదిఫలకు వ్రాసియుంటిమి:

అంగులి పర్వభిరిత్యత్ర నిత్యవాచికోపాంశు గాయత్రీ జపవిషయమితి బోధ్యం, తథాచస్మృతిః, అంగుష్ఠానామికామూలం ప్రదక్షిణమతన్ద్రితః, మధ్యమామూలపర్యన్తం గాయత్రీజప ఈరితః, గాయత్ర్యై వేదమూలత్వా ద్వేదఃపర్వసు గీయతే, పర్వభిస్తుజపేద్దేవీంన మాలాభిఃకదాచన, ఇతి, యత్తుగృహ్యాపరిశిష్టే. మన్త్రార్థమను సన్ధానః ప్రణవవ్యాహృతి పూర్వికాం సావిత్రీంజపేత్, పంచాక్షమాలయానామికయామధ్యమాదారభ్య ప్రదక్షిణం దశభిరంగులి

పర్వభిర్వాగణయే దితిత త్రాప్యుక్తస్మరణాను రో
ధాదత్రమాలాకామ్య జపాభిప్రాయేణోక్తేతి వ్యాఖ్యే
యమస్తి.

తా. అంగుళిపర్వలనుటచే నిత్యవాచికో పాంశు
వైన గాయత్రీజప మట్లుచేయ దగినదని భావము. అట్లు
స్మృతులందుగలదు. బొటనవ్రేలునవామికామూలము
నుండి ప్రదక్షిణముగా మధ్యమవ్రేలి మొదటి పర్వవఱ
కుఁ ద్రిప్పి గాయత్రిస జపించునది. గాయత్రి వేదమూల
కమగుటచేతను వేదము పర్వములచేతనే లెక్కింపదగి
యుండుటచేతను గాయత్రిగూడ పర్వలయందే జపింపఁ
దగియున్నదని భావము. మాలలచే నెప్పుడు జపింపఁ
గూడదు. ఇట్లే గృహ్యాపరిశిష్టమందుఁగూడఁ గలదు.
మంత్రార్థమును విచారించుచుఁ బ్రణవవ్యాహృతులతోఁ
గూడిన గాయత్రిని పంచాగుళ్యత్రమాలచేతనే యనామి
కా మధ్యమపర్వమున మొదలిడి ప్రదక్షిణముగా పది
పర్వములందు గణనచేయనగును. ఇట్లు విశేషించి చెప్పు

టచేత జపమాలాజపము గాయత్రికి కామ్యవిషయక మని తోచుచున్నది.

జపఫల విశేషార్థం గాయత్రీ జపఃయతోమనురాహ, సహస్రకృత్వ స్త్వభ్యస్య బహిరేత త్త్రికం ద్విజః, మహతో ప్యేనసోమాసా త్త్వచే వాహిర్విముచ్యతే, ప్రణవో వ్యాహృతయస్సావిత్రీచేతిత్రికం, సంవర్తోపి, బ్రహ్మచారీ మితాహారస్సర్వ భూతాను కంపనః, గాయత్ర్యాలక్షజాపేన సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే, అయాజ్యయాజనం కృత్వాభుక్త్వా చాన్నంవిగర్హితం, గాయత్ర్యష్ట సహస్రంతు జపంకృత్వా విశుధ్యతీతి. వ్యాసోపి, సంవత్సరం వాషణ్మాసాన్యోజపేద్విధివద్ద్విజః, సోచిరాత్సర్వ కామాంస్తు ప్రాప్నుయాన్నాత్ర సంశయః, ఇతి, ఏతే నాక్షమాలాదిగణనా కామ్యజపనిషయా నాచికోపాంశు విషయా వేతి జ్ఞాతుంశక్యత ఇతి ప్రకృతమను సరామః.

తా. ఫలవిశేషముకొఱకై గాయత్రీజపమాచరించవలెను. ప్రణవము వ్యాహృతులు గాయత్రీ ఈ మూ

డును వెలుపలను సహస్రపర్యాయము లభ్యసించిన బ్రాహ్మణుఁ డొకమాసము చేయుటవల్ల గొప్పపాతకముల నన్నిటిని పాఱఁదోలును. అని మనువును. బ్రహ్మచారివై మితాహారివై (అనఁగా నింద్రియ నిగ్రహము) బ్రహ్మచారి యనుటవలన స్త్రీసంభోగమును. మితాహారి యనుటవలన జితేంద్రియత్వమును విషేధింపఁబడెను.) భూతదయకలిగి లక్షగాయత్రి జపించిన సర్వపాపముల దొలఁగును. అవి యెట్టివనఁగా యాగానర్హులచే యాగమాచరింపఁజేయుట నిషిద్ధాన్నభోజనము. ఇవి ఎనిమిది వేలు జపించిన నణంగును. అని సంవర్తుడును సంవత్సరముగాని యాఱుమాసములుగాని యెవ్వడు గాయత్రిని జపించునో వానికి సమస్తకోరికలు తీరును అని వ్యాసుండు. చెప్పుటవలన నక్షమాలాదులచే జపము కామ్యజపమునకును వాచకోపాంశు (అనఁగా బిగ్గరగా కొంచెము పెదవులు కదలునట్లు చేయుజపవిషయకముగాని నిష్కామ్యమానసిక జపవిషము కాదు.

[illegible] వృత్తాత్వాత్ వ

న్మాత్ర జపేనైవోపాస నాసిద్ధా ప్రణవ వ్యాహృతి సాహిత్యంకి మర్థమితిచే దుచ్యతే.

తా. ఓయి యిరువదినాల్గక్షరములే గాయత్రి యనుటచే నామాత్రము జపించుటచేతనే యుపాసన యగుచుండ ప్రణవవ్యాహృతులేల నని శంకింపఁగా నుత్తరము చెప్పుచున్నాఁడు.

తస్మాదో మిత్యుదాహృత్య యజ్ఞదానతపః క్రియాః ప్రవర్తతే విధానోక్తాః సతతం బ్రహ్మవాదినామితి, భగవద్వచ నాత్తుమన్త్రాగా ప్రణవోచ్చారణస్యావశ్యకత్వముక్తం పూర్వమేవవ్యాహృతీనాం తదర్థకత్వేన తదభిన్నత్వాద్దురితక్షయ కరత్వాద్వ్యాసన్వాది మహర్షివచనానురోధాద్వాసాహిత్య మితివేదితవ్యం.

తా. గనుక "ఓం" అనియు దసాహరించి యజ్ఞదానతపస్సుల నాచరించునదియని బ్రహ్మవాదులచే విధానోక్తము లన్నియు నాచరింపఁబడుచున్నవి. అను కృష్ణభగవద్వాక్యాను సారముగా మంత్రాదియందు ప్రణవము

తప్పదు. వ్యాహృతులా ప్రణవార్థకములగుటచే నవియు తప్పవు. దురితక్షయకరములగుటచేఁగూడ తప్పదు. మన్వాది యనేకమహర్షు లాచరించుటచేఁగూడఁ నావశ్యకమే.

తథాచ ప్రణవవ్యాహృతి పూర్వికాం గాయత్రీం జపేదితి పరిశిష్టకారః, ఏతదక్షరమేతాంచ జప్యవ్యాహృతి పూర్వికాం సంధ్యయోః ప్రత్యహం విప్రావేద పుణ్యేనయుజ్యత ఇతి మనుః, ప్రణవవ్యాహృతి యుతాం గాయత్రీంతు జపేత్తత ఇతి. ప్రణవాద్యాంతు సన్ధ్యాంయో జపేద్వ్యాహృతి భిస్సహేతిచ వ్యాసః, ఆశ్వలాయన కారికాకారోపి, జపేత్ప్రణవ పూర్వాభిర్వ్యాహృతీభిస్సహైవతు, తిసృభిర్భూఃప్రభృతి భిర్గాయత్రీం బ్రహ్మరూపిణీ మిత్యాదివచనానాం వేద తుల్యత్వేనోపాదేయత్వాభిధానాత్ గాయత్ర్యాః ప్రణవవ్యాహృతి పూర్వకత్వేన శంకావకాశః.

తా. మీశంక నిజమే ప్రణవ్యాహృతి పూర్వకమగు గాయత్రిని జపింపవలయు నని పరిశిష్టకారుఁడును. ఈ యక్షరములుగల ఈ జప్యమును వ్యాహృతులతో

గూడ ప్రతిదినము సంధ్యలం దుపాసింపదగు నని మను వును. ప్రణవవ్యాహృతులతోఁగూడ నుపాసింపవలయు నని వ్యాసులును అట్లే యాశ్వలాయనుండును చెప్పిన వచనములు వేదతుల్యములు గాన గాయత్రి ప్రణవవ్యాహృతులతోనే యుపాసింపఁదగినది గాని వేఱొండు కాదు.

ఏవంచ యోగయాజ్ఞవల్క్యేనోక్తం, ఓంకారమాదావుచ్చార్య భూర్భువ స్వస్తతఃపరం, గాయత్రీం ప్రణవం చాంతేజపఏవ ముదాహృత ఇతి.

తా. ఇట్లే యోగయాజ్ఞవల్క్యుండును. ప్రథమమున నోంకారమును భూర్భువ స్వఃపదములు నుచ్చరించుచు గాయత్ర్యంతమందు తిరిగి ప్రణవమును జపింపవలయునని చెప్పియున్నాఁడు.

యచ్చబోధాయనేనోక్తం, ఉభయత్ర సప్రణవాంస వ్యాహృతికాం సావిత్రీ మావర్తయేదితి, యదపిచ వృద్ధమనునోక్తం, షడోంకారాన్జపేద్విప్రా గాయత్రీం మనసాశుచిః, అనేకజన్మజైః పాపైఃముచ్యతే నాత్రసంశయః.

తా. రెంకువైపులను (అనఁగా తుదిని మొదటను) ప్రణవవ్యాహృతులతో జేరి గాయత్రిని జపింపవలయు నని బోధాయనుండును. విప్రుఁడోంకారములుగల గాయత్రిని శుచియైమనస్సున జపింపవలయు నని వృద్ధమనుండును చెప్పెను.

త్రిస్రోవ్యాహృతయః పూర్వంపృథగోంకార సంయుతాః, పునస్సం హృత్యచోంకారం మన్త్రస్యాద్యన్తయో స్తథేతి, సోంకార చతురావృత్యా విజ్ఞేయాసాశతాక్షరీ, శతాక్షరాం సమావర్త్య సర్వవేదఫలం లభేత్, అనయాజ్ఞాతయానిత్యం వాఙ్మయం నియతం భవేత్, ఉపాసితం భవేత్తేన విశ్వంభువన సప్తకమితి, సోంకారేతి వ్యాహృతిభిర్వినాకేవలోంకార సహితా గాయత్రీ పఞ్చవింశత్యక్షరాసాచతురావృత్యాశతాక్షరేత్యర్థః, అత్రయోగయాజ్ఞవల్క్యవచనం బోధాయనవచన సమానార్థకమితి బోధాయన శాఖావిషయత్వేనవ్యాఖ్యేయం. అన్యద్వచన జాతంకామ్యజపాభిప్రాయక మితిస్పష్టం.

తా. మూఁడు వ్యాహృతులు నోంకారముతోఁ గూడ వేరుగ మొదట నుచ్చరించి తిరిగి సంహారమందు (తుదిని) ఓంకార ముచ్చరింపనగును. ఓంకారముతో గూడ నిరువదియైదైన గాయత్రిని నాల్గావృత్తులుచేసిన శతావృత్తియగును. దానిని జపించిన సర్వవేదఫలమగు ను సప్తభువనో పాస్తియులభించును. ఇచ్చట యోగ యాజ్ఞవల్క్య బోధాయనవచనములు సమానములు గాన నీయోంకార ద్వయపక్షము బోధాయన శాఖవారిది యని తెలిసికొననగును ఇతరవచనము లన్నియు కా మ్యవిషయకము లని స్పష్టమగుచున్నది.

ఏతద్వచన పర్యాలోచన యాతదైవరత్న ప్రతీతేః, అథవా పూర్వోక్తానేకవచనాను రోధేనసంపుట గా యత్ర్యాదికం సర్వమాశ్వలాయన శాఖావ్యతిరిక్త విషయమితిన విరోధః.

తా. ఈ విషయకవచనము లన్నిటి నాలోచింపఁ గా. నివి రత్నములని తోచుచున్నది. లేక వీని యాలో

చింపఁగా సంపుటమగు గాయత్రియాశ్వలాయన శాఖేత
రులకని స్పష్టమగుచున్నది.

ప్రాతస్తిష్ఠన్జపేద్విప్రస్సాయం చైవోపవిశ్యచ, ఉపవి
శ్యచ మధ్యాహ్నే జపకర్మసమాచరేదితి, ఉక్తప్ర
కారేణ జపంకుర్యాత్.

తా. ఉదయము నిలచియు సాయంకాల మధ్యా
హ్న కాలములందు కూర్చొనియు జపంబాచరింపవలయు
ను. చెప్పినట్లు జపమాచరించునది.

భావనాశక్తస్య సంఖ్యామాహ, సఏవ, అష్టోత్తర
శతం నిత్యమష్టావింశతి మేవవా, విధినాదశకంవాపి
త్రికాలేతు జపేద్ద్విజః, ఇతి.

తా. భావనఁజేయు వాని కధిక ఫలముగలదు. సం
ఖ్యానియమము లేదు. అట్టి దానియం దశక్తుఁడగు వా
నికష్టోత్తరశతముగాని వింశత్యష్టోత్తరశతముగాని త్రిసం
ధ్యలయందు ప్రత్యేకము పదిపది చొప్పునఁగాని ద్విజుఁ
డు జపించవలయును.

ఏవం జపానంతరం ప్రాణాయామత్రయం కృత్వాపం

చోపచారై రభ్యర్చ్యోపస్థానం కుర్యాత్. తత్ప్రకారమాహ శౌనకః.

తా. ఇట్లు జపమయిన పిమ్మట మూఁడు ప్రాణాయామములం జేసి పంచోపచారముల నాచరించి యుపస్థానముం జేయునది. దాని విధిని శౌనకుండు చెప్పియున్నాఁడు.

ఉపస్థానవిధిః.

శౌనకః, జపాన్తే సౌరైః ప్రాతరుపతిష్ఠేత భాస్కరం, సాయంతు వారుణైర్మన్త్రైః ఉభయత్రైకథాబుచా. ఇత్యుక్త ప్రకారేణోపస్థాయ, నమో బ్రహ్మణ ఇత్యుక్త్వా, దిగ్దేవతాభ్యోనమ ఇతి నమస్కృత్యసన్ధ్యాయైనమ ఇత్యాదినా సావిత్ర్యాది నామభిర్నమస్కుర్యాత్.

తా. జపమయిన పిమ్మట సౌరమంత్రములచేఁ ప్రాతఃకాలమందును వారుణమంత్రములచే సాయం సమయమందును సూర్యుని ప్రార్థింపవలయును. రెండు సంధ్యలందు నొకే ఋక్కుచేనైన చేయనచ్చును. పిమ్మట

నమో బ్రహ్మణేయని చెప్పి దిగ్దేవతలకు నమస్కరించి సా
విత్రైనమ ఇత్యాదులను చెప్పనగును.

ఉపస్థానమన్త్రాః.

మిత్రస్యచర్షణీధృత ఇతిచతసృణాంగాధి పుత్రోవి
శ్వామిత్రర్షిః, మిత్రో దేవతా గాయత్రీఛందః, మిత్రో
పస్థానే వినియోగః.

మిత్రస్యచర్షణీర్ధృతశ్రవో దేవస్యసానసిం ద్యుమ్నంచి
త్రశ్రవస్తమః.

వ్యా. చర్షణీర్ధృతః మనుష్యస్య వృష్టిప్రదానేనదారక
స్యమిత్రస్య దేవస్యసంబంధి, శ్రవః, అన్నం, సానసి
సర్వైర్భజనీయం ద్యుమ్నం, త్వదీయంధనం చిత్రశ్రవ
స్తమః, అతిశయేన చాయనీయకీర్తియుక్తం.

తా. మిత్రస్య యనునాలుగురుక్కులచే గాధిపుత్రుం
డగు విశ్వామిత్రుండుఋషి మిత్రుండు దేవత గాయత్రీ
ఛందస్సు వినియోగముపస్థానమందు యాభిరాదిత్యః పిబ
తితాభిః పర్జన్యోవర్షతి యను న్యాయమునుబట్టి వర్షప్ర
దానముచే మనుజులను రక్షించు సూర్యునియొక్క అన్న

మును సర్వాదరణీయమగు ధనమును అధిమిక్కిలి సంపా దింపతగినది.

అభియోని మహానాందివం మిత్రో బభూవసప్రథాః అభిశ్రవాభిః పృథివీం.

వ్యా. యోమిత్రః, మహినా, స్వకీయేన మహిమ్నా దివ మన్తరిక్షమభిబభూవ, అభిభవతి, సమిత్రఃసప్రథాః, ప్రథాప్రసిద్ధిః, తత్సహితశ్రవోభిః వృష్టిద్వారోత్పాది తైః, అన్నైః పృథివీమప్యభిభవతి, బహ్వన్నయుక్తాం కరోతీత్యర్థః.

తా. ఏసూర్యుండాకాశమంతను ప్రకాశముచే నాక్రమించనో యాసూర్యుండు వర్షప్రదుఁడగుచు భూమి నన్నముచేఁ దృప్తిపఱచును గాక యని తాత్పర్యము. (అతండు వర్షము నిచ్చిభూమిని సస్యంవంతమగునట్లు చేయు గాక యనుట)

మిత్రాయపఞ్చయేమిరే జనా అభిష్టిశవసే, సదేవాన్ విశ్వాన్బిభర్తి.

వ్యా. పంచజనాః, నిషాదపంచ పంచజనాశ్చత్వారో

వర్ణాః, అభీష్టిశవసే, శత్రూణామతిక్రాన్తబలయుక్తా యమిత్రాయ, యేమిరే, హవీంష్యుద్యచ్ఛన్తి, సతా దృశోమిత్రః, విశ్వాన్ సర్వాన్దేవాన్, బిభర్తి, స్వస్వ రూపతయాధారయతి.

తా. లోకమందు నిషాదాదులతోఁ గూడిన పంచవర్ణముల జనులును శత్రుజయమందతి నిపుణుఁడగు సూర్యునకు హవిర్భాగములిచ్చుచుందురు గాన నట్టి సూర్యుండు సమస్తదేవతాధార భూతుఁడగుటచే మమ్ములను రక్షించు గాక.

మిత్రోదేవేష్వాయుషు జనాయవృక్తబర్హిషే, ఇష ఇష్టవ్రత ఆకః.

వ్యా. మిత్రోభగవానాదిత్యః, దేవేషుద్యోతమానాది గుణేషు, ఆయుషు మనుష్యేషు మధ్యేయోజనః వృక్తబర్హిషే, జనాయ; వృక్తం, లూనం, బర్హిర్యేనసః బర్హిర్లవనస్యశోధనపూర్వకం హవిషోదాతా ఋత్విగిత్యర్థః, తస్మైయిష్టవ్రతాః, ఇష్టాని, కల్యాణాని వ్రతాని కర్మాణి, యాభిస్సిద్ధ్యన్తితాః, ఇషః, తాదృశాన్య

న్నాని, ఆకః, కరోతి, తస్మైదదాతీత్యర్థః.

తా. మిత్రుఁడు దేవతలలోను మనుష్యులలోను నెవ్వండు ఋత్విక్కుగానుండి హవిస్సుల నిచ్చునో వానికి కల్యాణములు సిద్ధించు నన్నము నిచ్చుచున్నాఁడు.

సాయంజపానంతరం వరుణోపస్థానే ఇమం మెవరుణ శ్రుధీహవమద్యాచ మృడఁయేత్యృహ్యాజీ గర్త్రిర్వ్యాశ్వా మిత్రోవా శునశ్శేఫోవరుణో గాయత్రీ, ఇమం మ్మేవ రుణ శ్రుధీహవమద్యాచ మృడయత్వా మవస్యు రా చకే.

వ్యా హేవరుణమేమదీయం ఇమం హవం ఆహ్వానం, శ్రుధి, శ్రుణు కించ, అద్య, అస్మిన్దినే, మృళయాస్మా న్సుఖయ, అవస్యుః, రక్షణేచ్ఛుః, అహంత్వాంవరు ణం అభిముఖ్యేన, చకే, శబ్దయామి, స్తౌమీత్యర్థః.

తా. ఓవరుఁడుడా! నేనిచ్చునాహ్వానమును విను ము. ఈదినమున మమ్ములను సుఖపెట్టుము. నేనురక్షిం చుటకు నిన్నాహ్వానించుచున్నాను. నాకైతిరుగుము.

అవ తేహేళ ఇతి ద్వితీయోంజీగర్తిశ్శునశ్శేఫో కృత్రి

మోవైశ్వామిత్రశ్శునశ్శేఫోవరుణస్త్రిష్టుప్, అవ
తే హేళోవరుణనమోభిరవయజ్ఞేభిరీమహే, హవిర్భిః
క్షయన్నస్మభ్య మసురప్రచేతా రాజన్నేనాంసిశిశ్ర
థః కృతాని.

వ్యా. హేవరుణ తే, తవ, హేళః, క్రోధం, నమోభిః,
నమస్కారైః, అవేమహే అపనయామః, తథా, య
జ్ఞేభిః, యజ్ఞైః, అంగానుష్ఠానేన పూజ్యైః, హవిర్భిః, అ
వేమహే, వరుణం పరితోష్య క్రోధమపనయామహే,
అసుర, అనిష్టకోపన శీలప్రచేతః, ప్రకర్షేణ జ్ఞానయు
క్తరాజన్, దీప్యమానవరుణ, అస్మభ్యం, అస్మదర్థం
క్షయన్ అస్మిన్ కర్మణినివసన్, కృతాని. అస్మాభిర
నుష్ఠితాని, ఏనాంసి పాపాని, శిథిలాని, కురు.

తా. ఓవరుణుఁడా ? నీకోపమును నమస్కారము
లచేఁ బోఁగొట్టుచున్నాము. అట్లే గౌరవనీయములగు
హవిస్సుల నిచ్చియుఁగూడ పోఁగొట్టెదము కోపమననిష్టము లేని
వాఁడా ప్రకృష్టజ్ఞానవంతుఁడా ! మాకర్మలయందుండి మా
చే చేయఁబడు పాపములను పోఁగొట్టుము.

ఉదుత్తమం వరుణపాశమస్మదవాధమం విమధ్యమం శ్రథాయ, అథావయమాదిత్య వ్రతేతవానాగసోఽదితయేస్యామ.

వ్యా. హేవరుణ, ఉత్తమముత్కృష్టం, శిరసిబంధం పాశం. అవశ్రథయ, శిథిలీకురు, మధ్యమం నాభిదేశేవస్థితం పాశం విశ్రథయ, వికృష్యశిథిలంకురు. అథ శిథిలీకరణానన్తరం, ఆదిత్య, అదితిపుత్ర, తవవ్రతే ఉపస్థానే వయమనాగసః, పాపరహితాస్సంతః, అదితయేస్యామ, త్వమివేతి శేషః, త్వత్సాయుజ్యం ప్రాప్నుయామ ఇత్యర్థః.

తా. ఓవరుణుఁడా! నాశిరమునందును నాభియందు నుండుపాశములను తెంపి బాగుచేయుము. దీనివలన నాభి యుదయసంధియనియు శిరమస్తమయస్థానమనియు నీరెంటియందుండు పాశములే రాక్షసులనియు వానిని జంపి ముక్తినొసంగుమనియును పిండాండ సూర్యుని పరమగు నర్థము సూచించుచున్నది. అట్లుచేసిన పిమ్మట మేము నీయుపస్థానకర్మయందు దర్శులమయి నీసాయుజ్య

ముం జేరెదమని యర్థము. దీనివలన మాధ్యాహ్నికసం
ధ్య యౌవనసమమగుచు నామధ్యవయసునందు కామా
చివికారము లతిశయింపకుండుటకు కర్మభాగమును కల్పిం
ది మాధ్యాహ్నిక సంధ్యనుగూడ నుదయాస్తమయము
లకు హేతువను కర్మాంగముగాఁ గల్పించియుండిరి.

అథ సన్ధ్యావయవోపస్థానమ్.

జాతవేదస ఇత్యస్యసూక్తస్య, మరీచి పుత్రఃకశ్యప
ఋషిః, జాతవేదాగ్నిర్దేవతానుష్టుప్ఛన్దః, సంధ్యో
పస్థానే వినియోగః, జాతవేదసే సునవామసోమమ
రాతీయతో నిదహాతి వేదః, సనఃపరుషదతి దుర్గాణి
విశ్వానావేవసింధుం దురితాత్యగ్నిః.

వ్యా. జాతవేదసే, జాతానాముత్పత్తిమతాం సర్వేషాం
వేదిత్రే, యద్వా, జాతైస్సర్వప్రాణిభిః జ్ఞాయమా
నాయ, జాతధనాయ, జాతప్రజ్ఞాయవా; అగ్నయే,
లతారూపం సోమం, సునవామ, అభిషుణువామ,
జాతవేదాత్మకమగ్నిం యష్టుం సోమాభిషవం కర
వామేత్యర్థః, సోగ్నిరరాతీయతః, అరాతిం. శత్రుమి

వాస్మానాచరతః, శత్రోర్వేదో, ధనం, నిదహాతి నిత రాం దహాతు, భస్మీకరోతు అపి చషాగ్నిరోఽస్మా విశ్వా సర్వాణి, దుర్గాణి దుర్గమనాని భోక్తుమశక్యా ని దుఃఖాన్యతిపర్షతు, అతిపారయతు, అతిక్రమ్యదుః ఖరహితం సుఖం, ప్రాపయతు తత్రదృష్టాంతః, నావే వసింధుం యథాకశ్చిత్కర్ణధారః గ్రాహాదిభిర్దుష్ట స త్త్వైః, ఆకులితాం నదీం, నావా తారయతి తద్వత్, తథా దురితా దురితాని దుఃఖహేతుభూతాని, పాపా న్యస్మానతిపారయ, దుఃఖనిమిత్తాత్పాపాదస్మానుత్తా రయత్విత్యర్థః, అత్రనిరుక్తం, జాతవేదాః కస్మాజ్జా తానివేద జాతాన్యేవైనం, విదుర్జాతే జాతే విద్యతఇతి వా, జాతవిత్తో జాతధనో, వా, జాతవిద్యోవా, జాత ప్రజ్ఞోవా, యత్తుజాతవేదపశుం నవిందతేతి, తజ్జాత వేదసః జాతవేదస్త్వమితి హిబ్రాహ్మణమిత్యాది.

తా. ఉత్పత్తిగలవారలకు తెలియదగినవాఁడు ఉ త్పత్తిగలవారలచే దెలియుదగినవాఁడును పుట్టిన జ్ఞానము గలవాఁడును పుట్టిన ప్రజ్ఞగలవాఁడు నగు నగ్నికొఱకు

సోమము నభిషేకించుచున్నాము. అతఁడు నాశత్రుధన
ము నపహరించు గాత. నాసమస్తకష్టముల నపహరించు
గాత. సుఖమును పొందించుగాత. ఎట్లన సముద్రమును
నావవలెనే. ఈయర్థము నిరుక్తమందు బ్రాహ్మణమందు
ను చెప్పఁబడి యున్నది.

తచ్ఛంయోరిత్యస్య విశ్వేదేవాశ్శక్వరీ, శాన్త్యర్థే వి
నియోగః, తచ్ఛంయోరావృణీమహే, గాతుం య
జ్ఞాయగాతుం యజ్ఞపతయే, దైవీస్స్వస్తిరస్తునః స్వ
స్తిర్మానుషేభ్యః, ఊర్ధ్వంజిగాతు భేషజం, శన్నో అ
స్తుద్విపదే శంచతుష్పదే.

వ్యా. తచ్ఛంయోరితి, శం, శమనం, రోగాదీనాం, యోః,
వ్యాపనం, ఆగామినాం, పృథక్కరణమేవం వైతద్భ
వతి, తస్మాదేవాదరాత్, అవృణీమహే, అభిముఖ్యేన
ప్రార్థయామహే, నో, అస్మాకం, దైవీ, దేవసంబం
ధినీ, స్వస్తిరస్తు, అవినాశ్యస్తు, తథాస్మదీయేభ్యశ్చ
మానుషేభ్యస్సర్వేభ్యో వాప్రాజాపత్యాశ్చ స్వస్తిర
స్తు ఊర్ధ్వంజిగాతు ఉద్గచ్ఛతు, కింభేషజం ప్రజా

నామవినాశభూతం భేషజం తదాహ, రాజ్యమేవైశ్వ రం తేజశ్చాస్తు, కించ అస్మదీయాయద్విపదే, చతుష్ప దే, శంసుఖ, మస్తు.

తా. మాకు నిదివరలో నున్నట్టిన్ని రాఁబోవునట్టి రోగములకు శాంతికలుగు గాక. అందుకే నిన్ను వరించు చున్నాము. మాకు దేవసంబంధమగు మంగళమగు గా త. మాసంబంధులగు మనుజుల కందఱకు శుభమగు గా త. ఋద్ధి వృద్ధిగానుండును కాక, ఈశ్వర తేజస్సు మాకె ల్లప్పుడు నుండు గాత. మాసంబంధమగు ద్విపదములకు చతుష్పదములకు (మనుష్యపశ్వాదులకు) సుఖము గలు గు గాక.

నను గాయత్రీజపదాగ్న్యుపస్థానేతాం విహాయాగ్నె ద్యుపస్థానంకి మర్థమితిచే దుచ్యతేయథా, అసావాది త్యో బ్రహ్మేత్యత్రతద న్తర్వర్తి బ్రహ్మ తేజసో గ్రహణం తథైవాగ్న్యన్తర్వర్తి తేజస ఏవేతి జ్ఞేయం, కించ, అ హం వైశ్వానరోభూత్వా ప్రాణినాం దేహమాస్థితః, ఇతి భగవద్వచనాచ్చ, జాతవేదో విశేషణాచ్చ, తత్రే

జోవిద్ధిమామకం ఇతి, గీతావచనాచ్చ, తదభిన్న గా యత్ర్యుపవేతిన శంకావకాశః.

తా. ఓయి గాయత్రీ జపానంతరము దానిని బల పఱుపనిచ్ఛయించి యుపస్థానమును చేయునప్పుడు, ఆ గాయత్ర్యుపస్థానము యోగ్యముగాని యగ్న్యుపస్థాన మే లనను శంకకు సమాధానము ఆసావాదిత్యో బ్రహ్మ అను స్థలమందెట్లు సూర్యాంతర్వర్తియగు బ్రహ్మను గ్ర హించుటో యట్లే యిచ్చట నగ్న్యంతర్వర్తి తేజస్సునకే గ్రహణముగాని వేఱుగాదు. దీనికి బలముగా నేను వై శ్వానరాగ్నినై ప్రాణులదేహము నాశ్రయించితి ననియు భగవంతుడు చెప్పెను. ఇది కాక జాతవేదశ్శబ్ద ప్రయో గము మంత్రమందుగలదు. ఆ తేజము నేనే యని గీతా వాక్యముగలదు. గాన నాయగ్న్యభిన్న గాయత్ర్యుప స్థానమే యని యర్థము.

తథాచ ఋగపి. ఇంద్రం మిత్రం వరుణమగ్నిమాహు రథోదివ్యస్స సుపర్ణోగరుత్మాన్, ఏకంసద్విప్రాబహు ధావదంత్యగ్నింయమం మాతరిశ్వానమాహుః. ఇతి.

వ్యా. అముమా దిత్యం పరమైశ్వర్యయోగాదిం ద్రమా
హుః, తథామిత్రం. ప్రమీతేర్మరణాత్త్రాతారమహార
భిమానినం తం దేవమాహుః, అగ్నిం, గమనాదిగుణ
విశిష్టం, ఏతన్నామకమాహుః, అథో, అపిచ, దివ్యః
దివిభవః, సుపర్ణః, సుష్టుపతనః, గరుత్మాన్, గరణ
వాన్ ఏతన్నామకోయః పక్షీ అయమేవ, కథమేక
స్యనానాత్వమిత్యుచ్యతే, అముమేవాదిత్యమేవ వ
స్తుతః ఏకం సంతంసద్విప్రాః మేధావినః, దేవతాత
త్వవిదః, బహుధావదన్తి, తత్తత్కార్య కరణేనా
గ్న్యాద్యాత్మానం వదన్తి, ఏకఏవమహానాత్మాదేవ
తా ససూర్య ఇత్యాచక్షత ఇత్యుక్తత్వాత్కథం తా
న్ప్రకాశాదికరణే నాగ్నిం దృష్ట్వాదినా ఆదిత్యం
మాతర్యంత రిక్షశ్వాసనా ద్వాయుమాహుః, అత్ర
కే చిదగ్నిస్సర్వాదేవ ఇతి శ్రుతితః ఇమమే వాగ్ని
మేకం మహాన్తమాహుః, బహుధావదన్తి, ఇంద్రం
మిత్రం తరుణమగ్నిం దివ్యంచ గరుత్మంతం దివోదివి
జోగరుత్మాన్, గరణవాన్ గుర్వాత్మామహాత్మేతి,

ఏకం సంతం బహుధాకల్పయం తీత్యాదిశ్రుతయోపి, ఏకమేవాత్మానం బహుధాప్రతిపాదయన్తి, అతోగాయత్రీం విహాయాగ్న్యాద్యుపస్థానం కిమర్థమితిశంకా నిరసితేతిజ్ఞేయం.

తా. ఇది సారములోనిది గనుక సూర్యుఁడె ప్రకృతము గ్రహింపఁదగినవాఁడు. ఈసూర్యుని ఇంద్రునిగాను మిత్రునిగాను వరుణునిగాను అగ్నినిగాను గరుత్మంతునిగాను చెప్పుచున్నారు. ఒక్కఁడైన నీతనిమంచి బ్రాహ్మణులగ్నినిగాను యమునిగాను వాయువుగాను చెప్పుచున్నారు. కనుక నగ్న్యుపస్థాము చేయుట యుచితమై యున్నది.

అథమాధ్యాహ్నిక సంధ్యావన్దన మన్త్రార్థః.

మధ్యాహ్నేతు విశేషోయ ముపస్థానమథార్ఘ్యకం
అపామంజలి సంపూర్ణ మాకృష్ణేనేతిచక్షిపేత్,
సవితుర్మండలం పశ్యన్నుపతిష్ఠేద్దివాకరం,
ఊర్ధ్వబాహుర్జపేచ్ఛాక్త ముదుత్యంచాతవేదసం,
సూక్తంచిత్రం దేవానామితి శౌనకోక్తేః,
మాధ్యాహ్నిక సంధ్యోపస్థాన మన్త్రార్థోనత్యుతే.

తా. మాధ్యాహ్నిక సంధ్యయం దుపస్థానార్ఘ్యములయందు భేదముగలదు గాన దానిని వివరించుచున్నాఁడు. ఉదకాంజలినిపట్టి "యాకృష్ణేన" యను మంత్రముచే నర్ఘ్యమిచ్చునది. చకారమువలన హంసశ్శుచిషత్" అను దానిచేతను గాయత్రిచేత నని యర్థము. పిమ్మట పైకి బాహువుల నెత్తి సూర్యునిధ్యానించవలయును. అప్పుడు నుత్యమనుసట్టియు చిత్రం దేవానామనునట్టియు సూక్తములఁ జెప్పవలయును. అని శౌనకమహర్షి వచించెను. దానియర్థము నిప్పుడు వివరింపఁబోవుచున్నాఁడు.

ఉదుత్యంజాతవేదస మితిత్రయోదశర్చస్యసూక్తస్య, కణ్వపుత్రః ప్రస్కణ్వర్షిః, సూర్యోదేవతా, నవాద్యాగాయత్రీఛందః, ఉద్వయంత మనస్పరీతిచతస్రోనుష్టుభః, చిత్రందైవానాముదగాదనీకమితిషడర్చస్య సూక్తస్య, ఆంగీరస పుత్రఃకుత్సఋషిః, సూర్యోదేవతా, త్రిష్టుప్ఛందః, సూర్యోపస్థానే వినియోగః.

తా. ఉదుత్యం జాతవేదసమనే ఋక్కులకు పద

మూడింటికి కణ్వపుత్రుండగు ప్రస్కణ్వుఁడను వాఁడు కని పెట్టినవాఁడు ఉపాస్యదేవతసూర్యుండు మొదటిదొమ్మిది గాయత్రీఛందము, ఉద్వయంత మనస్పరి మొదలు నా ల్గనుష్టుభులు, చిత్రందేవానామను నాలుఋక్కులకు నాంగీరసుండగు కుత్సుఁడు ఋషి, దేవతసూర్యుండే; ఛందము త్రిష్టుపు, సూర్యోపస్థానమందు వినియోగము.

ఉదుత్యంజాతవేదసం దేవంవహంతి కేతవః, దృశేవి శ్వాయసూర్యమ్.

వ్యా. కేతవః, ప్రజ్ఞాపకాః, సూర్యాశ్వాః, యద్వా,సూర్యరశ్మయః, సూర్యం సర్వస్యప్రేరకం, ఆదిత్యం ఉద్వహంతి, వహంతి,ఉఇతిపాదపూరణే, కిమర్థం, విశ్వాయ, విశ్వస్మై, భువనాయ, దృశే, ద్రష్టుం, యథా సూర్యేసర్వం పశ్యంతితథోర్ధ్వం వహంతీత్యర్థః. కీదృశం, త్యం, ప్రసిద్ధం, జాతవేదసం జాతానాంప్రాణినాం వేదితారం, జాతప్రజ్ఞం జాతధనం వాదేవం,ద్యోతమానం, అత్రతనిరుక్తం, ఉద్వహంతితం జాతవేదసం

దేవమశ్వాః. కేతవో, రశ్మయో వా సర్వేషాం భూతానాం సందర్శనాయ సూర్యమితి.

తా. చిహ్నములగు సూర్యుని గుఱ్ఱములు (కిరణములు) సర్వప్రేరకుండగు నాదిత్యునివహించును. అది ప్రపంచమెల్లను నతఁడు చూచుటకై అతండు ప్రసిద్ధుండై ప్రాణుల విషయమయి తెలిసినవాఁడు. (అనఁగా సంరక్షించువాఁడ) వేదశబ్దమునకు ప్రజ్ఞయనియు ధనమనియు నర్థము గలదు. సర్వప్రజలను చూచుకొఱకు గుఱ్ఱములితనిని పైకి ధరించుచున్నవని నిరుక్తకారులుగూడ వ్రాసియున్నారు.

అప త్యే తాయవో యథా నక్షత్రా యంత్యక్తుభిః, సూరాయ విశ్వచక్షసే.

వ్యా. త్యే తాయవో యథా ప్రసిద్ధా స్తస్కరా ఇవ, నక్షత్రా నక్షత్రాణి, దేవగృహరూపాణి దేవగృహా వై నక్షత్రాణీతి శ్రుత్యన్తరాత్, ఇహలోకే సత్కర్మానుష్ఠానావే స్వర్గం ప్రాప్నువన్తి తే నక్షత్రరూపేణ తథా చ శ్రూయతే, యో వా ఇహ యజతే, అముగ్ంసలో

కం నక్షతే, తన్నక్షత్రాణాం నక్షత్రత్వమితి, యద్వా
తేషాం సుకృతినాం జ్యోతీగ్ంషి యన్నక్షత్రాణి త్వా
మ్నాయాత్, యేనాస్కాఆహ, నక్షత్రాణినక్షతేర్గతి
కర్మణి మానినక్షత్రాణీతిచ బ్రాహ్మణమితి, తథా వి
ధాని నక్షత్రాణ్యాక్తుభిః, రాత్రిభిస్సహ, ఉపయన్తి,
అపగచ్ఛంతి విశ్వచక్షసే విశ్వస్యసర్వస్య ప్రకాశ
కస్యసూరాయ సూర్యస్యాగమనం దృష్ట్వేతి శేషః,
తస్కరానక్షత్రాణిచ సూర్యఆగచ్ఛతీతి భీత్యాపలా
యన్త ఇత్యర్థః, తాయవఇతిస్తేననామ, తాయుతస్క
ర ఇతి తన్నామసుపాఠాత్, అక్తుభిరితి రాత్రినామ
శర్వర్యక్తుభిరితి పాఠాత్.

తా. ప్రసిద్ధమగు దొంగలవలె నక్షత్రములు రా
త్రులతో గూడ సూర్యుని రాకచూచి మరుగుపడుచున్న
వి. తాయుతస్కరశబ్దములును అక్తుశర్వరీశబ్దములు
పర్యాయములు.

అదృశ్రమస్యకేతవోవిరశ్మయోజనామను భ్రాజన్తో
అగ్నయో యథా.

వ్యా. అస్యసూర్యస్య కేతవః, ప్రజ్ఞాపకారశ్మయోదీప్త యః, జనాం, అన్వదృశ్యం హితాన్సర్వాననుక్రమేణ ప్రేక్షంతే, సర్వంజగత్ప్రకాశయన్తీత్యర్థః, అత్రదృష్టాంతః, భ్రాజంతోదీప్యమానాః, అగ్నయో యథా, అగ్నయ ఇవ.

తా. ఈ సూర్యునికాంతులు ప్రకాశమానమగు నగ్నులవలె ప్రపంచము నంతను హితులుగఁ జూచుచుండును.

తరణిర్విశ్వదర్శతో జ్యోతిష్కృదసిసూర్య, విశ్వమాభాసిరోచనం.

వ్యా. హేసూర్య, త్వం, తరణిః, తరితా, అన్యైనగంతుమశక్యంమహాంతాధ్వానా గంతాసి, తథాచస్మర్యతే, యోజనానాం సహస్రేద్వే, ద్వేశతేద్వేచయోజనే, ఏకేననిమిషార్థేన క్రమమాణనమోస్తుతే, యద్వా, ఉపాసకానాం రోగిణాం రోగాత్తారయితా, ఆరోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేదితి స్మరణాత్, తథా విశ్వదర్శతః, విశ్వైస్సర్వైః ప్రాణిభిర్దర్శనీయః, ఆదిత్యదర్శనస్య

చండాలపతితాదిదర్శన జనితపాపనిర్వారణ హేతు త్వాచ్చాప స్తంభః, అసద్దర్శనే జ్యోతిషాందర్శనమితి, యద్వావిశ్వా, సకలం, భూతజాతం, దర్శితం ద్రష్ట వ్యం, ప్రకాశ్యంయేన సతథోక్తః, తథాజ్యోతిష్కృ త్, జ్యోతిషః ప్రకాశస్య, కర్తా, సర్వస్యవస్తునః ప్రకాశయితేత్యర్థః, యద్వాచంద్రాదీనాం రాత్రౌ ప్రకాశయితా రాత్రౌహిచంద్రాదిబింబేషు సూర్యకిర ణాః ప్రతిఫలితాస్సన్తః అంధకారం వారయన్తి, య థా ద్వారస్థదర్పణో పరినిపతిత సూర్యరశ్మయోగృ హాంతర్గతం తమోనివారయన్తి తద్వదిత్యర్థః, యస్మా దేవం తస్మాద్విశ్వం ప్రాప్తం రోచనం రోచమానం, అంతరిక్షమాస మంతాద్భాసి ప్రకాశయసి, యద్వా హేసూర్య, అంతర్యామితయా సర్వస్యప్రేరకపరమా త్మన్, తరణిస్సంసారాబ్ధేస్తారకోఽసి యస్మాత్ త్వం విశ్వధర్శతః, విశ్వైస్సర్వైర్ముముక్షుభిర్దర్శితో ద్రష్టవ్యః సాక్షాత్కర్తవ్య ఇత్యర్థః, అధిష్ఠానసాక్షాత్కారేణ హ్యారోపితం నివర్తతే, జ్యోతిష్కృతిః, జ్యోతిషస్సూ

ర్యాదేః కర్తా, తథాచామ్నాస్యతే, చంద్రమామన
సోజాతశ్చక్షోస్సూర్య అజాయత,ఇతి, ఈదృశ స్త్వం
చిద్రూపతయావిశ్వరూపం సర్వంజాతం రోచనం
రోచమానం యథా భవతి తథాభాసి, చైతన్యస్ఫుర
ణే హిసర్వంజగద్దృశ్యతే, తథా చామ్నాయతే, త
మేవ భాన్తమను భాతిసర్వం తస్యభాసాసర్వమిదం
విభాతి.

తా. ఓ సూర్యుఁడా నీవు 2200 యోజనముల
నొకయఱనిమిషములో దాటువాఁ డవగుటచే నందఱను
తరింపచేయువాడవు. లేక ఉపాసకులయిన రోగులను
తరింపచేయువాఁడవు. ఆరోగమును సూర్యునివలనఁ గోర
తగినదను నభియుక్తోక్తి ప్రమాణము అందఱచే ఛండా
లాద్యస్పృశ్యస్పర్శనాదులు గలిగినప్పుడు చూడఁదగి
యుందువు. అట్లాప స్తంబుఁడు చెప్పియున్నాఁడు. సకల
భూతజాతమును చూచు వాడవనియు చెప్పవచ్చును.
సమ స్తవస్తువులను ప్రకాశింపఁజేయువాఁ డవగుదువు.
లేక ఉదకస్వరూపులగు చంద్రాదులు గృహము వెలు

పలనున్న యద్ధమందా పడుసూర్యకిరణములులో పలితి మిరమును వలె నీకిరణసహాయముచే చీకటిఁ బోగొట్టు చుందువు గాన సర్వప్రకాశకుఁడవు. గనుక నిట్టినీవు ప్రపంచమునంతను ప్రకాశింపజేయుచున్నాఁడవు. అంత రార్థము. ఓ సూర్యుడా అందఱనంతర్యామివై ప్రేరేపించు వాఁడవు సంసారమునుండి తరింపఁజేయు వాడ వీవే గాన నీవేసాక్షాత్కారమును చేసికొన తగినవాఁడవు. బింబము తెలిసినతోడనే ప్రతిబింబము నశించును. మన స్సునుండి చంద్రుఁడు నేత్రములనుండి సూర్యుడును జనించినారను శ్రుతిచేఁ జిద్రూపుడవగు నీవే తెలియఁదగి యున్నావు. నిన్నను సరించియే యీజగమంతయు ప్రకాశించుచున్న యధి పరమాత్మపరమగు నర్థము.

ప్రత్యఙ్ దేవానాం విశః ప్రత్యఙ్ దేషిమానుషాఀ ప్రత్యఙ్విశ్వం స్వర్దృశే.

వ్యా. హేసూర్య, త్వం, దేవానాం, విశః, మరున్నామకానేవాఀ మరుతోవై దేవానాం విశఇతి శ్రుత్యంతరాత్, తన్మరుత్సంజ్ఞకాని ప్రత్యఙ్ఙుదేషి. తేపియధా

అస్మదభిముఖ ఏవ సూర్యోదయ ఇతిమన్యంతే, యథా విశ్వంవ్యాప్తం స్వఃస్వర్లోకందృశే, ప్రత్యఙ్ఙ్దేషి ప్రతిగచ్ఛన్నుదయం ప్రాప్నోషి, తేషామభిముఖం యథాభవతి తథేత్యర్థః, తథామానుషాన్మనుష్యాత్, ప్రత్యఙ్ఙ్దేషి అస్మదభిముఖ ఏవ సూర్యోదయ ఇతి మన్యన్తే యథా విశ్వంవ్యాప్తం స్వఃస్వలీకమదృశే దృష్టం, ప్రత్యఙ్ఙ్దేషి యథా స్వర్లోకవాసినోజనా స్స్వాభి ముఖ్యేన సూర్యం పశ్యంతి తథోదేషీత్యర్థః, ఏతదుక్తం భవతి, లోకత్రయవర్తినో జనాఃస్వస్వాభి ముఖ్యేనసూర్యం పశ్యన్తీతితథాచామాయతే, తస్మా త్సర్వ ఏవ మన్యతేమాం ప్రత్యుదగాదితి.

తా. ఓ సూర్యుఁడా నీవు ముల్లోకములం దుండు ప్రజలకు నభిముఖుండవగుచు నారాధించువ్వానికిఁ బ్రతిమ వలె నున్నవాఁడవు కాన లోకమందు ప్రతికూల ప్రవర్త కులకే లోపాలోపములు తెలియును గాన లోకమునం టక ప్రతికూల ప్రవర్తకుండనగు నీకే లోకాపరాధంబు గానంబడు చుండును.

యేన పావకచక్షసా భురణ్యంతం జనాఀ అను, త్వం వరుణపశ్యసి విద్యామేషిరజ స్పృధ్వాహామి మానో అక్తుభిః. పశ్యఞ్జన్మానిసూర్య.

వ్యా. హేపావక సర్వస్యశోధక సూర్య వరుణ అనిష్టనివారక సూర్య త్వంజనాఀ జాతాన్ప్రాణినః, భురణ్యంతం ధారయన్తం, పోషయన్తంవా ఇమంలోకం యేన చక్షసా ప్రకాశేన, అనుపశ్యసి, అనుక్రమేణ ప్రకాశయసి తం ప్రకాశంస్తుమ ఇతిశేషః, యద్వా ఉత్తరస్యామృచిసంబంధః; తేనచక్షసావ్యేషీతి, తథాచయాస్కేనోక్తం, తత్తేవయంస్తుమ ఇతి వాక్యశేషేపిహోత్తరస్యామన్వయః; తేనవ్యేషీతి (భురణ్యన్తం భురణధారణ పోషణయోః, కణ్వాదిత్వాద్యక్ తతశ్శతరి కర్తరిశప్ అదుపదేశాల్ల సార్వధాతుకాను దాత్తత్వే యక ఏవస్వరశ్శిష్యతే, వరుణ వృఞ్ వరణే అస్మాదన్తర్భా వితణ్యర్థాత్కృపూదారిభ్య ఉనన్నితి ఉనన్ప్రత్యయః, అత్రవరుణశబ్దేనాదిత్య ఏవోచ్యతే, తథాచాన్యత్రాప్యుక్తం, తస్యైవనమిత్రశ్చ వరుణశ్చజా

మేతామితి,మిత్రశ్చ వరుణశ్చ ధాతాచార్యమాచేతి.

వ్యా. హేసూర్య త్వంపృథు విస్తీర్ణం రజః లోకం లోకా రజాంస్యుజ్యంత ఇతి యాస్కః, కంలోకం ద్యాం అంతరిక్షలోకం వ్యేషివిశేషేణగచ్ఛసి కింకుర్వన్, అహా అహాని అక్తుభిః, రాత్రిభిస్సహ మిమానః, ఉత్పాదయన్ ఆదిత్యగత్యధీనత్వా దహోరాత్రీవిభజ్య, తథా జన్మాని జననవన్తి, భూతజాతాని పశ్యన్ ప్రకాశయన్ రజస్పృథ్విత్యత్రఛందసివాప్యాప్రమేడి తయోరితి విసర్జనీయస్యసత్వం అహానేశ్ఛందసి బహులమితిశ్లోపః, మిమానః మాఙ్ మానె జాహోత్యాదికః, శానచిశ్లౌద్విర్భావే భృఞామిత్యభ్యాసస్యేత్వం శ్నాభ్యస్తయోరాత ఇత్యాకారలోపః అభ్యస్తానామాది త్యభ్యస్తస్యాద్యుదాత్తత్వం జన్మాని జనిప్రాదుర్భావే అన్యేభ్యోపిదృశ్యన్త ఇతిమనిన్ నిత్యాదాద్యుదాత్తత్వం.

తా. ఓసూర్యుఁడా నీవు రజోగుణ సముద్భవములగు లోకములను చూచుచు నంతరిక్షమందు సంచరించుచు రాత్రియుపవలను కాలస్వరూపమును జేయుచు

న్నాఁడవు కనుక యౌవనము వలెనంత దితుసంచారివని తాత్పర్యము. రజః అని చెప్పుటచే కాంత్యాధిక్యము సూచింపఁబడినది. తీక్ష్ణతగూడనందే గలదు.

సప్తత్వాహరితో రథేవహన్తి దేవసూర్య, శోచిష్కేశం విచక్షణ.

వ్యా. హేసూర్య దేవద్యోతమాన, విచక్షణ సర్వత్రప్రకాశయితా సప్తసప్తసంఖ్యాకాః. హరితః అశ్వాః హరణశీలారశ్మయోవా త్వా త్వాం వహన్తి ప్రాపయన్తి, కీదృశం రథేస్థిత మితిశేషః, తథా శోచిష్కేశంశోచింషి తేజాంస్యేవయస్మిన్ కేశా ఇవ దృశ్యన్తే సతథోక్తః, తం హరిత ఇత్యశ్వానాం సంజ్ఞా హరిత ఆదిత్యస్యేతి నిఘంటావుక్తత్వాత్.

తా. హరితములను పేరుగల యశ్వములుగాని కిరణములుగాని ఓసూర్యుఁడా! నిన్ను వహించుచున్నవి. అవియేదు నీవు రథస్థుఁడవు తేజస్సులే వెండ్రుకలుగాఁ గలవాడవు.

అయుక్త సప్తశుంధ్యువః సూరోరథస్యనప్త్యః, తాభిర్యాతి స్వయుక్తిభిః.

వ్యా. సూరః సూర్యస్య ప్రేరకాః, శుంధ్యువః శోధకా అశ్వస్త్రియః, తాదృశీస్సప్తసంఖ్యాకాః అయుక్తః రథేయోజితవాన్ కీదృశ్యః రథనప్త్ర్యః. నపాతయి త్ర్యః యాభిర్యుక్తాభిః రథోయాతిన పతతితాదృశీభిరి త్యర్థః, ఏవంభూతాభిస్తాభిరశ్వస్త్రీభిః, స్వయుక్తిభిః స్వకీయయోజనేన సంబంధాభిర్యాతి యజ్ఞగృహం ప్రత్యాగచ్ఛతిఅత స్తస్మై హవిర్దాతవ్యమితి వాక్యశేషః

తా. సూర్యుండేడగునాడుగుఱ్ఱములచే ప్రేరే యంబడుచు యాగగృహము లనుగూర్చి వచ్చుచుండును గాన వానికి హవిస్సునిచ్చుచుండ వలయును. ఆడుగుఱ్ఱ ములకు "బడబా" అని పేరుగలదు. సముద్రాగ్నికి గూ డనదియే నామము స్త్రీ వాచకముగూడ నగును. కను కనే లోకమునంబు "బడవ" వాడుకయినది. ఈమాటి యందు నెదటివానిని మోసపుచ్చుగుణము సహజము.రా తుకొద్దిగుఱ్ఱమను సామ్యమీమాటియందు వర్తించును.

ఉద్వయం తమ సస్పరిజ్యోతిష్పశ్యన్త ఉత్తరం, దేవ దేవత్రా సూర్యమగన్మజ్యోతి రుత్తమం.

వ్యా. వయమనుష్ఠాతారః, తమస్పరి తమసః ఉపరి రాత్రేరూర్ధ్వం వర్తమానం తమసః పాపాత్పరి ఉపరివర్తమానంవా పాపరహితమిత్యర్థః, తథా చామ్నాయతే, ఉద్వయం తమ సస్పరీత్యాహ పాప్మా వై తమః, పాప్మానమేవాస్మాదప హన్తీతి, జ్యోతిః, తేజస్వినం ఉత్తరం ఉద్గతతరం వా దేవత్రా దేవేషు మధ్యే దానాదిగుణయుక్తం సూర్యంపశ్యన్త స్తుతిభిః, హవిర్భిశ్చోపాసినస్సంతః, ఉత్తమముత్కృష్ట తమం జ్యోతిః సూర్యరూపమగన్మ ప్రాప్నువామ తథా చ శ్రూయతే అగన్మజ్యోతి రుత్తమ మిత్యాహా సావాదిత్యో జ్యోతిరుత్తమ మాదిత్యస్యేవసాయుజ్యం గచ్ఛతీతియుక్తం చైతత్, యథా యథైవో పాసతేత దేవభవతతి శ్రుత్యన్తరాత్.

తా. అనుష్ఠానము జేయుమేము రాత్రికిగాని పాపమునకుగాని మీదుగనున్నట్టియు దేవతలలో నగ్రగణ్యుడైనట్టి సూర్యునిచూచి స్తుతులచేతను హవిస్సులచేతను పాసించి వానిని పొందెదము.

ఉద్యన్నద్యమిత్రమహఆరోహన్నుత్తరాందివం, హృ
ద్రోగం మమసూర్యహరిమాణంచ నాశయ.

వ్యా. హేసూర్య సర్వస్యప్రేరక మిత్రమహః, సర్వేషా
మనుకూలదీప్తియుక్తః, అద్య అస్మిన్కాలే ఉద్యన్
ఉదయంగచ్ఛన్, ఉత్తరాం ఊర్ధ్వతరాం, దివం అం
తరిక్షం మారోహన్, ఆభిముఖ్యేన ప్రాప్నువన్, ఏవం
విధస్త్వం, మమ హృద్రోగం హృదయగతమాంత
రం, రోగం హరిమాణం శరీరగతకాంతి హరణశీలం,
బాహ్యారోగంచ యద్వా శరీరగతం హరిద్వర్ణరోగ
ప్రాప్తవైవర్ణ్యమిత్యర్థః, తదుభయమపి నాశయ
మాంస్తోతారం ఉభయవిధాద్రోగాన్మోచయేత్యర్థః,
మిత్రమహః, మిత్రమనుకూలమహస్తేజోయస్యాసౌ,
ఆమంత్రితనిఘాతః.

తా. ఓసూర్యుడా నీవందఱకనుకూలమగు సమ
శీతోష్ణ తేజముగలవాడవగుటచే నుదయించుచు నాకా
శమందుండి మాహృదయములనుండు రోగములను శరీర
మందు దుర్వర్ణమును పోగొట్టి రక్షింపుము. తేజ

యం బగు నగ్ని సూర్యచంద్రులను మాంత్రికులు మూఁడుబిందువులుగ నూహించి సూష్మ్యని మిశ్రబింపుగఁ పరిగణించి యున్నారు. గాన సమశీతోష్ణబిందు వితండే గాన నుదేహము సమశీతోష్ణమగుచునే సంచారయోగ్యమై రోగరహితమగును గానను శరీరగతుకుం డీతండే యని తాత్పర్యము.

శుకేషుమే హరిమాణం రోపణాకాసుదధ్మసి, అథో హారిద్రవేషుమే హరిమాణం నిదధ్మసి.

వ్యా. హేసూర్య మేమదీయం హరిమాణం, శరీరగతం హరిద్వర్ణస్వభావం, శుకేషు తాదృశంవర్ణం కామయమానేషు పక్షిషు తథా, రోపణాకాసు శారికాసు పక్షివిశేషేషు దధ్మసిస్థాపయసి, అథో అపిచ హారిద్రవేషు హరితాలద్రుమేషు తాదృగ్వర్ణవత్సుమే మదీయం హరిమాణం నిదధ్మసి, నిదధీమహి సచహరిమా తత్రైవసు ఖేనాస్తాం మాబాధిష్టేత్యర్థః.

తా. ఓసూర్యుఁడా నీవు నాయందుండు హరిద్వర్ణమును శుకములందు శారికలందు హరితాలద్రుమము

పం దుంచినావు. అది యచ్చటనేయుండి నాహృదయ మును వదలి నన్నారోగ్యవంతునిగఁ జేయుగాక యని తాత్పర్యము. హరిద్వర్ణమే జన్మకు కారణమగుటవలన నది నాహృదయగతము కాఁగూడదని భావము. ఇదియే విద్యుచ్ఛక్తి ఇదియుండిన గాని బండ్లునడనవట్లు సూర్యుఁ డుండిన గాని జంతువులువృద్ధిని జెందవు. బయాస్కోపు యంత్ర తేజమునం దుండుజడములు చేష్టలఁ జెందినట్లే సూర్యుని తేజమునం దన్ని జంతువులును చైతన్యయుతము లై సంరించును. ఈత డస్తమించిన చేష్టారహితంబు లగు అహంకారము బయాస్కోపువంటిది. ఈతండు బ్రహ్మాం డమునకు చైతన్యమిచ్చు నహంకారమువంటివాఁడు. పిం డాండమందు నిదియే చైతన్యసాధనము.

ఉదగాదయమాదిత్యో విశ్వేనసహసాసహ, ద్విష
న్తం మహ్యంరన్ధయన్మోఽహం ద్విషతేరథమ్.

వ్యా. ఆయంపురోవర్తీ ఆదిత్యః, అదితేః పుత్రస్సూర్యః, విశ్వేనసహసాసర్వేణబలేన సహోదగాత్, ఉదయం

ప్రాప్తవాన్ ... మహ్యం ద్విషన్తం ...

మహోపద్రవకారిణం శత్రురోగంచ హింసక అపిచ, అహం ద్విష తే అనిష్టకారిణే, రోగాయ మోరథం మైవహింసాంకరోమి సూర్యఏవాస్మ దనిష్టకారిణం రోగం వినాశయత్విత్యర్థః.

తా. ఈ ముందర నున్న యదితిపుత్రుఁడగు సూర్యుండు సమస్తబలముతో నుదయించి నాకుశత్రువులగు రోగాదులను జంపుగాక. నాయనిష్టకారులగు రోగాదులను నేను చంపను. అనఁగా మంచిచెడుగుల తనివేయని తాత్పర్యము.

చిత్రం దేవానాముదగాదనీకం చక్షుర్మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేః, ఆప్రాద్యావాపృథివీ అన్తరిక్షం సూర్యఆత్మాజగతస్తస్థుషశ్చ.

వ్యా. దీవ్యన్త ఇతిదేవాః, రశ్మయః తేషాం దేవజనానామేవవా, అనీకం సమూహరూపం, చిత్ర మాశ్చర్యకరం, సూర్యమణ్డలముదగాత్, ఉదయాచలం ప్రాప్తమాసీత్ కీదృశం మిత్రస్యవరుణస్యాగ్నేశ్చ ఉపలక్షణమేతత్ [illegible] ప్ర

కాశకం చక్షురింద్రియ స్థానీయంవా, ఉదయం ప్రాప్యంచ ద్యావాపృథివీ అంతరిక్షంచ, అప్రాః స్వకీయేన తేజసా ఆసమన్తాదాపూరయతు, ఈదృగ్భూతమండల వర్తీసూర్యః, అంతర్యామి తయాసర్వస్య ప్రేరకః పరమాత్మాజగతో జంగమస్యతస్థుషః స్థావరస్య చ, ఆత్మ స్వరూపభూతం, సహిస్థావరజంగమాత్మకస్య కార్యవర్గస్య కారణంకరణాచ్చ కార్యంనాతిరిచ్యతే, తథాచపరమార్షం సూత్రం తదస్యత్వమారంభణ శబ్దాదిభ్య ఇతి, యద్వాస్థావరజంగమాత్మకస్య సర్వస్యప్రాణిజాతస్య జీవాత్మా ఉదితే సూర్యే మృతప్రాయం సర్వంజగత్ పునశ్చే తనయుక్తం సద్రూపం లభతే, తథాచ శ్రూయతే, యోసౌ తపన్నుదేతిసస ర్వేషాం ప్రాణానాదాయో దేతీతి.

తా. మిత్రవరుణాగ్ని మయమగు సర్వలోకములకు నేత్రమగు ప్రకాశించు రశ్మలుగల సూర్యమండలము దివియందు భూమిని యంతరిక్షమందు నుదయించుచున్నది. ఇది జగత్తుకు ప్రాణమైనందున ఉదయించిన

ప్రాణులు సప్రాణులగుదురు. నేత్రమునకు సాధనము లోకమాలోకము లేనిది వస్తువును గ్రహింపఁజాలదు.

సూర్యోదేవీ ముషసంరోచ మానాంమర్యోన యో
షామభ్యేతి పశ్చాత్ యత్రానరో దేవయన్తో యుగాని
వితన్వతే ప్రతిభద్రాయభద్రం.

వ్యా. సూర్యోదేవీం దేవాదిగుణయుక్తాం రోచమానాం దీప్యమానాముషసం పశ్చాదభ్యేతి ఉషసః ప్రాదుర్భావానం తరం తామభిలక్ష్యగచ్ఛన్తి తత్రదృష్టాన్తః. మర్యోనయోషాం, యథా కశ్చిన్మనుష్యః శోభనావయవాంగచ్ఛన్తీం యువతీం సతతమను గచ్ఛతీతితద్వత్. యత్రయస్యా ముషసీ జాతాయాం దేవయన్తో దేవం ద్యోతమానం దేవం సూర్యం యష్టుమిచ్ఛంతో నరాః యజ్ఞస్య వేత్తారః యజమానా, యుగాని యుగశబ్దః కాలవాచీ తేనతత్రకర్తవ్యాని కర్మాణిలక్ష్యతే, యథాదర్శ పూర్ణిమాసావితి అగ్నిహోత్రాదీనికర్మాణి, వితన్వతే విస్తారయన్తి, యద్వా దేవయన్తో దేవయాగార్థంధనమాత్మన ఇచ్ఛన్తో యజమానాః, యు

గాని, కాలావయవభూతాని కర్షణాయవితన్వతే ప్ర సాదయన్తి, తామునస్తమను గచ్ఛన్తీత్యర్థః, ఏవం విధం భద్రంకల్యాణం సూర్యంప్రతిభద్రాయ కల్యాణరూపాయ కర్మఫలాయ స్తుమఇతిశేషః, యద్వా దేవకామాయజమానాః, యుగాని యుగ్మానిభూత్వా పత్నీభిస్సహితాస్సన్తో భద్రంకల్యాణమగ్నిహోత్రాదికంకర్మభద్రాయ తత్ఫలార్థం, ప్రతిప్రత్యేకమస్యాముషసి, ప్రవృత్తాయాం వితన్వతే విస్తారయంతి.

తా. సూర్యుఁ డుషఃకాలమునకు వెనువెంటనే మనుజుడు స్త్రీకివలె వచ్చుచుండును. ఇందు మర్త్యశబ్దము యువతీశబ్దము నుండుటచే నిది యస్థిరమనియు నస్తమానముతోఁగూడి యుండుననియు నర్థము, ఏయుషస్సునందు సూర్యునుపాసించువారలును యజ్ఞకర్తలగు యజమానులు కాలమునకు చేయదగిన యగ్నిహోత్రాదికర్మలు విస్తరింపఁజేయుదురో అట్టియుషఃకాలము ననుట. దీనివలన నగ్నిహోత్రాదికర్మలు స్త్రీని సంబంధించిన పని స్పష్టమగుచున్నది. లేక దేవయోగముకై ప్రయత్నించు

పురుషులు ధనార్జనకై కర్మలను జేయుదురని యర్థము. క
ర్మసాక్షియై వ్యవహారప్రవర్తకుం డగుటచే నతని ప్రకాశ
కాలమందే ధనార్జనాదులు జరుగుచుండును. ఇట్టి కల్యా
ణప్రదుఁ డగు సూర్యుని కల్యాణమునకై ప్రార్థించుచు
న్నాము. లేక యజమానులు దేవతానుగ్రహమును
కోరి దంపతులతోఁగూడ కర్మలనాచరింతు రనియు నర్థ
ము సెప్పుట యుక్తము.

భద్రాశ్వాహరి తస్సూర్యస్య చిత్రాయే తగ్వాను
మాద్యాసః, నమస్యన్తోదివ ఆపృష్ఠమస్థుపరిద్యావా
పృథివీ యన్తిసద్యః.

వ్యా. భద్రాఃకల్యాణాః, అశ్వాః ఏతగ్వా ఇత్యేతదుభయ
మశ్వనామ తత్రైకం క్రియాపరం యోజనీయం, ఆ
శ్వాః తురగాః వ్యాపనశీలాః నమస్యన్తో, అస్మాభిర్న
మస్యమానాస్సన్తో, అనుమాద్యాసహ ఆనుక్షణం
హర్షయుక్తాః దివోంతరిక్షస్య, పృష్ఠముపరిప్రదేశం,
పూర్వభాగలక్షణం తస్థు రాతిష్ఠన్తి, ప్రాప్నున్తి,
యద్వా హరితః, రసహారిణశీలాః రశ్మయో భద్రాది

విశేషణ విశిష్టాఃదివః పృష్ఠం నభస్థలం, ఆతిష్ఠన్తి, ఆ స్థాయచ ద్యావాపృథివీ, ద్యావాపృథివ్యౌ, సద్యస్త దానీమేవ, ఏకేనాహ్నా పరియన్తి, పరితో వ్యాప్నువ న్తీత్యర్థః, అశ్వాః అశూవ్యాప్తౌ.

తా. ఈసుభకరమగు సూర్యాశ్వములు వ్యాపిం చుచూ మాచే నమస్కరింపఁబడుచు ప్రతిక్షణమును హర్షము కలిగి అంతరిక్షముయొక్క పృష్ఠభాగము నధి ష్ఠించుచుండును.

తత్సూర్యస్యదేవ త్వంతన్మహిత్వం మధ్యాకర్త్తోర్వితతం సంజభార, యదేదయుక్తహరితస్స ధస్థాదాద్రాత్రీవాసస్తను తేషిమస్మై.

వ్యా. సూర్యస్య సర్వస్యప్రేరకస్య ఆదిత్యస్యతద్దేవత్వమీశ్వరత్వం స్వాతంత్ర్య మితియావత్, మహిత్వం మహత్వం మహనీయంచ తదేవ తచ్ఛబ్దద్గ్రఘ తేర్యచ్ఛబ్దాధ్యాహారః, యతఃకర్తుః కర్మనామైతత్, ప్రారబ్ధస్యాపరి సమాప్తస్య కృష్యాదిలక్షణస్య కర్మణః, మధ్యామధ్య ఉపరసమాప్తవతస్మై కర్మాణితతం

విస్తీర్ణం, స్వకీయం రశ్మిజాలమస్తం గచ్ఛన్, సూర్య
స్సంజహార, అస్మాల్లోకాత్స్వాత్మన్యుపసంహరతి కర్మ
కరశ్చ ప్రవృత్తం కర్మాపరి సమాప్తమేవ విసృజతి,
అస్తంయుతం సూర్యందృష్ట్వా ఈదృశస్వాతన్త్ర్య
మహిమాంచ సూర్యవ్యతిరిక్తస్య కస్యాస్తిన కస్యాపి,
సూర్యస్యేవేదృశం మహిమానం స్వాతన్త్ర్యంచావగా
హంతే, అపిచ ఇదిత్యనధారణే, యదేత్యస్మిన్నేవకాలే
హరితో రసహరణశీలాన్ స్వరశ్మీన్ స్వానశ్వాన్వా,
రథస్థాత్సహస్థానాత్, అస్మాత్పార్థివాల్లోకాదాదా
య అయుక్త అన్యత్రసంయుక్తాన్కరోతి. యద్వా
యుజేః కేవలోఽపి పూర్వార్థో ద్రష్టవ్యః, యదేవాసౌ
స్వరశ్మీన్ స్వానశ్వాన్ సధస్థాత్ సహతిష్ఠత్యస్మిన్నితి
సధస్థో రథః తస్మాదయుక్త అముంచతు అత అన
న్తరమేవ, రాత్రీనిశావాసః, ఆచ్ఛాదయత్పృతమః,
సిమస్మై సిమశబ్దశ్చ సర్వశబ్దపర్యాయః, సప్తమ్యర్థే
చతుర్థీ సర్వస్మిన్లోకే తనుతే విస్తారయతి, యద్వా వా
సః [illegible] సర్వస్మాల్లోకాదపనీయ [illegible]

త్రితమ స్తను తే, అత్రని రుక్తం, తత్సూర్యస్య దేవత్వం
తన్మహిత్వం మధ్యే, యం కర్మణాం క్రియమాణానాం
వితతం సంహ్రియతే శివమస్మై వాసరమహరపయతి
సర్వస్మాదితి.

తా. కర్మకరుఁ డగు సూర్యుఁడు ప్రారంభమగు కర్మసమాప్తి కాకముంగే వ్యాపింపఁజేసిన తనకిరణములను. లేక గుఱ్ఱములను. ఈలోకమునుండి మఱియొక లోకమునకుఁ గొనిపోవును. ఇదియే యతిని స్వాతంత్ర్య మీశ్వరత్వము మహిమయు నగును. లేక వాసరమును కర్మసమాప్తి కాకముందే ముగించి రాత్రిని వ్యాపింపఁజేయువాఁడనికూడ చెప్పనగును.

తన్మిత్రస్యవరుణ స్యాభిచక్షేసూర్యోరూపం కృణుతే
ద్యోరుపస్థే, అనన్తమన్య ద్రుశితస్యభాజః కృష్ణమన్య
ద్ధరితస్సమ్భరన్తి.

వ్యా. తత్తదానీ ముదయసమయే మిత్రస్య వరుణస్య ఏత.
దుభయోపలక్షణస్య సర్వస్యజగతః అభిచక్షే అభి
ముఖ్యేన ప్రకాశనాయ ద్యోర్నభసఉపస్థే ఉపస్థానే

మధ్యే సూర్యః సర్వస్య ప్రేరకః సవితా రూపం సర్వస్య నిరూపకం, ప్రకాశకం తేజః కృణుతె కరోతి అస్య భాజః రశ్మయః అనంతం అన్యద్విలక్షణం, రుశత్ తేజః సంభరతి అహనిస్వకీయగమనే వనిష్పాదయన్తి, రాత్రావత్ర రశ్మయో ప్యేవం కుర్వన్తి కిము వక్తవ్యమస్య మాహాత్మ్యమితి సూర్యస్తుతిః.

తా. మిత్రవరుణోభయనామములు గల సూర్యుఁడాకాశమధ్యమం దెదురుగా సర్వమును ప్రేరేపించుచునందఱకుఁ గనంబడు తేజమును చేయుచున్నాఁడు. ఇతని కాంతులు పగలు విజాతీయ తేజమును గలుఁగ జేయుచుండును. రాత్రులం దొకవిధమగు తేజముం జేయును. కనుకనే మిత్రవరుణనామములు గలిగినవి. "సవిలమయే శశినిరవేర్దిధితయో మూర్ఛంతితమోనైశం" అను నార్యోక్తికాధారమగు చున్నది.

అద్యాదేవా ఉదితాసూర్యస్య నిరంహసః పిపృతాని రవద్యాత్, తన్నో మిత్రో వరుణో మామహన్తామదితిస్సింధుః పృథివీ, ఉతద్యౌః.

వ్యా. హేదేవాః, ద్యోతమానాః, సూర్యరశ్మయో, అద్య అస్మిన్కాలే సూర్యస్య, ఆదిత్యస్య, ఉదితా, ఉదితేసతీత స్తతః, ప్రసరన్తోయూయమస్మాన్, అంహసః, పాపాత్, నిష్పిపృత, నిష్కృష్యపలాయత, యదిదమస్మాభిరుక్తంనోస్మదీయం తన్మిత్రాదయః షడ్దేవతాః, మామహన్తాం, పూజయన్తామనుమన్యన్తాం, రక్షతామితియావత్, మిత్రః ప్రమీతేస్త్రాయతే, అహరభిమానీదేవతా, వరుణో, విఘ్నానాం నివారయితా, రాత్ర్యభిమానీదేవః, అదితిః, అఖణ్డనీయా, అదితిర్నామ దేవమాతా, సింధుస్స్యన్దనశీలా, ఉదకాభిమానినీదేవతా, పృథివీ, భూలోకస్యాధిష్ఠాత్రీ, ద్యౌః, ద్యులోకశ్చ, ఉతశబ్దస్సముచ్చయః.

తా. ప్రకాశమానమగు సూర్యరశ్మిలిప్పుడు సూర్యుఁ డుదయమగు తోడనే మాపాపములను హరించుగాత, పగటికధిష్ఠానమగు మిత్రుఁడును రాత్ర్యభిమానియగు వరుణుఁడును దేవమాతయగు నదితియు, ఉదకాభిమానియగు సింధువును, భూలోకాభిమానియగు పృథివి

యు, అంతరిక్షంబునను దేవతలార్గురు మమ్ములరక్షించు గాత.

ఏవంత్రి సంధ్యముపస్థాయానన్తరం, ఓంనమః ప్రాచ్యైదిశే ఇత్యాదినాదిక్పత్యాదివన్దనం కృత్వాశాన్తిమన్త్రాన్పఠిత్వా గాయత్రీం విసర్జయేత్, తదాహాశ్వలాయనః, తతః కుర్యాదుపస్థానం జాతవేదస ఇత్యృచా, తచ్ఛమిత్యనువాకేన శాన్త్యర్థంజప ఈరితః, నమోబ్రహ్మణ ఇతిచ ప్రాచ్యాదీశ్చది శోనత్వా తత్రస్థాశ్చైవదేవతాః. స్తుత్వానత్వాతతస్సన్ధ్యాం సామాసన్ధ్యాభిరక్షతు బ్రహ్మాణం హరిమీశానం తత్తచ్ఛాన్తిక్రమేణచ.

తా. ఇట్లు మూఁడు సంధ్యలందు నుపస్థానంబుజెప్పి పిమ్మట "ఓంనమః ప్రాచ్యైదిశే" (ప్రాగ్దిక్కు నమస్కారము) అను మంత్రవాక్కులచే దిక్కులను నమస్కరించి శాంతిమంత్రములఁ బఠించి యావాహితయగు గాయత్రిని వదులవలయును లోకమునందు మహాత్ములనావాహనమొనర్చి వారిని పంపకుండ మన మితరవ్యా

పారషులం జేయుటగ్గగునా కాదు. అటువలెనే.

శాన్తిమన్త్రః శివాయ విష్ణురూపాయేత్యాదయః, మునిభ్యశ్చ గురుభ్యశ్చ సంధ్యాదిభ్యస్తథైవచ, సర్వాభ్యోదేవతాభ్యశ్చ నమస్కృత్యతతః పరమ్, కామోకార్షీన్మన్యురకార్షీదిత్యుక్త్వా తౌనమస్కృత్య ఉత్తమే శిఖర ఇత్యాదినాదేవీం విసృజ్య భద్రంనోఅభివాదయ మన ఇత్యుక్త్వా శాన్తిం త్రిరుచ్చార్యత్రిః ప్రదక్షిణం పరిక్రామత్.

అసత్యలోకాదాశేషా దాలోకాలోక పర్వతాత్,
యెసన్తి బ్రాహ్మణాదేవాస్తేభ్యోనిత్యం నమోనమః.
ఇతి నమస్కృత్య భూమిముపసం గృహ్యగురూన్వాఽ ద్ధాంశ్చాపి గృహ్ణీయాదితి.

తా. "శివాయవిష్ణురూపాయ" (అనఁగా శివకేశవులకభేదము) అను శ్లోకము మొదలు శాన్తివాక్యములను జెప్పి పిదపమునులకు, గురువులకు సంధ్యాదులకు సర్వదేవతలకు నమస్కరించి పిదప కామోకార్షీన్మన్యురకార్షీత్ (కామముజేయుచున్నది. కోపముచేయు చు

న్నది) అను కామమను దేవతలను నమస్కరించి కామ క్రోధంబులే పాపదాయకంబులు గాన వానికి ముందు నమస్కరింపదగును. "ఉత్తమేశిఖరే" మొదలగు శ్లోకములచే దేవిని విసర్జించి, "భద్రంనోభివాదయమనః" మాకు భద్రములనే పలుకుమా మనసా యని మనస్సును గోరవలయును. ఈమనస్సే చాలవఱకు దుష్టమయినది. చంచలమయినది. గనుక దాని బ్రతిమాల వలయును. శాంతిని త్రిరావృత్తి చేయవలయును. దేనినైన త్రిరావృత్తిచేసిన గాని రూఢిపడదు. సత్యలోకము మొదలు శేషునివఱకును లోకాలోక పర్వతము వఱకునుండు దేవతలకు బ్రాహ్మణులకు నిత్యము నమస్కారము. అను నర్థముగల శ్లోకమును పఠించి భూమినితాకి గురువులను వృద్ధులను ధ్యానించవలయును.

అత్రనమోబ్రహ్మణ ఇత్యాద్యవాన్తర దిగ్వన్దనాన్తం సుగమత్వాన్న వ్యాఖ్యాతం మునిభిశ్చనమ ఇత్యత్ర గంగాయమున యోర్మధ్యే యేమునయః తేభ్య ఇత్యర్థః, నమోగంగాయమున యోర్మధ్యేయేవసన్తితేమే

ప్రసన్నాత్మాన శ్చిరంజీవితం వర్ధయన్తి త్యుక్తత్వా
త్ గురుభ్యశ్చనమ ఇత్యత్ర, ఉపాధ్యాయః పితా జ్యే
ష్ఠో భ్రాతాచైవ మహీపతిః, మాతులశ్శ్వశురస్త్రాతా
మాతామహపితామహాః, వర్ణజ్యేష్ఠః పితృవ్యశ్చపుం
స్యేతే గురవస్స్మృతాః. శ్వశ్రూః పితామహో జ్యే
ష్ఠాధాత్రీచ గురవస్త్రియః, ఏతత్తు పిత్రాదివస్మాన్య
త్వాభిప్రాయకం, తథాచవ్యాసః, మాతామహో
మాతులశ్చపి తృవ్యశ్చ గురోర్గురుః, పూర్వజస్సాఽత
కశ్చార్త్విజ్మాన్యాస్తేగురవస్స్మృతాః, మాతృష్వసా
మాతులానీశ్వశ్రూర్ధాత్రీ పితృష్వసా, పితామహీ
పితృవ్యస్త్రీ మాతృవచ్చచ రేత్సదా.

తా. ఇచ్చటనుంచి దిగ్వన్తనాన్తము చక్కఁగఁ దె
లియును. గాన వివరింప నవసరము లేదు. "మునిభిశ్చన
మః యను నప్పుడు" గంగా యమున యోర్మధ్యే" యను
ముందువాక్యము తెచ్చుకొని యన్వయింపవలయును.
ఇఁక గురువందనమందు గురువులెవరనిన, ఉపాధ్యాయులు
తండ్రి, అన్న, రెండవయన్న, రాజు, మేనమామ, భా

ర్యాతండ్రి, రక్షించువాఁడు, తండ్రితండ్రి, తల్లితండ్రి, వర్ణమందు పెద్దవాఁడు, పినతండ్రి, వీరు పురుషులయందు గురువులు, అత్త, తండ్రితండ్రి, పెద్దన్న, పెంపుడుతల్లి, వీరు స్త్రీలయందు గురువులు వీరందఱు తల్లితండ్రులవలెఁ జూడదగినవారు. ఇట్లే వ్యాసులు తల్లితండ్రి, మేనమామ, పినతండ్రి, గురునికి గురువు, పెద్దన్న, స్నాతకవ్రతము జేసినవాఁడు, అర్త్విక్కు, వీరు పూజ్యులగు గురువులు, పినతల్లి, మేనత్త, భార్యతల్లి, పెంపుడుతల్లి, తండ్రితోఁవుట్టువు, తల్లితల్లి, పినతండ్రి భార్య, వీరు తల్లితోఁసములు.

గురుస్వరూపం.

గురుస్వరూపమాహ మనుః, ఉపనీయతుయః శిష్యం వేదమధ్యాపయేద్ద్విజః, సకల్పం సరహస్యంచతమాచార్యం ప్రచక్షతే, రహస్యం ఉపనిషత్, నిషేకాదీనికర్మాణియః కరోతియథావిధి, సంభావయతిచాన్నేన సవిప్రోగురురుచ్యత ఇతి, అన్నప్రదానం వేదప్రదానస్యాప్యుపలక్షణం, అతఏవ యాజ్ఞవల్క్యః, సగురుర్యఃక్రియాం కృత్వావేదమస్మై ప్రయచ్ఛతి. ఏతచ్ఛ

గురుత్వం పితురేవనాన్యస్య, తస్యైవనిషేకాద్యధికా రాత్, ఆచార్యస్యోపనయనాది కర్తృత్వం పితురభావేయోగ్యతా విరహేవాద్రష్టవ్యం, సన్నిహిత పరిత్యాగే కారణాభావాత్, యోగ్యతావిరహేపరిత్యాగోస్త్యేవ, యథా హామనుః, నాధ్యాపయతినాధీతే పరనియమేన వర్తతే, ఇత్యేతైర్లక్షణైర్యుక్తః, త్యక్తవ్యోవ్రతినాగురుః, ఇతి పిత్రాదయో నమస్కార్యా ఇత్యుక్తమే తేన సంధ్యాదయో వ్యాఖ్యాతాః.

తా. మనువుగురు స్వరూపముం జెప్పియున్నాఁడు కల్పములోను రహస్యములోనుగూడ శిష్యు నుపనయనముసేసి చదివించిన వాఁడు గురువగును (రహస్యమనఁగా నుపనిషత్తు)నిషేకాది కర్మలనెవ్వండు చేయునో యతండే గురువగును. అన్నదాతయు నట్టిఁడేవే దప్రదానముం జేయుటచే. విద్యాదానముచే నన్నము గలుగుగాన నతండే యన్నదాతయునగును. కనుక నే యాజ్ఞవల్క్యుండు చెప్పెను. ఎవ్వండు నిషేకాదిక్రియలం జేసి వేదాధ్యయనముం చేయునతండే గురుండు. ఈయధికారము తండ్రికే గలదు.

నేపేకాద్యుపదేశమం దతండె యోగ్యుండు. ఆచార్యుం డుపనయనాదులను తండ్రిలేనిదే జరుపగూడదు. తండ్రి సన్నిహితుఁడు గాన నతనివదలగూడదు. యోగ్యత లేని చో వదలనగును. అధ్యాపనాధ్యయన ప్రవచనాదులు లేనివాఁడనర్హుఁడు, గనుక నట్టి వారు పిత్రాదులైనను విడువవలెను, పిత్రాదులు నమస్కార్యులు. ఇందుచేసంధ్యా దులుగూడ నమస్కార్యములే.

కామోకార్షీన్మన్యు రకార్షీన్నమోనమః ఇత్యత్ర కామః యదకార్షీత్ మన్యుః క్రోధః యదకార్షీత్ పాపమితి శేషః, తస్మై తస్మై చనమ ఇతి. తేనమమసంబోధో నాస్తీతిభావః, కామః కరోతి నాహంకరోమి. కామః కర్తానాహం కర్తా, కామః కారయితానాహంకారయితా మన్యుఃకారయి తేతి శ్రుతేః.

తా. కామక్రోధమును జేసినది పాపము గాన నాకామక్రోధములకు నమస్కారము. కనుక నాయందాపాపము లేదు. కాముఁడే చేయును నాచేఁ జేయబడదు. కామమే ప్రేరకము నేనుగాను. అట్లే క్రోధమంచె

కర్తృత్వాకార యిత్యృత్వములు గలవు. నాయందు లేవను శ్రుతులుండుటయే ప్రమాణము.

పృధివ్యాపస్తేజోవాయు రాకాశాత్,
ఓంనమో భగవతే వాసుదేవాయ.

వ్యా. సర్వభూతేషువసతి, సర్వభూతాని వసన్తీతివావాసుః, దేవః, ద్యోతమానస్వభావః, వాసుశ్చాసౌదేవశ్చ వాసుదేవః, తస్మై. ఐశ్వర్యస్య సమగ్రస్యధర్మస్య యశసశ్శ్రియః, జ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవ షణ్ణాంవర్గో భగస్స్మృత ఇత్యుక్తత్వాత్. షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నాయభగవతేనమః, ఆత్మన ఆకాశస్సంభూతః, ఆకాశాద్వాయుః, వాయోరగ్నిః, ఇత్యాదిశ్రుత్యా, తత్సృష్ట్వాదదేవానుప్రావిశత్, ఇతి శ్రుత్యాచయస్మాత్సమస్తం జగదుత్పన్నం యేనవ్యాప్తం తస్మై భగవతే వాసుదేవాయ ఓంకార వాచ్యాయనమ ఇతి భావో వేదితవ్యః.

తా. అన్నిభూతములయం దుండు వాఁడు గాన లేక సర్వభూతములు వసించును గాన వాసువనంబడును.

ప్రకాశించువాఁడు గాన దేవుండగును అన్నిభూతముల యందుండువాఁడును ప్రకాశించువాఁడునగు షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నుఁడైన ఓంకారవాచ్యుం డగు దేవునికై నమస్కారము. ఆకాశమునుండి పృథివ్యప్తేజో వాయువులను సృజించి దానియందు పట్టుపులుగువలె తాను ప్రవేశించి యుండును గాన నట్టి యీశ్వరునకు నమస్కారమని తాత్పర్యము.

యాం సదాసర్వభూతాని చరాణిస్థావరాణిచ, సా యం ప్రాతర్నమస్యంతి సామాసన్ధ్యాభిరక్షతు.

వ్యా. యాంసంధ్యాం, సదా=అన్వహం, చరాణి = చరరూపాణి స్థావరాణ్యచర రూపాణిచ సర్వభూతాన్యాకాశాదీని సాయం ప్రాతస్సంధ్యాద్వయేనమస్యన్తి = నమస్కుర్వన్తి నమస్కారస్య కాయికత్వాత్కాయస్యహంచ భౌతికత్వాత్తేన కృతంతై ర్దేవకృతమితి భావః, సా=సంధ్యామా=మాం, తదుపాధికత్వేన తత్కృత కర్తృత్వాద్యభిమానినమితిభావః, అభిరక్షతు యదాకదాపి తదను త్పాదనాదితి భావః.

తా. ఏసంధ్యను సాయం ప్రాతఃకాలములయందు నాకాశాదిభూతములు నమస్కరించుచున్నవో యాసంధ్యకు నమస్కారము. అది నన్నురక్షించుగాత. నమస్కారము కాయకృతము గాన కాయనిర్మాణహేతువులగు పంచభూతములు పునర్జన్మనొందకుండ నన్ను రక్షించుగాత మని యర్థము.

శివాయ విష్ణురూపాయ శివరూపాయ విష్ణవే శివస్య హృదయం విష్ణుఃవిష్ణోశ్చ హృదయం శివః.

వ్యా. విష్ణ్వభిన్నాయశివాయ శివాభిన్నాయ విష్ణవేనమః, ఇతి శేషః, కుతోభిన్నత్వ మిత్యాకాంక్షాయామాహ, శివస్యనమః అహం విష్ణురితివిష్ణోశ్చనమః, శివోహమితి.

తా. విష్ణువుతో నభిన్నుడగు విష్ణువుకొఱకును శివునితో నభిన్నుడగు విష్ణువుకొరకు నమస్కారము. ఎందువల్ల ననగా శివునిహృదయము విష్ణువును విష్ణుని హృదయము శివుండు నగుటవలన. ఇందుకు ప్రమాణము లలితోపాఖ్యానమందు సంభోగేపార్వతీరూపా దుర్గా

రూపాచసంగరే సంహారే కాళికారూపా పుంరూపేచ మదాత్మికా" యను దానిచే వీరి కిద్దఱకును దంపతీభావ మువల్లను దంపతులేక శరీరులగుటవల్లను జగత్తునకు తల్లి దండ్రులని భావము. జనులకు ముందుగ తల్లిభక్తియెక్కు వగుటవల్లను పోషణకర్తృత్వ ముండుటవల్లను విష్ణువందే విశేషభక్తి కలుగుచుండును.

యథాశివ మయోవిష్ణురేవం విష్ణుమయశ్శివః, యథా న్తరం నపశ్యామి తథామే స్వస్తిరాయుషి.

వ్యా. యేనప్రకారేణ విష్ణుశ్శివరూపః, ఏవమే నశివోఽపి విష్ణుః, శివరూపః, యేనప్రకారేణ తయోర్భేదం నపశ్యామి తథా తేన ప్రకారేణమే ఆయుషి స్వస్తిర్భవతి, అమృతోఽభవా మీాతిభావః.

శ్లో. బ్రహ్మణ్యో దేవకీపుత్రో బ్రహ్మణ్యో గరుడధ్వజః, బ్రహ్మణ్యః పుండరీకాక్షో బ్రహ్మణ్యో విష్ణురచ్యుతే.

వ్యా. శివాయేత్యాది నాతయోరే కత్వంప్రదర్శ్యతస్యైతా దృక్త్వముపాసకరక్షణార్థ మితి ప్రదర్శయన్ తస్మైత్రిర్నమస్కరోతి, దేవకీపుత్రః మత్స్యాదీనాము

పాలకః, బ్రహ్మణ్యః బ్రాహ్మణసంరక్షకః, బ్రాహ్మ
ణసంరక్షణార్థమేవ స్వీకృతస్వరూప ఇత్యర్థః, అచ్యు
తః నాశరహితః, విష్ణుః, వ్యాపకః, ఏతాదృక్పరమే
శ్వరో బ్రహ్మణ్యః, స్వరూపప్రధానా దితి భావః.

తా. ఎట్లు శివమయుండు విష్ణువగునో యట్లే శి
వుండును విష్ణుస్వరూపుండగును. వీరిద్దఱకు నభేదమే
భేదమును చూచువాని కాయువువృద్ధినొందును. శివశక్తు
లకభేదము దీపకాంతులకువలే నిత్యము. గనుకనే చక్రా
యుధుండాయెను. వారి రువురునొక్కటియే గాన పోషణ
కర్తయగు తల్లివంటి విష్ణువే బ్రాహ్మణసంరక్షణార్థము మ
త్స్యాదిరూపములం దాల్చి వేదోద్ధరణమొదలగుకర్మల
నాచరించినాడు. దీనికి "దేవకీపుత్రః=కృష్ణుడు" అని నది
యే సూచకము, ఇతనికి నచ్యుతత్వవ్యాపకత్వాదులుగూడ
వీరి సంరక్షణకే గలిగినవి.

(౧) నమో బ్రహ్మణ్య దేవాయగోబ్రాహ్మణహితాయచ
(౨) జగద్ధితాయ కృష్ణాయ గోవిందాయ నమోనమః
వ్యా. బ్రహ్మణ్యదేవాయ బ్రాహ్మణరక్షకాయ దేవాయ

గోబ్రహ్మణహితాయ. హితకరాయ అనిష్టనివారకా య ఇష్టప్రాప్తికరాయచేతి భావః, న కేవలం గోబ్రాహ్మణానామేవహితకరః. జగద్ధితాయ కృష్ణాయ భక్తజనపాపభంజనాయ గోవిందాయ వేదవేద్యాయ బ్రహ్మణేనమః.

తా. బ్రాహ్మణరక్షకుఁడగు దేవునికొఱకు నమస్కారము. గోబ్రాహ్మణులకు హితమొనరించువానికి నమస్కారము. జగత్తునంతను సంరక్షించు కృష్ణునికొఱకు నమస్కారము. లోకమునందు పుత్రుని తప్పులను తల్లి యెటు లక్షమించునటులనే లోకులపాపములను కర్షచేసి దాచువాఁడు గాన కృష్ణుం డయ్యెను.అందువలననే మలినము నాకర్షించునట్టి యర్థము స్వతస్సిద్ధముగ స్వచ్ఛము రూపము గలదైనను నల్లరూపముం దాల్చునట్లే యీతండును. తిర్యగ్జంతు శ్రేష్ఠమగు గోవును. మానవశ్రేష్ఠుండగు బ్రాహ్మణుండును గ్రహింపఁబడుటవలన జగత్తంతయు గ్రహింపఁబడినదే యగును.

ఉత్తమేశిఖరేజాతే భూమ్యాం పర్వతమూర్ధని,

బ్రహ్మణేభ్యో భ్యనుజ్ఞాతా గచ్ఛదేవి యథాసుఖం.

వ్యా. భూమ్యామవస్థితో యః పర్వతః మేరునామకః. త స్యమూర్ధన్యుపరిభాగే. యదుత్తమం శిఖరమస్తితస్మి న్నియం గాయత్రీదేవీతిష్ఠతి, తస్మాత్కారణాద్దేవ బ్రాహ్మణేభ్యః త్వదుపాసకేభ్యః త్వదనుగ్రహేణపరితుష్టేభ్యః అనుజ్ఞామభిప్రాప్యయథా సుఖంస్వకీయ సుఖమనతిక్రమ్య స్వస్థానే తస్మిన్నుత్తరే శిఖరేగచ్ఛతంప్రతిగచ్ఛేత్యర్థః.

తా. భూమియందు పర్వతశ్రేష్ఠమగు మేరుపర్వతమందుండుటచే త్వదుపాసకులగు బ్రాహ్మణానుజ్ఞను వడసి సుఖముగా జన్మస్థానసుఖము ననుభవించుచు నాశిఖరమున నుండుమని నావాహితయగు దేవిని విసర్జించుచున్నాడు. "సుమేరుమధ్యశృంగస్థాయై" అను నామ మీ శ్లోకముచే వివరింపఁబడినది.

క్షీరేణస్నాపితే దేవి చన్దనేన విలేపితే, బిల్వపత్రార్చితే దేవి దుర్గేఽహాం శరణాగతః. స్పష్టార్థః.

తా. పాలచే స్నానముసేయింపఁబడి మంచిగంధ

ముచే పూజింపఁబడిబిల్వపత్రములచేఁ బూజింపబడునో దేవీ భక్తేతరులకుఁ బొందశక్యముగాని నిన్ను శరణముం బొందితిని.

స్తుతో మయా వరదా వేద మాతా, ప్రచోదయన్తీ పవనే ద్విజాతా, ఆయుః పృథివ్యాం ద్రవిణం బ్రహ్మవర్చసం, మహ్యాందత్వా ప్రయాతుం బ్రహ్మలోకం,

వ్యా. ద్విజాతినామయా, పావనే=పవిత్రితే ఉపాసనారూపకర్మణిప్రచోదయన్తి. ప్రేరయంన్తి. వేదమాతా= గాయత్రీ, స్తుతః. స్తుతేత్యర్థః, అత్రాప్యభేదసూచకః పుంలింగః, వరదాసతీ మహ్యా=ముపాసకాయ, ఆయుః పృథివ్యాం=పృథివీమిత్యర్థః, ద్రవిణం=ధనం, బ్రహ్మవర్చసంచ, దత్వా. ప్రయాతుం బ్రహ్మలోకం, బ్రహ్మ= పరోక్షజ్ఞానంచ దత్వా, గచ్ఛేతిపూర్వేణాన్వయః.

తా. ద్విజుఁడనైన నన్ను పవిత్రమగును పాసనాకర్మయందు ప్రేరేపించు వేదమాతయగు గాయత్రి నాచే స్తుతింపఁబడినది (ఇచ్చట పుంలింగము చెప్పుటచే శివశక్తుల కభేదమని సూచన) ప్రసన్నురాలగుచు నాకు నాయు

వును భూమిని ధనమును బ్రహ్మతేజమును బ్రహ్మజ్ఞానము నిచ్చి వెడలుగాక యని పూర్వశ్లోకముతో నన్వయము.

ఏవంచ సంధ్యోపాసనే నైహికాముష్మికం సుఖంచ సంభవతీత్యర్థః పర్యవసన్నః, ఏవంచ సర్వత్రపురాణాచ మనస్య పాపక్షయ ద్వారాశుద్ధి సంపాదనార్థ కత్వం స్మృత్యాచ మనస్య కర్మాంగత్వమితి జ్ఞేయం.

తా. ఇట్లుండ సంధ్యోపాస్తి నైహికాముష్మిక సుఖంబుల నిచ్చుననుయర్థము సిద్ధమగు చున్నది. ఇంతియే గాక అంతటను పురాణాచ మనంబు పాపనాశనము గుండశుద్ధిని గలుగజేయుటకనియు స్మృత్యాచ మనము కర్మాంగమనియుఁ దెలియం దగును.

ప్రథమతశ్శుద్ధి సంపాదన ద్వారా భూతోచ్చాటనాది కర్మాధికార సిధ్యర్థం. ద్వితీయ వారేశాపపురుషని రసనాధికార సిధ్యర్థం, తృతీయవారే ఒర్ఘ్యప్రదానాధికార సిధ్యర్థం, చతుర్థవారే జపాధికార సిధ్యర్థం, సంధ్యాన్తే కర్మపూర్త్యర్థం నాన్యత్రప్రసక్తిః.

తా. మొదటశుద్ధి గలిగి భూతశుద్ధియను కర్మాధి

కారము కొఱకును రెండవతూరి పాపపురుషని రసనాధి కారము గలుగుటకును మూఁడవమాఱర్ఘ్య ప్రదానాధి కారము కొఱకును నాల్గవపర్యాయము జపాధికారము కొఱకును అయిదవసారి సంధ్యాన్తమందు కర్మపూర్త్తి యగుటకు నాచమింపవలయును. ఎక్కువఁగా చేయ నక్కరలేదు ఇట్లు పురాణాచ మనమైదుసార్లు చేయదగి యున్నది.

ప్రథమతః గాయత్రీమన్త్రోచ్చారణ సంధ్యాధికారలాభార్థం, ద్వితీయవారే తేనతన్నిరసనార్థం, తృతీయ వారే జపాధికారలాభార్థం, చతుర్థవారే పంచమవారే జపఏవ తద్వార్థార్థ్యార్థం షష్ఠమవారే, నాన్యత్రేతి జ్ఞేయం.

తా. మొదట గాయత్రీ మన్త్రోచ్చారణసంధ్యాధి కారముల కొఱకును రెండవతూరి యాదేవిని విసర్జించుట కొఱకును మూఁడవమాఱు జపాధికారము కొఱకును నాల్గవ మైదనపర్యాయము జపముకొఱకును జపదా

ర్థ్యాముకై యాఅవమాఅు నిట్లాఋపర్యాయములు స్మతి త్యాచమనముం జేయఁదగు నని భావము.

దేవీ ప్రస్థాపనాన్తం స్యాత్సన్ధ్యా కర్మము నీరితం, ఇతి స్మృత్యుక్త ప్రకారేణ దేవీంవిసృజ్యసర్వజన, పదవర్తి గో బ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభం ప్రార్థయన్ ప్ర,వరాన్వితస్వ నామకీర్తన పురస్సరంభగవతీం పరాం దేవతాం పున శ్చ్ప్రణమేత్.

తా. దేవీ విసర్జనవఱకును సంధ్యనాచరింపఁదగు నను మునివాక్యముచే దేవిని విసర్జించి సకల గ్రామవర్తు లగుగో బ్రాహ్మణులకొఱకు నమస్కరించి, శుభమును గోరుచు ప్రవరనామములనుజెప్ప పరదేవతను తిరిగి నమ స్కరింపనగును.

అత ఏవోక్తం శబ్దతరంగ విలాసెగాతమేన, నూపుర శింజితమంజుల జంఝూలవంజులాం, కమకుటాభాం పుంజీతధామ సుకంధరవంద్యాం, వందేపునశ్చ రుద్రా ణీం. ఇతి.

తా, కనుకనే శబ్దతరంగ విలాసమందు గౌతముం డు వచించెను. అందెల్లయొక్క శింజితములచే సుందరం బును జంఝామారుతముచే వంకరయునైన కిరీతముగలిగి పోగయిన కాంతిగల కంఠముగల రుద్రాణినితిరిగి నమ స్కరింపనగును. అని.

ధీమతాచౌండ పార్యేణసన్ధ్యా మన్త్రార్థబోధినీ,
శివాభిన్నదృశాం వ్యాఖ్యాకృతావిశ్వ సతాంముదే.

తా. బుద్ధిమంతుండగుచౌడ పాచార్యుండు మన్త్రా ర్థబోధిని యని నామముచే శివాభిన్నదృష్టియందు విశ్వా సము గలవారలకు సంతోషము కొఱకు వ్యాఖ్యనురచి యించెను.

త్రిసన్ధ్యమేవ మన్త్రార్థ తత్పరాస్సముపాసతే,
కృతార్థతాం భజన్త్యేవ దూరీకృతతమోమలాః.

తా. ముమ్మాఱును మంత్రార్థ సహితము సంధ్య నుపాసించినచో అజ్ఞానజన్యమగు మలమును వదలికృతా ర్థులగుచున్నారు.

గాయత్రీ వేదజననీ చిదాకారాత్మికా,
ఉపాసితా మయానిత్యంనిత్యం మాంకురుతాదరం.

తా. వేదమాత యగు గాయత్రియక్షర రూపమ గుచు నిత్యము పాసింపఁబడి నన్ను నిత్యునిగాఁ జేయుగాత మనియాశీస్సు.

ఓం బ్రహ్మాదిభ్యో బ్రహ్మవిద్యా సంప్రదాయ కర్తృభ్యః, వంశర్షిభ్యః పరమగురు భ్యోమహద్భ్యః నమః, సర్వోపద్రవరహితః ప్రజ్ఞానఘనః ప్రత్యగర్థో బ్రహ్మైవాహమస్మి.

తా. బ్రహ్మమొదలగు బ్రహ్మవిద్యాభ్యాసకర్తలైనవంశర్షుల కొఱకు పరమగురువుల కొఱకు నమస్కారము. అన్ని యుపద్రవములు నశించిన ప్రజ్ఞాన వంతుండగు ప్రత్యగర్థమైన బ్రహ్మము నేనేనని యర్థము.

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

ఋగ్వేదసంధ్యావందనమ్

శ్లో. అపవిత్రః పవిత్రోవా సర్వావస్థాంగతోపివా,
యస్స్మరేత్పుండరీకాక్షం నబాహ్యాభ్యంతరశ్శుచిః.

ఇందులో (౧) అని వేసిన ప్రాతఃకాలమందనియు (౨) అని వేసిన మధ్యాహ్నమంచనియు (3) అని వ్రాసిన సాయంకాలమందనియు దెలిసికొనవలయును.

హరిః ఓమ్. కేశవాయస్వాహా, నారాయణాయ స్వాహా, మాధవాయస్వాహా, గోవిందాయనమః, విష్ణవే నమః, మధుసూదనాయనమః, త్రివిక్రమాయనమః, వామనాయనమః, శ్రీధరాయనమః, హృషీకేశాయనమః, పద్మనాభాయనమః, దామోదరాయనమః, సంకర్షణాయనమః, వాసుదేవాయనమః, ప్రద్యుమ్నాయనమః, అనిరుద్ధాయ నమః, పురుషోత్తమాయనమః, అధోక్షజాయనమః, నార

సింహాయనమః, అచ్యుతాయనమః, జనార్దనాయనమః, ఉపేంద్రాయనమః, హరయేనమః, శ్రీకృష్ణాయనమః, పృథివ్యాః మేరుపృష్ఠఋషిః, కూర్మోదేవతా సుతలంఛందః, ఆసనేవినియోగః, అనంతాసనాయనమః, ప్రణవస్యపర బ్రహ్మఋషిః, పరమాత్మాదేవతా, దైవీగాయత్రీఛందః, ప్రాణాయామేవినియోగః, ఓంభూః, ఓంభువః, ఓంస్వః, ఓంమహః, ఓంజనః, ఓంతపః, ఓంసత్యం, ఓంతత్సవితుర్వ రేణ్యం, భర్గోదేవస్యధీమహి, ధియోయోనః ప్రచోద యాత్, ఓమాపోజ్యోతీరసోమృతం బ్రహ్మభూర్భువస్సువరో రోం. మమోపాత్త దురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీ త్యర్థం, శుభేశోభనే ముహూర్తే శ్రీమహావిష్ణోరాజ్ఞయా ప్రవర్తమానస్య, అద్యబ్రహ్మణః—ద్వితీయపరార్థే- శ్వేత వరాహకల్పే - వైవస్వతమన్వంతరే - కలియుగే-ప్రథమ పాదే - జంబూద్వీపే - భరతవర్షే - భరతఖండే - మేరో ర్దక్షిణదిగ్భాగే - శ్రీశైలస్యైశాన్య ప్రదేశే-కృష్ణాగోదా వర్యోర్మధ్యదేశే స్వగృహే సమస్తదేవతా బ్రాహ్మ

ణసన్నిధౌ - అస్మిన్వర్తమాన వ్యావహారిక చాంద్రమానేన - సంవత్సరే—అయనే—ఋతౌ—మాసే-పక్షే-తిథౌ - వాసరే—శుభనక్షత్రే - శుభయోగే - శుభకరణ ఏవంగుణవిశేషణ విశిష్టాయాం - శుభతిథౌ - శ్రీపరమేశ్వరముద్దిశ్య - శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం - ప్రాతస్సంధ్యాముపాసిష్యే (౧) మాధ్యాహ్నిక సంధ్యాముపాసిష్యే (౨) సాయంసంధ్యాముపాసిష్యే (3) ఆపోహిష్ఠేతిత్రయాణాం మంత్రాణాం, సింధుద్వీపఋషిః, ఆపోదేవతా, గాయత్రీఛందః, మార్జనేవినియోగః. ఓం ఆపోహిష్ఠామయోభువః, ఓం తానఊర్జేదధాతన, ఓం మహేరణాయచక్షసే, ఓం యోవశ్శివతమోరసః, ఓం తస్యభాజయతేహనః, ఓం ఉశతీరివమాతరః, ఓం తస్మాఅరంగమామవః, ఓం యస్యక్షయాయజిన్వథ, ఓం ఆపోజనయథాచనః (హస్తేనజలంగృహీత్వా) సూర్యశ్చేత్యస్య మంత్రస్య, నారాయణఋషిః, సూర్యమామన్యుమన్యుపతయో రాత్రిర్దేవతా, ప్రకృతి

శ్ఛందః, అంతశ్శుద్ధ్యర్థమపాంప్రాశనే వినియోగః. సూ
ర్యశ్చమామన్యుశ్చ మన్యుపతయశ్చ మన్యుకృతేభ్యః,
పాపేభ్యోరక్షంతామ్, యద్రాత్రియాపాపమకార్షమ్,
మనసావాచాహస్తాభ్యామ్, పద్భ్యాముదరేణశిశ్నా, రా
త్రి (లేక - త్రి) అని అనుదాత్తముకూడ సాధువే)
స్తదవలుంపతు, యత్కించదురితంమయి, ఇదమహం మా
మమృతయోనౌ, సూర్యేజ్యోతిషిజుహోమిస్వాహా. ౧.
ఇతి మంత్రేణ జలంపిబేత్. మధ్యాహ్నేతు, (౨) ఆపః
పునంత్విత్యస్యమంత్రస్య, పూతఋషిః ఆపోదేవతా అష్టు
ఛందః, అంతశ్శుద్ధ్యర్థ మపాంప్రాశనే వినియోగః. ఆపః
పునంతుపృథివీం పృథివీపూతాపునాతుమామ్, పునంతు
బ్రహ్మణస్పతిర్బ్రహ్మపూతాపునాతుమామ్, యదుచ్ఛిష్ట
మభోజ్యంయద్వాదుశ్చరితంమమ, సర్వంపునంతు మా

మాపోసతాంచ ప్రతిగ్రహాత్స్వాహా. (3) అగ్ని
శ్చేత్యస్య మంత్రస్య యాజ్ఞవల్క్యోపనిషదృషిః, అగ్ని
మాన్యు మన్యుపతయో౽హర్దేవతా, ప్రకృతిశ్ఛందః,
అంతశ్శుద్ధ్యర్థ మపాంప్రాశనే వినియోగః. అగ్నిశ్చ మా
మన్యుశ్చ మన్యుపతయశ్చ మన్యుకృతేభ్యః, పాపేభ్యో
రక్షంతాం, యదహ్నా పాపమకార్షమ్, మనసావాచాహ
స్తాభ్యామ్, పద్భ్యాముదరేణశిశ్నా అహ (లేక (హ) అని
అనుదాత్తముకూడ సాధువే) స్తదవలుంపతు, యత్కిం
చదురితంమయి, ఇదమహంమామమృతయోనౌ, సత్యే
జ్యోతిషిజుహోమిస్వాహా. ఓం కేశవాయస్వాహా... శ్రీ
కృష్ణాయనమః. అపోహిష్ఠేతిన వర్చస్యసూక్తస్య, సింధు
ద్వీపో౽ంబరీషోవాఋషిః, ఆపంగాయత్రం ద్వ్యనుష్టుబం
తం పంచమీవర్ధమానా సప్తమీప్రతిష్ఠా అంత్యేద్వే౽
నుష్టుభౌ పునర్మార్జనే వినియోగః.

ఆపోహిష్ఠామయోభువస్తానఊర్జేదధాతన, మహేరణా
యచక్షసే, యోవశ్శివతమోరసస్తస్యభాజయతేహనః.
ఉశతీరివమాతరః, తస్మాఅరంగమామవో యస్యక్షయాయ
జిన్వథ, ఆపోజనయథాచనః. శంనోదేవీరభిష్టయ ఆపో
భవంతుపీతయే, శంయోరభిస్రవంతునః, ఈశానావార్యా
ణాంక్షయంతీశ్చర్షణీనామ్, అపోయాచామిభేషజమ్,
అప్సుమేసోమో అబ్రవీదంతర్విశ్వానిభేషజా, అగ్నించ
విశ్వశంభువం, ఆపః పృణీతభేషజం వరూథంతన్వే 3 మ
మ, జ్యోక్చసూర్యందృశే, ఇదమాపః ప్రవహత య
త్కించదురితంమయి, యద్వాహమభిదుద్రోహయద్వా
శేపఉతానృతమ్, ఆపోఅద్యాన్వచారిషం రసేనసమగస్మ
హి, పయస్వానగ్న ఆగహితంమాసంసృజవర్చసా, స్రస

షీ. స్తదపస్తోదివానక్తంచ స్రస్రుషీః. వరేణ్యక్రతూరసా మాదేవీరవసేహువే.

ఋతంచసత్యంచేత్యస్య మంత్రస్య అఘమర్షణఋషిః, భానవృత్తోదేవతా, అనుష్టుప్ఛందః, పాపపురుషజలవిసర్జనే వినియోగః.

ఋతంచ సత్యం చాభీద్ధా త్తపసోధ్యజాయత, తతోరాత్య్రజాయతతతస్సముద్రో అర్ణవః, సముద్రాదర్ణవా దధిసంవత్సరో అజాయత, అహోరాత్రాణి విదధద్విశ్వస్య మిషతోవశీ, సూర్యాచంద్రమసౌధాతాయథా పూర్వమకల్పయత్, దివంచపృథివీం చాంతరిక్షమథోస్వః. నిశ్శ్వస్య జలంపాషాణే నిక్షిపేత్.

కేశవాయస్వాహా......శ్రీకృష్ణాయనమః. తత్సవితురిత్యస్యమంత్రస్య, గాధిపుత్రోవిశ్వామిత్రఋషిః, సవితాదేవతా, గాయత్రీఛందః, ప్రాతరర్ఘ్యప్రదానేవినియోగః.

ఓంభూర్భువస్స్వః ఓంతత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి, ధియోయోనః ప్రచోదయాత్. ఓంభూర్భువస్స్వః...ప్రచోదయాత్. ఓంభూర్భువస్స్వః...ప్రచోదయాత్. అర్ఘ్యత్రయంవిసృజేత్. (కాలాతీతమైన మెడల నింకొకపర్యాయము మూడుకాలములయందు నెక్కువ చెప్పవలయును.)—(౨) హంసశ్శుచిషదిత్యేకస్యా ఋచోగౌతమపుత్రో వామదేవఋషిః, సూర్యోదేవతా జగతీఛందః, మాధ్యాహ్నికార్ఘ్యప్రదానేవినియోగః. హంసశ్శుచిషద్వసురంతరిక్ష సద్ధోతా వేదిషదతిథిర్దురోణ సత్, నృషద్వరసదృత సద్వ్యోమసదబ్జాగోజాఋతజా అద్రిజాఋతం. ఇత్యర్ఘ్యంవిసృజేత్.

ఆకృష్ణేనేత్యస్య మంత్రస్య హిరణ్యస్తూపఋషిః, సవితాదేవతాత్రిష్టుప్ఛందః, మాధ్యాహ్నికార్ఘ్యప్రదానే వినియోగః. ఆకృష్ణేనరజసావర్తమానోనివేశయన్నమృ

తం మర్త్యంచ, హిరణ్యయేన సవితారథేనాదేవోయాతి భువనానిపశ్యన్. తత్సవితురిత్యస్య మంత్రస్య...గాయత్రీఛందః, మాధ్యాహ్నికార్ఘ్యప్రదానే వినియోగః. ఓం భూర్భువస్స్వః...ప్రచోదయాత్. (3) తత్సవితురిత్యస్య మంత్రస్య...గాయత్రీ ఛందః, సాయమర్ఘ్యప్రదానే వినియోగః. ఓంభూర్భువస్స్వః...ప్రచోదయాత్. ఏవంత్రిః.

[3] కాలాతీత ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యప్రదానమంత్రమ్. యదద్యకచ్చేత్యస్యమంత్రస్య, సుకక్షఋషిః ఇంద్రోదేవతాగాయత్రీఛందః. కాలాతీతప్రాతస్సంధ్యావందన(మాధ్యాహ్నికసంధ్యావందన) (సాయంసంధ్యావందన) కృతదోషనిర్హారణార్థం ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యప్రదానే వినియోగః. యదద్యకచ్చవృత్రహన్నుదగా అభిసూర్య, సర్వంతదింద్ర తేవశే.

శ్లో. సోహమర్కోఽస్మ్యహం జ్యోతిరాత్మాజ్యోతిరహంశివః ఆత్మజ్యోతిరహం శుక్లస్సర్వజ్యోతీ రసోస్మ్యహమ్.ఆగచ్ఛవరదేదేవిగాయత్రి బ్రహ్మరూపిణి, జపానుష్ఠానసిద్ధ్యర్థం

ప్రవిశ్య హృదయంమమ. ఉత్తిష్ఠదేవి గంతవ్యం పునరాగమనాయచ, అర్ఘ్యేషుదేవిగంతవ్యం ప్రవిశ్యహృదయం మమ.

ఉదకధారయాసహప్రదక్షిణంకుర్యాత్.

అసావాదిత్యోబ్రహ్మ. కేశవాయస్వాహా......

శ్రీకృష్ణాయనమః,—ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ,అగ్నిర్దేవతా బ్రహ్మఇత్యార్షం, గాయత్రంఛందం పరమాత్మంసరూపం,సాయుజ్యంవినియోగం. ఆయాతువరదాదేవీ అక్షరం బ్రహ్మసమ్మితం, గాయత్రీంఛందసాం మాతేదం బ్రహ్మజుషస్వమే,యదహ్నాత్కురుతే పాపంతదహ్నాత్ప్రతిముచ్యతే. యద్రాత్రియాత్కురుతే పాపంతద్రాత్రియాత్ప్రతిముచ్యతే, సర్వవర్ణేమహాదేవి సంధ్యావిద్యేసరస్వతి, ఓజోకసిసహోకసి బలమసిభ్రాజోకసిదేవానాం ధామనామాసి

విశ్వమసివిశ్వాయుస్సర్వమసి సర్వాయురభిభూరోం గాయ
త్రీ మావాహయామి సావిత్రీమావాహయామి సరస్వతీ
మావాహయామి ఛందర్షీనావాహయామి శ్రియమా
వాహయామి గాయత్ర్యా గాయత్రీ ఛందోవిశ్వామిత్ర
ఋషిస్సవితా దేవతా గ్నిర్ముఖం బ్రహ్మశిరో విష్ణుర్
హృదయం రుద్రశ్శిఖాపృథివీయోనిః ప్రాణాపానవ్యానో
దాన సమానాసప్రాణా శ్వేత వర్ణా సాంఖ్యాయనసగోత్రా
గాయత్రీ చతుర్వింశత్యక్షరా త్రిపదాషట్కుక్షిః పంచశీ
ర్షోపనయనే వినియోగ ఓంభూః ఓంభువః ఓంస్వః ఓం
మహః ఓంజనః ఓంతపః ఓంసత్యం ఓంతత్సవితుర్వరేణ్యం
భర్గో దేవస్యధీమహి, ధియో యోనః ప్రచోదయాత్. ఓ
మాపోజ్యోతీరసోమృతం బ్రహ్మభూర్భువస్స్వరోం. వ
మో ద ప్రా

తస్య (1) మధ్యాహ్నికసం (2) సాయంసం (3) ధ్యాం
గంగాధార్శక్తి గాయత్రీ మంత్రజపంకరిష్యే. * తత్సవితుః
బ్రహ్మాత్మనే అంగుష్ఠాభ్యాంనమః, వరేణ్యం విష్ణ్వాత్మనే
భర్గోదేవస్య రుద్రాత్మనే మధ్యమాభ్యాంనమః, ధీమహి
సత్యాత్మనే అనామికాభ్యాంనమః, ధియోయోనః జ్ఞానా
త్మనే కనిష్ఠికాభ్యాంనమః, ప్రచోదయాత్ సర్వాత్మనే
కరతలకరపృష్ఠాభ్యాంనమః, • తత్సవితుః బ్రహ్మాత్మనే
హృదయాయనమః, వరేణ్యం విష్ణ్వాత్మనే శిరసేస్వాహా,
భర్గోదేవస్య రుద్రాత్మనే శిఖాయైవషట్, ధీమహి సత్యా
త్మనేకవచాయహుం, ధియోయోనః జ్ఞానాత్మనే నేత్రత్ర
యాయవౌషట్. ప్రచోదయాత్ సర్వాత్మనే అస్త్రాయ
ఫట్ భూర్భువస్సువరో మితిదిగ్బంధః. ధ్యానం. శ్లో.ము

క్తావిద్రుమహేమ నీలధవళచ్ఛాయై ర్ముఖై స్త్ర్యక్షణై ర్యు క్తామిందు నిబద్ధరత్నమకుటాం తత్వార్థవర్ణాత్మికాం, గాయత్రీం వరదాభయాం కుశకశాశ్శుభ్రం కపాలంగదాం శంఖం చక్రమథారవిందయుగళం హస్తైర్వహంతీంభజే. యోదేవస్సవితాస్మాకం ధియోధర్మాదిగోచరాః, ప్రేర యేత్తస్య యద్భర్గ స్తద్వరేణ్య ముపాస్మహే. ఇతిధ్యాత్వా. అథమంత్రజపం కుర్యాత్.

ఓంభూర్భువస్స్వః ఓంతత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్యధీమహిధియోయోనః ప్రచోదయాత్. ఇత్యష్టోత్తర శతవారం వాదశవారం వాయథాశక్తి గాయత్రీ జపం కుర్యాత్. ఏతత్ఫలం శ్రీపరమేశ్వరార్పణమస్తు.

ప్రాతఃకాలే సంధ్యోపస్థానాదికమ్.

స్వర్భువర్భూరోమితి దిగ్విమోకః. జాతవేదస ఇత్యస్య మంత్రస్య మరీచిపుత్రః కశ్యపఋషి, జాతవేదాగ్నిర్దేవతా త్రిష్టుప్ఛందః సంధ్యోపస్థానేవినియోగః. ఓంజాతవేదసే సునవామ సోమమరాతీయతో నిదహాతి వేదః,

సనః పర్షదతిదుర్గాణి విశ్వానావేవసింధుందురితాత్య
గ్నిః. తచ్ఛంయోరిత్యస్య మంత్రస్య, శంయుర్ ఋషిః
విశ్వేదేవాదేవతాః శక్వరీఛందః, శాంత్యర్థేజపేవినియో
గః. ఓంతచ్ఛం యోరావృణీ మహేగాతుం యజ్ఞాయ
గాతుం యజ్ఞపతయే దైవీస్స్వస్తిరస్తు నస్స్వస్తిర్మాను
షేభ్యః, ఊర్ధ్వంజిగాతు భేషజం శంనోఅస్తుద్విపదే శం
చతుష్పదే.

నమోబ్రహ్మణ ఇత్యస్య మంత్రస్య ప్రజాపతిర్ ఋషిః,
విశ్వేదేవాదేవతాః త్రిష్టుప్ఛందః శాంత్యర్థేజపేవినియో
గః. ఓంనమోబ్రహ్మణేనమో అస్త్వగ్నయేనమః పృథి
వ్యైనమ ఓషధీభ్యః, నమోవాచేనమో వాచస్పతయే
నమోవిష్ణవే మహతేకరోమి. ఓంశాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః

ఓంనమః ప్రాచ్యైదిశే యాశ్చదేవతా ఏతస్యాం ప్రతి

వసంత్యేతాభ్యశ్చన్న నమోనమ మోదక్షిణాయైదిశే.యాశ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చనమోనమ ఉదీచ్యైదిశే యాశ్చదేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చనమోనమ ఊర్ధ్వాయైదిశేయాశ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యే తాభ్యశ్చనమో నమోఽధరాయైదిశే యాశ్చదేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చ నమోనమోఽవాంతరాయైదిశేయాశ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసంత్యేతాభ్యశ్చనమోనమో గంగా యమునయోర్మధ్యే యే వసంతి తేమే ప్రసన్నాత్మానశ్చిరం జీవితం వర్ధయంతి నమోగంగాయమున యోర్మునిభ్యశ్చ. నమోనమోగంగా యమున యోర్మునిభ్యశ్చనమః. సంధ్యాయైనమః సావిత్ర్యైనమః గాయత్ర్యైనమః సరస్వత్యైనమః, సర్వాభ్యో దేవతాభ్యోనమః, దేవేభ్యోనమః ఋషిభ్యోనమః మునిభ్యో

నమః,గురుభ్యోనమః పితృభ్యోనమః, కామోఽకార్‌షీన్మన్యు
రకార్‌షీన్న మోనమః, పృథివ్యాప స్తేజోవాయురాకాశా
త్,ఓంనమోభగవతే వాసుదేవాయ, యాంసదాసర్వభూ
తానిచరాణి స్థావరాణిచ, సాయంప్రాతర్నమస్యంతి సా
మానంధ్యాభిరక్షతు. శివాయ విష్ణురూపాయ శివరూపా
యవిష్ణవే,శివస్యహృదయం విష్ణుర్విష్ణోశ్చహృదయంశివః.
యథాశివమయోవిష్ణురేవం విష్ణుమయశ్శివః, యథాం
తరం నపశ్యామితథా మేస్వస్తిరాయుషి. బ్రహ్మణ్యోదేవకీ
పుత్రో బ్రహ్మణ్యోమధుసూదనః, బ్రహ్మణ్యః పుండరీ
కాక్షో బ్రహ్మణ్యో విష్ణురచ్యుతః. నమోబ్రహ్మణ్యదేవా
య గోబ్రాహ్మణహితాయచ, జగద్ధితాయ కృష్ణాయగో
విందాయ నమోనమః.

ఓం ఉత్తమేశిఖరేజాతేభూమ్యాం పర్వతమూర్ధని,
బ్రాహ్మణేభ్యోఽభ్యనుజ్ఞాతాగచ్ఛదేవియథాసుఖం, క్షీరే
ణాస్నాపితేదేవి చందనేనవిలేపితే, బిల్వపత్రార్చితేదేవి
దుర్గేహంశరణాగతః. స్తుతో మయావరదా వేదమాతా ప్ర

చోదయంతీపవనేద్విజాతా, ఆయుఃపృథివ్యాంద్రవిణం బ్ర
హ్మవర్చసం మహ్యం దత్వా ప్రజాతుం బ్రహ్మలోకం.
నమో స్త్వనంతాయ సహస్రమూర్తయే సహస్రపాదాక్షి
శిరోరుబాహవే, సహస్రనామ్నే పురుషాయశాశ్వతే స
హస్రకోటీయుగధారిణేనమః వాసనాద్వాసుదేవస్య వాసి
తం తేజగత్త్రియం, సర్వభూతనివాసోసి వాసుదేవనమో
స్తుతే, ఆకాశాత్పతితంతోయం యథాగచ్ఛతిసాగరం,
సర్వదేవనమస్కారః కేశవంప్రతిగచ్ఛతి, శ్రీకేశవంప్రతి
గచ్ఛత్యోన్నమ ఇతి. ఇదంద్యావాపృథివీసత్యమస్తుపిత
ర్మాతర్యదిహోపబ్రువేవాం, భూతందేవానామవమే అవో
భిర్విద్యామేషంవృజినంజీరదానుం. సర్వవేదేషు యత్పు
ణ్యం సర్వతీర్థేషుయత్ఫలం, తత్ఫలంపురుషఆప్నోతి స్తుత్వా
దేవంజనార్దనం, శ్రీస్తుత్వాదేవంజనార్దనమోంనమ ఇతి.
(౧) (3) (ఈ ఉపస్థానమంత్రపఠనము — ప్రాతఃకాలమం
దును, సాయంకాలమందును, ఒకేవిధము.)

మధ్యాహ్నేతు,—ఉదుత్యం జాతవేదసమితి త్రయోదశర్చస్యసూక్తస్య కణ్వపుత్రః ప్రస్కణ్వఋషిః, సూర్యోదేవతా నవాద్యాగాయత్రీఛందః, ఉద్వయంతమసస్పరీతి చతస్రోఽనుష్టుభః, ఉద్యన్నద్యేత్సయంత్యృచోర్యోరోగఘ్నః, ఉపనిషదంతోర్ధర్చోద్విషంనాశినీ, చిత్రందేవానా ముదగాదనీకమితి షళర్చస్య సూక్తస్య అంగిరసపుత్రః కుత్స ఋషిః, సూర్యోదేవతా త్రిష్టుప్ఛందః, సూర్యోపస్థానే వినియోగః. ఓం ఉదుత్యం జాతవేదసం దేవంవహంతికేతవః, దృశేవిశ్వాయసూర్యం. అపత్యేతాయవోయథా నక్షత్రాయంత్యక్తుభిః, సూరాయవిశ్వచక్షసే. అదృశ్రమస్య కేతవోవిరశ్మయోజనాం అను, భ్రాజంతో అగ్నయోయథా. తరణిర్విశ్వదర్శతో జ్యోతిష్కృదసిసూర్య, విశ్వమాభాసిరోచనం, ప్రత్యఙ్ దేవానాంవిశః ప్రత్యఙ్ఙుదేషిమానుషాన్, ప్రత్యఙ్ విశ్వంస్వర్దృశే. యేనాపావ

క్షచక్షసాభురణ్యంతంజనాꣳ అను, త్వంవరుణపశ్యసి. వి
ద్యామేషిరజస్సృథ్వహా మిమానో అక్తుభిః, పశ్యంజ
న్మానిసూర్య. సప్తత్వాహరితో రథేవహంతి దేవసూర్య,
శోచిష్కేశంవిచక్షణ. అయుక్తసప్తశుంధ్యువస్సూరో రథ
స్యనప్త్యః, తాభిర్యాతిస్వయుక్తిభిః, ఉద్వయంతమసస్ప
రిజ్యోతిష్పశ్యంత ఉత్తరం, దేవందేవత్రాసూర్యమగన్మ
జ్యోతిరుత్తమమ్. ఉద్యన్నద్యమిత్రమహ ఆరోహన్నుత్త
రాందివం, హృద్రోగంమమసూర్యహరిమాణంచనాశయ.
శుకేషుమేహరిమాణం రోపణాకాసుదధ్మసి, అథోహారిద్ర
వేషుమే హరిమాణంనిదధ్మసి. ఉదగాదయమాదిత్యో
విశ్వేనసహసాసహ, ద్విషంతంమహ్యంరంధయ న్మోఅ
హంద్విషతేరథమ్. చిత్రందేవానాముదగాదనీకంచక్షుర్మి

త్రస్య వరుణస్యాగ్నేః, ఆప్రా ద్యావాపృథివీ అంతరిక్షం
సూర్య ఆత్మా జగతస్తస్థుషశ్చ. సూర్యో దేవీముషసం రోచ
మానాం మర్యో న యోషామభ్యేతి పశ్చాత్, యత్రా నరో
దేవయంతో యుగాని వితన్వతే ప్రతిభద్రాయ భద్రం. భద్రా
అశ్వా హరితస్సూర్యస్య చిత్రా ఏతగ్వా అనుమాద్యాసః, నమ
స్యంతో దివ ఆ పృష్ఠమస్థుః పరి ద్యావాపృథివీ యంతి సద్యః,
తత్సూర్యస్య దేవత్వం తన్మహిత్వం మధ్యా కర్తోర్వితతం సం
జభార, యదేదయుక్త హరితస్సధస్థాదాద్రాత్రీ వాసస్తను
తే సిమస్మై, తన్మిత్రస్య వరుణస్యాభిచక్షే సూర్యో రూపం
కృణుతే ద్యోరుపస్థే, అనంతమన్యద్రుశదస్య పాజః కృష్ణ
మన్యద్ధరితస్సంభరంతి, అద్యా దేవా ఉదితా సూర్యస్య నిరం
హసః పిపృతా నిరవద్యాత్, తన్నో మిత్రో వరుణో మామ

హాంతామదితిస్సింధుః పృథివీఉతద్యౌః.

నమోబ్రహ్మణ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః త్రిష్టుప్ఛందః శాంత్యర్థే జపేవినియోగః, ఓం నమోబ్రహ్మణేనమో అస్త్వగ్నయే నమః పృథివ్యై నమ ఓషధీభ్యః, నమోవాచేనమో వాచస్పతయే నమో విష్ణవే మహతేకరోమి. ఓం శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః (౨) చతుస్సాగర పర్యంతం గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభంభవతు...అహంభో అభివాదయే. పునఃఆచమ్య. (జాతాశౌచమృతా శౌచాదుల యందు ఋగ్వేదులుగాయత్రీజపాంతం యథావిధిగా చెప్పి శేషం మానసికముగా చెప్పవలెను.

ఇత్యాశ్వలాయన సంధ్యావందనం

స మా ప్త మ్.

—

సీ. వేద వేద్యంబగు వేంపట వంశాన
వేదవేద్యుండు బహ్వృచ విమలు
స్వామిశాస్త్రి యతని వాను భాగంబగు
నాగ మాంబికయందు నయము మీఱ
నాగమ దీక్షచే నలరు ప్రకాశ నా
మంబుచు దాల్చు కుటుంబ శాస్త్రి
వరుస మాతామహ వంశంబు యెడవల్లి
యనఁగఁ బరఁగు మిగుల యతని కిలను

గీ. చౌండపార్యుడు చేసెను సంధ్యకిలను
భాష్య మీతండు తాత్పర్య ఫణితిఁజూపె
నిదియు నదియును నాచంద్ర మిలను వెలుగు
గాత మందఱకును దీని గరిమఁ దెలిపి.